

פרשת בלק (באה"ק) ה'תשס"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה א הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: ב שירו-לו זמרו-לו
 שִׁיחוּ בְּכָל-נִפְלְאוֹתָיו: ג הַתְּהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדֹשׁ יִשְׁמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ
 יְהוָה וְעִזּוּ בַקְּשׁוֹ פְּנֵי תַמִּיד: ה זְכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר-עָשָׂה מִפְתֵּי וּמִשְׁפְּטֵי-פִיו:
 ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ מִשְׁפְּטָיו:
 ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְפֵי דוֹר: ט אֲשֶׁר בֵּרַת אֶת-אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ
 לִישָׁחֵק: י וַיַּעֲמִידָהּ לִיעֲקֹב לְחֵק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן
 אֶת-אֶרֶץ-כְּנָעַן חֹבֶל נַחְלֹתְכֶם: יב בְּהִיּוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּהֶ:
 יג וַיִּתְּהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל-גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל-עַם אַחֵר: יד לֹא-הִנִּיחַ אָדָם לַעֲשׂוֹקִים
 וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל-תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וּלְנַבִּיאֵי אֶל-תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב
 עַל-הָאָרֶץ כָּל-מִטְּהַ-לֶּחֶם שָׁבֵר: יז שְׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לַעֲבֹד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנּוּ
 בַּכָּבֶל רַגְלוֹ (כתיב רגליו) בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: יט עַד-עַתָּה בֹא-דִבְרוּ אִמְרַת יְהוָה
 צִרְפַּתְהוּ: כ שְׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירְהוּ מִשְׁלַ עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שְׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ
 וּמִשְׁלַ בְּכָל-קְנִינּוֹ: כב לְאַסֹּר שָׁרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקִנָיו יַחֲפֵם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם
 וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ-חַם: כד וַיִּפֹּר אֶת-עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצֵמְהוּ מִצְרָיו: כה הִפְךָ לְבָס
 לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בַּעֲבָדָיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר-בוֹ: כז שְׁמוֹ-
 בַס דְּבָרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתֵּי בְּאֶרֶץ חַם: כח שְׁלַח חֲשֵׁף וַיַּחֲשֵׁף וְלֹא-מָרוּ אֶת-דְּבָרוֹ
 (כתיב דבריו): כט הִפְךָ אֶת-מִימֵיהֶם לָדָם וַיִּמַּת אֶת-דָּגְתָם: ל שָׁרַץ אֶרֶץ
 צַפְרָדַיִם בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֵב כְּנִים בְּכָל-גְּבוּלָם: לב נָתַן
 גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֶרֶץ: לג וַיִּךְ גִּפְנִם וַתֵּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עַיִן גְּבוּלָם:
 לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֵבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֹּאכַל כָּל-עֹשֵׁב בְּאֶרֶץ וַיֹּאכַל פְּרֵי
 אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאֵם בַּכֶּסֶף וַיִּזְבַּח
 וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו בּוֹשֵׁל: לח שְׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי-נִפְל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פִּרְשׁ
 עָנָן לְמִסְדָּה וְאֵשׁ לְהַאֲיִר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח
 צוֹר וַיִּזְבּוּ מִיֵּם הֵלְכוּ בְּצִיּוֹת נָהָר: מב כִּי-זָכַר אֶת-דְּבָר קְדֹשׁ אֶת-אֲבָרָהֶם
 עֲבָדוֹ: מג וַיִּצָּא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן בְּרִנָּה אֶת-בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֶרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
 לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וַתּוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלַל גְּבוּרוֹת יְהוָה
 יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ: ג אֲשֶׁר־י שְׁמֵרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זָכְרָנִי יְהוָה
 בְּרִצּוֹן עֲמֶךָ פְּקֹדֵי בִישׁוּעֶתְךָ: ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בַּחֲרִיד לְשִׂמְחַת בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ
 לְהַתְּהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֵעֵינּוּ הֵרַשְׁעֵנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם |
 לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם בַּיַּם־סוּף:
 ח וַיֹּשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחֲרַב וַיִּזְלִיכֵם
 בַּתְּהוֹמוֹת כַּמְדָּבָר: י וַיֹּשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צַרִּיהֶם
 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר: יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאֵל תְּהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו
 לֹא־חָפוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַּאֲוָה בַּמְדָּבָר וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם
 שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רִזּוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנֵאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה:
 יז תַּפְתַּח־אָרֶץ וַתַּבְלַע דָּתָן וַתִּכַּס עַל־עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתַּבְעֵר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַבִּיחַ
 תְּלַהֲט רְשָׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרָב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם
 בַּתְּבִנִּית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם:
 כב נַפְלְאוֹת בְּאָרֶץ חַם נִזְרָאוֹת עַל־יַם־סוּף: כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לוֹלֵי מֹשֶׁה בַּחֲרִידוֹ
 עָמַד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמְתוֹ מִהֲשָׁחִית: כד וַיִּמְאַסוּ בְּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ
 לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בַּאֲהֻלֵּיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
 בַּמְדָּבָר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַע־ם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בְּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמַד פִּינָחָס וַיִּפְלַל
 וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה: לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצְדָקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי
 מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם: לג כִּי־הֲמִרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטָא בְּשִׁפְתָיו: לד לֹא־
 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם: לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
 לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם
 לְשָׂדִים: לח וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נְקִי דָם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לְעַצְבֵי כְנַעַן וַתַּחֲנַף
 הָאָרֶץ בְּדַמִּים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֵ־אֶף יְהוָה בַּעֲמוֹ
 וַיִּתְּעַב אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנֵאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם
 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּבְנְעוּ תַּחַת יָדָם: מג פְּעָמִים רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ
 בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בַּעַר לָהֶם בְּשִׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם: מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחֵם כָּרַב
 חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ
 מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בָּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֱמֹן הַלְלוּהָ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהילים ק"ה ק"ו ב
- ב) מאמר ד"ה עשרה שיושבין י"ג תמוז ה'תשמ"ב ה
- ג) מאמר ד"ה עשרה שיושבין ט"ו תמוז ה'תשמ"ב יד
- ד) שיחת י"ג תמוז ה'תשמ"ב כב
- ה) מברקים לקראת חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז לא
- ו) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת בלק לב
- ז) שיעורי תניא לשבוע פרשת בלק לה
- ח) אגרות קודש מה
- ט) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בלק מו
- י) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בלק מח
- יא) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בלק סז
- יב) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת בלק עב
- יג) ביאורים לפרקי אבות פרק שישי עד
- יד) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק ק"כ עה
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת בלק עח

בס"ד. י"ג תמוז, ה'תשמ"ב*

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם כו' אפילו חמשה כו' אפילו שלשה כו' אפילו שנים כו' אפילו אחד¹, ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל הגאולה במאמרו ד"ה זה שניתן על ידו לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (שנת תרפ"ח)², דהגם³ שגם אחד שיושב ועוסק בתורה (ומכש"כ שנים שלשה וחמשה) הוא ממשיך גילוי אלקות (שכינה שרוי'⁴), מ"מ, ההמשכה שע"י תורה דרבים (עשרה⁵) היא המשכה נעלית יותר⁶. דכמו שבתפלה אמרו רז"ל⁷ תפלת רבים אינה נמאסת שנאמר⁸ הן א-ל-ל כביר ולא ימאס, שהרבים בתפלתם ממשיכים י"ג מדות הרחמים⁹, כמו"כ הוא בתורה, שע"י תורה דרבים נמשך גילוי אור עליון יותר.

וביאור לשון רז"ל תפלת רבים [ובהמאמר אומר הלשון "רבים" גם בנוגע לתורה], אף שמדבר בנוגע לעשרה [והלשון רבים נופל גם בפחות מעשרה, ולאידך, גם עשרה אינם השלימות דרבים, שהרי יש ריבוי גדול יותר¹⁰], יש לבאר, בהקדים, דהטעם על שדבר שנעשה בפני עשרה מישראל הוא פרהסיא הכי גדולה (דלא מצינו חילוק לענין פרהסיא בין עשרה ליותר מעשרה) הוא, כי עשרה מישראל הם¹¹ דוגמת וכוללים העשרה סוגים דישראל (ראשיכם שבטיכם גו' עד חוטב עצים ושואב מימין¹²), ופרסום בפני עשרה מישראל הוא כמו פרסום בכל ישראל. וזהו שעשרה מישראל נקראים בשם רבים (סתם), ריבוי הכי גדול שאין ריבוי גדול ממנו.

(ב) והנה מבואר בתניא¹³ שהמעלה דעשרה היא בכל הענינים דתורה ומצוות, כי אין דבר שבקדושה בפחות מעשרה¹⁴. אלא שאעפ"כ, עיקר המעלה דעשרה הוא בתפלה. דהמעלה שבתפלת רבים שהיא רצוי' ומקובלת לעולם¹⁵, וכיון שהמבוקש דתפלה הוא שהקב"ה ימלא את בקשתו¹⁶, הרי המעלה בתפלת רבים על תפלת יחיד הוא לא שבתפלת

(משא"כ החילוק דחמשה שלשה וכו').

(7) ברכות ח, רע"א.

(8) איוב לו, ה.

(9) השייכות דיגמה"ר לזה שתפלת רבים אינה נמאסת – יש

לומר, כי יגמה"ר אינן חוזרות ריקם (ר"ה יז, ב).

(10) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סימן צ ס"י "ואע"פ שיכול להתפלל בביתו בעשרה מ"מ ברוב עם הדרת מלך".

(11) בנוגע לכמה ענינים. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1332 ובהערות שם.

(12) נצבים כט, ט"ו"ד. וראה לקו"ת ר"פ נצבים.

(13) אגה"ק סכ"ג (קלו, סע"א ואילך).

(14) ברכות כא, ב. מגילה כג, ב. ועוד.

(15) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' ברכות השחר ר"ס נב "תפלת צבור היא רצוי' ומקובלת לעולם שנאמר כביר לא ימאס".

(16) דהגם שגם כשיודע שלא תמולא בקשתו – כי עליו נאמר (ישעי' א, טו. רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ז) "גם כי תרבו תפלה

(* יצא לאור בקונטרס חג הגאולה י"ב י"ג תמוז – תש"נ, "לקראת חג הגאולה י"ב י"ג תמוז .. יום ג' פ' בלק יו"ד תמוז, שנת ה'תשנ"ו".

(1) אבות פ"ג מ"ו.

(2) נדפס לראשונה בקונטרס יב"ג תמוז תש"ח, ואח"כ: בסה"מ תש"ח, סה"מ תרפ"ח, ובקונטרס בפ"ע – כמה פעמים לפני חג הגאולה דהשנה, ובשנה זו [תש"נ], עוד פעם.

(3) בכמה ענינים שבהמאמר דשנת תרפ"ח – ראה גם סה"מ תרכ"ט ע' רט ואילך. סה"מ עטר"ת ס"ע תסח ואילך.

(4) ד"מנין אפילו חמשה כו' אפילו אחד" קאי על "שכינה שרוי'" שלפנ"ז (סה"מ עטר"ת שם ע' תע). וצע"ק במ"ש באגה"ק סכ"ג (קטו, א) "אלא לקביעת שכר בלבד". ואכ"מ.

(5) בהמשך המאמר שם (נעתק לקמן בפנים) מובא דוגמא לזה מתפלת רבים. ומזה מוכח שכוונתו ב"רבים" היא לעשרה.

(6) ראה ברכות ו, א ובנו"כ המשנה (אבות שם) דיש חילוק בין עשרה לחמשה, בין חמשה לשלשה וכו'. והחידוש בהמאמר הוא שהשראת השכינה בעשרה שעוסקים בתורה היא סוג בפ"ע

רבים מיתוסף עוד ענין, כי אם, שזה נוגע להתפלה עצמה. ועפ"ז יש לומר, דמ"ש בהמאמר שהמעלה בתורה דרבים היא דוגמת המעלה דתפלת רבים, הכוונה בזה היא (גם) שהמעלה בתורה דרבים היא בענין עיקרי.

ולכאורה הי' אפשר לבאר זה, דכיון שאין התורה נקנית אלא בחבורה¹⁷, מובן, דכשלימוד התורה הוא בחבורה גדולה יותר, התורה נקנית יותר. וכיון שהשלימות דחבורה היא בעשרה¹⁸, כי עשרה מישראל הם דוגמת וכוללים כל העשרה סוגים דישראל, כנ"ל, לכן, כשלימוד התורה הוא בעשרה, קנין התורה הוא בשלימות. אבל ביאור זה אינו מספיק. כי מעלה הנ"ל בתורה דרבים היא בהאדם העוסק בתורה, שכשלומד בעשרה, הקנין שלו (שקונה את התורה ומקבל אותה) הוא בשלימות. והדמיון דתורה ברבים לתפלת רבים הוא בהמשכה¹⁹. כמפורש בהמאמר, דכמו שהרבים בתפלתם ממשיכים י"ג מדות הרחמים כמו"כ ע"י תורה ברבים נמשך אור עליון יותר.

ג) ובכדי לבאר מעלת ההמשכה שע"י תורה דרבים, מקדים בהמאמר, שר' ישמעאל אומר²⁰ בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בק"ו ובגז"ש וכו'²¹. ומבאר, דע"י כל מדה ומדה (מ"ג המדות שהתורה נדרשת בהן) מתגלים ענינים חדשים. והטעם על זה הוא, כי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הם כנגד י"ג מדות הרחמים. וכתורת הרב המגיד²² דכשאמר משה א-ל נא רפא נא לה²³, דשם א-ל הוא מדה הראשונה²⁴ די"ג מדות הרחמים, אמר לו הקב"ה ק"ו, ואבי' ירוק ירק בפני' גו' ק"ו לשכינה²⁵, מדה הראשונה די"ג המדות שהתורה נדרשת בהן. ומוסיף בהמאמר, שזהו גם הקשר דשני הפירושים בהרועה בשושנים²⁶, א"ת שושנים אלא שושנים בהלכות²⁷ ומה שושנה אית בה תליסר עלין אוף כנס"י אית בה תליסר מכילין דרחמי²⁸, והקשר דשני הפירושים הוא²⁹ כי ע"י לימוד התורה (שושנים בהלכות) נמשכים י"ג מדות הרחמים. וזהו שע"י תורה דרבים נמשך אור עליון יותר, כי זה שע"י לימוד התורה נמשכים י"ג מדות הרחמים הוא³⁰ בעיקר ע"י לימוד תורה ברבים דוקא.

שבתפלה. ראה לקמן סעיף ט.

(21) תו"כ בתחלתו.

(22) אר"ת (הוצאת קה"ת) ס"פ בהעלותך (מו, ב. בהוצאת תש"מ ואילך – סי' קלז). וראה גם אוה"ת בהעלותך ע' תב. שם פ' ראה ע' תשפה. המשך יונתי תר"ם ע' מט. סה"מ תרכ"ט

ועטר"ת שבעה ע"ג.

(23) בהעלותך יב, יג.

(24) ראה לקו"ש ח"ד ס"ע 1348 ואילך. וש"נ.

(25) בהעלותך שם, יד. ב"ק כה, א. הובא בפרש"י עה"פ.

(26) שה"ש ו, ג.

(27) ראה זח"ב כ, ב. שם עדר, א. שבת ל, ב.

(28) הקדמת הזהר בתחילתה.

(29) ראה גם המשך וככה תרל"ז פס"ט (ע' קט) "ענינים (דשני פירושים אלה) אחד הוא".

(30) ראה בהמאמר (דשנת תרפ"ח) רפ"ב.

אינני שומע" – פשוט שבתפלתו מקיים מצות תפלה, מ"מ, המבוקש דתפלה הוא שהקב"ה ימלא בקשתו. ולא עוד אלא שיש ציווי וחיוב להשתדל שהקב"ה ימלא בקשתו. ראה שו"ע אדה"ז שם רסנ"ב. ובכ"מ.

(17) ברכות סג, ב. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"י.

(18) ועפ"ז יומתק המשך הענינים בהלי' ת"ת שם "שאינ התורה נקנית אלא בחבורה ואמרו חכמים עשרה שיושבים כו".

(19) ויש לומר, שבהלי' ת"ת שם מדבר בשני הענינים: "שאינ התורה נקנית אלא בחבורה", ולאח"ז מוסיף "ואמרו חכמים עשרה שיושבין כו' שכינה שרוי' ביניהם", שהמעלה היא גם בהמשכה.

(20) ויש לומר, דזה שמעתיק בהמאמר גם "ר' ישמעאל אומר" הוא כי "ישמעאל" על שם "שמע ה' אל ענין" (לך לך טז, יא) מורה על ההמשכה שע"י תפלה, ולכן מעתיק גם "ר' ישמעאל אומר" לרמז ש"ג המדות שהתורה נדרשת נמשכים מיגמה"ר

וצריך להבין מה שאומר בתחלת הענין שע"י י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים, דלכאורה, השייכות די"ג מדות שהתורה נדרשת בהן להמדובר לעיל שע"י תורה דרבים נמשך גילוי אור עליון יותר, הוא, שי"ג מדות אלו הם כנגד י"ג מדות הרחמים, והמשכת יגמה"ר הוא בעיקר ע"י לימוד התורה ברבים דוקא, ומה נוגע כאן שע"י י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים.

ויש לומר הביאור בזה, דהחילוק בין תורה לתפלה הוא, שתפלה היא שהאדם מבקש ומתפלל וההמשכה מלמעלה (שהקב"ה ממלא את בקשתו) נעשית ע"י התפלה, משא"כ בעסק התורה, מכיון שהתורה שלומד היא דבר ה' (שישנו גם לפני עסק התורה דהאדם), הרי הפעולה שנעשית ע"י עסק התורה היא לכאורה שהתורה ואוא"ס המלוכב בה יומשך להאדם. ועפ"ז מקום לומר, שהמעלה דתורה דרבים על תורה ביחיד היא (בעיקר) רק בנוגע להאדם העוסק בתורה. דהגם שאומר בהמאמר שהמעלה דתורה ברבים היא (לא רק בקבלת האדם, שהתורה נקנית אצלו יותר, אלא גם) בהמשכה מלמעלה (כנ"ל סעיף ב), שע"י לימוד התורה ברבים נמשך גילוי אור עליון יותר, מ"מ מקום לומר, שכל הענין דלימוד התורה הוא שע"י הלימוד מאיר אור התורה (שישנו גם קודם הלימוד) להאדם הלומדה, וע"י לימוד התורה ברבים מתגלה להאדם אור נעלה יותר. ולכן מביא בהמאמר שע"י י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים. דכמו שהתפלה ממשכת רצון חדש, יהי רצון³¹, עד"ז בתורה, ע"י לימוד התורה ע"פ י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים. והטעם על זה הוא, כי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הם כנגד יגמה"ר, שלמעלה מהתורה. דתורה היא חכמתו של הקב"ה, ראשית ההשתלשלות, וי"ג מדה"ר הם למעלה מהשתלשלות. וע"י שהאדם לומד תורה ע"פ י"ג המדות הוא ממשיך בהתורה (השתלשלות) יגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות, ועי"ז נמשכים בתורה ענינים חדשים³². וזהו שע"י לימוד התורה דרבים נמשך מלמעלה אור עליון יותר, כי המשכת יגמה"ר שע"י לימוד התורה היא בעיקר בלימוד התורה ברבים דוקא, היינו שהדרגא דיגמה"ר שנמשכת ע"י לימוד התורה ברבים היא דרגא נעלית יותר.

ד) וממשיך בהמאמר³³ עוד מעלה בתפלת רבים, שההמשכה מלמעלה שע"י תפלת הרבים היא לא לפי ערך האתעדל"ת שלהם. דנוסף לזה שהאתעדל"ת דתפלת רבים מגעת למעלה יותר שלכן היא ממשכת המשכה נעלית יותר, הנה ע"י תפלת רבים נמשכת המשכה מלמעלה שלא לפי ערך האתעדל"ת, גם לא לפי ערך האתעדל"ת דרבים. דזהו שאמרו רז"ל³⁴ שתפלת רבים בכל ימי השנה היא כמו תפלת יחיד בעשי"ת, שכמו שההמשכה שע"י תפלת יחיד בעשי"ת היא לא לפי ערך ההעלאה שלו [שלכן הוא בעשי"ת דוקא, מפני שעשי"ת הם עת רצון], כמו"כ הוא ההמשכה שע"י תפלת רבים (בכל ימי

מבחי' תוה"ק לבד כ"א מבחי' העלם העצמי דא"ס". וראה

לקו"ש ח"ט ע' 387 הערה 54.

(33) פ"ב.

(34) ר"ה יח, א.

(31) ראה בהנסמן להלן הערה 72. ועוד.

(32) ראה המשך תרס"ו (ע' שפג. שם ע' שצג. ועוד) ש"הגם דלכאורה כל הענינים דתושבע"פ (שחידשו חז"ל) הכל מתושב"כ, הנה באמת "כל עניני תושבע"פ הן בבחי' חידוש בכח עצמם ויגיעתם דוקא", וע"י היגיעה שלהם המשיכו "לא

השנה), שהיא לא לפי ערך ההעלאה (גם לא לפי ערך ההעלאה דרבים). ועד"ז הוא בתורה דרבים, שההמשכה שע"י לימוד התורה דרבים היא לא לפי ערך הלימוד דהרבים. וצריך להבין, דגם בהביאור (שבתחלת המאמר) שהאתעדל"ת דרבים ממשכת אור נעלה יותר, מבאר שההמשכה שע"י אתעדל"ת דרבים היא י"ג מדה"ר, דיגמה"ר הם למעלה מהשתלשלות, והמשכה שלמעלה מהשתלשלות היא שלא לפי ערך האתעדל"ת, ואעפ"כ מוסיף אח"כ (עוד ענין) שההמשכה שע"י רבים היא שלא לפי ערך האתעדל"ת דהרבים. ונקודת הביאור בזה, שהכוונה בזה שמוסיף שההמשכה שע"י רבים היא שלא לפי ערך האתעדל"ת שלהם היא, שההמשכה שע"י רבים היא לא רק שההמשכה היא יותר מהעבודה [דענין זה הוא בכל המשכה שלמעלה מהשתלשלות] אלא גם שההמשכה היא (בעיקר) מצד למעלה³⁵, ע"ת³⁶ אתערותא דלעילא מצד עצמה שנמשכת³⁷ ממקום שאין אתערותא דלתתא מגעת לשם³⁸.

ויש לומר שהוא ע"ד הענין דיגעתי ומצאתי³⁹, שהידיעה הבאה ע"י היגיעה היא באופן דמצאיה (מצאתי) שלא לפי ערך היגיעה, ושני אופנים בזה. ההצלחה בידיעה והבנת הענין שהתייגע בו – ע"ד המעלה דתפלת רבים, שההמשכה היא למעלה מהשתלשלות (למעלה מסדר והדרגה), אבל (רק) ממקום זה שלשם הגיעה האתעדל"ת. ושההצלחה בידיעה התורה הבאה ע"י יגיעת האדם היא במקום שלא התייגע בו כלל, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו ממקום אחר⁴⁰ – ע"ד ענין השני דתפלת רבים, שההמשכה שע"י העבודה (תפלה), היא ע"ד אתערותא דלעילא מצד עצמה שאתערותא דלתתא (גם האתעדל"ת דתפלת רבים) אינה מגעת לשם. אלא שמ"מ המשכה זו באה ע"י תפלת רבים, בדוגמת שגם שתורתו עומלת לו במקום אחר הוא ע"י העמל דהאדם⁴¹.

ה) ויש לומר שהחילוק דשני ענינים אלה הוא גם בשרשם, ב"ג מדות הרחמים. והענין הוא, דמספר⁴² י"ג (תיקוני דיקנא) הוא י"ב עם אחד. די"ב הוא י"ב בקר (שבבריאיה), והא' (המיתוסף על י"ב) הוא הים שעומד עליהם (מלכות דאצילות). ולמעלה יותר, י"ב הוא י"ב גבולי אלכסון שבאצילות, והא' (המיתוסף על י"ב) הוא למעלה מאצילות. ויש לומר דזה שיי"ג הוא למעלה מהשתלשלות, הוא, כי ע"י הא' שמיתוסף בהי"ב, גם הי"ב הם למעלה מהשתלשלות. ויש לומר, דשני אופנים (מדריגות) בזה. שהא'

ואולי יש לומר, דכיון שכל התורה ענין אחד, לכן גם העמל במקום אחד פועל שהתורה עומלת לו במקום אחר. אלא שמ"מ, כיון דזה שהתורה עומלת לו ממקום אחר הוא שנמשכת לו ידיעה בענין פרטי – השייכות והדמיון דהאתעדל"ת (העמל דהאדם) עם האתעדל"ע (התורה עומלת לו) בזה ששניהם הם תורה אחת (כללות התורה) אינו מספיק, ולכן הוא דוגמת אתעדל"ע שמצד עצמה.

ועד"ז צריך לפרש בהנמשל, שהשייכות והדמיון דתפלת רבים לההמשכה שעל ידה, היא רק שייכות כללית וכיו"ב. ועצ"ע.
(42) בהבא לקמן – ראה אוה"ת בראשית ח, רע"א.

(35) כמ"ש בהמאמר בנוגע לתפלת יחיד בעשי"ת (הובא לעיל), שההמשכה היא מפני שעשי"ת הם עת רצון.

(36) אבל לא ממש – ראה לקמן הערה 41.

(37) לקו"ת שה"ש כד, א.

(38) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רט בשוה"ג שהוא ע"ד אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא.

(39) מגילה ו, ב.

(40) סנהדרין זט, ב.

(41) מהמשך הענינים בהמאמר (וראה לקמן סעיף ח) משמע,

שגם המשכה זו נמשכת ע"י העבודה [ודלא כאתעדל"ע הג' שבלקו"ת שם].

נמשך בהי"ב כמו שהם במקומם, דבאופן זה, גם לאחרי שנמשך בהם הא', הם גבול (גבולי אלכסון), אלא שע"י שנמשך בהם הא' שלמעלה מהשתלשלות יש בהם כח בלתי מוגבל. ועוד אופן, שהי"ב מתעלים ונכללים בהא', שע"יז הם יוצאים מהגבלתם ונעשים בבחי' בל"ג. ויש לומר דזהו שאחד בגימטריא י"ג, שכל הי"ג הם אחד.

ויש לומר, דשני הענינים בהמשכה שעל ידי עבודה (תפלה או לימוד התורה) דרבים, שהמשכה היא שלא בהדרגה (למעלה מהשתלשלות), ושע"י עבודתם נמשך גם ממקום שא"א לאתעדל"ת (גם לאתעדל"ת דרבים) לעורר שם, הוא בשתי דרגות הנ"ל. דבהדרגא די"ג, שהא' נמשך בהי"ב, כיון שי"ב הוא גבול, ההמשכה משם היא ע"י אתעדל"ת. אלא שע"י הא' שנמשך בהי"ב, ההמשכה היא שלא בהדרגה (בדוגמת יגעתי ומצאתי). ובהדרגא די"ג, שהי"ב נכללים בהא' וכל הי"ג הם בל"ג, ההמשכה משם היא דוגמת אתעדל"ע שמצד עצמה.

(ו) ויש לקשר זה עם חג הגאולה י"ב י"ג תמוז, שבי"ב תמוז [יום ההולדת של בעל הגאולה] הודיעו לו שהגיעה פקודה לשחררו, והשחרור בפועל הי' בי"ג תמוז⁴³. ויש לומר, דזה שבי"ב (תמוז) הודיעו לו ע"ד השחרור, הו"ע י"ב כמו שנמשך בו הא'⁴⁴. וכיון שי"ב כמו שהוא במקומו, גם כשנמשך בו הא', הוא גבול, לכן בי"ב הי' עדיין לפני הגאולה בפועל. כי ענין הגאולה הוא למעלה ממדידה והגבלה [ובפרט להמבואר בהמכתב דבעל הגאולה [שבא בתור הקדמה להמאמר ד"ה עשרה שיושבין] שלא אותו בלבד גאל הקב"ה אלא גם את כל ישראל, כולל גם אלו אשר בשם ישראל (רק⁴⁵) יכונה⁴⁶. ולהוסיף, שבזה נכללים גם הדורות שלאח"ז, כי הגאולה די"ב-י"ג תמוז היא פעולה נמשכת, שממשכת גאולה לכל ישראל שבמשך כל הדורות, גאולה בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות שלהם וגם גאולה בנוגע לענינים הגשמיים שלהם, בני חיי ומזוני, שיהיו כולם "רויחי", למעלה ממדידה והגבלה. ויתירה מזו, שהיא (הגאולה די"ב-יג תמוז) גם הקדמה והכנה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו⁴⁷, שאז יהי' אמיתית הענין דלמעלה ממדידה והגבלה], והגאולה בפועל היתה בי"ג בגימטריא אחד, שהי"ב מתעלים בהא', למעלה מהגבלה.

(ז) וממשיך בהמאמר³³, דהגם שתורה היא המשכה מלמעלה למטה מ"מ גם בתורה צ"ל עבודה ויגיעה, ושני ענינים בזה. שבכדי שלימוד התורה יהי' כדבעי הוא ע"י [הקדמת⁴⁸] עבודת התפלה, דכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו⁴⁹. ושגם לימוד

ויש לומר, שזהו מפני שכללות יגמה"ר (גם הדרגא די"ב שנמשך בהם הא') הם בכללות למעלה מהשתלשלות.

(47) ראה לקו"ש ח"ח ע' 314 ואילך.

(48) כ"ה בלקו"ת ויקרא ה, א.

(49) יבמות קט, ב. וראה לקו"ת ויקרא שם. הערה ז בהמאמר

דשנת תרפ"ח שם.

(43) מכתב בעל הגאולה נדפס באגרות-קודש שלו ח"ב ע' טו,

ובקונטרס יב"י תמוז תרפ"ח (קה"ת תש"ג) ע' 15.

(44) ויש לומר, דזהו שכותב במכתבו הנ"ל שבי"ב תמוז

הודיעו לו (לא רק שהגיעה פקודה לשחררו, אלא גם) שתעודת

החופש יקבל בי"ג תמוז.

(45) ראה לקו"ש ח"ח ע' 329 ואילך.

(46) בהמכתב שבהקדמה להמאמר כותב כ"ז בנוגע י"ב תמוז.

התורה עצמו צ"ל בעבודה ויגיעה. וכזה שני ענינים. היגיעה בהבנת התורה, יגעתי ומצאתי. והיגיעה בתורה לשנות טבעו ורגילותו, כמאמר רז"ל⁵⁰ שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד⁵¹, שאז דוקא נקרא עובד אלקים.

וצריך להבין, הרי ענין האתעדל"ת שבתורה הוא לכאורה בעיקר בהיגיעה שצריכה להיות בלימוד התורה עצמו, והסדר בהמאמר הוא שבתחלה מבאר שבכדי שלימוד התורה יהי' כדבעי צ"ל העבודה והיגיעה דתפלה ולאח"ז אומר (כמו דבר נוסף) שצ"ל יגיעה גם בלימוד התורה עצמו. ולהעיר, שגם בתניא⁵² מדבר בשני ענינים אלה, היגיעה בתורה והיגיעה בעבודת ה' בכלל שיעקר העבודה הוא עבודת התפלה⁵³, וסדר הענינים שבתניא הוא שבתחלה מביא הפסוק⁵⁴ ושבתם וראיתם גו' בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, דעל פסוק זה איתא בגמרא שעובד אלקים הוא מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, שינוי טבע הרגילות בלימוד התורה, ומאמר רז"ל זה הוא המקור להמבואר שם שגם קיום כל המצוות [ובפרט עבודת התפלה] צ"ל באופן זה. ומזה (סדר הענינים בהמאמר הוא באופן הפוך מהסדר שבתניא) מוכח עוד יותר שסדר הענינים בהמאמר הוא בכוונה.

ח) ויובן זה בהקדים ביאור הדיוק (שבהמאמר) הגם שתורה היא המשכה מלמעלה למטה. דהביאור בזה בפשטות הוא, דכיון שתורה היא המשכה מלמעלה למטה, אין צורך ברבים. דבתפלה שהמשכה היא ע"י עבודת המטה צריך שעבודת המטה תהי' עבודה דרבים, משא"כ בתורה שהיא המשכה מלמעלה, אין חילוק אם המטה הוא רבים או יחיד. וע"פ הידוע⁵⁵ שהטעם שע"י תפלה נמשך רצון חדש הוא מצד גודל העילוי דהעלאת מ"ן, למעשה ידיך תכסוף⁵⁶, יש לומר, שהכוונה בהדיוק שתורה היא המשכה מלמעלה למטה היא גם לאידך גיסא, דכיון שהתורה היא המשכה מלמעלה, גם ע"י לימוד תורה דרבים א"א להיות המשכה נעלית ביותר כהמשכה שע"י תפלה [דרבים].

ועפ"ז יש לבאר סדר הענינים בהמאמר, שבתחלה מבאר העבודה והיגיעה דתפלה שצריכה להיות בשביל עסק התורה ולאח"ז העבודה והיגיעה שבלמוד התורה עצמו, כי עיקר העבודה והיגיעה היא עבודת התפלה, שלכן נקראת בשם עבודה סתם. כי ענין העבודה הוא שינוי הטבע והרגילות, וזה נעשה בעיקר ע"י עבודת התפלה. ובפרט ע"י תפלת העמידה שהאדם המתפלל הוא כעבדא קמי מארי⁵⁷, ביטול בתכלית. ולכן מקדים בהמאמר העבודה והיגיעה דתפלה שבשביל עסק התורה, כי העבודה והיגיעה דעסק התורה (מצד עצמה) אין בכחה להמשיך המשכה שלא לפי ערך העבודה כלל. וזה שע"י לימוד התורה (דרבים) נעשה המשכה שלא לפי ערך העבודה כלל, כהמשכה שע"י תפלה (דרבים), היא בעיקר ע"י העבודה דתפלה שבשביל עסק התורה. אלא שביאור זה אינו מספיק, כי בתורה, ההמשכה שלא לפי ערך ההעלאה באה בידיעת והבנת התורה,

(50) חגיגה ט, ב. וראה בארוכה תניא פט"ו.

(51) בכמה מקומות הובאה הגירסא (כבע"י) "אחת" (הל' ת"ת מאדה"ז פ"ב ס"ג. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 208 הערה 45).

(52) פט"ו.

(53) שלכן נקראת בשם עבודה (סתם). וראה לקמן סעיף ח.

(54) מלאכי ג, יח.

(55) ראה ד"ה שיר המעלות גו' הנה מה טוב תשכ"ב ס"ג (לעיל ח"ג ס"ע רעא ואילך). וש"נ.

(56) איוב יד, טו.

(57) שבת יו"ד, א.

שהצלחתו בידיעת והבנת התורה היא שלא לפי ערך היגיעה שלו, ולכן צריכה להיות גם היגיעה דשינוי הטבע והרגילות בלימוד התורה עצמו, שעיי"ז, הלימוד שלו הוא כלי להמשכה שע"י העבודה דתפלה (שבשביל עסק התורה).

ויש להוסיף בביאור השייכות דהשונה פרקו מאה פעמים ואחד (היגיעה דשינוי הטבע והרגילות בלימוד התורה) ל"ג מדות הרחמים, דע"י הלימוד בפעם המאה ואחד, גם הלימוד דמאה הפעמים שלפנ"ז הוא באופן של עבודה. בדוגמת המבואר לעיל (סעיף ה) בהמספר י"ג, שע"י הוספת האחד, נעשה עילוי (שינוי או הוספה עכ"פ) בהי"ב.

ט) ועפ"ז יש לבאר שבתורת הרב המגיד המובאת בהמאמר כנ"ל שע"י שמשה הזכיר שם א-ל (מדה הראשונה די"ג מדה"ר) אמר לו הקב"ה קל וחומר (מדה הראשונה די"ג מדות שהתורה נדרשת), מדייק שמשה בתפלתו אמר א-ל נא רפא נא לה. דיש לומר, שהדיוק בתפלתו הוא לרמזו שעיקר המשכת י"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות הוא בתפלה, ועיי"ז באה אח"כ ההמשכה גם בתורה. וזהו גם הטעם דענין ההמשכה שלא לפי"ע ההעלאה שע"י תורה (דרבים) למדין מההמשכה שע"י תפלה (דרבים), כי עיקר (ומקור) ענין זה הוא בתפלה, ועיי"ז נמשך אח"כ גם בתורה.

ולהוסיף⁵⁸, דענין זה (שע"י התפלה נמשך אח"כ גם בתורה) מרומז גם בשני הקאפיטלאך תהלים השייכים ליום ההולדת⁵⁹ דבעל הגאולה בשנה זו. דבמזמור קב [ששייך להסיום דשנת הק"ב] מתחיל בתפלה לעני גוי' ובהמשך המזמור אומר תכתב זאת לדור אחרון גוי'⁶⁰ דקאי על התורה שהיא נצחית. ועד"ז במזמור קג [ששייך לשנת הק"ג, מתחיל מיום ההולדת] שמתחיל ברכי נפשי את ה' שהוא תפלת שבח והודי', ובהמשך המזמור אומר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו⁶¹, ברישא עושי והדר לשמוע⁶², הקדמת נעשה לנשמע שהיתה הכנה לקבלת התורה.

יו"ד) והנה ידועה תורת הבעש"ט⁶³ דכל מה שאדם רואה או שומע הוא הוראה בעבודת השם. ומוסיף הרב המגיד⁶⁴ שכל מה שרואה ושומע וכל מקרה שיקרה לאדם הוא בשביל עבודת ה'. והביאור בזה, כי גם כל מקרה הוא בהשגחה פרטית, וזה שנקרא בשם מקרה הוא שלמטה בעוה"ז הוא באופן של מקרה. וע"ד מ"ש⁶⁵ כי יקרא קן צפור לפניך וארז"ל⁶⁶ פרט למזומן, דהגם שכל הענינים הם בהשגח"פ, ויתירה מזו שהם מזומנים

(60) פסוק יט.

(61) פסוק יט.

(62) שבת פח, א.

(63) כתר שם טוב (הוצאת קה"ת תשנ"ט) בהוספות סי' קצט ואילך. וש"נ.

(64) לקו"א סרי"ג (נב, ב ואילך).

(65) תצא כב, ו.

(66) חולין קלט, א. פרש"י עה"פ (תצא שם).

(58) בהבא לקמן, ראה בארוכה ד"ה עשרה שיושבין דט"ו תמוז שנה זו (תשמ"ב), שבא בהמשך למאמר זה (לקמן ע' פד ואילך).

(59) ע"פ המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו* (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס בקובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים. אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ס"ע נג). סיימו קאפיטל קב והתחילו ב"ב תמוז שנה זו (תשמ"ב) לומר מזמור קג שבתהלים.

(* וזה שייך גם לאחר ההסתלקות – ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בהוספות לטה"מ פרי"ת ע' שנו. לקו"ש ח"ה ע' 103 ואילך. ח"כ ט"ע 400. ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א ס"ט (לעיל ח"ה ע' 19ד). סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. ועוד.

ממחשבה הקדומה דא"ק, מ"מ, אומר הכתוב כי יקרא קן צפור פרט למזומן, כי ישנם ענינים שהכוונה שבהם נשלמת ע"י שגם למטה הם באופן דמזומן, וישנם ענינים שהכוונה שבהם נשלמת ע"י שלמטה הם באופן דמקרה, כי יקרא. ומזה מובן במכש"כ בנוגע להענינים שבתורה, שכל הפרטים שבה, גם כשנראים בחיצוניות שהם רק בדרך אגב (ע"ד מקרה), הם הוראה⁶⁷.

ועפ"ז יש לומר, דזה שהמדה די"ג המדות שבתורה שנמשכה מיגמה"ר שבתפלה היא מדת קל וחומר הוא להורות, דהגם שעיקר ההמשכה דיגמה"ר הוא בתפלה ועי"ז באה ההמשכה גם בתורה, מ"מ, יש מעלה בהמשכה שבתורה לגבי ההמשכה שבתפלה, ע"ד מדת קל וחומר, דהגם שהחמור למידין מהקל, מ"מ, הוא חמור לגבי הקל. וכמו שמבאר בהמאמר⁶⁸ דזה שלמידין ההמשכה שלא לפי ערך ההעלאה שע"י תורה דרבים מההמשכה שע"י תפלת רבים הוא לימוד באופן דמכש"כ, ק"ו.

והענין הוא, דהחילוק בין תורה ותפלה הוא ע"ד החילוק בין ברכה ותפלה⁵⁵. דבתפלה, המתפלל הוא למטה ומבקש שישפיעו לו מלמעלה, ובברכה, המברך [זה שיש לו כח לברך, כמו הכהנים שניתן להם כח לברך] הוא למעלה מהמקור שממנו נמשכת הברכה ומצוה שתהי' ההמשכה למטה. וכהלשון בברכת כהנים יברכך ה' וגו'⁶⁹, שהוא לשון ציווי. ועד"ז הוא בהמשכת ההשפעות שע"י תורה. דכיון שכתר תורה הוא הפקר לכל⁷⁰, הרי ביכלתו של כל אחד מישראל לזכות בה ע"י עסק התורה באופן שהיא נעשית תורתו⁷¹ (דהלומד), ונעשה בעל הבית כביכול על התורה ומכש"כ על המשכת ההשפעות שע"י התורה.

ועוד מעלה בברכת כהנים⁷², שההמשכה דברכת כהנים היא מלמעלה מהשתלשלות. דברכה בכלל היא להמשיך מה שכבר נמצא בהמקור ולא דבר חדש, דבענין זה מעלה בתפלה לגבי ברכה, שעל ידי התפלה נעשה רצון חדש. ובברכת כהנים שתי המעלות, שההמשכה היא מלמעלה מהשתלשלות, ובדרך ציווי. וכמו"כ הוא בההמשכה שעל ידי תורה, שיש בה שתי המעלות, שההמשכה היא מלמעלה מהשתלשלות ובאופן דציווי. וזוהי המעלה בההמשכה שעל ידי תורה (דרבים) לגבי ההמשכה שע"י תפלה (דרבים), דההמשכה שע"י תורה היא באופן שהוא בעה"ב על ההמשכה.

יא) והנה אף שברכת כהנים היא מצוה בפני עצמה, קבעוה חכמים בתפלה⁷³. ומזה מובן, דהגם שתפלה היא מלמטלמ"ע מ"מ ע"י התפלה מגיעים לההמשכה דברכת כהנים שהיא מלמעלה למטה. ועפ"ז יש להוסיף בהלימוד דק"ו, דכמו שתפלה וברכת כהנים, הגם שהם ענינים שונים, דתפלה היא בקשה (מלמטה למעלה) וברכת כהנים היא

(71) קידושין לב, ריש ע"ב. ע"ז יט, א.

(72) בהבא לקמן, ראה ד"ה אמר ריב"ל כל כהן שמברך כו' תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט בתחלתו). ד"ה כה תברכו תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ס"ע שטו ואילך). לקו"ש ח"י ס"ע 38 ואילך, ובהנסמן שם.

(73) שו"ע אדה"ז או"ח רסק"ח. וש"נ.

(67) וזה גופא שנראים בחיצוניות שהם רק בדרך אגב – גם

בזה יש כוונה (במכש"כ מענין המקרה שבעולם, שהוא לפי שהכוונה דכמה ענינים נשלמת דוקא באופן זה).

(68) פ"ד.

(69) נשא ו, כב ואילך.

(70) ראה רמב"ם הל' ת"ת רפ"ג. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד.

ציווי (מלמעלה למטה), ואעפ"כ ע"י התפלה מגיעים לברכת כהנים, עד"ז הוא בתורה ותפלה, דהגם שההמשכה דיגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות שע"י לימוד התורה (מצד עצמה) היא למטה מההמשכה דיגמה"ר שע"י תפלה (כנ"ל סעיף ח), מ"מ, ע"י לימוד התורה נמשכת (אח"כ) גם ההמשכה שע"י תפלה שלמעלה מההמשכה דיגמה"ר דתורה. ויש להוסיף, שגם לימוד זה הוא באופן דק"ו. דתפלה היא מלמטה למעלה וברכת כהנים היא מלמעלה למטה, ואעפ"כ ע"י תפלה מגיעים לברכת כהנים, הרי בנוגע תורה ותפלה, שגם ההמשכה דתורה (מצד עצמה) היא יגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות ורק שהמשכה זו היא למטה מההמשכה דתפלה, זה שע"י התורה נמשכת גם ההמשכה דתפלה, הוא במכש"כ וק"ו. ויש לומר, דע"י שתורה היא תורתו של האדם העוסק בתורה שהוא בעל הבית כביכול על התורה, עי"ז הוא נעשה בעה"ב גם על דרגת ההמשכה דתפלה שנמשכת בתורה. וזהו שהלימוד דתורה ותפלה הוא במדת קל וחומר, כי ההמשכה בתפלה שע"י תורה יש לה יתרון לגבי ההמשכה דתפלה מצד עצמה.

יב) ויש להוסיף, דע"י המאמר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שניתן מבעל הגאולה ללמדו בחג הגאולה, עשה את כל אחד לשלוחו של בעל הגאולה לעסוק בענין זה, ונתן לו נתינת כח מיוחדת להצליח בזה, הצלחה בהתייסדות שיעורים ברבים, והצלחה בכל הענינים (המבוארים בהמאמר) הנמשכים ע"י עסק התורה דרבים.

וכל זה באופן דברכת כהנים, שהמשכת הברכה היא באופן דמהירות, כמבואר בלקו"ת ד"ה והנה פרח מטה אהרן גו' ויגמול שקדים⁷⁴, ועל ידי השקדים הטובים דמטה אהרן יהפכו השקדים המרים⁷⁵ דג' השבועות⁷⁶ לששון ולשמחה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

76) קה"ר עה"פ (יב, ז) וישב העפר. זו"ח שה"ש סא, ג. איכה צג, א. פרש"י עה"פ ירמ"א, א, יב.

74) לקו"ת ס"פ קרח (נה, ג ואילך). וראה גם ד"ה זה דש"פ קרח אדר"ח תמוז ה'תשל"ג (לעיל ח"ג ע' שפד ואילך).
75) ראה לקו"ת שם (נו, ב). וראה ד"ה הנ"ל סעיף ט.
76) השבועות.

בס"ד*. ט"ו תמוז, ה'תשמ"ב**

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם¹, ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל הגאולה במאמרו ד"ה זה שניתן על ידו לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (שנת תרפ"ח), דהגם שגם אחד שיושב ועוסק בתורה ממשיך גילוי אלקות, וכהמשך מאמר המשנה ומנין אפילו חמשה כו' אפילו שלשה כו' אפילו שנים כו' אפילו אחד כו', מ"מ, ההמשכה שע"י תורה דרבים היא המשכה נעלית יותר. דכמו שבתפלה אמרו רז"ל² תפלת רבים אינה נמאסת, כי ע"י תפלת רבים נמשכים י"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות, ויתירה מזו³ דההמשכה מלמעלה שע"י תפלת רבים היא לא לפי ערך האתערותא דלתתא שלהם (גם לא לפי ערך האתעדל"ת דרבים), כמו"כ הוא בתורה, שע"י לימוד התורה דרבים הוא המשכת י"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות [דהגם שההמשכה די"ג מדות הרחמים ע"י עסק התורה הוא מצד מעלת התורה, די"ג המדות שהתורה נדרשת בהן הם כנגד י"ג מדות הרחמים. דמזה מובן, שההמשכה די"ג מדות הרחמים היא גם כשאחד יושב ועוסק בתורה, מ"מ המשכת י"ג מדות הרחמים ע"י עסק התורה היא בעיקר ע"י לימוד תורה ברבים דוקא, היינו שהדרגא די"ג מדות הרחמים שנמשכת ע"י עסק התורה ברבים היא דרגא נעלית יותר], ויתירה מזו, שההמשכה שע"י לימוד התורה דרבים היא לא לפי ערך הלימוד דהרבים.

ב) ויש לומר, שהדמיון דתורה לתפלה, מרומז גם במאמר המשנה הנ"ל ומנין אפילו אחד שנאמר⁴ בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך, דבכל המקום גו' קאי על בית המקדש [מקום שהשכינה באה שם, אבוא אליך], שבו ניתן רשות להזכיר שם המפורש [אזכיר את שמי]⁵, ובית המקדש שייך לעמוד העבודה, קרבנות⁶ ותפלה⁷ [ולהוסיף, שגם ברכת כהנים שבה היו מזכירים בבית המקדש את השם ככתבו⁸, היתה אחרי הקרבת תמיד של שחר⁹ (ההתחלה דכל הקרבנות), וגם עכשיו קבעו חכמים ברכת כהנים בתפלה⁹, ובתפלה עצמה – בברכת עבודה¹⁰]. ובמשנה מביא פסוק זה (בכל המקום אשר אזכיר את

ואילך).

(4) יתרו כ, כא.

(5) פרש"י עה"פ יתרו שם, מסוטה לח, א.

(6) דענינו של בית המקדש הוא "בית לה' מוכן להיות

מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הלכות בית הבחירה).

(7) דבית המקדש נקרא "בית תפלה" (ישעי' נו, ז). וגם עליית

התפלות שמחוץ לביהמ"ק הוא ע"י ביהמ"ק

– ראה ברכות ל, א. רמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ג. טושו"ע

(ודאדה"ז) או"ח הל' תפלה סצ"ד ס"א-ב. ובירושלמי ברכות

פ"ד ה"ה – בענין הנ"ל – מוסיף ומסיים: הה"ד כי ביתי בית

תפלה יקרא לכל העמים.

(8) רמב"ם הל' נשיאת כפים פי"ד ה"ט והי"ד.

(9) שו"ע אדה"ז או"ח הל' נשיאת כפים סקכ"ח ס"א. וש"נ.

(10) סוטה לח, ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ב. וש"נ.

(* יצא לאור בקונטרס י"ט תמוז – תש"נ, "בקשר עם י"ט תמוז הבעל"ט, יום מלאות מאה ועשר שנים לכניסת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע לבריתו של אאע"ה (תר"ם – תש"נ), ויום השביעי דחגיגת הבר מצוה שלו (בשנת תרנ"ג)* .. עש"ק פ' פינחס, שנת ה'תש"נ.

(* ראה "מפתח" המאמרים שבריש סה"מ תרנ"ב-תרנ"ג ס"ע

VII ואילך. הוספות לסה"מ שם ע' שכה-שכו. לקמן ע' קג הערה

4 [קונטרס בר-מצוה תרנ"ג (קה"ת, תש"ס)].

** מאמר זה הוא המשך למאמר ד"ה זה די"ג תמוז שנה

זו (תשמ"ב), ש"ל בקונטרס שלפני זה (י"ב-י"ג תמוז ה'תש"נ

(נדפס לעיל ע' עג ואילך)), ולכן לא נכפלו כאן (רוב) הציונים

והמ"מ שכבר נסמנו שם.

(1) אבות פ"ג מ"ו.

(2) ברכות ח, רע"א.

(3) ראה בארוכה בהמאמר די"ג תמוז ס"ד ואילך (לעיל ע' עו

שמי אבוא אליך וברכתך) לענין השראת השכינה שע"י לימוד התורה, ומזה משמע שתורה ותפלה שייכים זל"ז ובענין זה במיוחד.

ול'הוסיף, דהפירוש שבכל המקום אשר אזכיר את שמי גו' קאי על בית המקדש שבו ניתן רשות להזכיר את שם המפורש, הוא פשוטו של מקרא¹¹ (תורה שבכתב), והפירוש שאזכיר את שמי קאי על לימוד התורה הוא ע"פ דרשת חז"ל (תורה שבעל פה). וע"פ הידוע¹² שכל הענינים דתושבע"פ נמשכים מתושב"כ, יש לומר, דזה שהלימוד שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרוי' הוא מהפסוק בכל המקום אשר אזכיר את שמי גו' שבפשוטו קאי על ביהמ"ק ששייך לעמוד העבודה, הוא, כי עיקר הענין דהשראת השכינה באופן דאבוא אליך, המשכת אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות (אבוא, אני בעצמי), הוא ע"י קו העבודה, העלאה מלמטה למעלה. וכמבואר בתניא¹³ דהטעם שע"י תפלה נמשך אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות [שע"י המשכה זו נעשה שינוי בהנבראים, לרפאות החולים ולברך השנים] הוא מפני גודל העילוי דהעלאת מ"ן. וע"י התפלה באה אח"כ המשכה זו גם בתורה.

וע"פ מ"ש בהמאמר דבעל הגאולה (הובא לעיל סעיף א) דזה שע"י תפלה וע"י תורה ממשיכים יגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות הוא בעיקר בתפלת רבים¹⁴ ובתורה דרבים, ועד שהמשכה שע"י תפלת רבים ותורה דרבים היא שלא לפי ערך האתערותא דלתתא (דהרבים), מובן, דענין הנ"ל שהמשכה שלמעלה מהשתלשלות שבתורה היא ע"י התפלה, מודגש עוד יותר בהמשכה שע"י רבים. וכמו שנתבאר לעיל (בהמאמר די"ג תמוז¹⁵), דהטעם שענין ההמשכה שלא לפי ערך ההעלאה שע"י תורה דרבים נלמד (בהמאמר דבעל הגאולה) מההמשכה שע"י תפלה דרבים¹⁶, הוא, כי עיקר ומקור ענין זה הוא בתפלה, ועי"ז נמשך אח"כ גם בתורה.

ג) והגם שהמעלה דהעלאת מ"ן ישנה לכאורה גם בתורה, וכמבואר בהמאמר דבעל הגאולה¹⁷ שגם בתורה צ"ל עבודה ויגיעה, מ"מ, עיקר הענין דהמשכה שלמעלה מהשתלשלות הוא ע"י העלאת מ"ן דתפלה דוקא¹⁸. ונקודת הביאור בזה, שהמעלה דעבודת האדם (העלאת מ"ן) שעל ידה נמשך אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, היא (בעיקר) כשהעבודה היא בביטול¹⁹, וענין הביטול הוא בעבודת התפלה. שהיגיעה בלימוד התורה, כיון שענין הלימוד הוא שיבין וישיג מה שלומד, לכן היגיעה בתורה, גם היגיעה דשונה פרקו מאה פעמים ואחד²⁰, אף שיגיעה זו היא לא (רק) בשביל הבנת התורה אלא בכדי

11) שהרי הוא פירוש דש"י.

12) וכלשון הרגיל בש"ס "מנא הני מילי אמר קרא". וראה

לקו"ת ברכה צד, א ואילך. שה"ש יא, ד. ובכ"מ.

13) קרא"ר ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א).

14) ראה בארוכה אוה"ת שבת שובה ע' א'תסג ואילך, שגם

בתפלת יחיד (גם בכל השנה) נמשכים יגמה"ר, אלא שיש בזה

כמה חילוקי דרגות.

15) סעיף ט (לעיל ע' פ).

16) משא"כ ענין ההמשכה דאחד שיושב ועוסק בתורה אינו

נלמד מההמשכה שע"י תפלה, שהרי להפירוש שבמס' אבות

מדבר הכתוב בתורה.

17) סעיף ב.

18) כדמוכח גם מהמבואר בקו"א שבהערה 13, שדוקא ע"י

תפלה נעשה שינוי בהנבראים, "משא"כ בתו"מ שאין שינוי

בקלף התפילין ע"י הנתתן בראש ובורוע" – כי ההמשכה

דלמעלה מהשתלשלות שעל ידה נעשה שינוי בהנבראים היא

דוקא ע"י העלאת מ"ן.

19) ראה אוה"ת שבהערה 21.

20) חגיגה ט, ב. וראה בארוכה תניא פט"ו.

לשנות טבעו ורגילותו, אינה אמיתית ענין הביטול, כיון שגם הלימוד דפעם המאה ואחד הוא בהבנה והשגה. ועיקר הביטול הוא בעבודת התפלה, שהאדם המתפלל הוא כעבד²¹ בפני רבו²². ויש לומר, שגם העבודה דתפלה שבשביל עסק התורה (דכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו²³), כיון שהתפלה היא בשביל התורה שענינה הוא הבנה והשגה, אינה אמיתית ענין הביטול²⁴. ולכן עיקר הענין דהמשכה שלמעלה מהשתלשלות (ומכ"ש המשכה שלא לפי ערך ההעלאה) הוא ע"י העלאת מ"ן דתפלה, ועי"ז נמשך אח"כ גם בתורה. דע"י העבודה שבתורה [העבודה דתפלה שבשביל התורה, ולמטה מזה – העבודה דשונה פרקו מאה פעמים ואחד בכדי לשנות טבעו ורגילותו, ולמטה מזה – היגיעה בהבנת התורה], התורה שלומד היא כלי להמשכה שלמעלה מהשתלשלות שע"י תפלה.

ד) והנה²⁵ ענין זה (שע"י התפלה נמשך אח"כ גם בתורה) מרומז גם בשני הקאפיטלאך תהלים השייכים ליום ההולדת²⁶ דבעל הגאולה בשנה זו (תשמ"ב), בקאפיטל קב שסיימו לומר בערב יום ההולדת²⁷ ובקאפיטל קג שהתחילו לומר ביום ההולדת. דבמזמור קב מתחיל בענין התפלה – תפלה לעני גוי, ובתפלה עצמה – בתפלה שבתכלית הביטול, תפלה לעני כי יעטוף ולפני הוי' ישפוך שיחו. וכתורת הבעש"ט הידועה²⁸ עה"פ, שתפלת העני היא שלפני הוי' ישפוך שיחו. דזה שאינו מבקש שום דבר (גם לא ענינים רוחניים²⁹) וכל מבוקשו הוא לשפוך שיחו לפני הוי', הוא מפני גודל הביטול שלו. [ויש לומר, דענין זה (שאינו רוצה ומבקש שום דבר גם לא ענינים רוחניים ורק לשפוך שיחו לפני הוי') הוא³⁰ ע"ד האהבה דמי לי בשמים ועמך לא חפצתי³¹, וכלשון אדמו"ר הזקן³² "איך וויל זע גאָר ניסט איך וויל ניט דאיינ ג"ע איך וויל ניט דאיינ עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אַז דיך אַליין". ויש לומר, דע"י שאמר אדמו"ר הזקן איך וויל מער ניט אַז דיך אַליין, ובפרט לאחר שנתפרסם זה ע"י הצמח צדק, ניתן הכח³³ לכא"א שהולך בעקבותיו (וואָס האַלט זיך אין דער קליאַמקע³⁴) שבנוגע לפועל עכ"פ יהי' אצלו מעין זה. ובפרט ע"י לימוד תורתו של אדמו"ר הזקן (ועאכו"כ ע"י לימוד ענין זה), שע"י מתייחדים ביחוד נפלא³⁵ עם תורתו של אדמו"ר הזקן, ועי"ז – עם אדמו"ר הזקן עצמו³⁶]. ובהמשך המזמור³⁷

(25) בהבא לקמן ראה גם (בקיצור) בהמאמר די"ג תמוז ס"ט (לעיל ע' פ).

(26) ראה מאמר הנ"ל הערה 59.

(27) אלא שאעפ"כ שייך הוא ליום ההולדת – ראה לעיל ח"א ע' רס הערה 51.

(28) כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) סי' צז (יג, ג).

(29) כמובן מהמשך הענין שבתורת הבעש"ט שהובא בספר אור המאיר פ' וישלח – נעתק לעיל ח"ג ע' קלד.

(30) ראה גם לעיל ח"ג שם.

(31) תהלים עג, כה.

(32) הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (דרמ"צ קלא, ע"א).

(33) ראה ע"ז לעיל שם ע' קלז ואילך.

(34) ראה סה"מ תרפ"ד בהוספות ס"ע שנד.

(21) ראה אוה"ת נשא ע' ערה (בענין המעלה דתפלה לגבי תורה) ע"י ביטול העבד ממשיך יהי רצון מה שלמעלה מהחכמה". וראה ברכות לד, סע"ב (הובא באוה"ת שם) דהטעם על זה שהועילה תפלתו של רחב"ד הוא לפי שהוא "כעבד לפני המלך".

(22) טושו"ע (וראדה"ז) או"ח הל' תפלה סו"ס צה. וראה גם שבת יו"ד, א. שו"ע אדה"ז שם סק"ד ס"ב.

(23) יבמות קט, ב.

(24) והגם דכיון שתפלה היא בקשת צרכיו נמצא לכאורה שכל תפלה היא בשביל ענין אחר – יש לומר: שצרכיו דעבד באים ע"י שמבקש מרבו (ובאופן דעבד המבקש), לכן, כשהעבד מבקש צרכיו מרבו (והבקשה שלו היא כביטול דעבד המבקש מרבו), לא נתערב "מציאות" שאינה עבדות, כי זהו הסדר דעבד. משא"כ כשהתפלה היא בשביל לימוד התורה. ועצ"ע.

אומר תכתב זאת לדור אחרון גו', דקאי על התורה שהיא נצחית. ויש לומר, שהקשר דשני הענינים הוא, כי הענין דנצחיות התורה בעבודת האדם הוא שהתורה שלומד היא חקוקה במוחו ולבו³⁸, שאז דוקא אין שייך שיהי' בזה שינוי (נצחיות), ובכדי שלימוד התורה שלו יהי' באופן דחקיקה הוא ע"י הקדמת עבודת התפלה. ונקודת הביאור בזה, דענין החקיקה דתורה הוא (בעיקר) בהתורה כמו שהיא בשרשה, בבחינת הכתר שלמעלה מחכמה³⁹. ולאחרי שנמשכה ונתלבשה בחכמה [דלמעלה, ועאכו"כ לאחרי שירדה ונתלבשה בשכל האדם] היא באופן דכתיבה. ובכדי שלימוד התורה בהבנה והשגה תהי' באופן דחקיקה הוא ע"י המשכת השורש דתורה (כתר) בהתורה שלמטה. ויש לומר, דזהו מ"ש תכתב זאת לדור אחרון, תכתב לשון עתיד, שבכדי שהתורה שלומד תהי' אצלו בבחינת נצחיות (לדור אחרון), צריך להגיע לדרגת החקיקה דתורה שלמעלה מבחינת כתיבה, ולהמשיך משם בחינת הכתיבה דתורה, תכתב לשון עתיד. וזוהי השייכות דתכתב זאת לדור אחרון לתפלה לעני גו', שע"י הקדמת הביטול דתפלה, ובפרט כשהתפלה היא בתכלית הביטול, שתפלתו היא שלפני הוי' ישפוך שיחו, עי"ז הוא ממשיך גילוי אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, והמשכה זו באה אח"כ גם בלימוד התורה שלו, תכתב זאת לדור אחרון.

ה) ועד"ז הוא במזמור קג שמתחיל בענין התפלה – ברכי נפשי את ה', שהוא תפלת שבח והודי', ובתפלה עצמה – תפלה שבתכלית הביטול. דהשבח וההודי' של דוד להקב"ה (ברכי נפשי את ה') היתה על כל מאורע ומאורע, כדאיתא בגמרא⁴⁰ שדוד דר בחמשה עולמים ובכל עולם אמר שירה (חמשה ברכי נפשי⁴¹), דיש לומר, שכל המאורעות דהאדם נחלקות לחמשה סוגים (חמשה עולמים) ודוד אמר שירה להקב"ה על כל המאורעות, דאמירת שירה להקב"ה גם על הענינים דהיפך הטוב הנראה והנגלה הוא מפני גודל ועוצם הביטול. ובהמשך המזמור⁴² אומר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע⁴³, הקדמת נעשה לנשמע שהיתה הכנה לקבלת התורה. ויש לומר שהקשר דשני הענינים⁴⁴ הוא, כי הביטול דהקדמת נעשה לנשמע הוא לא רק בנוגע לקיום המצוות אלא גם בלימוד התורה⁴⁵. דע"י שלפני מתן תורה הקדימו נעשה לנשמע, ניתן הכח לכ"א מישראל שלימוד התורה שלו יהי' בביטול, באופן דתען לשוני אמרת⁴⁶, כעונה אחר האומר⁴⁷, ועד שהדיבור שלו (בתורה) אינו תלוי ברצונו

גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו וגו', הרי בני' הקדימו נעשה לנשמע.
(42) פסוק יט.
(43) שבת פח, א.
(44) ובפרט שפסוק זה עצמו הוא אחד מחמשה השירות, תפלה.

(45) להעיר, שכשראה ההוא צדוקי שרבא "מעייין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידו" תותי כרעא כו" (טרדתו של רבא בלימוד התורה), אמר לי' "עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאורנייכו" (שבת שם).

(46) תהלים קיט, קעב.
(47) ראה תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ. ובהוספות לתו"א שם (קי,

(35) תניא פ"ה.
(36) וע"ד פי' הידוע במרו"ל (שבת קה, א – ע"פ גירסת הע"י) "אנא נפשי כתבית יהבית" (לקו"ת שלח מח, סע"ד ואילך. אוה"ת יתרו ע' תתקא ואילך), שהקב"ה "נתן" ו"הכניס" את עצמו בתורתו. והרי "צדיקים דומין לבוראן" (ב"ר פס"ז, ה. ובכ"מ).

(37) פסוק יט.
(38) להעיר מלקו"ת ס"פ קדושים (ל, ד).
(39) ראה לקו"ת בחוקותי מו, ד.
(40) ברכות יו"ד, א.
(41) לשון הגמרא בברכות שם. ובפרש"י שם: "לעיל חשיב להו". ואף דשירה השני' (ד"לעיל") היא "ברכו ה' מלאכיו

ובבחירתו⁴⁸, ועד שהביטול שלו כשעוסק בתורה הוא דוגמת הביטול דעל⁴⁹ כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן⁵⁰. וזוהי השייכות ד(עושי דברו) לשמוע בקול דברו⁵¹ לברכי נפשי את ה', כי ע"י עבודת התפלה, ובפרט כשהתפלה היא שאומר שירה על כל מאורע (חמשה ברכי נפשי), נמשך הביטול דתפלה גם בעסק התורה שלו.

ויש להוסיף בביאור השייכות ד(עושי דברו) לשמוע בקול דברו לחמשה ברכי נפשי, דעיקר החידוש בהביטול דלימוד התורה הוא בתושבע"פ, שלימודה צ"ל בהבנה והשגה [דכשאינו מביין הפירוש אינו נחשב לימוד⁵²] ואעפ"כ הלימוד הוא בביטול. וע"ד על כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן, דהגם שכל דיבור הוא דיבור פרטי⁵³ (דענין ההתחלקות שייך להבנה וההשגה דתורה) מ"מ על כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן. וזוהי השייכות דלשמוע בקול דברו לחמשה ברכי נפשי, כי החידוש בהביטול דחמש פעמים ברכי נפשי (שבמזמור קג) על הביטול דלפני הוי' ישפוך שיחו (שבמזמור קב), הוא, שהביטול דלפני הוי' ישפוך שיחו הוא שאין נוגע לו שום דבר (כי כל מבוקשו הוא לדבר עם המלך), והביטול דחמש ברכי נפשי שאומר שירה על כל המאורעות (גם על הענינים דהיפך הטוב הנראה והנגלה) הוא שגם הענינים השייכים למציאותו הם בתכלית הביטול. וע"י ביטול זה בתפלה נמשך אח"כ גם בעסק התורה שלו, שגם הלימוד בהבנה והשגה הוא בביטול.

ו) וממשיך בהמאמר דבעל הגאולה⁵⁴ (לאחרי שמבאר שני הענינים דתפלה ותורה), דבריאת העולם היא בשביל ישראל ובשביל התורה, כמ"ש⁵⁵ בראשית ברא אלקים גו', בראשית הוא ב' ראשית, דבריאת העולם הוא בשביל ישראל שנקראים ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית⁵⁶. שהכוונה דבריאת העולם היא שישראל ילמדו תורה כמו שניתנה למטה בעוה"ז דוקא. ויש לומר, שהשייכות דב' ראשית ישראל ותורה להמבואר לפנ"ז בענין תפלה ותורה, הוא, כי תפלה היא עבודת וביטול האדם (ישראל), ולכן שני הענינים דתפלה ותורה שייכים לב' ראשית ישראל ותורה⁵⁷. ומה שאומר בהמאמר "שישראל ילמדו תורה", יש לומר, כי ענין התפלה הוא העלאה מלמטה למעלה (יציאה מהעולם⁵⁸), והכוונה דבריאת העולם היא שיומשך גילוי אלקות בהעולם, ולכן, כשמדבר בענין הכוונה דבריאת העולם, אומר גם בנוגע לישראל "שישראל ילמדו תורה". ועפ"ז יש לבאר גם מה שמביא בהמאמר (בהמשך להענין שהכוונה דבריאת העולם היא שישראל ילמדו תורה) מה שאמרו רז"ל⁴³ תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקיימו ישראל את תורתיו כו', ומבאר, דיקיימו ישראל את תורתיו הוא קיום המצוות [והלשון יקיימו ישראל

ריש ע"ב) מקשר זה עם ענין נעשה ונשמע.

48) הוספות לתו"א שם (קי, א ואילך).

49) שבת פח, ב.

50) הוספות לתו"א שם (קט, א).

51) להעיר מאוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ (ע' שפו)

"לשמוע בקול דברו שיהי' תען לשוני אמרתך".

52) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

53) להעיר מלקו"ת במדבר יח, א.

54) סעיף ג.

55) בראשית א, א.

56) תנחומא (באבער) בראשית ג. ה. לקח טוב ר"פ בראשית.

פרש"י ורמב"ן עה"פ. וראה ב"ר ר"פ בראשית. ויק"ר פל"ו, ד.

57) להעיר מסה"מ פר"ת ע' רנא, דהחילוק שבין תפלה לתורה

הוא כהחילוק שבין נש"י לתורה.

58) להעיר מזה שחסידים ואנשי מעשה היו מגיעים (בעת

תפלתם) להתפשטות הגשמיות (שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה

סצ"ח ס"א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ה).

את תורתיו הוא, כי קיום המצוות צריך להיות ע"פ התורה דוקא, כי זה שהעולם נברא בשביל התורה הוא (בלשון המאמר) שכל עניני העולם יהיו ע"פ התורה, ופעולת התורה בעולם היא ע"י קיום מצוות התורה.⁵⁹

ז) והנה לאחרי שמבאר בהמאמר שבריאת העולם הוא בשביל ישראל ובשביל התורה ושקיום העולם הוא ע"י קיום מצוות התורה, ממשיך בהמאמר⁶⁰ ביאור החילוק בין לימוד התורה דיחיד ללימוד התורה דרבים, שע"י תורה דרבים נמשך אור עליון יותר, ומוסיף, שזה מובן במכש"כ מזה שע"י תפלת רבים ההמשכה היא שלא לפי ערך ההעלאה. ומסדר הענינים שבהמאמר משמע, דזה שהלימוד דההמשכה שע"י תורה מההמשכה שע"י תפלה הוא באופן דמכש"כ, שייך להמבואר לפנ"ז בענין הכוונה דבריאת העולם. ויש לומר הביאור בזה, שהכוונה דדירה בתחתונים היא שעשיית הדירה (המשכת הגילוי אלקות בעולם) תהי' ע"י האדם. וכיון שעבודת התפלה היא העלאה מלמטה למעלה, וההמשכה שע"י התפלה היא מצד למעלה אלא שבאה ע"י התפלה (עבודת האדם)⁶¹, לכן יש יתרון בההמשכה שע"י תורה [שלימוד התורה דהאדם ממשיך גילוי אלקות בעולם] לגבי ההמשכה שע"י תפלה. וע"פ הידוע⁶² שאמיתית הענין דאין ערוך הוא דוקא לגבי העצמות, יש לומר, דענין ההמשכה שלא לפי ערך ההעלאה הוא בעיקר בההמשכה שע"י תורה, כי בהמשכה זו דוקא נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, כוונת העצמות. ועפ"ז יש לבאר סדר הענינים בהמאמר, דזה שהלימוד דההמשכה שע"י תורה מההמשכה שע"י תפלה הוא באופן דמכש"כ בא (דוקא) לאחרי הביאור דכוונת הבריאה, כי בההמשכה שע"י תורה שני ענינים, ההמשכה שע"י תורה מצד מעלת התורה עצמה – דהמשכה זו היא למטה מההמשכה שע"י תפלה (כנ"ל סעיף ג), וההמשכה שע"י תורה מצד זה שעל ידה נמשך גילוי אלקות בעולם ע"י עבודת (לימוד) האדם – דהמשכה זו היא למעלה מההמשכה שע"י תפלה, כנ"ל. ולכן, לאחרי הביאור בכוונת הבריאה [ושכוונה זו נשלמת ע"י התורה], מוסיף שהלימוד דתורה מתפלה הוא באופן דמכש"כ, שיש יתרון בההמשכה דתורה לגבי ההמשכה דתפלה.

ח) ויש לקשר זה עם המאמר ד"ה הוי' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי⁶³ שאמר בעל הגאולה בי"ב תמוז הראשון (תרפ"ז)⁶⁴, דצריך להבין⁶⁵ אומרו הוי' לי בעוזרי, דמשמעות הלשון הוא שישנם כמה עוזרים (עוזרי לשון רבים) והבקשה היא שגם הקב"ה יהי' בין העוזרים, והרי כל ישראל מאמינים באמונה פשוטה שהוא ית' לבדו הוא העוזר והמושיע להאדם בכל עניניו. וביותר אינו מובן, דמשמעות הלשון הוי' לי בעוזרי הוא שהעיקר הם

(60) סעיף ד.

(61) להעיר מסה"מ תרס"ה ע' קמג-ד.

(62) סה"מ תרנ"ב ע' ז ואילך. ובכ"מ.

(63) תהלים קיח, ז.

(64) נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א קעט, א ואילך. תרפ"ז ע' רא

ואילך.

(65) ראה גם רד"ה הוי' לי בעוזרי בלקו"ת דרושים לשמע"צ

(פח, ב).

(59) להעיר, שו"ה (דשם הוי') הם תורה ומצוות (תקו"ז ת"י

(כה, ב). אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ. והרי המשכת הוי' (ז"א) למטה הוא ע"י ה' תתאה (מלכות).

אלא שמ"מ חילוק בין תורה לתפלה, דתפלה הוא בחי' י"ה (לקו"ת ראה כט, א ואילך), "נסתרות". משא"כ ו' (תורה) הוא המשכה למטה (אלא שהמשכתו הוא ע"י ה', מצוות). וראה לקו"ת שם (ל, ד) "בחי' ו"ה רומז לבחי' בוניך שהוא ענין דירה בתחתונים".

העוזרים לשון רבים והבקשה היא שהקב"ה יצטרף אליהם. גם צריך להבין אומרו ואני אראה בשונאי (שיראה נקמה בשונאי), דלכאורה הוה לי' לבקש שיעשו תשובה ויהפכו לאוהבים. ובפרט שדוד עצמו אמר⁶⁶ יתמו חטאים ולא חוטאים. [וביותר אינו מוכן אומרו ואני אראה בשונאי, הרי חוש הראי' הוא מהחוששים הכי נעלים, ועד שמהחידושים שיהיו לע"ל הוא⁶⁷ ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'⁶⁸, ועד"ז הוא בנוגע למתן תורה שמעיקרי המעלות דמתן תורה הוא⁶⁷ אתה הראת לדעת גו'⁶⁹, ואעפ"כ ביקש דוד ואני אראה בשונאי, שהראי' שלו תהי' בנקמת שונאיו]. גם צריך להבין השיכות דואני אראה בשונאי להוי' לי בעוזרי.

ונקודת הביאור בזה (בהמאמר), דעוזרי קאי על הניצוצות המתבררים ע"י עבודת האדם, שהם העוזרים של האדם. והבקשה הוי' לי בעוזרי היא, שע"י העבודה דבירור הניצוצות (עוזרי) יהי' הוי' לי, שיומשך לו גילוי שם הוי' שלמעלה מהשתלשלות. ויש לומר, דע"י שהמשכת הגילוי דשם הוי' להאדם (הוי' לי) הוא ע"י בירור הניצוצות (בעוזרי), הגילוי הוא בפנימיות. דהגילוי שנמשך לו מלמעלה בדרך אתערותא דלעילא מצד עצמה, הוא בבחינת מקיף, ולכן אין לו קיום⁷⁰. ועד"ז הוא בנוגע להמשכה שנמשכת לו ע"י בקשתו בתפלה. ולכן אומר הוי' לי בעוזרי, שהמשכת הגילוי דשם הוי' אליו היא לא בדרך נהמא דכסופא⁷¹ אלא שזה (כאילו) מגיע לו עבור עבודתו בעבודת הבירורים, תכלית כוונת הבריאה. ועי"ז נעשה הוי' לי, שהוא מתאחד עם הגילוי, שלכן הגילוי הוא דבר קיים לעולם, דכל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם⁷².

ט) וממשיך בהכתוב ואני אראה בשונאי, דבבירור הניצוצות שני ענינים בכללות. בירור הניצוצות שבק"נ ע"י עבודת הצדיקים, ובירור הניצוצות שבגקה"ט ע"י עבודת התשובה. ולכן במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולים לעמוד בו⁷³, כי שורש הניצוצות שנפלו בגקה"ט שמתבררים ע"י הבע"ת הוא למעלה יותר משורש הניצוצות שנפלו בק"נ שמתבררים ע"י הצדיקים⁷⁴. ועד"ז הוא בעבודת הצדיקים (ועמך כולם צדיקים⁷⁵), שיש יתרון בהבירור דדברי הרשות ע"י העבודה דכל מעשיך יהיו לשם שמים⁷⁶ על הבירור דדברים הגשמיים שע"י קיום המצוות. דכיון שדברי הרשות, גם כשעושה אותם לשם שמים הם נשאים דברי הרשות (מעשיך), לכן, ע"י הבירור דדברי הרשות נשלמת יותר הכוונה דדירה בתחתונים, תחתון⁷⁷ שאין תחתון למטה ממנו⁷⁸. ולכן, העלי' שנעשית בהנשמה ע"י ירידתה למטה [שעיקר העלי' היא עי"ז שבירידתה למטה היא משלימה הכוונה דדירה בתחתונים⁷⁹] היא בעיקר ע"י הבירור דדברי הרשות. וזהו ואני

(74) ראה בארוכה סהמ"צ להצ"צ קצא, א.

(75) ישעי' ס, כא.

(76) אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טוש"ע או"ח

סר"א.

(77) תניא רפ"ו.

(78) ראה לעיל ח"ב ע' כג ואילך. וראה בארוכה שם (ע' כח

ואילך), שהיתרון בהעבודה דכל מעשיך לשם שמים על העבודה

דקיום המצוות הוא ע"ד מעלת הבע"ת על צדיקים.

(79) ראה לקו"ש חט"ו ע' 242 ובהערות שם.

(66) תהלים קד, לה. וראה ברכות יו"ד, א.

(67) ראה תניא פל"ו (מו, א). לקו"ת צו יז, ב ואילך. ובכ"מ.

(68) ישעי' מ, ה.

(69) ואתחנן ד, לה.

(70) ראה לקו"ת ויקרא ב, סע"ב ואילך.

(71) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ד.

(72) ויקר"ר פ"ב, ב. מדרש שמואל פ' יט. נת' בלקו"ת במדבר

ט, ג ואילך. ובכ"מ.

(73) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד, מברכות לד, ב.

אראה בשונאי, שע"י בירור הניצוצות שבשונאי – הניצוצות שבדברים האסורים, ועד"ז הניצוצות שבדברי הרשות, שגם הם נכללים ב"שונאי" כתורת הבעש"ט הידועה⁸⁰ עה"פ⁸¹ כי תראה חמור שונאך – באים לראי' באלקות, ואני אראה⁸².

יו"ד) והנה מבואר בכ"מ⁸³ שהצדיקים עבודתם היא בעצמם וענין התשובה הוא שהאדם פועל גם בדבר שחוץ ממנו ומאיר את העולם. ועפ"ז יש לומר, שהענין ד"אני אראה" בכללות הוא נוסף על בירור דברי הרשות (בשונאי), אלא גם ע"י לימוד התורה עם זולתו. וכדמשמע בהמאמר (די"ב תמוז תרפ"ז) דזה שאמרו רז"ל⁸⁴ הבא לטהר מסייעין לו, דמשמעות לשון לטהר (ולא ליטהר) הוא לטהר אחרים, הוא, כי העזר והסיוע דניצוצות המתבררים (מסייעין לשון רבים, ע"ד בעוזרי) כשבא לטהר אחרים הוא באופן נעלה יותר. ועפ"ז יש להוסיף עוד ענין במעלת עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, דכיון שאין דיעותיהן שוות⁸⁵, הרי כל אחד מהעשרה יש לו ההסברה שלו (בהענין שלומדים), וע"י שלומדים יחד וכל אחד אומר ההסברה שלו להמשתתפים בהשיעור, יש בזה גם המעלה דעסק התורה עם זולתו. ועוד ענין בזה, דע"י שעשרה מישראל עוסקים בענין אחד, בתורה או בתפלה או בקיום מצוה, מיתוסף בהם ענין חדש – ענין הציבור⁸⁶, אור העולה על כולנה⁸⁷.

יא) והנה לשון רז"ל הוא הבא לטהר מסייעין לו. שכשבא לטהר אחרים, הסיוע הוא מיד כשבא לטהר. ומזה מובן, שכל אלה שמסרו עצמם למלאות שליחותו של בעל הגאולה בכלל, ובפרט בהשליחות⁸⁸ לייסד שיעורים ברבים, שע"י ההתמסרות עצמה (אריינווארפן זיך אין דער ארבעט, עוד לפני העשי' בפועל) נמשך סיוע ונתינת כח נוספים להצליח עוד יותר במילוי השליחות.

ויהי רצון, שע"י המסירה ונתינה למלאות שליחותו של בעל הגאולה, ובפרט אַז מ'האַלט שוין באמצע, והוי' לי (לכל אחד מהמתעסקים בזה) בעוזרי לסיים את השליחות בתכלית השלימות, נזכה מיד לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. וכיון שנמצאים כעת ביום זכאי – יום השלישי⁸⁹ שהוכפל בו כי טוב⁹⁰, ויום החמשה עשר דחודש הגאולה שבו קיימא סיהרא באשלמותא⁹¹ (השלימות דחודש הגאולה), הרי הזכות דיום זכאי ימהר⁹² עוד יותר הגאולה, במהרה בימינו ממש.

(87) ראה שעהיוה"א רפי"ב. ובכ"מ.

(88) ראה בהמאמר די"ג תמוז שנה זו (תשמ"ב) ס"ב (לעיל ס"ע פב).

(89) ולהעיר, שגם ענין זה שייך להגאולה די"ב תמוז, כי הקביעות די"ב תמוז בשנת הגאולה (תרפ"ז) הי' ביום השלישי, וראה בארוכה לעיל ח"ב ע' קמב השייכות ד"שלישי" ל"פדה בשלום נפשי".

(90) פרש"י עה"פ בראשית א, ז, מב"ר פ"ד, ו.

(91) זהר ח"ב רטו, א. וראה גם שם ח"א קג, רע"א. רכה,

סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה, רע"א.

(92) דמגלגלין זכות ליום זכאי – תענית כט, א.

(80) "היום יום" כח שבט. אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכה. כתר שם טוב הוספות סי' טז [בהוצאת תשנ"ט – סי' כא].

(81) משפטים כג, ה.

(82) ד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז בסופו. וראה גם לקו"ת דרושים לשמע"צ שם (צ, ב).

(83) סה"מ תרפ"ג ע' רכב. ה'תש"ט ע' 184.

(84) שבת קד, א.

(85) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א.

(86) דענין ציבור הוא לא צירוף של עשרה יחידים, כ"א

שנעשה מציאות חדשה, וכמו שהאריך בזה בצפע"נ – ראה מפענח צפונות פ"ד ס"ב ואילך.

בס"ד. שיחת י"ג תמוז ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה עשרה שיושבים כו'.

ב. דובר כמ"פ אודות הענין ד"הימים האלה נזכרים ונעשים" – שכאשר התורה מצווה אודות זכרון ימים מסויימים ("הימים האלה נזכרים"), צריך הדבר להיות באופן ד"נזכרים ונעשים", היינו, שהזכרון יביא למעשה בפועל, כפי שהדבר הי' בפעם הראשונה.

ואדרבה: בהתאם לציווי התורה "מעלין בקודש", מוכן, שמדי שנה בשנה צריך יהודי להוסיף ולהעלות בקודש, באופן נעלה יותר מאשר בפעם הראשונה.

זאת אומרת: ישנה אמנם מעלה בפעם הראשונה דוקא – שאז היתה הפתיחה (בלשון הידוע: "פתח כו'", פתיחת הצינור) וההתחלה דכללות ענין זה, וכידוע ש"כל התחלות קשות" [כפי שמביא רש"י בפירושו עה"ת (יתרו יט, ה) – היינו, שזהו דבר המובן ופשוט לכל אחד ואחת], וכל הענינים שנעשים לאח"ז (בענין זה) הם באופן שהולכים בדרך הפתוחה והסלולה כתוצאה מהפעם הראשונה. אבל לאידך – ישנה מעלה מיוחדת בענין ד"נזכרים ונעשים" בשנים שלאח"ז, שאז מוסיפים בענין זה באופן נעלה יותר מאשר בפעם הראשונה, בהתאם לציווי הקב"ה – "מעלין בקודש".

וענין זה (שצריך להיות "מעלין בקודש") מודגש גם במכתבו של בעל הגאולה (ששלח ביחד עם המאמר ד"ה עשרה שיושבים כו') לקראת חגיגת י"ב-י"ג תמוז בפעם הראשונה (בשנת תרפ"ח):

בעל הגאולה כותב במכתבו: "היום שנים עשר לחודש תמוז הוא יום חג גאולת ישראל העוסקים בהרבצת תורה, כי ביום ההוא נודע גלוי לעין כל, כי העבודה הגדולה אשר עבדתי בהרבצת תורה וחיזוק הדת, מותרת היא על פי חוק המדינה", וכתוצאה מזה – צריכים "להוסיף אומץ בהרבצת תורה והחזקת היהדות", באופן נעלה יותר מאשר אופן העבודה עד עתה.

זאת אומרת: כללות הכוונה דפרשת המאסר והגאולה היא – "להוסיף" אומץ בהרבצת תורה והחזקת היהדות", כי לפני המאסר והגאולה הי' מקום לחשוב שפעולות אלו הם נגד חוק המדינה, וע"י המאסר והגאולה התברר ש"העבודה... בהרבצת תורה וחיזוק הדת, מותרת היא על פי חוק המדינה", ולכן יכולים וצריכים להוסיף בזה באופן נעלה יותר.

וזהו גם מה שתאריך המכתב הוא – ט"ו סיון, שאז הי' התחלת המאסר, כפי שמדגיש בהתחלת המכתב: "היום יום ראשון למאסרי כו'" – דלכאורה אינו מובן: המאסר והגאולה הם בבחינת דבר והיפוכו, וא"כ, מדוע המכתב אודות חגיגת גאולת י"ב תמוז נכתב ביום שבו התחיל המאסר (ט"ו סיון)?! – אלא כוונת בעל הגאולה היא, להדגיש שסופו מוכיח על תחלתו, היינו, שהירידה דהתחלת המאסר היא צורך עלי', כדי שעי"ז תהי' הוספה בכללות העבודה דהרבצת תורה וחיזוק היהדות, באופן נעלה יותר ממה שהי' עד עתה.

ועד"ז מובן שמדי שנה בשנה צריך להיות מודגש הציווי ד"מעלין בקודש", ולא רק ביחס לפעם הראשונה, אלא מידי שנה בשנה ביחס לפעם הקודמת (בפעם הג' יותר מאשר בפעם הב', וכן מידי שנה בשנה).

ג. כאשר מדברים אודות ההוספה בכללות העבודה דהרבצת תורה וחיזוק היהדות בהתאם להוראת בעל הגאולה – הנה אע"פ שישנם ריבוי ענינים שבעל הגאולה רצה וביקש ודרש שיעסקו בהם (ונתן ברכת הצלחה וכו'), הנה לכל לראש קדימה לענינים שאודותם מדובר במכתב ששלח בעל הגאולה לחגיגת י"ב תמוז הראשונה.

במכתב הנ"ל גופא ישנם כמה ענינים. אבל מאחר שכל הוראה בפועל קשורה עם "תורה" (מלשון

הוראה) – מובן, שהנקודה וההוראה העיקרית מתבטאת במאמר ("תורה") שצירף בעל הגאולה למכתב זה, כפי שכותב במכתבו: "מצורף לזה הנני שולח לכללות אנ"ש שי" את המאמר עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שר"י ביניהם" (שזהו מאמר מיוסד על דברי המשנה – כפי שהם מבוארים במאמרי חז"ל בגמרא, ובפרט ע"פ הביאור דתורת הקבלה, פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה ונתבארה באופן המובן ומושג – ע"י תורת חסידות חב"ד).

במאמר הנ"ל גופא ישנם כמה ענינים. אבל לכל לראש קדימה להתחלת המאמר (התיבות הראשונות שבמאמר), כי התחלת המאמר נקראת בכמה מקומות בשם "ראש המאמר", היינו, שזהו ה"ראש" דכללות המאמר.

וכשם שמצינו עילוי מיוחד בנוגע להתחלת ופתיחת התורה כולה, כמרז"ל (ב"ר פ"ג, א) "פתח דבריך יאיר . . ויאמר אלקים יהי אור", היינו, שפתיחת והתחלת התורה היא בענין האור – כמו כן מובן שישינו עילוי מיוחד בפתיחת והתחלת כל ענין פרטי שבתורה (שהוא בדוגמת התורה כולה, כי העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו).

ובנוגע לענינו: התחלת ופתיחת המאמר היא – "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", היינו, ההדגשה מיוחדת אודות לימוד התורה ברבים.

ובפרטיות יותר – יש הוראה מיוחדת בכל תיבה מתיבות הנ"ל ("עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"), כדלקמן.

ד. "עשרה":

מספר "עשרה" מורה על הכלל הכי גדול – שלימות המספר, שהרי כללות ענין המספר מורכב מ"עשרה": עשרה דיחידות (עשר), עשרה דעשרות (מאה), עשרה דמאות (אלף), ועשרה דאלפים (ריבוא). והמספר "ריבוא" (עשרת אלפים) הוא גם מלשון ריבוי, שזה מורה על ענין שלא בערך כלל – למעלה מכל מדידה והגבלה. וכל זה קשור עם המספר ו"עשרה".

והביאור בזה בנוגע לעבודת האדם עם עצמו (כי לכל לראש צ"ל "קשוט עצמך") – שצריך לקבץ ולאסוף את כל עשר כחות נפשו, כדי שעבודתו בלימוד התורה ובתפלה תהי' באופן ד"כל עצמותי תאמרנה", כמבואר בארוכה בתניא (פל"ז).

וענין זה כולל גם את הלימוד באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא – בהבנה והשגה בשכלו, בתכלית השלימות הנדרשת ממנו לפי מעמדו ומצבו, זאת אומרת: כאשר מדובר אודות חכם גדול, אינו יוצא י"ח מצות לימוד התורה אלא כאשר לימודו הוא באופן של הבנה והשגה המתאימה לגודל מעלת חכמתו, משא"כ כאשר לומד את הענין כפשוטו בלבד, שאז אינו יוצא י"ח לימוד התורה, כמבואר בהלכות תלמוד תורה.

ובפשטות: "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה וכו'", היינו, שבהיותו "בן עשר", מחוייב אביו ללמדו משנה, ואינו יוצא י"ח המצוה כאשר מלמדו מקרא בלבד. ועד"ז "בן חמש עשרה לגמרא" – שאז אינו יוצא י"ח המצוה בלימוד המשנה בלבד, אלא מוכרח ללמוד גם גמרא.

ועד"ז מובן בנוגע לדרגות שלאח"ז – "בן ארבעים לבינה כו' לעצה כו' לזקנה כו' לשיבה כו' לגבורה כו' לשוח", עד לתכלית השלימות – "בן מאה כאילו מת כו'", שזה מורה על סיום אופן א' בלימוד התורה, שאז צריכים לעסוק בלימוד התורה באופן נעלה יותר, ע"י ביטול (מיתה) דרגתו הקודמת. וע"ד שמצינו אצל ר' זירא שצם מאה תעניות כדי שיוכל להתעלות לאופן הלימוד ד"תלמוד ירושלמי".

ה. "עשרה שיושבים":

כדי שלימוד התורה יהי' באופן המתאים – נדרש ענין של התיישבות דוקא "יושבים".

ובזה גופא מדגישים שצריך להיות "עשרה שיושבים" – שענין ההתיישבות צריך להיות בכל עשר כחות נפשו, היינו, לא רק ההתיישבות דכח החכמה, אלא גם ההתיישבות דכח הבינה והדעת, וכן בנוגע לכל עשר כחות נפשו.

וכפי שרואים בפועל – שכאשר יהודי מתבונן בענין עמוק בתורה כדי להבינו לבוריו ולתכליתו, הנה אם כח המעשה שלו יהי' מונח באותה שעה בענין אחר, הרי זה יבלבל ויפריע גם להתיישבות דכח החכמה, ולכן, בהכרח שיהי' ענין של התיישבות בכל עשר כחות נפשו – "עשרה שיושבים".

ו. "עשרה שיושבים ועוסקים":

ישנו אופן בלימוד התורה שיהודי מסתפק "בקביעות עתים ביום ובלילה, כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה. . כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו" (לשון התניא פל"ד). וישנו אופן נעלה יותר – כפי שממשיך בתניא שם (לאחרי ה"נקודתיים", המורה על הפסק בין ב' אופנים אלו) – "ואם ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסיף אומץ ומחשבה טובה כו'", היינו, שאינו מסתפק בלימוד השיעורים שמחוייב ללמוד ע"פ הלכות ת"ת, אלא הוא משתדל להוסיף בזה באופן נעלה יותר – "יוסיף אומץ כו'".

זאת אומרת: גם כאשר במצבו בהוה אין לו פנאי להוסיף בלימוד התורה, ולכן יוצא י"ח לימוד התורה בקביעות עתים ע"פ החיוב דהלכות ת"ת – נמצא הוא בתנועה של רצון ושאיפה ש"ירחיב ה' לו עוד", ואז יוכל להוסיף בלימוד התורה בהתאם לאפשרויות שלו במצב של הרחבה.

[ומובן, שההוספה במצב הנ"ל היא ע"פ הלכות ת"ת, ע"פ דין, ולא לפני משורת הדין, כי לימוד התורה צריך להיות "כדבעי לי" למיעבד".

וכפי שמצינו בגמרא (כתובות סז, א) בנוגע למצות הצדקה – שאפילו כאשר נתנו סכום גדול ביותר לצדקה, הנה מאחר שסכום זה לא הי' באופן המתאים לאפשרויות של נותן הצדקה (שהי' יכול לתת סכום גדול יותר), לא הי' קיום מצות הצדקה "כדבעי לי" למיעבד, ועד שהי' ענין של עונש כו'. ומזה מובן, שכאשר מקיים את המצוה "כדבעי לי" למיעבד – אין זה לפני משורת הדין, אלא ע"פ דין. וכשם שמצינו במצות הצדקה – כך הוא בנוגע לכל עניני התורה ומצוותי', ובמיוחד בנוגע ללימוד התורה, כי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ולכן, כדי שקיום מצות הצדקה יהי' "כדבעי לי" למיעבד, בהכרח שגם לימוד התורה (המביא לידי מעשה הצדקה) יהי' "כדבעי לי" למיעבד".

אבל לאידך – השאיפה התמידית להגיע למעמד ומצב של הרחבה כדי שיוכל להוסיף בלימוד התורה עוד יותר – הרי זה באופן דלפנים משורת הדין].

וזוהי ההוראה מדיוק הלשון "עשרה שיושבים ועוסקים":

לימוד התורה צריך להיות באופן של "עסק", והאדם הלומד צריך להיות בדוגמת "בעל העסק" הנמצא תמיד בתנועה של רצון ושאיפה להגדיל ולהרחיב את ה"עסק", משא"כ כאשר מדובר אודות "שכיר" שהופקד ע"י הבעה"ב לעבוד ב"עסק", שלמרות השתדלותו למלא את תפקידו באמונה, לא איכפת לו כיצד מתנהל ה"עסק".

ועד"ז בנוגע לעבודת ה':

כאשר עבודתו היא בדוגמת "שכיר" שעובד עבור הבעה"ב, הרי הוא עובד עבודתו באמונה, ועד לאופן העבודה ד"עבד פשוט" בתכלית השלימות בהתאם למה שנדרש ממנו. אבל להתאונן ולהצטער ולבכות על זה שלא נשלם תכלית המכוון – אין זה שייך אליו, כי הוא עשה "חשבון צדק" ויודע שלא הי' מסוגל לעשות יותר מזה, ויש לו "עדים" (שאינם נוגעים בדבר) המעידים שכן הם פני הדברים באמת. ומה שלא נשלם תכלית המכוון – הרי זה שייך ל"אדון", ואילו הוא רק "עבד" בלבד, נכסיו אינם שלו, עבודתו אינה שלו, ואפילו כללות מציאותו אינה מציאות שלו, ולכן, "דאגה" זו שייכת

ל"אדון"!

וואפילו כאשר הגיע לדרגא שתענוג האדון נעשה התענוג שלו – אין זה מכריח עדיין שצער האדון יהי' הצער שלו, דהנה, אע"פ שענוג וצער הם ב' הפכים, הרי רואים במוחש בטבע בני אדם, שלפעול בעצמו שתענוג האדון יהי' התענוג שלו נקל יותר מאשר לפעול בעצמו שצער האדון יהי' הצער שלו, וכדי להגיע לדרגא כזו שצער האדון יהי' הצער שלו, דרושה עבודה קשה ביותר].

ולכן מדגישים שלימוד התורה צריך להיות באופן ד"עשרה שיושבים ועוסקים", היינו, שהוא צריך להרגיש את עצמו כ"בעל העסק", ולכן, אינו מסתפק בזה שהוא עשה את כל המוטל עליו, אלא הוא דואג ומצטער על זה שה"עסק" אינו בתכלית השלימות, למרות שמצדו עשה הוא את כל התלוי בו. וכאמור לעיל שהוא נמצא בתנועה של רצון ושאיפה ש"ירחיב ה' לו עוד", ואז יוכל להוסיף בלימוד התורה.

ז. וכסיפור בעל הגאולה אודות אביו (ראה לקו"ש י"ב-י"ג תמוז ס"ח):

בא' מאסיפות הרבנים (כדי למנוע ענינים שהיו יכולים להפריע לפעולה דהפצת היהדות כו') שבה השתתף אדמו"ר נ"ע ודיבר מתוך מסירת נפש וכו' – אסרו אותו במאסר ביתי, עי"ז שהעמידו שומר על פתחו ב"מלון" (כי בהיותו מראשי ומנהיגי האסיפה, הנה מפני כבודו וכבוד האסיפה וכו', הצליחו לפעול שלא יאסרו אותו ב"בית האסורים").

לאחרי ששחררו אותו ממאסר זה (בראותם שע"ז לא יצליחו לפעול מאומה, ולכן החליטו לחפש ולפעול בדרכים אחרות) – נכנס אליו א' מגדולי הרבנים וראה שאדמו"ר נ"ע יושב ובוכה. וכאשר שאל אותו לסיבת הדבר: הרי עשו מתוך מס"נ כל מה שיכלו לעשות, ויותר מזה לא יכלו לעשות מאומה?! ענה אדמו"ר נ"ע: אבל הענין שהיו צריכים לפעול לא נפעל!

ולכאורה: מה יועיל לשבת ולבכות?! – צריכים לנסות לפעול על שרי המלוכה בפעם הבאה?! והתשובה לדבר: כאשר הענין נוגע אליו באמת מאחר שהוא מרגיש שזהו ענין שלו – אינו חושב אם הבכי' תועיל לו אם לאו, אלא הוא בוכה בפועל, מאחר שהענין נוגע אליו!

ומובן, שכל זה שייך רק כאשר מדובר אודות "בעל העסק", היינו, שה"עסק" הוא שלו.

ה. "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה":

לאחרי כללות ההכנה ד"עשרה שיושבים ועוסקים" (כנ"ל) – אומרים לו, שכל זה צריך להיות "בתורה", היינו, שהוא צריך "להכניס" ענינים אלו בתורה.

זאת אומרת: אין הכוונה שהוא לוקח את התורה ומתאים אותה ל"עשרה", ל"ישיבה" ול"עסק", אלא אדרבה: הוא לוקח את ה"עשרה", ה"ישיבה" וה"עסק", ומכניס אותם בתורה, ואז מתבטלת מציאותם העצמית: ה"עשרה" הם מציאות של תורה, ה"ישיבה" היא "ישיבה" של תורה, וה"עסק" הוא "עסק" של תורה.

ט. והנה, בכללות מאמר הנ"ל ישנו עוד דיוק מיוחד (נוסף על הדיוקים הנ"ל בהתחלת המאמר):

בהתחלת המאמר מדובר אודות ענין התורה, ובסיום וחותרם המאמר מדובר אודות הענין ד"צדקה וגמ"ח בנפשו". זאת אומרת, שע"י ב' הענינים דתורה וצדקה נפעל כללות ענין הגאולה (שהרי כללות המאמר ניתן בקשר לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז). וע"ד שהגאולה האמיתית והשלימה נפעלת ע"י ב' הענינים דתורה וצדקה.

ומאחר שכל הענינים הנקראים בלשון הקודש בשם "גאולה" (כולל גם הגאולה העתידה) שייכים (בפנימיותם) זה לזה (ראה פרש"י מגילה יז, ב) – מובן, שהגאולה ד"ב תמוז (כאשר נודע גלוי לעין כל שהעבודה דלימוד התורה וקיום המצוות מותרת היא על פי חוק המדינה ההיא) מהוה התחלה ופתיחת דרך לקיום היעוד "קץ שם לחושך", שריפת שיירי הגלות, עד שבאים לגאולה האמיתית

והשלימה דכללות בני, לכל לראש – אתחלתא דגאולה, ומיד לאח"ז (באופן ד"עד מהרה ירוץ דברו") – שלימות הגאולה.

וכל זה נפעל ע"י מעשינו ועבודתנו בענינים המבוארים במאמר הנ"ל: התחלת המאמר – לימוד התורה, באופן ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", וסיום המאמר – "צדקה וגמ"ח בנפשו", כי "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה".

ועיקר הכוונה היא – "לאלתר לגאולה" (ביחד עם הענין ד"לאלתר לתשובה"), ואע"פ שמפני סיבות שונות ומשונות התעכב ענין זה עד י"ג תמוז תשמ"ב – הרי בודאי שהקב"ה יאמר "די" ("עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"), ובאופן ד"מיד הן נגאלין", כידוע שבתוכת "מיד" ישנם האותיות דתיבת "די", בצירוף אות מ' בתחלתה, ר"ת "משיח". וכמבואר בכמה דרושים שכללות ענין הגאולה והפכו קשור עם מ"מ פתוח ומ"ם סתום ("למרבה המשרה").

ויה"ר שלאחרי כל האמירות והדיבורים כו' – נזכה לכל זה כפשוטו ממש, למטה מעשרה טפחים – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, באופן ד"מיד".

* * *

י. דובר בהתועדות שלפנ"ז (שיחת ג' תמוז ס"ז ואילך) שידוע ומפורסם שכללות ענין המאסר הי' כתוצאה מהפעולות בשטח החינוך דתינוקות של בית רבן.

וכפי שמרומז הדבר במכתב הידוע של בעל הגאולה, ובהדגשה יתירה – במאמר הידוע ד"ה וקבל היהודים שנאמר בפורים תרפ"ז (קודם המאסר), ששם מדובר בארוכה ובפרטיות אודות חינוך הבנים והבנות ברוח היהדות, וגודל הענין דלימוד התורה עם תינוקות של בית רבן, ע"פ מש"נ "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז גו' להשביית אויב ומתנקם".

ועפ"ז מובן, שכאשר מדובר אודות ענין של מעשה בפועל כתוצאה מההתעוררות דימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז – הנה לכל לראש צריך הדבר להתבטא בפעולות הקשורות עם חינוך הבנים והבנות.

דהנה, האמור לעיל אודות הענין ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה" – הרי זה ענין הקשור עם לימוד התורה, ואפילו כאשר מדובר אודות לימוד עם הזולת, שזהו ענין של "צדקה וגמ"ח בנפשו", הרי זה בכל זאת ענין הקשור עם לימוד בלבד. ולכן, כאשר מדברים אודות מעשה בפועל – צריך הדבר להתבטא בפעולות הקשורות בענין החינוך.

וכפי שכותב בעל הגאולה במכתבו שכתוצאה מענין הגאולה צריכים "להוסיף אומץ בהרבצת תורה והחזקת היהדות", מאחר שהתברר שכללות ענין המאסר והגלות בא מצד מלשינות שהיתה "נגד חוקי המדינה והשלטון", ו"נודע גלוי לעין כל, כי העבודה . . בהרבצת תורה וחיזוק הדת, מותרת היא על פי חוקי המדינה", ועד"ז בנוגע לענין החינוך ולימוד התורה עם "עוללים ויונקים" – שגם ע"פ חוקי מדינה היא ישנה אפשרות ודרך פתוחה ללמוד תורה עם קטנים (בהגבלה מסויימת – שלשה ילדים בלבד, ע"י ההורים דוקא, וכיו"ב).

יא. והנה, ההתעסקות בחינוך בימים אלו היא בגדר ענין שהזמן גרמא – כי ברוב הארצות (שבהם נמצאים רוב מנין ורוב בנין דבנ"י) נותנים בימים אלו "חופש" לילדים שלא יצטרכו ללמוד לימודים שאינם "לימודי קודש".

ולכן, הרי זה זמן מסוגל ביותר להשתדל שהילדים יוסיפו בלימוד התורה, מאחר שזמנם פנוי יותר, מפני ה"חופש" מלימודים שאינם לימודי קודש.

[אינני רוצה לקרוא ללימודים אלו בשם "לימודי חול" – כי באמת היו צריכים להשתדל שלימודים אלו יהיו על טהרת הקודש, היינו, ללמוד חכמת החשבון כדי שיוכלו ללמוד ולדעת את החשבונות והמדידות הקשורות עם הלכות עירובין, או "חישוב תקופות ומזלות" – כמבואר בגמרא (שבת עה, א)]

שעז"נ "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים".

ובהקדים:

אדמו"ר הזקן מבאר בתניא (פ"ח) שע"י לימוד חכמות חיצוניות "הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלקית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו", מלבד כאשר "עושה אותן קרדום לחתוך בהן, דהיינו, כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה', או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו", בדוגמת "הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן".

והנה, מאחר שאדמו"ר הזקן מדייק בלשונו לומר שע"י לימוד חכמות חיצוניות "מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלקית", היינו, שזהו ענין של טומאה – מובן חומר הדבר. וע"ד ענין הטומאה כפשוטה – שאע"פ שלא רואים שום שינוי בדבר שנטמא, כי לא נגרע ממנו דבר ולא נוסף עליו דבר, ובחיצוניות ובגלוי נראה הדבר כמקודם, אעפ"כ, ע"י הנגיעה בדבר טמא לרגע א' בלבד, קובעת התורה שגם הוא נטמא, ולכן, אינו יכול להכנס לקודש כו' – עד כדי כך חמור ענין הטומאה!

וענין זה נוגע לכהן, ללוי, לישראל, ואפילו לגר – אלא שישנם חילוקי דרגות בדבר לפי ערך הטהרה הנדרשת מאור"א. אבל עכ"פ – כללות ענין הטומאה הוא דבר חמור אצל כאור"א, ועד שישנם כמה חומרות ואיסורים, גדרים וסייגים הקשורים עם ענין הטהרה והפכו.

ויתירה מזו: ענין הטומאה נוגע אפילו לקטן שבקטנים – למרות שאינו חייב בכל עניני התורה ומצוותי'. וכמובן בפשטות שכאשר תינוק בן יומו נוגע בדבר בלתי טהור, הרי זה פועל בו שינוי עיקרי, עד שצריכים להזהר שלא יגע בעניני קדשים, תרומות ומעשרות, וכיו"ב. ומזה מובן גודל החומר שבענין הטומאה – מאחר שלא מצינו עוד ענין שבו יהיו שוים תינוק בן יומו ואדם גדול בן מאה ועשרים שנה, מלבד בנוגע לענין הטומאה.

ועפ"ז מובן חומר הענין דלימוד חכמות חיצוניות – שהרי אדמו"ר הזקן אינו כותב לשון של איסור, פסול, וכיו"ב, אלא לשון של טומאה, שזהו ענין חמור ביותר.

אבל לאידך – מאחר שישנה כללות המציאות דחכמות חיצוניות, מובן, שבודאי ישנה אפשרות להשתמש בזה לעניני טוב וקדושה. וע"ד המבואר בענין "וגם רשע ליום רעה" – "שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה" (תניא פכ"ז).

וכפי שמסיים בתניא שישנה אפשרות להשתמש בלימוד חכמות חיצוניות עבור עניני טוב וקדושה – "אלא אם כן עושה אותן קרדום לחתוך בהן, דהיינו, כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה', או שיודע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו", בדוגמת הנהגת הרמב"ם והרמב"ן.

ומובן, שכאשר מדובר אודות פרנסתו ופרנסת בני ביתו – אין לך שוחד גדול מזה, ובפרט כאשר מדובר לא רק אודות פרוטה א' בלבד, אלא אודות כללות פרנסתו ופרנסת בני ביתו במשך כל ימי חייו, ומאחר ש"השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים", מובן, שהאדם אינו יכול לסמוך על עצמו בדבר זה, מפני היותו משוחד כו', ולכן, עליו למצוא משהו שיכול לפסוק בענין זה, לספר לו אודות מעמדו ומצבו, ואז יוכל לברר אם לימוד זה הוא דבר המטמא את חב"ד שבנפשו האלקית, או שזהו דבר המותר – לצורך פרנסתו, או באופן נעלה יותר – שלימוד זה עצמו הוא על טהרת הקודש, מאחר שמנצל זאת ללימוד הלכות עירובין, חישוב תקופות ומזלות, וכיו"ב.

ולכן, אינני רוצה לקרוא ללימודים אלו "לימודי חול" – מאחר שלימודים אלו היו צריכים להיות "על טהרת הקודש" [על טהרת הקודש].

ובנוגע לעניננו: היות שברוב המדינות ימים אלו הם "ימי החופש" מלימודים שאינם לימודי קודש (שמלכתחילה היו צריכים להיות באופן דחול על טהרת הקודש) – צריכים לנצל את זמנם הפנוי של התלמידים והתלמידות, ולמלא זמן זה בלימודי קודש (לימודים שבהם לא דרושה זהירות והשתדלות

שהדבר יהי "על טהרת הקודש" – מאחר שמדובר אודות לימודים שהם עצמם קודש).

דהנה, במשך כל ימי השנה ישנם זמנים שבהם עוסקים בלימודים שאינם לימודי קודש (מפני חוק המדינה, או מפני סיבות שונות ומשונות), וזוהי המעלה שבימי החופש – שהגבלות אלו אינן קיימות, ולכן, ישנו יותר זמן פנוי עבור לימודי התורה, לימוד המביא לידי מעשה – קיום המצוות. יב. ונוסף לזה:

רבים מההורים מעוניינים לשלוח את ילדיהם ל"מחנה-קיץ" שבהם שוהים הילדים תקופה ממושכת. ולכן, כאשר משתדלים שילדים אלו יהיו במחנות-קיץ המתנהלים ע"פ רוח היהדות, ישנה מעלה נוספת בחינוך שמקבלים במחנות-קיץ אלו לעומת החינוך שבמשך כל ימי השנה, מאחר שהילד נמצא באוירת המחנה המתנהל ברוח היהדות במשך כל היום כולו, וכך נמשך הדבר במשך כמה שבועות.

דהנה, במשך שאר ימות השנה, ישנם זמנים במשך היום שבהם נמצא הילד מחוץ לאוירת בית-הספר ששם מקבל חינוך מתאים, כי כאשר יוצא לרחוב פוגש הוא חברים אינם-יהודים, או שצריך לעבור במקום בלתי-טהור או בלתי-כשר, וכיו"ב. וזוהי המעלה בחינוך שמקבל הילד בהיותו במחנה-קיץ – שבמשך כל היום כולו נתון הילד תחת השפעת אוירת המחנה המתנהל ברוח היהדות.

וכך נמשך הדבר לתקופה ממושכת, וברציפות דוקא, ללא כל הפסק בינתיים. ומובן גודל המעלה הנפעלת מצד הרציפות והעדר ההפסק בדבר – ע"ד שמצינו בקרבנות הנשיאים בחנוכת המשכן, שהקרבת הקרבנות היתה צריכה להיות ברציפות דוקא, למרות שמשום זה היו צריכים להקריב גם ביום השבת. ועד"ז מצינו בנוגע לחנוכת בית המקדש שחגגו זאת באופן רצוף, למרות שבאמצע הי' יוהכ"פ. ועפ"ז מובן גודל הזכות והתענוג של ההורים – כאשר הם מעניקים לילדיהם רכוש רב של ידיעות וחינוך בעניני התורה ומצוותי, עי"ז ששולחים אותם למחנה-קיץ המתנהל ברוח היהדות, למשך תקופה ממושכת ללא הפסק בינתיים.

ומזה מובן גודל ההדגשה אודות ענין זה בשנים הכי אחרונות (וכפי שכבר הודגש כמה פעמים במשך שנה זו) – מפני ההכרח והחיוניות והרציניות שבדבר, להשתדל שכל ילד יהודי ינצל את ימי החופש ע"י הוספה בכל עניני יהדות, תורה ומצוות.

יג. ו"מצוה גוררת מצוה" – נוסף על חינוך ילדי ישראל הקטנים והקטנות, צריך להיות גם חינוך עצמו, ואדרבה: לכל לראש צריך להיות חינוך עצמו – "קשוט עצמך".

דהנה, בכל מעמד ומצב שיהודי נמצא שייך עדיין ענין של חינוך. ובהקדים: נתבאר לעיל (ס"ו) שלימוד התורה צריך להיות "כדבעי לי' למיעבד", ובזה נכלל לא רק הלימוד יותר מכפי רגילותו, היינו, שחוזר על אותו ענין שלמד מאה פעמים ואחד (שאז נקרא "עובד אלקים"), אלא נוסף לזה צריך להיות לימוד התורה באופן ד"לאפשא לה", היינו, שצריך להיות בלימוד דבר דת, סוגיא חדשה, מאמר חדש, וכיו"ב [זהו אמנם ענין שניתן למשה מסיני, אבל אעפ"כ, ביחס אליו ועבודתו לבוראו (שהוא "עולם מלא" בפ"ע) הרי זה דבר דת, מאחר שעד עתה לא ידע ענין זה]. ומובן, שביחס לדבר החדש שלומד היום, הרי הוא בבחינת "תלמיד" הזקוק לענין הלימוד והחינוך בענין זה, ועד"ז ביחס לענינים שילמד למחרת וכו'.

וזהו כללות הענין ד"מבצע חינוך" – הן חינוך עצמו, והן חינוך הזולת, ובמיוחד – חינוך ילדי ישראל.

וביחד עם זה צריך להיות "מבצע אהבת ישראל", שזהו "כלל גדול" בכל עניני התורה ומצוותי. ומב' מבצעים כלליים אלו – באים לשאר המבצעים הפרטיים: תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמי, נרות שבת קודש ויו"ט, כשרות האכילה ושתי', וטהרת המשפחה. יד. ועד"ז בנוגע למבצע שמרעישים אודותיו במשך החדשים האחרונים – שכל יהודי ירכוש אות

בא' מספרי התורה הכלליים. ולפענ"ד – הרי זה דבר שהזמן גרמא שכל יהודי יהי' "כתוב בספר", ועי"ז יתאחדו כל בני כולם למציאות אחת, באופן המובן גם בשכל הפשוט.

וענין זה שייך במיוחד לאנשי הצבא בארץ הקודש – וכפי שראו בפועל שלמרות היותם "צבא הגנה לישראל", הנה כאשר דיברו עמהם אודות קניית אות בא' מספרי התורה הכלליים – נתקבל אצלם הדבר בסבר פנים יפות, ועשו זאת בזריזות הכי גדולה.

וכל זה – מצד אנשי הצבא. אלא שבעוונותינו הרבים, רחמנא ליצלן, נתפסו עסקני חב"ד באה"ק לבטלנות הכי גדולה, כך שהם עוסקים בזריזות הכי קטנה בענין שהזמן גרמא! עד היום הזה מתנהל מבצע זה "בזריזות" – לפי דעתם ורגילותם, אבל לגבי הממדים שבהם הי' צריך להתנהל המבצע – הרי זה בעצלות הכי גדולה!

כל חיילי "צבא הגנה לישראל" היו צריכים להיות רשומים בספר תורה מזמן, והלואי היו עושים זאת במשך זמן רב לפני – כי אז היו חוסכים כמה וכמה ענינים! וזה כבר כמה שבועות שהחיילים מצדם עומדים הכן להרשם בספר התורה – ואעפ"כ, למרות שהתחילו לעשות "טומל" אודות ענין זה לפני משך זמן, הנה במשך כמה שבועות עסקו רק באסיפות וישובי הדעת כו', ולאחרי שהמשיכו לעשות "טומל" מתוך "שטורעם" – היו מוכרחים לזוז ממקומם ולעשות משהו, כי למחרת ביררו ושאלו מה נעשה במשך היום!

אבל ההתעסקות בדבר היתה באופן שהלכו "עקב בצד אגודל" – כפי שתלמיד חכם צריך ללכת! היתכן שהוא ירוץ – הרי זה היפך השו"ע, כי מפורש בגמרא ובשו"ע שתלמיד חכם צריך ללכת "עקב בצד אגודל"!

וכאשר שואלים מה נעשה בנוגע למעשה בפועל, כמה חיילים נרשמו לספר תורה? – אזי התשובה היא: שלחו את פלוני למקום פלוני, ואת השני שלחו למקום שני, כדי לעסוק ברישום החיילים לספר תורה. – מדוע לא שאלת וביירת אצלו שלשום כמה הספיק לפעול בענין זה, הרי השאלה והביורור כו' היו מזרזים אותו לעסוק בזה ביתר מרץ?! – אזי התשובה היא: אין לו פנאי, הוא טרוד בלימודו, כי בהיותו "רב" עליו ללמוד כדי שיוכל לפסוק שאלות!

אין לך פנאי – תן למישהו אחר שיתעסק בענין זה, מאחר שזהו ענין שהזמן גרמא! – החיילים לא אשמים בזה, הם צריכים להרשם לספר תורה!

וגם ה"עסקנים" לא אשמים בזה – אי אפשר לתבוע מהם שיגיעו לדרגתו של אברהם אבינו, "לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", כאשר מדובר אודות יום חול רגיל!

אין אנו נמצאים בימים רגילים – אתה בעצמך רואה שהעולם כולו מזדעזע ומתפורר, בכל יום ממש ישנם מאורעות שונים ומשונים, ובפרט בנוגע למצב באה"ק – אזי זוז ממקומך, תצא מרגילותך!!

ואם אינך יכול לצאת ולשנות את רגילותך – לא תובעים ממך לשנות את רגילותך, אלא "הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו" – תן למישהו אחר לעסוק בענין זה, כי אין זמן לחכות!

ואם לא מתאים לך להעביר זאת למישהו אחר – אזי תהי' אתה הממונה על גבו, תשלם לו פרוטה או ח"י פרוטות עבור טירחתו, ובמילא תהי' אתה הבעה"ב, ומה שקנה עבד קנה רבו! וכאמור לעיל (ס"ז) – העבודה צריכה להעשות בפועל!

ומאחר שהעבודה צריכה להעשות בפועל – הרי אין נפק"מ אם יכולים לבוא אליו בטענות, או שהוא אינו אשם בדבר, מאחר שחינכו אותו ש"רב" צריך ללכת "עקב בצד אגודל", וצריך לשמור על "כבוד התורה", מאחר שהוא "ארון מלא ספרים"!

[וכידוע הסיפור שאירע אצל בעל הגאולה בהיותו בפטרבורג, קודם כללות ענין המאסר:

בעל הגאולה תמך בכל הישיבות, ללא הבדל כלל, וגם כאשר דובר אודות ישיבות (שאינני רוצה

לפרט את שמם) שצמחו מהם "גידולים משונים" – לא גרע הדבר אפילו פרוטה אחת מהעזר והסיוע שהי' ניתן להם ע"י בעל הגאולה, ואולי אפילו הוסיפו בעזר וסיוע עבורם. בין אלו שקיבלו עזר וסיוע מבעל הגאולה – הי' גם אברך למדן ("למדן" אמיתי), שכ"ק מו"ח אדמו"ר תמך בו וחלק לו כבוד וכו'.

כאשר יצא אברך הנ"ל מחדרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, והסתובב בין תלמידי חב"ד, צעירי חב"ד, וצעירי-צעירי חב"ד וכו' – הנה כאשר אמרו לו איזה ענין בלימוד בפשטות כזו שלא התאימה לרגילותו שחוא ה"פוסק" בהלכה, השיב בביטוי שאינו רגיל כו', וכאשר ענו לו גם בביטוי דומה, "כל הפוסל במומו פוסל" וכיו"ב – נפגע מאוד, וביקש להכנס שוב לכ"ק מו"ח אדמו"ר (וכנראה שמילאו מיד את בקשתו, בהיותו "למדן", "בעל מוסר" ו"ירא שמים" וכו'), כדי לספר לו זאת.

וכאשר נכנס אמר לכ"ק מו"ח אדמו"ר שהוא מוכרח לספר מה שאירע זה עתה מאחורי הדלת – שנהגו עמו באופן שלא כדבעי (היפך הכבוד כו'), כי למרות שלא איכפת לו על כבודו, כי מציאותו אינה תופסת מקום וכו', אעפ"כ, מאחר שכל מציאותו בטלה לגמרי ל"תורה", הרי הוא בבחינת "ארון" לתורה, ולכן, מוכרח הוא לספר שפגעו בכבוד של "ארון" לתורה, כדי להסיר ממנו את האחריות לדבר, ובעל הגאולה יעשה כטוב בעיניו!].

הוא עוסק אמנם ברישום אנשי הצבא לספר תורה, אבל הוא עוסק בזה כמו ש"ארון מלא ספרים" עוסק בדבר, ולכן, פוסע הוא "עקב בצד אגודל", ולכל לראש עסוק הוא בעיון בספרים כדי שיוכל לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. ובפרט לאחר שלמד המשך תרס"ו – אזי רועדות ידיו שמא לא יכוין לרצון העליון, ולכן, מתייגע לעיין בראשונים ואחרונים מתוך התיישבות, ובאופן של "שטורעם" המתאים לשכל ומוחין, ומובן שזהו דבר הלוקח ממנו ריבוי זמן.

ולכן, לא באים אליו בטענות מדוע אינו עוסק בזה כדבעי – אלא מבקשים ממנו שיתן למישהו אחר לעסוק בזה!

ובקשר לטענה שאינו מוכן לוותר על הזכות הכי גדולה שבפעולה זו (מאחר שזהו ענין הקשור עם פיקוח-נפשות כו') – אזי כדאי שיוותר על הזכות שלו לטובת הענין, היינו, שהדבר ייעשה על ידי אחר [ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" – ע"י יהודי אחר (שאז כל הענין הוא כשר כו')], למרות שיכאב לו הלב על זה שלא זכה לסיים את כל הענין מתחלתו ועד סופו – כי לכל לראש צריך להיות נוגע וחשוב אצלו טובת הננין, שהעבודה והפעולה תיעשה בפועל ממש, ולא לחשוב אודות טובתו האישית (הזכות שלו)!

מאחר שמדברים ו"צועקים" אודות ענין זה באופן שיכולים לשמוע את הדברים גם באה"ק, ואפילו אם אלו שהדברים נוגעים אליהם אינם שומעים זאת עתה – הרי בודאי יהיו "אוהבי ישראל" ו"רודפי שלום" שיאמרו ויביאו ראיות וכו' שללא כל ספק היתה כוונתי לפלוני בן פלוני – הנני מדגיש שאין כוונתי לפלוני בן פלוני, אלא כוונתי לכל אלו שיש בידם לעשות, ועסקו בזה, אבל לא עסקו בזה כדי הצורך, ואפילו אם עשו דברים הכי גדולים בענין זה – הרי הענין שהזמן גרמא הוא: להשתדל שלא ישאר אפילו איש-צבא אחד שלא תהי' לו אות בא' מספרי התורה הכלליים! – ויפה שעה אחת קודם! טו. האמור לעיל שייך גם ליהודים הנמצאים כאן:

ישנם כאלו שמתהלכים מתוך מחשבה שנמצאים ב"ארץ טובה ורחבה" – אין גזירות בנוגע לעניני יהדות, אין הגבלות בנוגע להתעסקות בפרנסה, וכן בנוגע לשאר הענינים; כאשר רוצה – הולך לישון, וכאשר רוצה – קם משנתו והולך לעסקיו, כנהוג בארה"ב!

הנה במה דברים אמורים – כאשר לא היו "מגוייסים" ל"צבאות השם"; אבל כאשר נשיא דורנו הכריז אודות שליחות זו, הרי פירוש הדבר (באותיות אחרות) שהוא "גייס" את כולם לצבא שלו!

וגם כאשר מצד שינויי הזמנים נעשה הכרח לעסוק בפעולות חדשות – הרי פעולות אלו הנם "פירי פירות" מההוראות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ולכן, ישנה פקודה מאת נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שעתה צריכים לעסוק ב"מבצעים" האמורים לעיל, ובמיוחד – לעסוק עם ילדי ישראל הקטנים, שהם יהיו שייכים ל"צבאות השם", ע"י כללות הענין ד"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", ועד"ז בנוגע לפעולה דרישום כאו"א מישראל (מבוגרים וילדים) בספרי התורה הכלליים.

ולכן, כאשר ביכלתו לפעול זאת על ילד נוסף, ולא עושה זאת – עליו לדעת שאינו ממלא את זכותו וחובתו בתור א' ששייך לצבא של נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר!

**ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת י"ב-י"ג תמוז, ה'תשט"ו**

התוועדויות שמחות ובהתעוררות לפעולות ממשיות בהצלחה.

מנחם שניאורסאהן

**נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח
לקראת חג הגאולה יב-יג תמוז, ה'תשמ"ב**

ב"ה, יו"ד תמוז תשמ"ב
ברוקלין, נ.י.

לכל המשתתפים ולכל המשתתפות בהתוועדויות דחג
הגאולה ולכל אחב"י – שליט"א

שלום וברכה!

שבת שלום וחג הגאולה שמח והתוועדויות פעילות ומשפיעות על כל אחב"י שליט"א,
ובפרט אשר כדברי בעל הגאולה במכתבו המפורסם לא אותו בלבד גאל הקב"ה כי אם גם את כל כו'.
וביתר שאת במעשה שהוא העיקר – בתורה ומצותי, מתחיל בהמבצעים דאהבת ישראל חינוך תורה תפלן
מזוה צדקה בית מלא ספרים נש"ק כשרות טהרת המשפחה,
ותקויים מיד תפלתנו כי יבנה השם ציון ונספר תהלתו בירושלים, כי "אנכי השם אלקיך" ירחמנו כרחם אב
על בנים ויגאלנו בגאולה הכללית האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

מנחם שניאורסאהן

לכל . . ולכל: כל כל הפסיק הענין (ע"ד מו"ק כו, רע"א) כי פשיטא שצ"ל כ"א בפ"ע.
במכתבו המפורסם: נדפס בסה"מ תשי"ח ע' 263.
כי יבנה . . בירושלים: ראה תהלים קב, יז. שם, כב.
אנכי השם אלקיך: תהלים פא, יא (יתרו כ, ב).
כרחם . . בנים: תהלים קג, יג.

לקוטי שיחות פרשת בלק

מובן, איפוא, מאליו כי לגבי תורה ומצוות - שמקורם: "וידבר אלקים את כל הדברים האלה" - אין כל קשר לגלות בכלל.

ב. ברם, מפני ההתרגלות לגלות ומשום "אותותינו לא ראינו"¹⁰

- נסים מתקיימים גם עתה, אלא ש"לא ראינו": אין בעל הנס מכיר בניסו¹¹ -

ובגלל חושך הגלות עלולה לשרור טעות ש"עולם כמנהגו נוהג", "עולם" - מלשון: העלם והסתר¹², וכאילו העולם שולט על הארי והלביא - לפיכך מראים מלמעלה מפעם לפעם נסים גלויים גם בזמן הגלות (ואחד הנסים הגלויים הכללים בדורנו היה נס "ב וי"ג תמוז), המזכירים שגם בזמן הגלות אין עוד מלבדו.

- זה תוכנו של מאמר רז"ל¹³: "בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים - שתף בו מדת הרחמים". על כך נאמר בשער היחוד של ה"תניא"¹⁴ שהכוונה ל"גילוי אלקות ע"י צדיקים ואותות ומופתים שבתורה".

המופתים פורצים את ההגבלות וה"מדידות" של העולם, עד שנראה בעיני בשר שיש מנהיג לבירה.

עם זכירת דבר זה - באה הידיעה שבני ישראל הנם תמיד כארי וכלביא, ובכל הקשור לנשמה ותורה ומצוות אינם נתונים בגלות.

* * *

ג. כתוב בספרים¹⁵ שיש לבלעם זיקה לעמלק, רמז לדבר: כשהמלים "בלעם" ו"עמלק" נכתבות בשתי שורות מקבילות - "בלעם" בעליונה ו"עמלק" בתחתונה - תיקרא המחצית הימנית של שתי השורות (הב' והל' של השורה העליונה, והע' והמ' של השורה התחתונה) כ"בלעם", והמחצית השמאלית של שתי השורות (הע' והמ' של השורה העליונה, והל' והק' של השורה התחתונה) כ"עמלק".

א. בקשר לפסוק "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו" - נאמר במדרש¹ כי הוא מוסב לתקופה שבין המלך צדקיהו עד למלך המשיח, שכן בזמן צדקיהו החל החורבן והגלות, ואפילו לאחר שבעים השנה, בזמן הבית השני, היה עדיין ענין גלות, משום ש"חמשה דברים חסרו בבית שני"², כך שלא היתה זו גאולה שלמה.

על תקופה זו שמצדקיהו המלך עד המלך המשיח נאמר "כרע שכב", לפי אותם "יש אומרים" שמפרשים את המושג "שכב" - כך כותב ה"צמח-צדק"³ - מלשון: וישכב וירדם, על משכבי בלילות, ולא ימות ונפל למשכב - מושג המבטא את ענין הגלות.

ברם, עלול מישהו לחשוב שהגלות היא לא רק לגבי הגוף, כי אם גם לגבי הנשמה, ח"ו, ועניני תורה ומצוות שהם קשורים בנשמה,

- נאמר, איפוא, באותו פסוק שגם המצב של "כרע שכב" אינו מצב של שכיבת אין-אונים, כי אם מצב של הגבלה עצמית כשל מי שמגביל ומצמצם ממדי עצמו. הרי מדובר כאן ב"כארי וכלביא", וארי הוא בעל תקיפות, ולביא במדה יתרה מזה, וכנאמר בזוהר⁴ על לביא: "בתקיפא יתיר".

כלומר: אפילו בזמן של "כרע שכב", אין פירוש הדבר, ח"ו, שיד אומות העולם שליטה על ישראל. בני ישראל הם תמיד כארי וכלביא, ורק מי - יקימנו, דוגמת ענין: "מי גלה לבני רז זה"⁵, הקשור ב"מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי"⁶ המוסב על הקב"ה⁷, וגם כאן הפירוש: מי - יקימנו, הוא יוציאנו מן הגלות, וכפי שנאמר: מי יתן מציון ישועת ישראל⁸.

ועד למועד "מי יקימנו" אין השליטה אמיתית ח"ו, שכן על ארי ולביא אין אפשרות שליטה,

- כפסק ההלכה בשלחן ערוך⁹ שעל ארי ולביא אין לשום אדם שליטה, עד שקיימת השאלה אם אפשר ל"תרבתם" ע"י הרגל.

לכל עצם הגלות אין מקום כלל לפי ההגיון, ורק "אנוס על פי הדבור" הגיע הארי והלביא למצב של "כרע שכב".

(1) בראשית רבה פרשה צח, ז.

(2) יומא כא, ב. ירושלמי מכות פרק ב הלכה ו. הוריות פרק ג הלכה ב. במדבר רבה פרשה טו, י.

(3) בד"ה כרע שכב שנת ה'תר"ה בסעודה שלישית.

(4) ויחי רלו, ב.

(5) שבת פח, א.

(6) דברים ה, כו.

(7) ראה לקוטי תורה במדבר טו, א-ב.

(8) תהילים יד, ז. נג, ז.

(9) חושן משפט הלכות נזיקין סימן שפט סעיף ח.

(10) תהילים עד, ט.

(11) נדה לא, א (בשינוי לשון קצת).

(12) לקוטי תורה במדבר לו, ד. ספר המאמרים ה'תש"י עמוד 116.

(13) פירש"י ריש בראשית. ספר הליקוטים להאריז"ל בתחילתו ובכמה מקומות. וראה מדרש ילמדנו הובא בתלמוד תורה.

(14) פרק ה.

(15) ראה ליקוטי שושנים (למהר"ש מאסטרפולי) בפ"י לימודי האריז"ל.

וכשניגש האדם בהכנה מוקדמת של אהבה ויראה, האהבה כשרש לכל מצוות-עשה והיראה כשרש לכל מצוות לא-תעשה - כאמור ב"חינוך קטן" שב"תניא", ומוסיף שם שיש בזה ענין החינוך, ופירוש הדבר שאף כשאנו בר-דעה - וידע אינש בנפשיה - ניתן לחנכו באהבה ויראה -

הרי אין לו להתרשם מעמלק, שמוצאו מאברהם ויצחק, וגם לא מבלעם, למרות ש"בישראל לא קם (כמשה), אבל באומות העולם קם, ומנו - בלעם"²⁰, והרי לאחר המשל הניתן בספרי, לפיו נמשל בלעם לטבח וכו', קיימת בכל זאת דוגמה מסוימת ביניהם.

אפילו פשוט שבפשוטים שבישראל - כשהוא צועד לפי הסדר של "יראה" ולאחריה "אהבה" - אין לו להתרשם מבלעם ומעמלק.

(משיחות י"ב תמוז, תשט"ז)

ד. בנבואת בלעם נאמר: "מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו", כש"צורים" מוסב לאבות ו"גבעות" - לאמהות²¹, ובדוגמה זאת: קול דודי וגו' מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות²².

דובר הרי - בשיחת י"ב תמוז - שמוצאו של בלעם היה מלבן, ככתוב: "בלעם בן בעור" (אם בנו ממש של בעור, או בן בנו, ובכל אופן - מיוצאי חלציו), ו"בעור - זה לבן"²³. לבן אמר: "הבנות בנותי והבנים בני", וכדי לבטל טענה זו היה אחד מיוצאי חלציו צריך להודות בעצמו - כי "מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" - "צורים אלו האבות וגבעות אלו האמהות".

מכאן מובן כי לטענת לבן - הבנות בנותי והבנים בני - יש בסיס מסוים, שכן אילו לא היה לטענה זו כל יסוד, לא היתה נכתבת בתורה, ולא היה צורך שבלעם, שהוא מיוצאי חלציו של לבן, יבטל טענה זו.

ה. מה משמעותה של טענת לבן "הבנות בנותי והבנים בני"?

- הואיל והנשמה ירדה לגוף ועליה לבוא במגע עם הגשמיות, אם אמנם המטרה היא "לברר" את הגשמיות - הרי "המתאבק עם מנוול - מתנוול גם כן"²⁴, ואם כי הדבר הוא רק לשעה קלה - "ברגע קטן עזבתיך"²⁵ - ועתיד הוא לאחר מכן לצאת מכך - הרי בשעה זו ורגע זה הוא בא במגע עם דברים גשמיים וחומרניים ונעשה לנפרד מאלקות.

הדרך להיפטר מ"קליפת" בלעם ועמלק היא - אהבה ויראה. גם ב"אהבה" ו"יראה" קיימת דוגמת רמז זה: כשנכתבת המלה "יראה" בשורה עליונה והמלה "אהבה" בשורה תחתונה, נקראת המחצית הימנית של שתי השורות כ"יראה", והמחצית השמאלית של שתי השורות - כ"אהבה".

הסבר לדברים האמורים:

הטעם לכך שעמלק היה מסוגל להילחם עם בני ישראל היה משום שמוצאו היה מעשו, ולפיכך טען שגם הוא נינו של יצחק ובן נינו של אברהם ולכן רשאי גם הוא לחוות דעה בעניני תורה וקדושה.

וכשהורשה במקצת לחדור - התגלה המושג של "יודע את רבונו ומכוין למרוד בו"¹⁶, וקרה מה שנעשה על ידו.

כך גם בלעם, שעליו אומרת הגמרא בסנהדרין¹⁷ שמוצאו מלבן: לבן טען - "הבנות בנותי והבנים בני וכל אשר אתה רואה לי הוא"¹⁸ - שגם לו יש קשר לבני ישראל, שכן מבנותיו נבנה בית ישראל.

זו, אפוא, הוראה לכל דור:

כשבא מישהו ואומר היפוכן של תורה ומצוות, גם אם הוא שולף "תעודה" שהוא נינו של יצחק, בן-נינו של אברהם, ושממנו נולדו אלו שמהם נבנה בית ישראל -

- יש לומר לו: "אנו אין לנו אלא אבינו שבשמים", המודד היחיד שיש לנו לגבי כל דבר הוא: תורה. לא היחוס המשפחתי ולא משהו אחר מהוה לדידנו ה"פוסק", כי אבן-הבחון היחיד היא התורה. כשמתאים הדבר עם התורה הרי טוב, ואם לאו - יהא זה מבלעם, יהא זה מעמלק - כיון שהוא היפוכה של תורה - אין לנו כל ענין בדבר.

אך כדי להבחין אם הדבר מתאים לתורה או לא - הרי כשאדם ניגש לדבר מתוך הרגשת ישות עצמו, אי אפשר לו להבהיר לעצמו מדוע אינו רוצה לקבל הוראה מסוימת, אם זה מפני שהיא היפוכה של התורה, או משום שהיא מנוגדת לישותו ומציאותו.

לפיכך צריכה להיות עבודת היראה והאהבה, והיראה קודמת לאהבה, כפי שמשמע מן הקריאה האמורה של שתי המלים יחד, וכפי שנאמר ב"תניא"¹⁹ על היראה שהיא "ראשית העבודה, ועיקרה ושרשה".

(16) ראה תורת כהנים בחוקותי כו, יד. זהו חלק ב סה, א. ועדיין צ"ע.

(17) קה, א.

(18) בראשית לא, מג.

(19) פרק מא.

(20) ספרי דברים לד, יו"ד. וילקוט שמעוני שם. במדבר רבה פרשה יד, כ. זהו

חלק ב כא, ב. ובכמה מקומות.

(21) במדבר רבה כ, יט.

(22) שיר השירים ב, ח.

(23) ראה הערה 17.

(24) תניא פרק כח. וראה שם פרק ח.

(25) ישעיה נד, ז.

היא ל"לבושים" של עשייה גשמית. לא די ב"לבושים" של המזלות העליונים כי אם יש צורך בלבושים של העולם הזה הגשמי.

ולפי זה הרי למרות שהעשייה היא, אמנם, בכוונה לעבוד את ה', שכן באמצעות עניני העסק הגשמיים תבוא תוספת בלמוד התורה ובקיום המצוות, - עם כל זאת הרי, לפי טענה זו, ההתעסקות של אותו רגע בגשמיות דומה, להבדיל, לשל לא-יהודי, ח"ו.

- יש, איפוא, לדעת כי זו טענת לבן, "הבנות בנותי והבנים בניי", שכאילו הגשמיות של היהודי שייכת ללבן.

אבל האמת היא ש"מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו. כשאדם עושה מעקה לבית חדש - וכפי שהוסבר בשיחת יב-יג תמוז, שבשעה שאדם יוצא מדל"ת אמות של תורה ותפלה כדי לעסוק בעניני עולם יש לו לעשות מעקה - הוא חש, בשעת ההתעסקות הגשמית עצמה, בכוונה האלקית הטמונה בדבר, ואז "מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו", שהרי הם היו בכל עניניהם בבחינת "מרכבה", וכך גם כל אחד בשעת קיום המצוה, וכמוסבר לעיל - גם בכל הדברים שבהם הוא מקיים: "בכל דרכיך דעהו"³¹.

כך גם בלמוד התורה, הנלמד באמצעות השכל האנושי, יש צורך ב"מעקה", כפי שהוסבר בהרחבה שיש צורך בשער הנו"ן, לחבר "נקודא בהיכלא", ופירוש הדבר שגם תוך כדי השגה והבנה בשכל אנושי צריכה להיות מורגשת נקודת היהדות.

כללית, הכוונה היא שבכל דבר שאדם עוסק, אם התעסקות גשמית ממש ואם למוד תורה בשכלו האנושי, צריכה להיות מורגשת הכוונה האלקית, ואז הרי אף בשעת מעשה אין זו ירידה, כי אם אדרבה, עליה, שכן באמצעות דבר זה גופו מתבצעת כוונת הקב"ה.

(משיחות ש"פ בלק, תשט"ז)

- ולאמתו של דבר הרי ההיפרדות מאלקות, אף לרגע אחד, נובעת רק מרוח שטות, אבל לולא רוח השטות הרי השכל הקדושה, ואפילו השכל סתם, השכל הבריאי, אינו נותן מקום להיפרד מאלקות ואפילו לרגע קצר, שכן רגע זה - "אבידה שאינה חוזרת" הוא, וכל שכן בהתאם לכפי שהענין מוסבר בפירוט ב"תניא"²⁶ שהרגע מתבטא בבחינה שלמעלה מן הזמן -

ויתר על האמור: הדבר משפיע גם על הזמן שלאחר מכן, כפי שמוסבר ב"תניא" שם, שהמפריד עצמו לרגע בהסתמך על כך שלאחר מכן יצא ממצב זה - הרי זה ענין של "אחטא ואשוב" ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"²⁷ ויש להזדקק ל"דחק ונכנס".

אי לכן טוען לבן: "הבנות בנותי והבנים בניי". כיון שאדם צריך להזדקק לגשמיות ולבוא במגע אתה - הרי, לרגע לפחות - והדבר משפיע גם על להבא, כאמור - הוא נפרד מאלקות. זו היא טענת לבן.

ברם, לאמתו של דבר אין הדבר כן. כי כשאדם עוסק בדברים גשמיים לשם הכוונה האלקית שבהם, שהיא "להיות לו, יתברך דירה בתחתונים"²⁸, ולצורך זה עוסק הוא בענינים תחתונים - הרי גם באותו רגע עצמו אין בדבר משום ירידה, כי אם - עליה, עד כדי כך שבלעם בעצמו, מיוצאי חלציו של לבן, שהיה שתום העין, רואה - "מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו".

ו. הענין האמור - מבחינת עבודת ה' הוא:

כשמתעוררת טענה שמפני ירידת הנשמה בגוף יש, גם על פי התורה, לעסוק בגשמיות, והרי פרנסת בני הבית היא מצוה וחובה²⁹, כך שלפי זה יש להכין עניני התעסקות וכו' לשם כך.

ויתרה מזו: הרי תורת החסידות עצמה מסבירה ש"וברכך הוי' אלקיך - בכל אשר תעשה"³⁰ דוקא, שהכוונה

(29) ראה כתובות מט-נ. שלחן ערוך אבן העזר סימן עא, סעיף א.
(30) דברים טו, יח. קונטרס ומעין מאמר יט ואילך.
(31) משלי ג, ו.

(26) פרק כה.
(27) יומא פה, ב.
(28) ראה תנחומא נשא טז.

יום ראשון ו' תמוז

פיענוחים וביאורים כספר התניא

– באופן נוסף (מהאבותיות) והמשיך והוריד הארה דהארה דהארה – לעיל דובר, שזה כמשל אור הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש, ואילו כאן מדובר שזה יורד למדרגה ולצמצומים נמוכים עוד יותר, והוא הארה דהארה דהארה – הארה

שלישית, מהארות האותיות. – מהאור המאיר מהאותיות – זהו הארה דהארה דהארה. וכן המשיך עוד, – את ההארה מההארה וכו' והוריד עד למטה מטה בכחיות השתלשלות, – בשלשלת, שכל טבעת נמוכה מקודמתה, עד שנברא הדומם ממש – הדברים הדומים שלא נראה בהם כל חיות, כאבנים ועפר, ושמותיהן "אבן" ו"עפר" – שהשם הוא חיותו של החפץ, כנזכר בפירוש הראשון, הם חלופים דחלופים כו' ותמורות דתמורות כו', – כלומר, שהאותיות מתחלפות פעם שניה ויותר, כנזכר לעיל: – הרי, שחיותו ומציאותו של

כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'", והנברא בטל במציאותו ל"דבר הוי", כך שכל הבריאה בטלה ומיוחדת אתו יתברך.

נשלים חלק שני בעזרה יתברך ויתעלה

פיענוחים וביאורים כספר התניא

כי הן דרך משל, דוגמת אור המאיר בלילה פארץ מן תורת, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ – המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו מהשמש. וכן

ממש דרך משל, האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, לברא העולמות מאין ליש, ולתחיתן ולקיומן כל זמן משך רצונו ותפודה. – שהם יחיו ויתקיימו. חיות כללית זו באה מה"מאמרות" עצמם. ומכללות המשכה והארה גדולה הו', – שמה"מאמרות" עצמם, האיר ה' והמשיך מנה תולדותיה ביוצא בה, – של המשכה זו, וענפיה, – של ההמשכה הכללית, שהן תולדות והמשכת האור מהאותיות, – שב"מאמרות", והן הן – ההארות שבבחינת תולדות, חלופי אותיות ותמורותיהן, וברא בהן – שהם החלופים והתמורות של האותיות, וכן האיר ה' עוד, – נשלים חלק שני בעזרה יתברך ויתעלה

ב"תולדות" שהם החלופים והתמורות של האותיות, בראים פריטים שבכל עולם, וכן האיר ה' עוד,

ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א בפרק י"ב ד"שער היחוד והאמונה"

על מה שכתוב בפרק י"ב: "כמארו"ל שחקים בו רחיים כו" – כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"חגיגה יב, ב. ושם עוד כו"ב פריטים שהשמיים כאן? והביאור בזה (ועוד דיוקים – כדלהלן) בקיצור: הכוונה כאן להדיגש היחוד דכו"ב נבראים במאמר אחד. ולכן: באמרו "נבראו ה' רקיעים" אין צורך להכפיל עוה"פ ולפרטם בשמותיהם. השמיים "יולוך" דאינו משמש כלום (חגיגה שם) – אין בו נבראים. ואפילו לפי' הנוסח דממנו אורה יוצא – האור נברא וקיים וכו' במאמר יהי אור ולא יהי רקיע (כדלעיל פי"א דגם אור דעתה – ולא רק הנברא ביום א' ונגנו – הוא ממאמר יהי אור). השמיים "רקיע שבו חמה ולבנה וכוכבים ומולות קבועין" כי חמה כו' – הם ממאמר יהי מאורות גו' ואת הכוכבים. בנוגע לשחקים מביא אדה"ו כל האריכות "שבו רחיים.. לצדיקים" – דכאן מדבר "רחיים וקיימים" גם עתה – ולא רק בזמן ירידת המן, כדמוכח מתיבת "לצדיקים" ובירידת המן היו גם רשעים (יזמא עה, א)

– וגם לגירסת הש"ס ניחא (ראה חד"א ג בחגיגה). ובזול השמיים מיכאל אבל כותב וכו' (נוסף על טעם הפשוט – כי כמה תיבות נשמטו) – כי פלוגתא בנוגע למלאכים וי"א דבחישי נבראו ממאמר ועוף יעופף (בר"פ, ח. ובכ"מ). ומטעם זה השמיים גם מעוף שבו כיתות של מלאכים כו'. במכון השמיים עליית טללים כו' סופה כו' אש, כי כל אלו נבראו ביום א' חגיגה יב, א ובכ"מ. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ד. והשמיים ערבות שבו צדק כו' – שהן מודותיו של הקב"ה – ונשמתן של צדיקים וכו' – דהן ממאמר נעשה אדם – וכסה"כ – שהי' כבר (פסחים נד, א). וגם בזה נראה עד כמה מדויק ל' התניא בחסר ויתיר וכו'. הפך בה והפך בה כו'.

יום שני ז' תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

התשובה הוא ענין הקידושין שאחרי גירושין.

ברורה, איפוא, מכאן שייכות החלק השלישי של ספר ה"תניא", – "אגרת התשובה", לחלק השלישי של ה"שולחן ערוך" – "אבן העזר" – הענינים של "נשים".

אגרת התשובה

180 פרק א תניא בסוף יומא שלשה חלוקי כפרה הם ותשובה עם כל אחד. עבר על מ"ע ושב אינו זו משם עד שמוחלן לו עבר על מל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר. (פי' דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה שדוחה את ל"ת. היינו משום

פרק א. תניא – למדנו

בברייתא, בסוף

– מסכת יומא: **שְׁלֹשָׁה**

חֲלוּקֵי כְּפָרָה הֵם, – באופן

הכפרה הניתנת לאדם על

חטא שחטא, ישנן שלש

דרכים שונות: אם עבר

עבירה מסוג מסויים, קיים

אופן מסויים של כפרה, ואם העבירה היא מסוג אחר, גם אופן

הכפרה הוא אחר, **וְתִשְׁבֶּה עִם כָּל אֶחָד**: – בשלשת אופני הכפרה.

יחד עם כל אופן של כפרה, נדרש ענין התשובה: **עֵבֶר עַל מִצְוֹת**

עֲשֵׂה – לא קיים מצות-עשה שהיה מחוייב לקיימה, **וְשָׁב** – וחזר

בתשובה **אֵינוֹ זֶה מִשֵּׁם עַד שְׂמוֹחֲלִין לוֹ**; – כלומר, מוחלים לו מיד,

עֵבֶר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה – עשה דבר שהתורה מצווה שלא

לעשותו, **וְשָׁב** – **תְּשׁוּבָה תֹלָה, יוֹם תְּכַפֹּרִים מְכַפֵּר** – התשובה

עצמה אינה מספיקה ביחס למדה המרובה של כפרה הנדרשת לגבי

אותה עבירה, התשובה משפיעה שלא יענישו אותו – עד לזמנה של

הכפרה, והוא יום הכיפורים, בו הוא מתכפר על העבירה שעבר.

(**פְּרוּשׁ, דָּאֵף-עַל-נֵב דְלַעֲנִין** – למרות שלגבי קיום, **מִצְוֹת עֲשֵׂה**

גְּדוּלָה, שְׁדוּחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה – : כשמזדמן ענין שיש בו

הניגודים של עשה ולא-תעשה, כלומר, על ידי שיעבור על

לא-תעשה יקיים מצות-עשה – דוחה אז ה"עשה" את

ה"לא-תעשה", ומותר לו לקיים את הדבר כדי לקיים את ה"עשה".

לדוגמה: כלאים בציצית; הרי שקיום מצות-עשה הוא למעלה

מקיום לא-תעשה, ואילו כאן אנו אומרים, שעל עבירת מצות-עשה

מספיקה תשובה בלבד כדי לכפר על כך. ועל עבירת לא-תעשה אין

תשובה בלבד מספיקה, אלא מן ההכרח להזדקק ליום כיפור לשם

כפרה? – שאלה זו עומד רבנו הזקן לפתור. ומהפתרון נבין גם

פנימיות הענינים המתעוררים על ידי קיום מצות-עשה והפגם

המתחולל על ידי עבירה חס ושלום על לא-תעשה, ובהתאם

לפנימיות הענינים בא פסק ההלכה בנוגע לקיום מצות-עשה כיצד

עליה לדחות לא-תעשה, ואופן הכפרה הנדרשת על עבירת

לא-תעשה. תוכן התירוץ בקצרה הוא: בקיום מצות-עשה, הרי נוסף

על כך שהוא מקיים ציווי הקב"ה לעשות את הדבר, גם נמשך על

ידי כך אור ושפע בעולמות העליונים ובנפשו, שכן, כל מצוה היא

כמו אבר (הערת ב"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל רז"ל רמ"ח איברין

כנגד רמ"ח מ"ע"), כלומר, כשם שאבר הוא כלי וממשיך חיות

מהנפש, כך כל מצות-עשה היא כלי וממשיכה שפע חיות מאור אין

סוף ברוך הוא, וכמו שאבר מתלבשת החיות מהנפש – כך

מתלבשת (כלומר, נמשכת בפנימיות) החיות הנמשכת על ידי קיום

מצות-עשה – בעולמות; ואילו בלא-תעשה הרי למרות

פיענוחים וביאורים בספר התניא

לְקוּמֵי אֲמִרִים חֶלֶק שְׁלִישֵׁי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם אֲגֵרַת הַתְּשׁוּבָה

בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי של ספר ה"תניא", הוא "אגרת התשובה", ראוי לציין:

רבנו הזקן נקרא "בעל התניא

והשולחן ערוך", הרבי שליט"א

מפרש: "בעל התניא" – פוסק

בפנימיות התורה, ו"בעל

השולחן ערוך" – פוסק בנגלה

התורה.

ישנה אימרה בשיחותיו

הקדושות של הרבי הקודם

נשמתי עדן (ספר השיחות

ה'תש"א עמוד 142 ואילך), שארבעה חלקי ה"תניא" הם כנגד ארבעה חלקי

השולחן ערוך.

את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק השלישי שב"שולחן

ערוך" ("אבן העזר"), מסביר הרבי שליט"א גם על פי חסידות וגם על פי נגלה:

על פי חסידות הרי זה לפי מה שאנו רואים להלן בפרק ד' שב"אגרת

התשובה", ששני האופנים בתשובה, תשובה תתאה ותשובה עילאה (תשובה

תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה, הן שתי

האותיות "ה" שבשם הוי", ה' תתאה, ה' האחרונה, וה' עילאה, ה'

הראשונה, ואם כן – הרי זה הסדר "נשים", "מלכות" ו"בינה".

וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה – מסכת

קידושין, שוהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש המשניות) מפני

שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר"), בתחילה

"ויצאה" – גירושין, גיטין, ואחר כך "והיתה", קידושין; ועל דרך זה בסדר דברי

הימים, שבתחילה היה "ויגרש את האדם", ובמדרש רבה בראשית פרשה כ"א

פסקא ח' כתוב ש"ויגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל שנתגרשה", שיכולה

עדיין להתחתן. ולאחר מכן, בשעת מתן תורה, היה "קדשנו במצותיו", מלשון

"קידושין", כפי שכתוב ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ו, שזה כמו קידושין

שהמקדש אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי שהוא אומר להלן בפרק י') – כך

הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברוחניות – שענין ה"קידושין" בא אחרי "גיטין",

וממילא מובנת השייכות ל"תשובה", שכן, כיצד יכול היה להיות קידושין

אחרי גירושין – אלא שמן ההכרח שיהיה בינתיים ענין התשובה, כפי שאומר

בפרק י"ז ב"תניא", שאי אפשר שיהיה ענין עבודת הוי" מבלי שיהיה לפני זה

ענין התשובה.

זאת ועוד: על ידי חטא – "שולחה אמכם" (ככתוב: "ובפשעכם שולחה

אמכם"), "שולחה" – ענין הגירושין, "ושלחה מביתו", ועל ידי תשובה, הרי

"כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם", שספר הכריתות, ענין הגירושין, שהיה

לפני זה – מתבטל.

ובנגלה ממש: גם מהגמרא ראה מפורשת על שייכות ענין התשובה לקידושין

שאחרי גירושין, כפי שהגמרא (יומא פו, ב) אומרת שרבי יוחנן אומר,

שתשובה דוחה לא-תעשה שבתורה, ומביא מהפסוק (ירמיה ג, א) "לאמר הן

ישלח איש את אשתו והלכה מאתו לאיש אחר הישוב אליה עוד, ואת זנית

רעים רבים ושובי אלי" – אומר הקדוש ברוך הוא. כלומר, שענין התשובה

דוחה הענין של "לא ישוב בעלה הראשון לקחתה". הרי ברור מהגמרא, שענין

פיענוחים וביאורים בספר התניא

שבשעה שהוא מקיים לא-תעשה - על ידי שאינו עובר עליה - שבענין קיום ציווי הקב"ה הוא גם כאן מקיים הציווי שלא לעשות, כמאמר חכמינו ז"ל: "ישב ולא עבר עבירה מימיו נותנים לו שכר (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל רק) כאילו עשה מצוה, היות שאין זה דרך פעולה ועשיה, כמו שהדבר במצות-עשה, אלא על ידי שלילה - על ידי אי-עשיה - הוא מקיים ציווי ה', ותורה ומצוות הן הרי כדי להמשיך אור על ידי רמ"ח מצוות-עשה, ולהעביר את "רוח הטומאה" על ידי שס"ה מצוות לא-תעשה (כפי שאמר בחלק הראשון פרק ל"ז, דף מח, א), וכאן בענינו, כשנפגשים יחד עשה ולא-תעשה, ומתעוררת שאלה איזו מהן לדחות, הרי שלא שייך כאן לומר שעל

פיענוחים וביאורים בספר התניא

הכוח מהנפש אליו הוא משמש כלי, כך כל מצוה היא אבר וכלי להמשכה מיוחדת מהמדות שלמעלה, הנמשכת על ידי קיום אותה מצוה. הרי, שעל ידי קיום מצוה, ממשיכים אור ושפע בעולמות העליונים, וְגַם עַל נַפְשׁוֹ הַאֱלֹקִית, - הוא ממשיך אור ושפע מהארת אין סוף ברוך הוא - על ידי קיום המצוה, כְּמוֹ שְׂאוּמְרִים: - כמו שאנו אומרים בברכה שאנו מברכים על קיום מצוה: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו"; - שעל ידי מצוות, נמשכת קדושה על הנפש. ומפני טעם זה, שעל ידי מצות עשה נמשך אור ושפע, - ישנה העליונות של מצות עשה לגבי לא-תעשה, ו"עשה" דוחה "לא תעשה", אֲבָל לְעֵינֵי הַתְּשׁוּבָה, - לגבי ענין התשובה, כדי לתקן כשעברו על מצות עשה, אֶף

אגרת התשובה

שע"י קיום מ"ע ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת אור א"ס ב"ה (כמ"ש בזהר דרמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא) וגם על נפשו האלקית כמ"ש אשר קדשנו במצותיו. אבל לענין תשובה אף שמוחלין לו העונש על שמרד במלכותו ית' ולא עשה מאמר המלך. מ"מ האור נעדר וכו' וכמארוז"ל ע"פ מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של ערבית או וכו'. דאף שנוהר מעתה לקרות ק"ש של ערבית ושחרית לעולם אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פ"א. והעובר על מל"ת ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה (בלבושי' די"ם דעשי' כמ"ש בת"ז לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לב"ג וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ

למרות שהתשובה עצמה מספיקה על כך שמוחלין לו העניש על שפָּרַד בְּמַלְכוּתוֹ וַתִּבְרָךְ וְלֹא עָשָׂה מְאִמַּר הַמֶּלֶךְ, - הקב"ה. את זאת מתקנת תשובה בלבד, אך, בכל זאת, אין היא מתקנת כליל את העבירה על מצות עשה, שהרי, מִכָּל מְקוֹם הָאוֹר - שהיה ממשיך על ידי קיום מצות העשה, נִעְדָּר - גם אחרי שחזר בתשובה, וכו', וְכַמְאִמַּר רַבּוּתֵינוּ וְכוּרָנָם לְבִרְכָה עַל פְּסוּקֵי: "מַעֲוֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן" - "וְהַ שְׂפָפֵל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרֵבִית אוֹ וְכוּ", - לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים תשובה, דִּאֶף שֶׁנִּוְהַר מַעֲתָה לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית לְעוֹלָם - היינו, שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר מקודם לקרוא קריאת שמע, אִין תְּשׁוּבָתוֹ מוֹעֵלֵת לְתַקֵּן מַה שְׂפָפֵל פְּעַם אַחַת; - קריאת שמע, שכן המשכת האור והשפע שהיה ממשיך על ידי אותה קריאת שמע - חסרה. על כל פנים הרי, מה שאפשר לו לתקן - הוא מתקן בתשובה בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף כדי לסיים את הכפרה. וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, עַל יְדֵי שֶׁנִּדְבַּק הָרַע בְּנַפְשׁוֹ - כשעושה פעולה של רע על ידי מעשה או על ידי דיבור או על ידי מחשבה, הנה על ידי זה, עוֹשֶׂה פְּגָם לְמַעְלָה בְּשִׂרְשָׁהּ וּמְקוֹר חֲצֻבָה - של הנשמה, (בְּלְבוּשֵׁי דֵי סְפִירוֹת דְּעֵשִׂיָה, - בלבושי עשר ספירות שבעולם העשיה, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּתַקּוּנֵי זְהַרִי: "לְבוּשֵׁי תְקִינַת לוֹן, דְּמַנְיָהוּ פְּרַחִין נִשְׁמַתִין לְבַר נִשׁ וְכוּ" - לבושים התקנת להן, ל"ספירות", שמהם פורחות נשמות לבני אדם). רואים אנו מ"תיקוני זהר" זה, שישנו ענין של לבושים ל"ספירות" שמהם באות הנפשות, וכשעל ידי עבירה נעשה פגם בנפש - נעשה על ידי כך פגם גם בשרש הנפש, לְכָךְ - לכן, אִין כְּפָרָה לְנַפְשׁוֹ וְלֹא לְמַעְלָה - כפי שיאמר להלן, משמעותה של "כפרה" היא הסרת וניקוי הפגם, הנה תשובה בלבד אין בכוחה לנקות את הפגם בנפש ולמעלה, עַד יוֹם הַקְּפִיּוּרִים, - שהיום עצמו

ידי שיעשה את הדבר תישאר "רוח הטומאה", שכן, הוא הרי עושה בהתאם לציווי התורה, שהתורה מצוה עליו לדחות את מצות הלא-תעשה. ואילו גם אם התורה תצווה עליו לדחות מצות עשה - הרי סוף סוף אין כאן מעשה שימשיך את האור, והאור הרי יחסר אז. לכן דוחה העשה את הלא-תעשה: החסרון שישנו באופן רגיל כשמקיימים לא-תעשה - אין כאן, והריווח של עשיית מצות עשה - המשכת האור - ישנו. בהתאם לכך, הרי לכאורה, שגם בנוגע לעבירה על מצות עשה, שאז חסרה המשכת האור והשפע בעולמות ובנפשו - תהיה הכפרה הנדרשת גדולה יותר, כפי שהדבר בעבירה על לא-תעשה, ולפי דברי הגמרא ב"יומא", כאמור, הרי להיפך - שעל עבירה על לא-תעשה, נדרשת כפרה גדולה יותר? - אלא, ההסבר הוא שהעליונות שישנה בקיום מצות עשה, בהמשכת אור בנפש האלקית - לא ניתנת לתיקון על ידי הכפרה, שכן, האור שהחסיר להמשיך, אין הכפרה משלימה. הכפרה באה רק כדי לכפר על שעבר על ציווי ה' ולא קיים את המצוה - ועל כך מספיקה תשובה בלבד. ואילו, בעבירה על לא-תעשה, באה הכפרה כדי לתקן את כל מה שהעבירה קלקלה, וכיוון שעל ידי העבירה - בפעולה - על הלא-תעשה, נגרם פגם בנפשו וגם למעלה, לכן אין די בתשובה בלבד לתקן את הדבר, אלא מן ההכרח להזדקק לכפרה של יום כיפור, שדוקא הוא בכוחו לתקן ולהסיר את הפגם שנגרם בנפשו ולמעלה. וזאת אומר רבנו הזקן: הִיָּנוּ - לכן בענין של קיום - גדולה מצות עשה מלא-תעשה, והיא דוחה את הלא-תעשה, מִשּׁוֹם שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה מְמִשֵּׁךְ אֹר וְשֶׁפַע בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים מִהָאֲרֶת אֹר-אִין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא (כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּזְהַרִי, דְּרַמ"ח פְּקוּדִין - 248 מצוות העשה, אֲנוּן רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָא - הן 248 אברי "מלכא") - מדות של עולם האצילות הנקראות "מלכא", כלומר, כשם שאבר הוא כלי לכוח הנפש וממשיך בתוכו

4. משנה מכות פ"ג מט"ו. 5. תיקוני זהר תיקון ל'. 6. ברכות כו, א. 7. קהלת א, ה. 8. בהקדמה.

פיענוחים וביאורים בספר התניא

מכפר. כמו שכתוב: - בנוגע ליום כיפור: "וכפר על הקדש מטמאות בני ישראל ומפשעיהם וגו'", "לפני ה' תטהרו"¹⁰ - "לפני ה' דיקא. - לפני ה' דוקא. "לפני" היינו למעלה, למעלה משם הוי', משם תבוא טהרתכם. הרי שהטהרה של יום כיפור, באה

ממקום וממדריגה שלמעלה משם הוי', אשר לכן הוא למעלה מהמקום והמדריגה בהם פוגע הפגם המתהווה על ידי שעוברים על לא תעשה - ולכן ישנה אז הכפרה על עבירה זו. על כל פנים יוצא, שבעבירה על מצות עשה ישנו דבר חמור יותר מאשר בעבירה על לא-תעשה. ולכן אין ללמד מקאן - מהברייתא האומרת שבמצות עשה -

כשעושים תשובה מוחלין לו במקום, ואילו בלא-תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור - אי אפשר ללמוד שום קלא חס ושלום במצות עשה, ובפרט - שאסור ללמוד שום קולא בתלמוד תורה, - במצות העשה של לימוד תורה, ואדרבה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: ותר הקדוש-ברוך-הוא - בנסיבות מסוימות, על -

פיענוחים וביאורים בספר התניא

עבירות חמורות כמו עבודה זרה וכו', אף שהן - אף שעונשן כריתות ומיתות בית-דין, ולא ותר על פשוט תלמוד תורה). - להלן אומר בברייתא: עבר על כריתות ומיתות בית-דין - על עבירות שעונשן כרת או מיתה על ידי בית דין - תשובה ויום

הכפורים תולין, - שלא להיענש מלמעלה על עבירות אלו, ויסורין מקרין (פרוש, - "ממקרון" הוא, גומרין הכפרה, והוא מלשון מריקה ושטיפה לצחצה הנפש, כי כפרה היא לשון קנאה, שמקננת לכלוך החטא), - הרי שבעבירות של כריתות ומיתות בית דין, לא מספיק הניקוי שנעשה על ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם הניקוי והמירוק על ידי יסורים רחמנא ליצלן, שנאמר: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". - הרי שישנן עבירות כאלו שעליהן נדרש הניקוי על ידי יסורין ר"ל - והן, העבירות שעונשן כריתות ומיתות בית דין. עד כאן לשון הבריתא - שבסוף מסכת יומא.

אגרת התשובה

כמו ש וכפר על הקדש מטמאות בני ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו כמ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארו"ל ויתר הקב"ה על ע"ו וכו' אף שהן כריתות ומיתות ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממקרון (פי' גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושטיפה לצחצה הנפש. כי כפרה היא לשון קינוח שמקננת לכלוך החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם: עכ"ל הברייתא:

יום שלישי ח' תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

והנה, מצות התשובה מן התורה היא עויבת החטא בלבד - עויבת החטא בלבד, היא ענין התשובה מן התורה, (בראיתא - כפי שכתוב בגמרא פרק ג דסנהדרין¹⁴ ובחשן משפט סוף סימן לד¹⁵ לענין עדות¹⁶), - שאם הוא עווב את החטא

פיענוחים וביאורים בספר התניא

בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה אותו פסול לעדות - הרינו כשר לעדות¹⁷, שהינו שיגמר פלפו פלב שלם, לכל ישוב עוד לכסלה, למד פמלכותו ותפרד¹⁸, ולא יעבר עוד - על מצות המלך - מלכו של עולם, הקב"ה חס ושלום, הן

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה היא עויבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין וכו"מ סס"י ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן כמ"ע הן

9. אחרי מות טז, טז. 10. שם, טז, ל. 11. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. 12. תהלים פט, כג. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב "מצוה" (ולא "ענין") או "והנה התשובה" וכיו"ב. וע"ד לי הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב) - דפשוט הל' מורה דס"ל דתשובה בתוכן דעויבת החטא מצוה מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליבי' קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) - ולא רק להרמב"ן (נצבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד לפני ה' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: 'מצוה ע"ג היא שצונו להתוודות כו' ולומר אותם עם התשובה". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. 14. כה, ב. 15. סעיף כט ואילך. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא הביא מקדושין (מט, ב) וש"ע אה"ע סל"ח לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחומ"מ (וראה מנ"ח מצוה שסד') - וי"ל דעדיפא לי' הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתר רובא, ז.א. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עויבת החטא". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהלי' מובן דגם בלא וידוי דברים - תשובה היא (וכדמוכח גם מהר"א משר"ע מחומ"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שידוי ובקשת מחילה - כשעושים - על חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כל המשך הרברים - להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין כללי ישוב למרוד במל' ית". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא שבקיום המצות גי"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות - ברכות רפ"ב] - וכ"ה גם בהכתובים שמביא לרא"י: יעזוב רשע דרכו (לי' יחיד - דרכו בכלל, שהוא רשע ואח"כ) מחשבותיו (לי' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל), בקולו וגו' (פרט") (ציווי - פרטי המצות). וכן שצ"ב ב' החלטות "הן כמ"ע הן במל"ת".

פיענוחים וביאורים בספר התניא

במצות עשה¹⁹ הן במצות לא תעשה²⁰. וזהו עקר פרוש לשון "תשובה" – כלומר, לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו, לעבדו ולשמר כל מצותיו, כמו שכתוב²¹: "עזב רשע דרכו ואיש און מהשבתיו, וישב אל ה' וגו'"; – הפסוק אומר: במה מתבטא שובו

אל הקב"ה – במה שהרשע עזב את דרכו הקודמת, והחוטא עזב את מחשבות החטא שלו. ובפ'רשת נצבים²² פתיב: – כתוב²³: "ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו וגו', בכל לבך וגו'²⁴". – הרי²⁵ שענין התשובה הוא, לשוב אל ה', על ידי השמיעה בקולו, דבר שצריך להיעשות בכל הלב. וכך גם כתוב²⁶: "שובה ישראל עד ה' אלקיך וגו'"; – וכן כתוב²⁷: "השיבנו ה' אליך וגו'²⁸". – מכל הפסוקים האמורים, ברור שענין התשובה הוא לשוב אל ה', לקיים את מצותיו ולא לעשות שום

עבירות. ולא פדעת ההמון, שהתשובה היא התענית. – על העבירות שעבר. ואפלו מי שעבר על כריתות ומיתות בית-דין, שגמר כפרתו היא על ידי יסורים, – כנזכר לעיל מהברייתא במסכת יומא, הינו שהקדוש – ברוך-הוא מביא עליו יסורים – ויסורים אלה הם גמר כפרתו, (וכמו שכתוב²⁹: "ושקדתי בשבט וגו'"; – "ושקדתי ליקא"), – שהקב"ה מביא את היסורים, והיגו²⁹ – מתי מביא הקב"ה יסורים לגמר הכפרה, הרי זה בשפתשוקתו

פיענוחים וביאורים בספר התניא

רצויה לפניו ותכרה, בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, או באתערותא דלתתא ו"כמים הפנים וכו'" – אתערותא דלעילא, לעורר האהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעולם הזה, – על ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי שהאדם

מתבטא את רצונו העז לשוב אל ה' מצד אהבתו אל ה' – דבר זה פועל התעוררות מקבילה למעלה, שגם אליו יתיחסו באהבה וחסד, למרק אותו כליל מעוונותיו על ידי יסורים בעולם הזה, וכמו שכתוב³⁰: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו'". – כדי למרק אותו מעוונותיו – בעולם הזה. יסורים אלה, שהקב"ה מביא, מצד אהבתו, למי ששב אל ה' מתוך אהבה – אלה הם היסורים המסיימים כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים. אך, אין הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על

עצמו. ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג – מ"ע טז, שום תענית כלל במצות התשובה, אף – לא, בכריתות ומיתות בית-דין, – גם בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמר כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת – אף על פי כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים לתעניות, רק הודוי – שמתודים ומפרטים בדיבור את החטאים

אגרת התשובה

במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מהשבתיו וישב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבתי עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וכו' בכל לבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים. היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים (וכמ"ש ופקדתי בשבט וכו' ופקדתי דייקא) והיינו כשתשובתו רצויה לפניו ית' בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה או באתערותא דלתתא וכמים הפנים וכו' אתערותא דלעילא לעורר האהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז וכמ"ש כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכו'. ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה אף בכריתות ומיתות ב"ד. רק היודוי

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבזה צ"ל קום ועשה – ובכ"ז מקבל עליו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבעבירה על מל"ת – ניכרת המרידה, משא"כ בהעדר עשיית מ"ע". 21. ישעיה נה, ז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואחזקו, ל – דשם הוא רק סיפור דברים, וכהחלטה העידותי בכס גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) – כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבך'. 23. נצבים ל, ב. 24. הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, ש"יש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) – עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו איתנהו ב". ומר חפץ אלוף בסהמ"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבתי עד ה' אלקיך (הובא בפ' הרי"פ לשהמ"צ להרס"ג פרשה מ"ב) וכו"ה בסמ"ק במצוה נג' "לשוב דכתיב ושבתי עד ה"א ושמעת בקולו". 26. הושע יד, ב. 27. איכה ה, כב. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיקו סדרם (הקדים נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' – כמשל החבל כו') – שזמה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת כהנ"ל. ובפ"ד מביא פירוש שם הוי' – ה' (אחרונה) מעשה – ועז"נ יעזוב רשע דרכו גו' וישוב גו'. ו' – קול וששה מדות (שבלב) כו' – ועז"נ ושבתי גו' בקולו גו' לבכך גו'. ה' (ראשונה) התכונות (רק בזה חסרונן) – ועז"נ שובה ישראל (שם המעלה). י' – שכל הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה מלוכש ה' (ח"א פ"ט ושם, אשר כשנוגע לשם – פונה בכל הכחות כו'). – ועז"נ השיבנו ה' גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: סור מרע (יעזוב רשע – מל"ת) ועשה טוב (ושמעת גו' בכל לבך – דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (לאחרי סומ"ר וע"ט – שלכן נק' ישראל – ויכול להיות שלום ושלמות כו' – מתחלה מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט – שובה ישראל, השיבנו ה') וכמובן כ"ז מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות – אלא ששם מבארם כאו"א בפ"ע – וכאן – כמו שכאו"א מהן (אפילו תש"ת) כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה – ראה ש' הגלגולים הקדמה כא [ולהעיר דשם מפרש ד' חלקי כפרה – וכפרה הדי' חלול ה' וראה חדא"ג יומא (פו, א)]". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה ב" – דבכ"ז כל מצות התשובה גם על כריתות תלוי' באדם. ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". 30. משלי כז, יט.

פיענוחים וביאורים כספר התניא

שחטאו, ובקשת מחילה, – על העבירות, כמו שכתוב בתורה³¹: "והתירו את חטאתם וגו'³²". – את היודי ובקשת מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, שכן, זהו חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב) הוא, כי בעבירה ישנו "גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאוה לעשות את העבירה, הוא ה"נשמה". בשעה שהוא עושה תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאוה – מבטלים על ידי החרטה על העבר, שחורה לו והוא מצטער על שעשה את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער של העבירה מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאוה באותה עבירה. צריכים, אבל, הרי לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה היודי שהוא מוציא בפיו, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את "גוף" העבירה. על כל פנים, זהו ענין היודי שהוא חלק מהתשובה. ואילו תעניות אינן חלק מהתשובה. ומה שכתוב ביואל³³: "שובו עדי כָּבֵל לִבְכֶם בְּצוּם וּבְכַיּוּ", – כתוב הרי כאן ענין התענית כחלק מ"שובו אלי", הִינֵנו – הרי זה כדי לְבַטֵּל – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין של עתיד (ותשובה – עזיבת העבר). הַגִּזְרָה שֶׁנִּגְזְרָה – אז, לְמַרְק עֵזוֹן הַדּוֹר עַל יְדֵי יְסוּרִים בְּאַרְבָּה. – שכדי לבטל את הגזירה, נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. וְזֶהוּ הַפְּעֵם כָּבֵל תְּעִנִּיּוֹת שְׂמַתְעִנִּין עַל כָּל צָרָה שְׁלֵא תְּבֵא עַל הַצָּבוֹר, – שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. וְכִמוֹ שְׂפָתוֹב בְּמַגְלַת אֶסְתֵּר³⁴ – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי

פיענוחים וביאורים כספר התניא

לבטל גזירת המן. ומה שכתוב בספרי המוסר, ובראשם ספר הרוקח וספר חסידים, הרבה תעניות וסגופים לעובר על פְּרִיטוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין³⁵, וכן – הם מביאים הרבה תעניות, לְמוֹצֵיא זֶרַע לְבַטְלָהּ, שְׁחֵיב מִיתָה בְּיַד שָׁמַיִם, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בְּתוֹרָה³⁶ גְּבִי עַד וְאוֹנֵן, –

אגרת התשובה

ובקשת מחילה כמו"ש בתורה והתירו את חטאתם וכו'. ומו"ש ביואל שובו עדי ככל לבככם בצום ובכאי כו' היינו לבטל הגזרה שנגזרה למרק עון הדור ע"י יסורי בארבה. וזהו הטעם בכל תעניות שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור וכמו"ש במגלת אסתר. ומו"ש בספרי המוסר ובראשם ספר הרוקח וס' חסידים¹⁸² הרבה תעניות וסגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד וכן למוציא זרע לבטלה שחייב מיתה בידי שמים כמו"ש בתורה גבי ער ואונן ודינו כחייבי כריתות לענין זה. היינו כדי לינצל מעונש יסורי של מעלה ח"ו. וגם כדי לורז ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה:

בהם היה חטא זה, וזה אשר הביא את העונש של מיתה בידי שמים, ודינו – של המוציא זרע לבטלה, פְּחֵיבֵי פְּרִיטוֹת לְעִנְיָן זֶה – ולכן מביאים ספרי המוסר האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, שהתעניות באות בתור יסורים לגמר הכפרה, שבחייבי כריתות נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים הגומרים כפרתם של חייבי כריתות, הם דוקא היסורים שמביאים על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור יסורים? – מסביר רבנו הזקן: הִינֵנו, כְּדֵי לְנַצֵּל מֵעֲנַשׁ יְסוּרִים שֶׁל מַעְלָה חַס וְשְׁלוֹם; – (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין דלעתיד (כנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר), שמה נגזר עליו חס ושלום מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על ידי התעניות, וְגַם כְּדֵי לְזַרְזֹר וּלְמַהֵר גְּמֵר בְּפִרְתֵי נַפְשׁוֹ; – שבוזה יש בכח התעניות לעזור, וְגַם אוֹלֵי אֵינוֹ שָׁב אֶל ה' בְּכָל לְבָבוֹ וְנַפְשׁוֹ מֵאַהֲבָה, כִּי אִם מִיִּרְאָה; – שאין ה"כמים הפנים" שלמעלה, עוזר לגמור כפרתו על ידי יסורים, ולכן הוא מקבל על עצמו יסורים בענין התעניות³⁷. אך בעצם, ענין היסורים הגומרים את הכפרה (בחייבי כריתות ומיתות בית דין) אין הכוונה ליסורי תעניות, אלא ליסורים שמביאים על האדם רחמנא ליצלן מלמעלה, כדי לגמור את כפרתו.

31. נשא ה, ז. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הי' צ"ל זה בתחילת הבי' – מהו תשובה מה"ת – אלא עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידוי דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הזכירו שם וידוי דברים), אלא שידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכירו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנת בוסף הפרק ורפ"ב – "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". – ראה לעיל הערה 16. 33. ב, יב. 34. ד, טז. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלבטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביואל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת. 36. וישב לה, ז-ו. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה)? ! ואולי כוונת בי' אדה"ז – שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודם) הם ענין (קרבתן-) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשו' מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק – חילוקי מספר התעניות כו' לכאור'א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות)". וראה לקמן עמוד 1147 ואילך.

יום רביעי ט' תמוז

פיענוחים וביאורים כספר התניא

פיענוחים וביאורים כספר התניא

לפני הקב"ה כמו שהיה לפני שחטא. (ולשון – הגמרא שאומרת על ה"עולה" שהיא "מכפרת", וכן מה שכתוב בתורה "ונרצה לו לכפר עליו" – אין זו כפרת נפשו, – אין הכוונה לכפרת נפשו הבאה על ידי התשובה, אלא – הכוונה היא: לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו, –

פרק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא", לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה

ליסורי תעניות שהאדם גוזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון, – פועלת התשובה ולא נדרשות על כך שום תעניות, שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך – מלכו של עולם, כשעשה תשובה שלמה, ואין מזכירין לו דבר וקוצי דבר ביום הדין לענינו על זה – על חטא, חס ושלום פעולם הפא, ונפטרי לגמרי מן הדין פעולם הפא. אמנם – כדי שיהיה לרצון לפני ה' ומרצה וקביב לפניו ותקרב בקרבם החטא, להיות נחת רוח לקונו מעבודתו – לשם כך, היה צריך להביא קרבן עולה אפלו על מצות עשה קלה שאין בה כרת ומיתת בית-דין, – גם כשמישהו עבר על מצות עשה כזו, היה עליו להביא קרבן עולה – כשהיו יכולים להקריב

אגרת התשובה

פרק ב אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי מה שעבר על

מצות המלך כשעשה תשובה שלימה ואין מזכירין לו דבר וקוצי דבר ביום הדין לענינו על זה – על חטא, חס ושלום פעולם הפא, ונפטרי לגמרי מן הדין בעוה"ב. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן עולה אפי' על מ"ע קלה שאין בה כרת ומיתת ב"ד כמו שדרשו רז"ל בת"כ ע"פ ונרצה לו וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים דעולה מכפרת על מ"ע והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש. וכאדם שסרח במלך ופיסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך (ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון). ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' התענית הוא במקום קרבן כמ"ש בגמרא שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתי לפניך וכו'. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראי שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאד כמו ראב"ע שהי' מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת וחכמים אוסרי' ופ"א יצאה בן פרתו של שכנתו ולא מיחה בה והושחרו שינוי מפני הצומות על שלא קיים דברי חבריו. וכן ר' יהושע שאמר בושני מדבריכם ב"ש והושחרו שינוי מפני הצומות. ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין והתענה מ' צומות.

שתימחה לפני הקב"ה כל השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה שוב אהוב על הקב"ה כמו לפני שחטא, כדאיתא שם בגמרא, – כפי שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה ה"עולה" בתור דורון, וכמו שכתוב⁴⁰: "תמים יהיה לרצון". – כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן הכפרה כבר היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות, שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות מרוצה וחביב כמו לפני החטא. ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' – התענית היא במקום קרבן, כמו שכתוב בגמרא⁴¹ – שתפלת המתענה היא: "שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט – על ידי הצום, כאלו הקרבתי לפניך וכו'" – הרי, שענין התענית הוא ענין של קרבן, להיות

מרוצה לפני הקב"ה כמו לפני החטא. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראים, שעל דבר קל – על חטא קל, היו מתענים תעניות הרבה מאד, כמ"ש רבי אלעזר בן עזריה שהיה מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת, וחכמים אוסרי', ופעם אחת יצאה בן פרתו של שכנתו ולא מיחה בה, – שתימנע מכך, והשחרו שינוי מפני הצומות, – שצם, על שלא קיים דברי חבריו; – החכמים שאסרו דבר זה. וכן רבי יהושע שאמר⁴²: "בושני מדבריכם בית שמאי", והשחרו שינוי מפני הצומות; – שצם על שהתבטא כך על בית שמאי, ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין, והתענה מ' צומות⁴³;

קרבנות – בנוסף לתשובתו, כמו שדרשו רבותינו וזכרונם לברכה בתורת כהנים על פסוק³⁸ "ונרצה לו"; – שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות עשה, וכדאיתא בגמרא פרק קמא דזבחים, – וכמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים³⁹ דעולה מכפרת על מצות עשה, והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש, וכאדם שסרח במלך ופיסו על ידי פרקליטין – שתדלנים, ומחל לו, – המלך, אה-על-פי-כן שולח – זה ססרח במלך, דורון ומנחה לפניו – לפני המלך, כדי שיתרצה לו לראות פני המלך – כך גם ענינו של קרבן עולה, שאחרי שעשה תשובה ומחלו לו על חטאו – מהווה הקרבן מתנה כדי שיהיה מרוצה וחביב

38. ויקרא א, ד. 39. ד, ב. 40. אמור כב, כא. 41. ברכות יז, א. 42. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 43. חגיגה כב, ב. 44. מועד קטן כה, א.

פיענוחים וביאורים כספר התניא

וְכַהֲנָה רְבוּת - בתנאים שונים. - תעניות אלו לא היו ענין של תשובה, וגם לא ענין של יסורים כדי לגמור את הכפרה - שהרי לא

היו אלה חטאים כאלה הדורשים גמר כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות באו במקום קרבן, כדי להיות מרובה וחיביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא. ועל יסוד זה - שיש ענין של תעניות גם על חטאים קלים שאינם דורשים גמר כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות הן במקום קרבן, הנה על יסוד זה, לְמַד הָאֲר"י ז"ל לְתַלְמִידוֹ עַל פִּי חֻכְמַת הָאֲמָת, - כפי שנקראת תורת הקבלה, מְסַפֵּר הַצּוּמוֹת לְכַמְּהָ עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, אֵף שְׂאִין בְּהֵן כְּרַת וְלֹא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, -

אגרת התשובה

וכהנה רבות. ועל יסוד זה לימד האר"ז ל תלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים כמו על הכעס קנ"א תעניות וכו'. ואפי' על איסור דרבנן כמו ע"ג יתענה וכו' וכן על ביטול מ"ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס"א תעניות וכו' ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'. וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

פיענוחים וביאורים כספר התניא

שבהם נדרש גמר כפרה על ידי יסורים, כְּמוֹ עַל הַכַּעַס קנ"א - מאה חמישים ואחת, תעניות וכו'; וְאִפְּלוּ עַל אִיסוּר דְּרַבָּנָן כְּמוֹ סָתָם יֵינָם - יין של גוי, יתענה ע"ג - שבעים ושלוש תעניות וכו'; וְכֵן עַל כְּפֹול מִצְוֹת עֲשֵׂה דְרַבָּנָן כְּמוֹ תַפְּלָה⁴⁵ - יתענה ס"א - ששים ואחת תעניות וכו'.

וְדֶרֶךְ כָּלֵל סוֹד הַתַּעֲנִיּוֹת הַיָּא סוֹלָה נִפְלְאָה לְהַתְגַּלוֹת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ הַקְּרָבָן שְׁנֵאמַר בּו"ה: "רִיחַ נִיחוּחַ לְה'", - נחת רוח לקב"ה. וְכְמוֹ שְׁכָרֹתוֹ בִּישְׁעֵיהָ⁴⁷: "הַלְלוּ תִקְרָא צוּם וְיוֹם רָצוֹן לְה'", מְכַלֵּל - הרי, שֶׁהַצּוּם הַנִּרְצָה הוּא יוֹם רָצוֹן:

יום חמישי י' תמוז

פיענוחים וביאורים כספר התניא

פֶּרֶק ג'. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שביט המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על מצות-עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי שיהיה

פיענוחים וביאורים כספר התניא

חָטָא בּוּזָה עֲשֵׂר או עֲשָׂרִים פְּעָמִים עַל דְּרָךְ מְשָׁל, צָרִיד לְהַתְעַנּוֹת עֲשֵׂר או עֲשָׂרִים פְּעָמִים פ"ה, וְכֵן לְעוֹלָם, - שתמיד מספר התעניות לכל חטא, הוא לפי מספר הפעמים שעבר על אותו חטא, דוּמְיָא - כמו, דְּקָרְבָן חָטָאת - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

אגרת התשובה

פֶּרֶק ג' והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו בכמי שחטא חטא א' פעמים רבות. דיש אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר חטא. כגון המוציא זרע לבטלה שמספר הצומות המפורש בתיקוני תשובה מהאר"ז¹⁸⁴ הן פ"ד תעניות ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד וכן לעולם. דומיא דקרבן חטאת שחייב להביא על כל פעם ופעם. ויש מדמין ענין זה לקרבן עולה הבאה על מ"ע דאפי' עבר על כמה מ"ע מתכפר בעולה אחת כדאי' בגמ' פ"ק דזבחים. והכרעה¹⁸⁴ המקובלת בזה להתענות ג"פ כפי מספר הצומות דחטא זה. דהיינו רנ"ב צומות על הוצאות שז"ל וכן

כל החטאות, שְׁחִיב לְהִבְיָא עַל כָּל פְּעַם וּפְעָם; - שחטא. וְיֵישׁ - בין חכמי המוסר, מְדַמִּין - משווים, עֲנִין זֶה לְקָרְבָן עוֹלָה הַבָּאָה עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה⁴⁸, דְּאִפְּלוּ עֵבֶר עַל כְּמָה מִצְוֹת עֲשֵׂה - מִתְכַּפֵּר - ומתרצה לפני הקב"ה, פְּעוֹלָה אַחַת, בְּדִאֲתָא בְּנִקְרָא פֶּרֶק קָמָא דְיָבֻחִים⁴⁹ - כמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים. וְהַכְרְעָה הַמְקַבְּלָת בְּזֶה, - בין שתי הדיעות של חכמי המוסר,

פיענוחים וביאורים כספר התניא

דִּישׁ אומרים, שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר חטא; כגון המוציא זרע לבטלה, שמספר הצומות המפורש - על חטא זה, בתיקוני תשובה מהאר"ז¹⁸⁴ הן פ"ד - שמונים וארבע, תעניות, ואם

היא להתענות ג' פעמים כפי מספר הצומות דחטא זה, דהיינו - כגון: רנ"ב - מאתים חמישים ושנים, שלש פעמים שמונים וארבעה צומות על הוצאת שכבת זרע לבטלה, וכן בשאר חטאים ועונות - שעבר עליהם הרבה פעמים, יצום שלש פעמים כמספר

45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל תפלה מדרבנן [ראה שו"ע אדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח, לקו"ת בלק (ע, ג). ובמכ' אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות תפלה מה"ת וראה משנת יואל שקו"ט וביאורו], כי לכ"ע זמני תפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האר"ז ל להתענות ס"א כו". 46. ויקרא א, ג. 47. נח, ה. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות אחרות - ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". 49. ה, ב, ו, א. ז, ב.

פיענוחים וביאורים בספר התניא

הצומות הקבוע לאותו חטא. **וְהַפְעֵם** – מדוע שלש פעמים דוקא, הוא על פי מה שכתב בזהר הקדוש סוף פרשת נח⁵⁰: "כיון דחב בר נש קמי קרשא - כרין-הוא, - כשאדם חוטא לפני הקב"ה, וּמָנָא תְּדָא - בפעם הראשונה שחוטא אותו חטא, עבדי רשימו כו', - זה עושה רושם למעלה. אם חטא פעם שניה אותו חטא - אומר שם בזהר - מתחזק הרושם, וּמָנָא תְּלִיתָאָה -

פיענוחים וביאורים בספר התניא

אם חטא פעם שלישית אותו חטא, אַתְּפִשְׁטָהּ הוּא כְּתָמָא מְסַמְרָא דָא לְסַמְרָא דָא כו', - מתפשט הכתם והפגם בעקבות החטא מצד אל צד, כלומר: אין זה רושם בלבד, או רושם חזק בלבד, אלא פגם החודר מצד אל צד, לְכַךְ צְרִיךְ מְסַמְרָא הַצּוּמוֹת גַּם בְּגו' פְּעָמִים וְכו'. - כיוון שעל ידי חטאו בפעם השלישית אותו חטא, מתהווה ההתפשטות הגדולה ביותר של הפגם למעלה.

אגרת התשובה

בשאר חטאים ועונות. והטעם הוא עפ"י מ"ש בזה"ק ס"פ נח כיון דחב ב"ג קמי קודב"ה זמנא חדא עביד רשימו כו' זמנא תליתאה אתפשטתהוה כתמא מסמרא דא לסמרא דא כו'. לכך צריך מספר הצומות ג"כ ג"פ וכו'.

יום שישי י"א תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

אֲכַן - ברם, כָּל זֶה⁵¹ בְּאֲדָם חֻק וּבְרִיא, שְׂאִין רַבּוּי הַצּוּמוֹת מוּזֵק לוֹ כִּלְל לְבְרִיאוֹת גּוּפוֹ, וְכִמוּ בְּדוּרוֹת הַרְּאֻשׁוֹנִים - כשהגופים היו חזקים ובריאים, וריבוי תעניות לא הוזק, הם היו צריכים לצום כל הצומות האמורים, אֲבָל מִי שְׂרַבּוּי הַצּוּמוֹת מוּזֵק לוֹ, שְׂאִפְשֵׁר שְׂיֻכַּל לְבָא לְיַד חֲלֵי אוֹ מִיחּוּשׁ חֵם וְשִׁלּוּם, - על ידי הצומות, כְּמוּ בְּדוּרוֹתֵינוּ אֵלֶּה - שהאנשים חלשים, וריבוי תעניות עלול להזיק להם, אֲסוּר לוֹ לְהַרְבּוֹת בְּתַעֲנוּיֹת אֲפִלוּ עַל - חטאים שעונשם כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִין, וּמְכַל שְׂכַן - שאסור לו להרבות בתעניות, עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂאִין כִּהֵן כִּרְת, אֵלָּא כִּפִּי אֲשֶׁר יִשְׁעַר בְּנַפְשׁוֹ שְׂבֻדָּאֵי לֹא יוּזַק לוֹ כִּלְל. כִּי אֲפִלוּ בְּדוּרוֹת הַרְּאֻשׁוֹנִים, בְּיַמֵּי תְנָאִים וְאֲמוֹרָאִים - לֹא הָיוּ מְתַעֲנִין בְּכַהֵי וּמָנָא, - באופן כזה, על חטאים, אֵלָּא הַבְּרִיאִים, דְּמִצּוֹ

פיענוחים וביאורים בספר התניא

שם מפני שעל ידי כך עוונותיו מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דאמר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו⁵², וּבְדִרְאֵיהֶּא - כפי שמוצאים בְּמְסַמְרָא פְּרַק קָמָא - ראשון, דְּבִבְחִים⁵³, שְׂאִין לָךְ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ מְחִיב עֲשֵׂה וְכו'. - הרי שתמיד ישנו ענין של עוונות בתענית, ובכל זאת אומרים, שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם - נקרא חוטא. וּמְכַל שְׂכַן מִי שֶׁהוּא פִּעַל תּוֹרָה, - וצם למרות שאין בכוחו לצער את עצמו, שְׂחֻטָּא - במה שהוא צם, וְנַעֲנֵשׁ בְּכַפְלִים, כִּי מַחֲמַת חֲלִישׁוֹת הַתַּעֲנוּיֹת לֹא יוּכַל לְעַסֵּק בָּהּ - בתורה, פְּרָאוּי - ויש לו עונש כפול, א) על הצום, ב) על ביטול תורה. אֵלָּא מֵאֵי תַקְנִיתִיהּ? - מהי תקנתו של אותו אדם? - כיצד יהיה לו ענין הכפרה כדי להיות "נרצה" לפני הקב"ה כמו לפני החטא? - הרי זה, כְּדַכְתִּיב: - כמו שכתוב⁵⁴: "וְחִטָּאָךְ בְּצַדִּיקָה

אגרת התשובה

אֲכַן כָּל זֶה בְּאֲדָם חֻק וּבְרִיא שְׂאִין רַבּוּי הַצּוּמוֹת מוּזֵק לוֹ כִּלְל לְבְרִיאוֹת גּוּפוֹ וְכִמוּ בְּדוּרוֹת הַרְּאֻשׁוֹנִים. אֲבָל מִי שְׂרַבּוּי הַצּוּמוֹת מוּזֵק לוֹ שְׂאִפְשֵׁר שְׂיֻכַּל לְבָא לְיַד חֲלֵי אוֹ מִיחּוּשׁ חֵם כְּמוּ בְּדוּרוֹתֵינוּ אֵלֶּה. אֲסוּר לוֹ לְהַרְבּוֹת בְּתַעֲנוּיֹת אֲפִי עַל כִּרִיתוֹת וּמִיתוֹת ב"ד וּמְכַ"שׁ עַל מ"ע וּמַל"ת שְׂאִין כִּהֵן כִּרְת. אֵלָּא כִּפִּי אֲשֶׁר יִשְׁעַר בְּנַפְשׁוֹ שְׂבֻדָּאֵי לֹא יוּזַק לוֹ כִּלְל. כִּי אֲפִי בְּדוּרוֹת הַרְּאֻשׁוֹנִים בְּיַמֵּי תְנָאִים וְאֲמוֹרָאִים לֹא הָיוּ מְתַעֲנִין בְּכַהֵ"ג אֵלָּא הַבְּרִיאִים דְּמִצּוֹ לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהוּ וְדִלָּא מִצִּי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ וּמִתַּעֲנָה נִקְרָא חוּטָא בְּגַמ' פ"ק דתענית. ואפי' מתענה על עבירות שבירו כדפרשי' שם וכדאיתא בַּגַּמ' פ"ק דובחים שאין לך אדם מישראל שאינו מחוייב עשה וכו'. ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי. אלא מאי תקנתי כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית:

לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהוּ; - שבכוחם לצער את עצמם, וְדִלָּא מִצִּי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ - מי שאין בכוחו לצער את נפשו, וּמִתַּעֲנָה - נִקְרָא "חוטא" בְּמְסַמְרָא פְּרַק קָמָא - ראשון, דְּתַעֲנוּיֹת⁵², וְאֲפִלוּ מִתַּעֲנָה עַל עֲבֻרוֹת שְׂבִידוֹ כְּדַפְרֵשׁ רִש"י שָׁם, - שאפילו באותו אופן שלפי ה"מאן דאמר" השני הוא נקרא קדוש, שזה כפי שרש"י אומר

פְּרַק"; - כלומר, שיתן צדקה כתמורה על התעניות שהיה עליו לצום על חטאיו, וְכִמוּ שְׂכַתְּבוּ הַפּוֹסְקִים, לְתַן - לתת, בְּעַד כָּל יוֹם תַּעֲנוּיֹת שֶׁל תְּשׁוּבָה עֶרֶךְ ח"י גְּדוּלִים פּוֹלִישׁ⁵⁵ וְכו', וְהַעֲשִׂיר יוֹסִיף לְפִי עֲשָׂרוֹ וְכו', - ויתן סכומים גדולים יותר עבור כל יום של תענית-תשובה, כְּמוֹ שְׂכַתְּבֵי הַמְּגוֹן אֲבָרְהָם הַלְבוֹת תַּעֲנוּיֹת⁵⁶:

50. עג, ב. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הימים דלקמן - עיין שו"ע או"ח סתקע"א ובני"כ שם. שו"ע אדה"ז הל' נזקי גוי' סי' ד". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יא, סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובני"כ שם". 53. ז, א. ראה רש"י שם. 54. דינאל ד, כד. 55. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. 56. או"ח סתקס"ח סק"י"ב ובהנסמך שם.

שבת קודש י"ב תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

פיענוחים וביאורים בספר התניא

ומבבל מקום, - למרות שאמרנו שבדורותינו, שאין כוח לאדם לצער את עצמו, יש להמיר את תעניות התשובה במתן צדקה, בכל זאת כל בעל נפש החפץ קרבת ה', לתקן נפשו⁵⁷ להשיבה - את הנפש, אל ה' בתשובה מעלה מן המבקר - יחמיר על עצמו להשלים על כל פנים פעם אחת כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה על כל פנים, - על כל פנים, על

היום, לתענית, וב' - שני הצאי יום נחשבים לו ליום אחד לענין זה. - של מספר הימים שעליו לצום לתיקון חטאו, וכן לשאר עונות פיוצא בהן, - לעיל דיבר אודות עונות שחייבים עליהם מיתה בידי שמים (על כל פנים), שיחמיר בהם על עצמו להשלים את מספר הצומות האמורים.

ובעת אומר רבנו הזקן, שגם עונות שאין עליהם חיוב מיתה, אלא שיש בהם ה"חומר" של עונות שחייבים עליהם מיתה (בכך הם "כיוצא בהן", דומים לעונות שיש עליהם חיוב מיתה), כפי שהוא מזכיר למשל להלן בפרק ז' הדברים שהם ממש כמו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, והם העלמת עין מן הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם עליהם יחמיר על עצמו לצום על כל פנים פעם אחת את מספר הצומות הנדרש על אותו חטא, אשר כל לב יודע מרת נפשו, והפץ בהצדקה: - שתתוקן ותהיה צדקתו.⁶⁰

אכן, מספר הצומות העודפים על רנ"ב - לגבי החטא של הוצאת זרע לבטלה, ובהאי גונא, - מספר הצומות שמעל

לשלוש פעמים של מספר הצומות לגבי חטאים אחרים, שהיה צריך להתענות, כדי לחוש לדעת המחמירים להתענות מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שהחטא בנזכר לעיל - הנה, יתרת צומות אלה, יפדה בלן בצדקה ערך ח"י - שמונה עשר, גדולים פוליש בעד כל יום. - שהיה עליו לצום, וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עברות שאין בהן מיתה, ואפלו על בטול מצות עשה דאורייתא ודרבנן, - מצות עשה מן התורה או מצות עשה של רבנן, ותלמוד תורה כנגד כל בלם, - ועל ביטול מצות עשה של תלמוד תורה השוקלת כנגד כל שאר המצוות, מספר הצומות שעליו לצום, הוא - כפי המספר המפורש בתקוני התשובה מהאר"י ז"ל (ורבם נזכרים במשנת חסידים במסכת התשובה) - הכל כאשר לכל יפדה בצדקה

אגרת התשובה

ומ"ב כל בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר. יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד כגון להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו, ויכול לדחות לימים הקצרים בחורף ויתענה כעשר תעניות עד"מ בחורף א' או פחות ויגמור מספר הפ"ד צומות בט' שנים או יותר כפי כחו (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני ג"ה ואעפ"כ נחשב לתענית אם התנה כן) ולתשלום רנ"ב צומות כנ"ל יתענה עוד ד' פעמים פ"ד עד אחר חצות היום בלבד דמיחשב ג"כ תענית בירושלמי. וב' חצאי יום נחשבים לו ליום א' לענין זה. וכן לשאר עונות כיוצא בהן אשר כל לב יודע מרת נפשו וחפץ בהצדקה:

אכן מספר הצומות העודפי' על רנ"ב וכה"ג שהיה צריך להתענות לחוש לדעת המחמירי' להתענות מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שחטא כנ"ל. יפדה כולן בצדקה ערך ח"י ג"פ בעד כל יום. וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה ואפי' על ביטול מ"ע דאורייתא ודרבנן ות"ת כנגד כולם כפי המספר המפורש בתיקוני התשובה מהאר"י ז"ל (ורובם נזכרים במשנת חסידים במס' התשובה) הכל כאשר לכל יפדה בצדקה כנ"ל

כחו - אם יש לו יותר כוח, הוא יכול לעשות זאת בתקופה קצרה יותר, ואם כוחו חלוש - בתקופה ארוכה יותר, (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נץ החמה, ואף-על-פי-כן נחשב לתענית אם התנה כן). - למרות שאכל שלוש שעות לפני נץ החמה, נחשב לו אותו יום לתענית שלם, כפי שהתנה שכך יהיה הצום שלו⁵⁸. ולתשלום - וכדי להשלים, רנ"ב - מאתים חמשים ושנים צומות בנזכר לעיל - שהם שלוש פעמים שמונים וארבע, כפי ההכרעה המקובלת בין אלה הסבורים שדי לצום פעם אחת מספר הצומות על כל חטא, גם אם חטא אותו חטא הרבה פעמים, לבין אלה הסבורים שעל כל פעם שחטא, יש לצום אותו מספר צומות - יתענה עוד ד' פעמים פ"ד עד אחר חצות היום בלבד, דמיחשב גם בן תענית בירושלמי⁵⁹, - בתלמוד ירושלמי נחשב צום של עד אחר חצות

57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ בכיו"ב מובא השם "נפש" דוקא - וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת". 58. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. 59. נדרים פ"ח ה"א. 60. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1176 ואילך.

פיענוחים וביאורים כספר התניא

כְּנֹכַר לְעֵיל, – בערך של שמונה עשר "גדולים פוליש" תמורת כל יום של צום, אִי לֹא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשִׁיהָ – אם קשה לו לצער את נפשו – יפדה את הצומות בצדקה, כְּנֹכַר לְעֵיל. – שבדורותינו החלושים האלה, אי אפשר לאדם לצער את עצמו, ועליו לפדות

תעניות אלו בצדקה. וְאִף שְׁיַעֲלָה – פדיית ימי הצום, לְסֶךְ מְסִים – לסכומים גדולים, אִין לְחֹשׁ מְשִׁים – אל לו לחשוש למה שאמר רבותינו ז"ל: "אֵל יִבְנֶנּוּ יוֹתֵר מִחֶמֶשׁ", – ואילו כאן יכול הסכום להגיע ליותר מחומש, אף על פי כן אל לו¹⁸⁶ לְדַבֵּר ה' לְהַרְבּוֹת מְאֹד מְאֹד בְּצַדְקָהּ, מַחֲמַת חַלִּישוֹת הַדּוֹר דְּלֹא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשִׁיהָ – דְּלֹא מְקַרֵי כְּנֹכַר הַיּוֹנָא, – אין זה נקרא בזבז במקרה זה,

כשהוא נותן את הכסף כפדיון הצומות שהיה עליו לצום, מֵאֲחֵר שְׁעוֹשֶׂה לְפָדוֹת נַפְשׁוֹ מִתַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים, וְלֹא נִרְעָא – ואין זה גרוע, מִרְפוּאת הַגּוֹף וְשִׂאָר צָרְכָיו. – בהן מבזבז האדם יותר

פיענוחים וביאורים כספר התניא

מחומש של רכוש. וְלִפִּי שְׂמִסְפֵּר הַצּוּמֹת הַמְּזַכְרִים כְּתִקּוּנֵי תְּשׁוּבָה – של האריז"ל, הַנְּזַכְרִים לְעֵיל רְבֹו כְּמֹאד מְאֹד, לְכֵן נִהְגּוּ עֲבָשׁוּ בְּלִ תְּחַרְדִּים לְדַבֵּר ה', לְהַרְבּוֹת מְאֹד בְּצַדְקָהּ, – כדי לפדות הצומות שהם חושבים שמוטל עליהם לצום, וזאת –

מַחֲמַת חַלִּישוֹת הַדּוֹר, דְּלֹא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשִׁים כְּלִי הָאֵי – שאינם יכולים לצער את נפשם כל כך ולצום – לכן הם מרבים בצדקה כתמורה לריבוי הצומות, (וְכִמוֹ שְׁנַתְּכָאָר כְּמָקוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק⁶²: "חֶסֶד־ה' כִּי לֹא תִמְנֹו": – מפרש להלן ב"אגרת הקדש" סימן י', מפני ש"לא תמנו", מפני שאין אנו

שלמים, אלא יש לנו חטאים ועוונות לתקן, עלינו להזדקק לא לסתם צדקה וחסד מוגבלים, אלא ל"חסד ה'", לצדקה וחסד בלתי מוגבלים, כמדת החסד והצדקה של הקב"ה שאינם מוגבלים.

אגרת התשובה

אִי לֹא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשִׁי כְּנ"ל. וְאִף שְׁיַעֲלָה לְסֶךְ מְסִים אִין לְחֹשׁ מְשִׁים אֵל יִבְנֶנּוּ יוֹתֵר מִחֶמֶשׁ. דְּלֹא מְקַרֵי כְּנֹכַר הַיּוֹנָא בְּכַה"ג מֵאֲחֵר שְׁעוֹשֶׂה לְפָדוֹת נַפְשׁוֹ מִתַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים. וְלֹא גִרְעָא מִרְפוּאת הַגּוֹף וְשִׂאָר צָרְכָיו. וְלִפִּי שְׂמִסְפֵּר הַצּוּמֹת הַמְּזַכְרִים בְּתִקּוּנֵי תְּשׁוּבָה הַנְּזַכְרִים רְבֹו בְּמֹאד מְאֹד לְכֵן נִהְגּוּ עֲבָשׁוּ כָל הַחַרְדִּים הַדּוֹר דְּלֹא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשִׁיהָ כֹּלִי הָאֵי (וְכִמוֹ שְׂמִסְפֵּר ע"פ חסדי ה' כִּי לֹא תִמְנֹו):

61. כתובות נ, א. 62. איכה ג, כב.

אגרות קודש

ב"ה, ז' תמוז, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו,

וכיון שנמצאים אנו, בימי סגולה, בימים שלפני חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז, גאולת רבנו נשיאנו ראש ישראל וגופא בתר רישא אזיל, יהי רצון אשר כאו"א מאתנו בתכ"י יגאל מכל העניינים המבלבלים הן בגשם והן ברוח, ומתוך הרחבת הדעת יגבירו חיילים בכל אותם העניינים עליהם מסר נפשו בעל השמחה, ויוכל לעבוד השי"ת בשמחה ובטוב לבב, ולכל לראש בהעמדת תלמידים יראי ה' ולומדים תורתו תמימה (הנגלה והפנימית) ומקיימי מצות ה' בהידור.

בברכת חג הגאולה ולבשו"ט.

יום שישי	ו תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י. תהלים: לה-לה. תניא: עד"מ . . . מדות כלל.		
<p>המצות נמשכות ע"י המקיף שבמצות עצמם. מצות צדקה, עד"מ, היא מצוה כוללת, אשר כל המצות נקראות בשם צדקה. ומהאי טעמא נכון במאוד לתת קודם כל מצוה פרוטה לצדקה, שהוא המשכת המקיף בפנימי. ומ"מ הוא מקיף הקרוב, משא"כ תורה שהיא מקיף הרחוק ופעולתו נעלה יותר.</p>		

יום ראשון

שבת	ז תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י. תהלים: ט-מג. תניא: פרק יא. והנה . . . -176- בלבן.		
<p>אאמו"ר אמר: חסידות איז נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחילתן, די דרגא פון עיגולים מבלי אשר ימצא ראש וסוף, אבער אחר כל זה איז דער עיקר איז סדר. דער בעש"ט איז געווען א מסודר, דער מעזריטשער האָט מדקדק געווען אויף סדר, און דער עלטער זיידע - רבינו הזקן - האָט געלערענט חסידים זיי זאָלען זיין מסודרים, דאָס זעהט מען איז זיינע מאמרים, בריף, ניגונים. די חסידים וואָס האָבען געהאַט א זמן קבוע אויף קומען אין ליאזנא - דערנאָך אין ליאדי - האָבען ניט געהאַט קיין רשות בייטען דעם זמן אָן א רשיון פון רבי'ן, אויף באַקומען א רשיון האָט מען געדארפט זאָגען א טעם. באם רבי'ן איז געווען א ועד מיוחד אויף פיהרען סדר החסידים ובראשו מהרי"ל אחי רבינו, און א באזונדער ועד אויף אַנפירען מיט חסידישע יונגעלייט ובראשו אדמו"ר האמצעי.</p>		

יום שני

תרגום חפשי

אאמו"ר אמר: חסידות היא בבחינת נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחילתן; דרגת העיגולים, מבלי אשר ימצא ראש וסוף - אך למרות הכל העיקר הוא סדר. הבעש"ט היה מסודר, המגיד ממעזריטש דקדק בסדר, ואבי-סבי - רבינו הזקן - לימד את החסידים להיות מסודרים. רואים זאת במאמריו, מכתביו, ניגוניו. החסידים שהי' להם זמן קבוע לבא לליאזנא - אח"כ לליאדי - לא היתה להם רשות לשנות את הזמן ללא אישור מהרבי, כדי לקבל אישור היה צריך לנמק. אצל הרבי היה ועד מיוחד להנהגת סדר החסידים, ובראשו מהרי"ל אחי רבינו, וועד מיוחד להנהגת האברכים החסידיים, ובראשו אדמו"ר האמצעי.

יום ראשון	ח תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: אבל האמת . . . כמ"ש במ"א.		
<p>מצינו דעיקר חבתו של הקב"ה לאברהם אע"ה הי' למען אשר יצוה - כפירושו יחבר - את בניו ואת ביתו. היינו דכל גודל עבודתו בהנסיונות אינו בערך לגבי הא [זה] דיצוה ויחבר אחרים, מה שיזכה אחרים.</p>		

יום שלישי

יום שני ט תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש"י.
תהלים: מט-נד.
תניא: פרק יב. רק . . . -178- עצמן.

אלע אידישע עלטערן וועלכע באַדאַרפֿען האָבען א ספעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

יום
רביעי

תרגום חפשי

כל ההורים בישראל הזקוקים לישועה והצלה מיוחדת לילדיהם, האמצעי הבטוח לכך הוא לתמוך בלומדי תורה.

יום שלישי י תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י.
תהלים: נה-נט.
תניא: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל.

רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.

יום
חמישי

תרגום חפשי

כאשר יהודי מגיע למקום, הרי זה בשל כוונה לעשות מצוה, הן מצוה שבין אדם למקום והן מצוה שבין אדם לחבירו. יהודי הוא שליח של מעלה, שליח היכן שנמצא, הוא כוחו של המשלח, יתרון המעלה בנשמות לעומת מלאכים – שבנשמות זהו על-פי התורה.

יום רביעי יא תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש"י.
תהלים: ס-סח.
תניא: פרק א. תניא בסוף . . . הברייתא.

בתניא דפוס זאלקווי שנת מבש"ר טו"ב נדפסה אגרת התשובה מהדורא קמא, ולא נחלקה לפרקים, גם יש כמה שינוים בתוכן האגרת.

יום
שישי

יום חמישי יב תמוז, חג הגאולה ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש"י.
תהלים: טו-סח.
תניא: והנה מצות . . . -182- מיראה.

יום הולדת את כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תר"ם.

יום בו נכתש – בשנת תרפ"ז – שהוא חפשי מגלותו אשר הגלה – אחרי שהי' תפוס במאסר – על עבודתו בחיזוק התורה והיהדות.

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשני ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל יתועדו אנ"ש, לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, כאשר הוקבע מאת אבינו הראשון הוד כ"ק אאזמו"ר רבינו הזקן צוקללה"ה נבג"ם זי"ע. בהתועדות זו ידברו אנ"ש שי' איש את רעהו בשבת אחים בחיזוק קביעות שיעורי הלמוד, והנני שולח להם את ברכתי כי ישא ה' פניו אליהם בגו"ר.

שבת
קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ו' תמוז-י"ב תמוז ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות מלוה ולוה פירק כה

א. המלוה את חברו, ואחר שהלוהו אמר לו אהד: 'אני ערב', או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אהד: 'הניחהו, ואני ערב', או שהיה חונק אותו בשווק לתן לו, ואמר לו: 'הנח, ואני ערב' - אין הערב חייב כלום; ואפלו אמר 'אני ערב' בפני בית דין. אבל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה, בכל אלו הפנים - בין בפני בית דין, בין בינו לבין המלוה - נשתעבד.

ב. אמר לו בשעת מתן מעות: 'הלוהו, ואני ערב' - נשתעבד הערב, ואינו צריך קנין. וכן אם בית דין עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו; כגון שהיו בית דין רוצין לגבות מן הלוה, ואמר להם: 'הניחהו, ואני ערב לכם' - הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית דין, באותה הנגה שעבד עצמו.

ג. המלוה את חברו על ידי ערב - אף על פי שהערב משעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה. אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב, ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה; אבל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל, אלא מן הלוה. הנה הלוה אלם, ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוה. אם יכול להוציא מידו, יוציא; או ישמתי אותו בית דין, עד שימתן לו.

ד. התנה המלוה על הערב ואמר לו: 'על מנת שאפרע ממי שארצה' - אם יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב. אמר: 'על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה', או שהיה קבלן - הרי זה יתבע את הערב הנה או את הקבלן תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים ללוה.

ה. איזה הוא ערב, ואיזה הוא קבלן? אמר לו: 'תן לו, ואני נותן לך' - זה הוא קבלן שיש למלוה להפרע ממנו תחלה, אף על פי שלא פרש ולא אמר 'על מנת שאפרע ממי שארצה'. אבל אם אמר לו: 'הלוהו, ואני ערב', 'הלוהו, ואני פורע', 'הלוהו, ואני נותן', 'הלוהו, ואני חייב', 'תן לו, ואני קבלן', 'תן לו, ואני פורע', 'תן לו, ואני חייב', 'תן לו, ואני ערב' - כלן לשון ערבנות הן, ואינו תובעו תחלה; ולא נפרע ממנו במקום שיש נכסים ללוה, עד שיפרש ויאמר: 'ממי שארצה אפרע'.

ו. ערב של כתבה - אף על פי שקנו מידו, פטור מלשלם; שהרי מצוה עשה, ולא חסרה ממון. ואם היה האב ערב לכתבת בנו, וקנו מידו - חייב, וקבלן של כתבה, חייב.

ז. ואובן שמכר לשמעון שדה, וכא לוי וקבל אתרייתה עליו - לא נשתעבד לוי, שזו אסמכתא היא. ואם קנו מידו - שהוא ערב לשלם דמי מכר זה בכל עת שיתבענו שמעון -

הרי זה חייב. וקנה הורו רבותי.

ח. וכן הערב או הקבלן שחייבו עצמן על הנאי - אף על פי שקנו מידו - לא נשתעבד, מפני שהיא אסמכתא; כיצד? כגון שאמר לו: 'תן לו ואני אתן, אם יהיה כף וכוף, או אם לא יהיה'; שכל התולה שעבוד שאינו חייב בו באם יהיה ואם לא יהיה - לא גמר, ולא הקנה קנין שלם; ולפיכך לא נשתעבד.

ט. שנים שלוו בשטר אחד, או שלקחו מקח אחד, וכן השתפין שלוה אחד מהן, או לקח לשתפות - הרי הן ערבאין זה לזה, אף על פי שלא פרש.

י. שנים שערכו אחד - כשיבוא המלוה להפרע מן הערב, יפרע מאיזה מהן שירצה; ואם לא היה לאחד כדי החוב, חוזר ותובע השני בשאר החוב.

יא. ואחד שערב שנים - כשיפרע למלוה - יודיעו חוב איזה משניהם הוא פורע, כדי שיחזרו עליו.

יב. האומר לחברו: 'ערב זה לפלוני, ואני ערב לך' - הרי זה כמי שאמר לו: 'הלוהו, ואני ערב'; וכשם שנשתעבד הערב למלוה, כך נשתעבד ערב שני לערב ראשון. ודין הערב עם המלוה, כדין ערב ראשון עם השני - דין אחד הוא.

יג. מי שלא פרש קצב הדבר שערב, כגון שאמר לו: 'כל מה שתתן לו, תן לו ואני ערב', או 'מכר לו, ואני ערב', או 'הלוהו, ואני ערב' - יש מן הגאונים שהורה, שאפלו מכר לו בעשרת אלפים או הלוהו מאה אלף, נשתעבד הערב בכל. ויראה לי, שאין זה הערב חייב כלום; שפירן שאינו יודע הדבר ששעבד עצמו בו - לא סמכה דעתו, ולא שעבד עצמו; ודברים של טעם הן אלו, למיבין.

יד. מי שאמר לחברו: 'הלוהו, ואני ערב לגופו של לווה הנה; לא ערב לעצמו של ממון, אלא כל זמן שתרצה אביאנו לך', וכן אמר לו אחר שהלוהו ותבעו: 'הניחהו, וכל זמן שתתבע אותו, אביאנו לך', וקנו מידו על זה - אם לא יביא זה הלוה, יש מן הגאונים שהורה שהוא חייב לשלם. ויש מי שהורה, שאפלו התנה עליו, ואמר: 'אם לא אביאנו, או שמת, או שברח, אהי חייב לשלם' - הרי זו אסמכתא, ולא נשתעבד; ולזה דעתי נוטה.

הלכות מלוה ולוה פירק כו

א. המלוה את חברו בשטר, ואחר שהעידו העדים בשטר, בא ערב וערב את הלוה - אף על פי שקנו מידו, ונשתעבד לשלם כמו שבארנו - כשיבוא המלוה להפרע מנכסי הערב הנה, אינו טורף מנכסים משעבדים. הנה הערב בגופו של שטר קדם חתימת העדים - אם כתבו 'פלוגי ערב', שהרי אינו מערב עם הלוה במלוה - הרי זה אינו גובה ממנו מן המשעבדין. אבל אם כתוב בשטר 'פלוגי לווה מפלוגי כך וכך, ופלוגי ערב', שהרי ערכו לווה עם הערב בשטר, וקנו

ערכתי אלא מנה' - בכל אלו הטענות וכיוצא בהן - המוציא מחברו עליו הראיה, או ישבע הנתבע שבועת הפסח, או שבועת התורה אם הודה במקצת, כשאר טענות הממון.

ט. עבד או אשת איש שלוו או שערבו את אחרים, ונתחבו לשלם - כשישתחרר העבד ונתגרש האשה או תתאלמן, ישלמו.

י. קטן שלוחה, חייב לשלם כשיגדיל. ואין פותבין עליו שטר, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו ממדו; שאין קנן ממד הקטן כלום.

יא. קטן שערב את אחרים - הורו גאונים שאינו חייב לשלם כלום, אף כשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי הקטן, אבד את מעותיו; שאין לקטן דעת כדי לשעבד עצמו בדבר שאינו חייב בו, לא בערכנות ולא בכל פיוצא בזה. ודין אמת הוא זה, וכן ראוי לדון.

יב. האשה שלוחה בשטר, או שערבה בשטר, ונשאת - חייבת לשלם אחר שנשאת. ואם הייתה מלוה על פה - אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן; שרשות בעל פרשות לוקח הוא, כמו שבארנו בכמה מקומות. ואם היו אותן מעות ההלוואה עצמן קנימין, יחזירו אותן למלוה.

הלכות מלוה ולוה פרק כז

א. שטר שכתוב בכל לשון ובכל כתב - אם היה עשוי בתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להזדיף ולא להוסיף ולא לגרע, והיו עדיו ישראלים, ויודעין לקרותו - הרי זה פשר, וגובין בו מן המשעבדין. אבל כל השטרות שחותמיהם גויים - הרי אלו פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב; והוא שינתן המעות בפניהם, ויקתבו בשטר בפנינו: 'מנה פלוני לפלוני', 'כף וכף דמי המכר' או 'מעות החוב'. והוא שיהיו עשויין בערכאות שלהם; אבל במקום קבוץ פליהין בלא קיום השופט שלהם, לא יועילו כלום. וכן צריכין עדי ישראל שייעידו על אלו הגויים שהן עדי שטר, ועל זה השופט שלהן שקנם עדותן, שאינן ידועין בקבול שחד. ואם חסרו שטרי הגויים דבר מפל אלו, הרי הן פתורש. וכן שטרי הודאות ומתנות ופטרות ומחילות, שהם בעדים שלהם - אף על פי שיש בהם כל הדברים שמנינו, הרי הם פתורש. והורו רבותי, שאפלו שטרי חוב שלהם שנתנו המעות בפניהם - פסולין, ולא הכשירו אלא שטרי מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם; ואין אני מודה בזה. אם לא ידעו דיני ישראל לקרות שטר זה שנעשה בערכאות של גויים - נוהגו לשני גויים זה שלא בפני זה, וקורין לו, שנמצא כל אחד מהם כמסיח לפי תמו, וגובה בו מפני חורין. אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול, שהרי לא ידעו הלקוחות כמה שנעשה בגויים.

ב. שטר שעדיו גויים שמסרו הלוה ליד המלוה, או המוכר ליד הלוקח, בפני שני עדים מישראל - אף על פי שאינו עשוי בערכאות שלהן, ואין בו כל הדברים שמנינו - הרי זה גובה מפני חורין; והוא שיהיו העדים שמסרו בפניהם יודעין לקרותו, וקראוהו בשמסרו, ויהיה בתקון שטרי

מידו של ערב, ואחר כך חתמו העדים בשטר - הרי זה נפרע מנכסי ערב המשעבדין.

ב. מלוה שבא לתבע את הלוה - אינו יכול לדחות ולומר, 'לך אצל הקבלן, שהרי יש לך לתבע אותו תחלה'; אלא תובע כל מי שירצה תחלה. ואם נשא הקבלן המעות מיד המלוה, ונתנן ביד הלוה - אין למלוה על הלוה כלום.

ג. מלוה שתבע את הלוה, ולא מצא לו נכסים - אינו יכול להפרע מן הערב, עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב הערב לשלם; לא יהיה כח זה, פחות מן הלוה עצמו. בזה הורו המורים. ואם התנה עמו, הכל לפי התנאי. היה הלוה במדינה אחרת, שאינו יכול להודיעו ולא לילף לו, או שמת הלוה, והניח קטנים שאין בית דין נזקקין לנכסיהן - הרי זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי.

ד. מלוה שתבע את הלוה, ומצאו שהעני - אינו יכול להפרע מן הערב, עד שישבע הלוה בתקנת אחרונים שאין לו כלום; שמא יעשו קנוניא על נכסיו של ערב.

ה. מי שהיה ערב לחברו במלוה על פה, וכא המלוה לתבע את הערב, והרי הלוה במדינת הים - אומר לו הערב: 'הבא ראיה שלא פרעך הלוה, ואני אשלם לך'.

ו. ערב שקדם ונתן לבעל חוב את חובו - הרי זה חוזר וגובה מן הלוה כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה או בלא עדים כלל. כמה דברים אמורים? בשאמר לו הלוה בעת שנעשה לו ערב: 'ערבני ושלם'. אבל אם עמד זה ברשות עצמו, ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר לו הלוה: 'ערבני', ולא הרשהו שינתן, ופרע החוב - אין הלוה חייב לשלם לו כלום. וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו - אפלו היה החוב על המשכון, אין הלוה חייב כלום; ונוטל משכוננו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו; שמא היה הלוה מפייס את המלוה, ומוחל לו. מת הלוה, וקדם הערב ופרע החוב קדם שיודיע את הירששים - אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קדם שימות, כגון שהודה בו, או שנדהו ומת בנדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן הירששין כל מה שפרע. היה המלוה גוי - אין הירששין חייבין לשלם; שמא אביהן נתן לזה הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהגוי תובע את הערב תחלה, ולפיכך פרע זה מדעתו קדם שיודיע את היתומים. אבל אם הודיען שהגוי תובע אותו, והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

ז. כל ערב שבא לטל מה שפרע - בין שבא להפרע מירששי לזה, בין מן הלוה עצמו - הרי זה צריך להביא ראיה שפרע; ואין מציאת שטר החוב שעליו ביד הערב, ראיה - שמא נפל השטר מיד המלוה, ולא פרע זה כלום.

ח. האומר לחברו: 'ערבתי לי', והוא אומר: 'לא ערבתי'; או שאמר הערב ללוה: 'אתה הרשיתני לערב אותך ולתן', והוא אומר לו: 'לא, מדעתך ערבתי', או 'לא ערבתי כלל'; או שאמר הערב: 'פרעתי למלוה בפניך', והלוה אומר: 'לא פרעתי', או שאמר לו: 'כן, פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי', או שאמר המלוה: 'ערבתי לי מאתים', והוא אומר: 'לא

ישראל, שאינו יכול להודיע ולא להוסיף בו ולא לגרוע. ולמה לא יגבה בו מן המשעבדין? מפני שאין לו קול.

ג. תקון שטר ישראל כף הוא: כל השטרות פלן, צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה - לפי שאין למדין משיטה אחרונה, שמא היו העדים מרחקין מגופו של שטר בכדי שיטה, ובא זה המזיף, וכתב באותו הרוח שיטה זו.

ד. עדים שהיו מרחקין מן הכתב שתי שיטין, פסול; פחות מכאן, פשר. 'שתי שיטין' שאמרו - בכתב ידי עדים, ולא בכתב ידי סופר; שכל המזיף, אינו הולך אחר הסופר, אלא אחר העדים. ושתי שיטין אלו - הן ושני אורין, כגון למד על גב כף. היו העדים מרחקין מן הכתב יתר על שתי השיטין, והיה כל הרוח שבין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או קרובים - פשר, שהרי אינו יכול להודיע. ואם מלאהו בשריטות של דיו - פסול, שמא העדים על השריטות חתמו, לא על גופו של שטר. היה השטר פלו עם עדי בשיטה אחת, הרי זה פשר.

ה. היה השטר בשיטה אחת, והעדים בשיטה שניה - פסול; שמא אלו העדים היו מרחקין מן השטר הפשר שיטה אחת, וחתף כל השטר, וכתב זה השטר באותה השיטה, ונמצאו אלו העדים חותמין עליה. וכן אם היה השטר ושני עדים בשיטה אחת, ושני עדים אחרים בשיטה שניה, ואמר: 'אני נתפננתי לרבות העדים' - אין מקימין שטר זה מעדים של מטה בשיטה שניה, אלא מעדים של מעלה; שמא בשיטה שהיתה בין העדים של מטה ובין השטר שחתף, כתב שטר זה ושני עדי.

ו. קיום בית דין - צריך שהיה סמוך לכתב ידי עדים, או סמוך לצד השטר, או מאחוריו כנגד הכתב. ואם היה בין הקיום והשטר רוח שיטה אחת - פסול; שמא יחתף השטר שנתקם, ויזיף באותה השיטה שטר ושני עדי, ונמצא הקיום על שטר מזיף.

ז. הרחיק את הקיום מן השטר יתר על שתי שיטין, ומלא כל הרוח שריטות דיו - פשר, שהרי אינו יכול לזיף; ואין חוששין לבית דין שיקימו קיום על השריטות, אלא על גופו של שטר.

ח. כל המחקין פלן - צריך שיכתב קיומיהן בסוף השטר, ויאמר: 'אות פלונית', או 'מלה פלונית', או 'שיטה פלונית', 'על מחק' או 'תלויה', 'והכל קים'. ואם היה המחק במקום 'שריר וקים', וכשעור 'שריר וקים' - אף על פי שחזר וקמו, פסול; שמא מחקו וכתב דבר שזיף, וחזר וקמו ברוח שבין הכתב והעדים.

ט. שטר הבא הוא ועדי על מחק, פשר. ואם תאמר: מחק, וחזר ומחק - אינו דומה מי שנמחק פעם אחת, לנמחק שתי פעמים. ואם תאמר: שמא מחק מקום העדים שתי פעמים, ואחר שכתב השטר חזר ומחקו, וכתב כל מה שירצה, שהרי הוא ועדי פלו שנה, מפני שנמחק הכל שתי פעמים - בכך תקנו חכמים, שלא יהיו העדים חותמין על שטר מחוק, אלא אם כן נמחק בפניהם.

י. שטר הבא הוא ועדי על מחק, והקיום מלמטה על הניר

- אין מקימין אותו מעדי הקיום, אלא מעדים שלמעלה; שמא הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה הרוח מלא שריטות של דיו; וחתף גוף השטר ומחק השריטות, וכתב השטר ועדי על מחק.

יא. שטר הבא על הניר, ועדי על המחק - פסול; שמא ימחק השטר, ויזיף, ונמצא הוא ועדי על המחק. ואם כתבו העדים: 'אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על הניר' - פשר; וכתבין כן בין עד לעד, כדי שלא יזיף.

יב. שטר הבא על המחק, ועדי על הניר - פסול, ואפלו כתבו העדים: 'אנחנו עדים חתמנו על הניר, והשטר על המחק'; מפני שהוא מחק כל השטר פעם שניה, וכתב כל מה שירצה; וכיון שכלו נמחק שתי פעמים, אינו נפר, שאילו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי פעמים, היה נפר. ומתקון השטרות, להתבונן בשטר ברוין וזנין שלו, שלא יהיו דחוקין בין התבות, שמא זיף והוסיף וזיף, ולא יהיו מרחקין, שמא מחק אות אחת, כגון הא או חית, והניח רגלה האחת מקום וזיף, וכל פיוצא בזה, מדקדקין בו בכל לשון ובכל כתב.

יג. משלש ועד עשר - אין כותבין בסוף שיטה; שמא יזיף, ויחזיר השלש שלשים, והעשר עשרים. ואם נודמן לו בסוף שיטה - מחזיר הדבור בגופו של שטר פעמים רבות, עד שיבוא באמצע השיטה.

יד. שטר שכתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הכל הולך אחר התחתון. ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם? לפי שאין האחד תלוי בתבירו - שאם היה כתוב בו מנה שהן מאתים או מאתים שהן מנה, היה נוטל מנה; אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון, הלך אחר התחתון. היה בו מלמעלה שם, ומלמטה שם קרוב לו - הכל הולך אחר התחתון. אם כן, למה כותבין את העליון? שאם תמחק אות אחת מן התחתון, ילמד מן העליון; כגון, שהיה בעליון חנוני או ענני ובתחתון חנון או ענן - בידיע שהוא השם העליון. אבל לא ילמד תחתון מן העליון שתי אותיות.

טו. כתוב בו מלמעלה ספל, ומלמטה קפל - הכל הולך אחר התחתון; שהקפל, פחות מן הספל. כתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמא זכוב הסיר רגל הקורף, ונעשת סמך; ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה, שיד בעל השטר על התחתונה. מעשה בשטר שהיה כתוב בו 'שש מאות וזוז אחד', והרי הדבר ספק, אם שש מאות זוז וזוז אחד, או שש מאות אסתירא וזוז; אמרו חכמים: 'טל שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה לא נאמר שש מאות פרוטה וזוז? לפי שהפרוטות - כולל אותן הסופר וזיין, ואחר כך כותבין. וכן כל פיוצא בזה, בכל זמן ובכל מקום לפי דרכם הידוע, על פיו עושין.

טז. שטר שכתוב בו 'אסתירא מאה מעי', או שכתוב בו 'מאה מעי אסתירא' - הלך אחר פחות שבשלוש, ואינו נוטל אלא מאה אסתירות; שיד בעל השטר לעולם על

שטוען עלי דבֿר שאינו כן, ונותן. אַבֿל מי שנתחייב שבוועה מדבֿריהם - אם הִיָּה מן הנשֿבעין וְנוטֿלין, אינו יכול להפֿך השֿבוועה; שְׁהָרִי הַנִּתְבָּע אומר לו': 'השֿבֿע וְטֵל, כִּמו שִׁתְּקֵנו לָךְ חֻכְמִים'. וְאִם לא רָצָה לְהִשְׁבֵּעַ, יִלָּךְ לו'. והוֹרֵי רְבוּתִי, שְׂאֵם אָמַר הַתּוֹבֵעַ: 'איני רוצה בְּתַקְנָה זוֹ שִׁתְּקֵנו לִי חֻכְמִים, אֲלֵא הֲרִינִי כְּשֶׁאֲרֵי הַתּוֹבְעִים' - הֲרִי זֶה מְשִׁבֵּעַ אֶת הַנִּתְבָּע הַסֵּת. וְאִם רָצָה לְהִפְכָּה עַל הַתּוֹבֵעַ - מְחַיֵּבִין אֶת הַתּוֹבֵעַ לְהִשְׁבֵּעַ הַסֵּת וְטֵל, או יִלָּךְ לו'.

ה. הִיָּה הַמְּחַיֵּב שְׂבוּעָה מִדְּבָרֵיהֶם מן הנשֿבעין וְנִפְטָרִין, כְּגוֹן הַנִּשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת סֶפֶק, או מן הנשֿבָּעִין הַסֵּת, וְלֹא רָצָה לְהִשְׁבֵּעַ - מְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם לֹא כֵּן, וְלֹא תִּבְעַ נְדוּיו - מְלַקֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת, כִּכֵּל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שְׂמַתָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, שְׂמַכִּין אוֹתוֹ, וְאַחַר כֵּן מַתִּירִין לוֹ נְדוּיו. וְאִין יוֹרְדִין לְנִכְסָיו, לְפִי שְׂאִינוּ מְחַיֵּב שְׂבוּעָה מן הַתּוֹרָה. ו. כֵּל הַמְּחַיֵּב שְׂבוּעַת הַסֵּת - אִם רָצָה לְהִפְכָּה הַשְׂבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ, הֲרִי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע הַסֵּת וְנוטֿל; וְאִין לָךְ מִי שֶׁנִּשְׁבָּע הַסֵּת וְנוטֿל מִחֻבְרֵוֹ, אֲלֵא זֶה שֶׁנִּהְפָּכָה עָלָיו שְׂבוּעַת הַסֵּת. וְאִין לָךְ שְׂבוּעָה שִׁתְּקֵנָךְ, אֲלֵא שְׂבוּעַת הַסֵּת בְּלִבְךָ; אַבֿל שְׂבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה, או שֶׁל דְּבָרֵיהֶם שְׂהִיא כְּעִין שֶׁל תּוֹרָה - אִין הוֹפְכִין שְׂבוּעָתָן.

ז. אִין מְשִׁבֵּעִין שְׂבוּעַת הַסֵּת, אֲלֵא עַל טַעֲנַת וְדָא; אַבֿל עַל טַעֲנַת הַסֶּפֶק, פְּטוּר. כִּיצַד? 'כְּמִדְּמָה לִי שְׂיִישׁ לִי אֲצִלָּךְ מְנָה', או 'שְׂאֵמֵר: 'מְנָה שֶׁהֲלוֹיתִיךָ, כְּמִדְּמָה לִי שֶׁלֹּא פִּרְעַתְנִי', 'אֵמֵר לִי אֲבֵא שְׂיִישׁ לוֹ אֲצִלָּךְ מְנָה', או 'שְׂעִינָה לִי בְּפָנַי עֲדִים שְׂיִישׁ לִי אֲצִלָּךְ מְנָה', 'דְּבָר פְּלוּנִי נִגְבַּח מִבֵּיתִי, וְלֹא הִיָּה שֵׁם אֲלֵא אֶתָּה, קְרוֹב בְּעִינֵי שְׂאֵתָה גִּנְבַתוֹ', 'חֲשַׁבְתִּי מְעוֹתִי וּמְצַאתִי חֶסֶר, שְׂמָא אֶתָּה הִטְעִיתִנִי בְּחִשְׁבוֹנִי', וְהַנִּתְבָּע אֹמֵר: 'אִין לָךְ בְּנֵדִי כְּלוּם' - הֲרִי זֶה פְּטוּר אֶף מִשְׂבוּעַת הַסֵּת. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

ח. 'מְנָה יֵשׁ לִי בְּנִדְךָ בְּוִדָא', וְהַנִּתְבָּע אֹמֵר: 'איני יודע, שְׂמָא יֵשׁ לָךְ שְׂמָא אִין לָךְ' - הֲרִי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע שְׂבוּעַת הַסֵּת שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ, וְנִפְטָר; לְפִי שֶׁלֹּא חַיִּב עֲצָמוּ בְּוִדָא. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה. 'כּוֹר חֲטִים יֵשׁ לִי בְּנִדְךָ בְּוִדָא', וְהַנִּתְבָּע אֹמֵר: 'איני יודע אם חֲטִים הוּא אִם שְׁעוּרִים' - הֲרִי זֶה נִשְׁבָּע הַסֵּת שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ, וּמִשְׁלֵם שְׁעוּרִין. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

ט. 'מְנָה יֵשׁ לִי בְּנִדְךָ בְּוִדָא', וְהַנִּתְבָּע אֹמֵר: 'כֵּן, הִיָּה לָךְ בְּנֵדִי, אַבֿל איני יודע אם הַחֲזוּרְתִי לָךְ אִם עֲדִין לֹא הַחֲזוּרְתִי לָךְ' - חַיִּב לְשַׁלֵּם. וְלֹא יִשְׁבֵּעַ הַתּוֹבֵעַ כִּלְלִי, אֲפִלוּ שְׂבוּעַת הַסֵּת; מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוִדָא שֶׁהוּא חַיִּב; וְהֲרִי זֶה טוֹעֵן אוֹתוֹ טַעֲנַת וְדָא, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִפְטָר אִם לֹא נִפְטָר. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה. אַבֿל אִם אִין לוֹ תּוֹבֵעַ, אֲלֵא הוֹדָה מְעַצְמוּ וְאָמַר: 'גּוֹלְתִיךָ', או 'הֲלוֹיתִנִי מְנָה', 'אֲבִידִי הַפְּקִיד אֲצִלִּי מְנָה', 'וְאיני יודע אם הַחֲזוּרְתִי או לֹא הַחֲזוּרְתִי' - אינו חַיִּב לְשַׁלֵּם; וְאִם בָּא לְצִאת יְדֵי שְׂמִים, חַיִּב לְשַׁלֵּם.

י. 'מְנָה לִי בְּנִדְךָ', 'אִין לָךְ בְּנֵדִי כְּלוּם', 'הִשְׁבֵּעַ הַסֵּת וְלָךְ', 'הִשְׁבֵּעַ אֶתָּה הַסֵּת וְטֵל', וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: 'איני רוצה לְהִשְׁבֵּעַ' - הֲרִי הַנִּתְבָּע אֹמֵר לו': 'הִשְׁבֵּעַ וְטֵל, או תִּלָּךְ בְּלֹא כְּלוּם'; וְאִין שֵׁם הַפּוֹדֵף אַחֵר. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֵתָם עַל מִי שֶׁהוּא חַיִּב לִי, וְלֹא יִתֵּן לִי.

הַתַּחֲתוּנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמוֹצִיא מִחֻבְרֵוֹ, וְאִינוּ מוֹצִיא אֲלֵא בְּדָבָר שְׂאִין בוֹ סֶפֶק. לְפִיכָךְ, כֵּל שְׂטָר שְׂיִישׁ בוֹ מְשִׁמֵּעַ שְׂתִי לְשׁוֹנוֹת, שְׂמָא כֵּךְ או שְׂמָא כֵּךְ - אינו נוטֿל אֲלֵא הַפְּחוֹת שְׂבִשְׂתִיָּהֶן; וְאִם תִּפְשׁ בְּעִלְיוּנָה - אִין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, אֲלֵא בְּרָאָה בְּרוּרָה.

יז. כְּתוּב בוֹ 'מְטַבֵּעַ זָהָב', אִין פְּחוֹת מְדִינַר זָהָב. זָהָב דִּינָרִין' או 'דִּינָרִין זָהָב', אִין פְּחוֹת מְשִׁנֵּי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב. 'זָהָב בְּדִינָרִין', אִין פְּחוֹת מְשׁוּנָה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף מן הַזָּהָב. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִינַע

יום שני

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן

מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת הִיא, וְהִיא - דִּין טוֹעֵן וּמוֹדָה או כּוֹפֵר. וּבְאוּר מְצוּהָ זוֹ - בְּפָרְקִים אֵלוֹ.

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן פָּרְקָא

א. הַטוֹעֵן אֶת חֻבְרוֹ בְּמִטְלָטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָתָן - הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּם מֵה שֶׁהוֹדָה, וְנִשְׁבָּע עַל הַשְּׂאָר מן הַתּוֹרָה; שְׂנֵאָמַר: "אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה". וְכֵן אִם כֹּפֵר בְּכֹל, וְאָמַר: 'לֹא הִיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים', וְעַד אֶחָד מְעִיד שֶׁהִיוּ - הֲרִי זֶה נִשְׁבָּע מן הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוֹ, שֶׁכֵּל מְקוּם שְׂשׁוּנִים מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ מְמוּן, אֶחָד מְחַיֵּבוֹ שְׂבוּעָה; וְכֵן לְמָדוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה, שְׂעַד אֶחָד "לְכָל עוֹן וְלְכָל חֲטָאת" אינו קָם, אַבֿל קָם הוּא לְשְׂבוּעָה.

ב. אִין לָךְ מְחַיֵּב שְׂבוּעָה מן הַתּוֹרָה, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה: מִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת הַמִּטְלָטְלִין, וּמִי שֶׁחִיבוֹ עַד אֶחָד, וְהַשּׂוֹמֵר - שְׁהָרִי נֵאָמַר: "שְׂבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם". וְכִבֵּר בְּאַרְגּוֹ שְׂבוּעַת הַשּׂוֹמְרִין בְּהִלְכוֹת שְׂכִירוּת. וְכֵל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן נִשְׁבָּע, וְנִפְטָר מִלְּשַׁלֵּם. אַבֿל כֵּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוטֿלין, כְּגוֹן שְׂכִיר וְנַחְבֵּל וְנִגְזֵל וּפּוֹגֵם שְׂטָרוֹ וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְכֵן כֵּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק, כְּגוֹן הַשְּׂתַפְּיִין וְהַאֲרִיסִין - בְּלֵן נִשְׁבָּעִין בְּתַקְנַת חֻכְמִים. וְכֵל אֵלוֹ הַשְּׂבוּעוֹת - אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - הֲרִי הֵן כְּעִין שֶׁל תּוֹרָה, בְּנִקְיַטַת חֲפִץ.

ג. הַטוֹעֵן מִטְלָטְלִין עַל חֻבְרוֹ, וְכֹפֵר בְּכֹל וְאָמַר: 'לֹא הִיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים', או שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת וְנִתְנוּ מִיָּד, וְאָמַר: 'אִין לָךְ בְּנֵדִי אֲלֵא זֶה, וְהָא לָךְ', או שְׂאֵמֵר: 'אֲמַת שֶׁהִיָּה לָךְ אֲצִלִּי, אַבֿל מִחֻלָּת לִי, או 'נִתְּפֵ לִי', או 'מְכַרְתָּ לִי', או 'הַחֲזוּרְתִי לָךְ', או שְׂטַעְנוּ חֲטִים, וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׁעוּרִים - בְּכֹל אֵלוֹ, פְּטוּר מִשְׂבוּעַת הַתּוֹרָה. אַבֿל חֻכְמִי תִלְמוּד תִּקְנּוּ, שְׂיִשְׁבֵּעַ הַנִּתְבָּע בְּכֹל אֵלוֹ שְׂבוּעַת הַסֵּת, וְנִפְטָר; וְאינה כְּעִין שֶׁל תּוֹרָה, לְפִי שְׂאִין בָּהּ נִקְיַטַת חֲפִץ. וְכִבֵּר בְּאַרְגּוֹ דְּרָךְ הַשְּׂבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה וְדְרָךְ שְׂבוּעַת הַסֵּת בְּהִלְכוֹת שְׂבוּעוֹת.

ד. כֵּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂבוּעָה מן הַתּוֹרָה, הֲרִי זֶה נִשְׁבָּע וְנִפְטָר. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשְׁבֵּעַ - יוֹרְדִין לְנִכְסָיו, וְגוֹבִיִן מִתֵּן כֵּל מֵה שֶׁטַּעֵן חֻבְרוֹ עָלָיו; שְׁהָרִי הַתּוֹבֵעַ אֹמֵר לו': 'איני זֶה מִדִּין תּוֹרָה - או הִשְׁבֵּעַ, או תֵּן לִי'. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים עַל מִי

של תורה, כגון בעלי רבית ואוכלי נבלות וגזלנין, בין פסלנות של דבריהם, כגון משחק בקבוצא ומפריחי יונים - הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו.

ג. אין אדם נעשה חשוד, עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עברה שנפסל בה. אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד, ושעבר עברה שנפסל בה - אף על פי שחוששין לו, ואין ראוי לעשותו עד לכתחלה - אם נתחייב שבועה, משביעין אותו; שהרי אנו אומרים לו: 'אם אמת אתה אומר - השבע, ולא מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת; ואם שקר אתה טוען - הודה לבעל דינך'. אבל הנחשד בעדים - אין אנו מאמינים אותו ושישבע.

ד. תקנת חכמים היא, שכל המחייב שבועה מן התורה על טענת ודאי - אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען. היו שנייהם חשודין - חזרה שבועה למחייב לה, שהוא הנתבע; ומתוך שאינו יכול להשבע, משלם. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון או נגנב - אין שפנגדו יכול להשבע ולטל, שהרי אינו טוענו ודאי שאכלו. לפיכך, אם טען בעל הפקדון ואמר: 'בפני שלח יד בפקדוני', או 'פשע בו' - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים, ונוטל.

ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם - אם היה מן הנשבעין ונוטלין, אינו יכול להשבע ולטל; אלא הנתבע שפנגדו ישבע הסת, ויפטר. וכן פוגם שטרו וכל פיוצא בו שהיה חשוד, וטען הלנה שפגעו, ואמר 'ישבע לי' - הרי הנתבע נשבע הסת, ויפטר אף מן השטר.

ו. היה אותו חשוד מן הנשבעין בטענת ספק - אינו נשבע, לפי שהוא חשוד; ואין שפנגדו נשבע, לפי שלא נתחייב זה שבועה מן התורה, ולפי שאין התובע טוענו טענת ודאי, כדרי שישבע על טענתו.

ז. נתחייב החשוד שבועת הסת, אין שפנגדו נשבע ונוטל; ששבועת הסת עצמה - תקנה היא, ולא עשו לה תקנה אחרת שישבע התובע, אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה.

ח. מי שנתחייב שבועת הסת, והיה התובע חשוד - אין הנתבע יכול להפך עליו השבועה, שהרי אין זה יכול להשבע; אלא ישלם, או ישבע הסת. אין שומעין לזה לתלות בדבר שאי אפשר; והרי זה כמי שהפך שבועתו על הקטן, שאין שומעין לו, אלא או ישבע הסת, או ישלם.

ט. מי שנתחייב שבועה, בין מן התורה בין מדבריהם, ונשבע ונטל או נשבע ונפטר, ואחר כך באו עליו עדים שהוא חשוד - אין שבועתו שנשבע כלום; ויש לבעל דינו להוציא מידו מה שנטל, או ישבע זה שפנגדו ויטל ממנו.

י. לעולם כזה דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין - אם היו עליו עדים שילקה על ידם - ויעשה תשובה, ויחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה.

יא. מי שטען על חברו וכפר בו ונשבע, בין שבועת התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו שעל שקר נשבע - הרי זה משלם, והחזוק חשוד על השבועה. וכבר בארנו בשבועות, שכל הנשבע על ממון חברו ועשה תשובה - חייב להוסיף חמש.

יא. הורו רבותי, שכל מי שנתחייב שבועה - בין של תורה, בין של דבריהם, אפלו הסת - יש לו להחרים סתם קדם שישבע, על כל מי שישטען עליו דבר שאינו חייב בו, כדרי שישביע אותו בחנם; ויענה המשביע 'אמן', ואחר כך ישבע זה. ותקנה טובה היא לבעלי דינין, כדרי שימנעו מטענות השקר, ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה, ולא ישאו שמע שוא.

יב. כל מי שנתחייב שבועה - בין של תורה, בין של דבריהם - מגלגל עליו המשביעו כל מה שישביע מדברים שאם יודה בהן יתחייב ממון. ועד היכן כח הגלגול? עד שיאמר לו: 'ובכלל שבועה זו, שלא נמפרת לי כעבד עברי, ועדין עבדי אתה'. וכבר בארנו, שאין מגלגלין על השכיר.

יג. מי שנתחייב שבועה, אפלו הסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם תחלה - ראה זה הנתבע כך, ואמר: 'איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה' - אין שומעין לו; אלא אומרים לנתבע: 'או תן לו כל מה שגלגל עליך מטענות הודיות, או השבע והפטר'.

יד. הטוען את חברו טענות הרבה - אין משביעין אותו על כל טענה וטענה, אלא שבועה אחת על הכל. נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה וחמורה - משביעין אותו החמורה, ומגלגלין בה שאר הדברים.

טו. כל הטוען את חברו טענה, שאם הודה בה, אינו חייב לשלם ממון - אף על פי שקפר - אין מחייבין אותו לא שבועת הסת, ולא חרם סתם. ביצד? 'אמרתי שתתן לי מנה', 'לא היו דברים מעולם' - אין משביעין אותו הסת, ולא חרם סתם; שאלו הודה בדבר זה, לא היה חייב כלום. 'אתה קללת אותי', 'אתה הוצאת עלי שם רע', 'לא היו דברים מעולם' - אין מחיימין על זה. וכן כל פיוצא בדברים אלו. טז. 'אתה חבלת בי', 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה נשבע הסת; שאף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו, משלם שבת ורפוי ובשת. 'אתה בישתני', 'לא היו דברים מעולם' - אם היו במקום שגובין בו קנסות, הרי זה נשבע הסת; שאלו הודה, היה משלם הבשת.

יז. במה דברים אמורים, שהמודה בקנס פטור? בשוהדה בדבר שחייב עליו קנס, כגון שאמר: 'חבלתי בזה'. אבל אם הודה 'שחבלתי בזה, והביא עלי עדים בבית דין, וחיבובי לתן כך וכך בנזקו' - הרי זה חייב לשלם; לפיכך, אם טען הטוען: 'שבית דין חיבו אותך לשלם לי מאה דינרין משום שחבלת בי', והוא אומר: 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה נשבע הסת. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות טוען ונטען פרק ב

א. כל חשוד על השבועה - אין משביעין אותו לא שבועת התורה, ולא שבועה שמדבריהן, ולא שבועת הסת. ואפלו רצה התובע, אין שומעין לו.

ב. אחד הנשבע לשקר שבועת בטוי, או שבועת העדות, או שבועת הפקדון, או שבועת שוא - הרי הוא חשוד על השבועה. וכן כל הפסול לעדות משום עברה - בין פסלנות

ז. הורו רבותי, שהנשבעין ונוטלין, אינן צריכין טענת שתי כסף. ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפר בשתי מעין, ואחר כך ישבע התובע בתקנת חכמים ויטל; שהרי כל הנשבעין בטענת ספק - צריך שיהיה ביניהם ספק בפירת שתי כסף, ואחר כך ישבע מספק.

ח. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שתהיה הודיה ממין הטענה. כיצד? כור חטים יש לי בגידה, 'אין לה בגדי אלא לתה חטים' - חייב. אבל אם אמר לו: 'אין לה בגדי אלא כור של שעורים' - פטור; שהמין שטענו, לא הודה לו בו; והמין שהודה לו בו, לא טענו. 'דינר זהב יש לי בגידה פקדון אצלה', 'לא הפקדת אצלי אלא דינר כסף', 'מעה כסף הפקדתי אצלה', 'לא הפקדת אצלי אלא פרוטה' - פטור; מפני שטענו עין דבר, והודה לו בעין אחרת. וכן אם אמר לו: 'עשרה דינרין מצריות הפקדתי אצלה', 'לא הפקדת אצלי אלא עשרה צוריות' - פטור. וכן כל פיוצא בזה.

ט. 'מנורה גדולה יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא מנורה קטנה' - הרי זה פטור. אבל אם טענו מנורה בת עשר ליטרין, והודה לו במנורה בת חמש ליטרין - הרי זה מודה במקצת, מפני שיכול לגרדה ולהעמידה על חמש. וכן אם טענו אזור גדול, ואמר לו: 'אין לה בגדי אלא אזור קטן' - פטור. אבל אם טענו יריעה בת עשרים אמה, והודה לו ביריעה בת עשר אמות - הרי זה נשבע, מפני שיכול לחתכה ולהעמידה על עשר. וכן כל פיוצא בזה.

י. 'כור חטים יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא כור שעורים' - פטור אף מדמי שעורים; שהרי התובע אומר לו: 'אין לי בגידה שעורים'; ונמצא זה דומה למי שאמר לחברו בבית דין, 'מנה יש לי בגדי', ואומר לו האחר, 'אין לי בגידה' - שאין בית דין מחיבין אותו לתן לו כלום. ואם תפש התובע דמי השעורים, אין מוציאין מידו.

יא. הטוען את חברו שני מיני, והודה באחד מהן - הרי ההודיה ממין הטענה, ונשבע. כיצד? 'כור חטין וכור שעורין יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא כור חטין' - חייב. התחיל הטוען ואמר: 'כור חטין יש לי בגידה', וקדם שישלים דבריו ויאמר 'כור שעורים יש לי בגידה', אמר לו הנטען: 'אין לה בגדי אלא כור שעורים' - אם נראה לדינין שהנטען הערים, חייב שבועה; ואם לפי תמו, פטור.

יב. 'כור חטין יש לי בגידה', אמר לו: 'הן', וכור שעורים, אמר לו: 'אין לה בגדי שעורין' - הרי זה פטור; ואין זה מודה במקצת, עד שיאמר לו בבת אחת: 'כור חטים וכור שעורין יש לי בגידה', ויאמר לו הנטען: 'אין לה בגדי אלא כור שעורים'. וכן כל פיוצא בזה.

יג. 'מלא עשר פדין שמן יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא עשר פדין בלא שמן' - פטור; שהרי טענו שמן, והודה בתרסים. 'עשר פדין שמן יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא עשר פדין ריקנין' - חייב שבועה; שהרי טענו הפדין והשמן, והודה בפדין. וכן כל פיוצא בזה.

יד. 'מנה יש לי אצלה הלואה', 'לא היו דברים מעולם, ולא לויתי ממך מעולם, אבל חמשים דינר יש לי בגדי

יב. טענו שיש לו אצלו חוב בעדים וקנין, ואמר: 'כן היה, ופרעתיך', או שאמר: 'איני חייב לך כלום', ונשבע הסת, ואחר כך באו עדי הקנין, או הוציא השטר ונתקם - הרי זה משלם, ואינו חשוד; שהרי לא העידו שלא פרעו, ולא אמר הנתבע 'לא היו דברים מעולם'. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות טוען ונטען פרק ג

א. אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה, עד שיודה בפרוטה או יתר, וכפר בשתי מעין כסף או יתר. וכמה היא פרוטה? משקל חצי שעורה של כסף נקי. וכמה הם שתי מעין? משקל שתיים ושלשים שעורות כסף מזקק.

ב. כל כסף האמור בתורה - הוא שקל הקדש, והוא עשרים מעה. וכל כסף של דבריהם - הוא ממטבע ירושלים, שהיה הסלע שלהם אחד משמונה בו כסף והשאר נחשת, כמו שבארנו. אבל המעה - היא היתה כסף נקי אפלו בירושלים, והיא היתה כסף של ירושלים. ולפי שזה שהצריכו להיות כפירת הטענה שתי כסף, הוא מדבריהם - עשו אותה כמו כסף של ירושלים, שהן שתי מעין; ולא עשו אותה שני שקלים בשקל הקדש. זה הוא הדבר הנראה לי בשעור כפירת הטענה. ורבותי הורו שכפירת הטענה הוא משקל תשע עשרה שעורות וחצי שעורה מן הכסף. ויש לי כמה ראיות לסתור אותה הדרך שתפסו עד שיצא להם זה החשבון, ונראה לי שהוא טעות.

ג. 'שתי מעין ופרוטה יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא פרוטה' - חייב; 'אין לה בגדי אלא שתי פרוטות' - פטור, מפני שכפר בפחות משתי מעין. 'מנה לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא חצי פרוטה' - פטור; שכל המודה בפחות מפרוטה, באלו לא הודה בכלום.

ד. 'מאה תמרים יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא תשעים' - רואין: אם היו שוין שם העשר שכפר בהן שתי מעין, נשבע; ואם לאו, פטור. 'חמשה ושלשים אגוזים יש לי בגידה', 'אין לה בגדי אלא אגוז אחד' - אם שנה האחד פרוטה, נשבע; ואם לאו, פטור. וכן כל פיוצא בזה.

ה. כמה דברים אמורים? בכסף או במיני סחורות ופרות וכיוצא בהן; אבל הפלים, אין משערין את דמיהן. אפלו היו עשר מחטין בפרוטה, וטענו שתי מחטין - הודה באחת וכפר באחת, חייב, שאמר: 'כסף או כלים', כל הפלים בכסף. טענו כסף וכלי, והודה בכלי וכפר בכסף - אם יש בכפירה שתי מעין, חייב; ואם לאו, פטור. הודה בכסף וכפר בכלי - אם הודה בפרוטה, חייב. וכן כל פיוצא בזה.

ו. העיד עליו עד אחד - אפלו לא כפר אלא בפרוטה, הרי זה נשבע; שכל מקום שישנים מחיבין אותו ממון, אחד מחיבו שבועה. כיצד? פרוטה או שנה פרוטה יש לי בגידה, 'אין לה בגדי כלום', ועד אחד מעיד שיש לו - הרי זה נשבע. וכן בשבועת השומרין - אפלו הפקיד אצלו פרוטה או שנה פרוטה, וטען שאבדה - נשבע. וכל פחות מפרוטה - אינו ממון, ואין בית דין נזקקין לו. וכן כל הנשבעין ונוטלין, נשבעין ונוטלין מפרוטה ומעלה.

אם הודעה מעצמו ואמר: 'מנה היה לאביך בידי, ונתתי לו חמשים, ונשאר לו חמשים' - שנה פטור אף משבועת הסת. אבל יורש שטען ואמר: 'אני יודע בודאי שיש לאבי בידי או בידי אביך מנה, והוא אומר: 'אין לו בידי אלא חמשים', או 'אין לו בידי אבי אלא חמשים' - הרי זה מודה במקצת, וישבע.

ו. 'מנה לי בידיך על משכון זה', 'אין לך בידי עליו אלא חמשים' - הרי זה מודה במקצת; ואם אין המשכון שנה אלא חמשים, או פחות - הרי זה נשבע, ומשלם החמשים שהודה בהן. היה המשכון שנה מאה או יתר - הואיל והמלוה יכול לטען עד כדי דמיו, הרי המלוה נשבע ונוטל מדמי המשכון. היה שנה שמונים - נשבע המלוה שאין לו פחות משמונים, ונוטל מן המשכון, ונשבע הלזה מן התורה על העשרים שפפר בהן. כפר בכל ואמר, אין זה משכון אלא פקדון, ואין לו אצלי כלום - נשבע הסת על העשרים.

ז. 'מנה לי בידיך, והלה אומר: 'חמשים ודאי יש לך בידי, אבל החמשים איני יודע אם אני חייב בהן או לאו' - הרי זה מחייב שבועה, מפני שהודה במקצת, ואינו יכול להשבע על המקצת שפפר בו, שהרי אינו יודע; לפיכך משלם המנה בלא שבועה. וכן כל פיוצא בזה. ויש לו להחרים 'על מי שטוען עלי דבר שאינו יודע בודאי שאני חייב בו'.

ח. 'מנה לי בידיך, והרי עד אחד מעיד עליו, והנטען אומר: 'כן הוא, אבל אתה חייב לי כנגד אותו מנה' - הרי זה מחייב שבועה, ואינו יכול להשבע; ומשלם. ומפני מה אינו יכול להשבע? שהרי הוא מודה במה שמעיד בו העד, ואין הנשבע בהעדר עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד וכפר בעדותו, וישבע על כפירתו. לפיכך, שטר שיש בו עד אחד, וטען שפרעו, וכן כפרן שכא עליו עד אחד, וטען שפרע או שהחזירתי הפקדון - הרי זה מחייב שבועה, ואינו יכול להשבע; ומשלם. מצוה באחד שחטף לשון כסף מחברו בפני עד אחד, ואמר: 'כן, חטפתי, ושלתי חטפתי'. ואמרו חכמים: 'הרי זה מחייב שבועה, ואינו יכול להשבע; ומשלם'. וכן כל פיוצא בזה.

ט. 'מנה הלוייתיך', 'לא היו דברים מעולם', הביא עד אחד שלנה ממנו בפניו - הואיל ואלו היו שנים, היה מחזק כפרן ומשלם, כמו שיתבאר - הרי זה נשבע על פי עד אחד; שכל מקום ששנים מחיבין אותו ממון, אחד מחיבו שבועה. חזר ואמר 'פרעתי' - משלם בלא שבועה, כמו שבארנו.

י. 'מנה לי בידיך', 'אין לך בידי כלום', ועדים מעידין עליו שעדין יש לו אצלו חמשים - פסקו כל הגאונים הלכה, שישלם חמשים, וישבע על השאר; שלא תהא הודית פיו גדולה מהעדר עדים.

הלכות טוען ונטען פרה ה

א. אלו דברים שאין נשבעין עליהן מן התורה: הקרקעות, והעבדים, והשטרות, וההקדשות. אף על פי שהודה במקצת, או שיש עליו עד אחד, או ששמר וטען טענת

פקדון, או 'משום נזק', וכיוצא בו - הורו רבותי שנה מודה במקצת, וישבע; שהרי טענו שהוא חייב לו מאה, והודה שהוא חייב לו חמשים; ומה לי נתחייב לו משום הלואה, או משום פקדון, או משום נזק. ולנה דעתי נוטה.

טו. 'מנה וכלי יש לי בידיך', 'אין לך בידי אלא הכלי, והא לך' - הרי זה פטור, ונשבע הסת שאין לו אצלו אלא זה. אמר בעל הכלי: 'אין זה כלי' - כולל בשבועתו שנה כלי; הודה הנטען שאין זה כלי, ונתחלה לו באחר - הרי זה חייב שבועה. כל מקום שנאמר בענין זה 'פטור' - הרי זה פטור משבועת התורה, וחייב שבועת הסת, כמו שבארנו כמה פעמים.

יום שלישי

הלכות טוען ונטען פרה ד

א. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיטענונו בדבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין, ויודה לו בדבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין. ביצד? 'עשרה דינרין יש לי בידיך', 'אין לך בידי אלא חמשה'; 'כור של חטים יש לי בידיך', 'אין לך בידי אלא סאתים'; 'שני רוטלין של משי יש לי בידיך', 'אין לך בידי אלא רוטל' - הרי זה חייב. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אמר לו: 'כיס מלא דינרין מסרתי לך', 'לא מסרתי לי אלא חמשים'; 'מאה דינרין מסרתי לך', 'לא מסרתי לי אלא צרור של דינרין, ולא מניח אותו בפני, ואיני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה נוטל' - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.

ב. 'בית מלא תבואה מסרתי לך', והלה אומר: 'לא מסרתי לי אלא עשרת כורין'; 'עשרת כורין מסרתי לך', 'איני יודע כמה הם, שהרי לא מדת בפני, אלא מה שהנחת אתה נוטל' - פטור.

ג. 'בית זה מלא עד היום מסרתי לך', והלה אומר: 'עד החלון' - חייב. וכן כל פיוצא בזה.

ד. אין מודה במקצת חייב שבועה, עד שיוודה בדבר שאפשר לו לכפר בו. ביצד? מי שטען חברו ואמר: 'מאה דינרין יש לי אצליך, חמשים שבשטר זה וחמשים בלא שטר', 'אין לך בידי אלא חמשים שבשטר' - אין זה מודה במקצת; שהשטר לא תועיל בו כפירתו, והרי כל נכסיו משעבדין בו, ואפלו כפר בו, היה חייב לשלם; לפיכך נשבע הסת על החמשים.

ה. שטר שכתוב בו 'סלעים', ולא הזכיר מנין, מלוה אומר: 'חמש סלעים שיש לי בידיך, הם הכתובים בו', והלוה אומר: 'אין לך בידי אלא שלש, והן הכתובים בשטר' - אף על פי שאין מחיבין אותו בשטר זה אלא שתיים, והרי הודה בסלע שאפשר לו לכפר בה - הרי זה פטור; מפני שהוא כמשיב אבדה, ותקנת חכמים היא, שכל שישב אבדה - לא ישבע, כמו שבארנו במקומו. וכן האומר לחברו: 'אמר לי אבא שיש לו בידיך מנה', או 'צוה לי אבא שיש לו בידיך מנה', והלה אומר: 'אין לו בידי אלא חמשים' - הרי זה משיב אבדה, ופטור אף משבועת הסת. ואין צריך לומר,

ה. טען שאבד השטר, מחרימין לו תרם סתם. טען זה, שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו בו זכות אצלו הוא - הרי זה נשבע הסת שאינו אצלו, ושאבד ממנו. וכזה הורו רבותי.

ט. אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן - אחד הקטן הבא בטענת עצמו, או בטענת אביו - לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן, אינו אלא כמשיב אבדה. וכן אם כפר בכל, ובא עד אחד והעיד לקטן - אינו נשבע; שנה עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה. נמצאת אומר, קטן שאמר לגדול 'מנה לי בידך', או 'לאבא בידך', והלה אומר 'אין לך בידך אלא חמשים', או 'אין לך בידך כלום', ועד אחד מעידו שיש לו - הרי זה פטור משבועת התורה. אבל אם שמר לקטן, וטען שאבד - הרי זה נשבע שבועת השומרין, לפי שאינו נשבע מחמת טענה. וכן אם הודה שהיה שותף לקטן, או אפיטרופוס עליו - יעמידו בית דין אפיטרופוס לקטן, וישבע השותף וכיוצא בו בטענת שמה.

י. הורו רבותי, שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של תורה, אבל שבועת הסת נשבעין; ואפלו היה קטן שאינו חריף לעגן משא ומתן, נשבעין הסת על טענתו; שלא יהיה זה נוטל ממנו של זה כשהוא קטן, וילף לו בחנם. וליזה דעתי נוטה, ותקון עולם הוא. נמצאת למד, שהקטן שטען על הגדול - בין שהודה במקצת, בין שכפר בכל, בין שהיה שם עד - הרי זה נשבע הסת; ואינו יכול להפך על הקטן, שאין משביעין את הקטן כלל. ואפלו תרם סתם אינו מקבל, לפי שאינו יודע ענש השבועה.

יא. קטן שטענו הגדול - אם טענו בדבר שיש בו הנזיה לקטן, כגון עסקי משא ומתן, והודה הקטן - נפרעין מנכסיו; ואם אין לו - ימתין עד שיהיה לו, וישלם. ואם כפר הקטן - ממתינין לו עד שיגדיל, וישבע. ואם טענו בדבר שאין לקטן בו הנזיה, כגון נזקין וחבלות - אף על פי שמודה, ואף על פי שיש לו ממה ישלם - פטור, ואפלו לאחר שהגדיל. ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו, שיש בו הנזיה לקטן, שישתכר לו שכיר - הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן. אבל חנוני שנשבע על פנקסו - אינו נשבע ונוטל מן הקטן, שאין לקטן בזה הנזיה; שהרי חייב לתן לפועליו, ונשבעין ונוטלין ממנו; וזה החנוני הפסיד על נפשו, שנתן ממנו על פי קטן. וכן כל כיוצא בזה.

יב. החרש והשוטה, אין נזקקין להן לכל טענה - לא לטענתן על אחרים, ולא לטענת אחרים עליהן, לא לשבועה קלה, ואין צריך לומר שבועה חמורה או תשלומין. אבל הסומה - הרי הוא כפריא לכל דבר בענינים אלו, ונשבע כל מיני שבועות, ונשבעין על טענתו.

הלכות טוען ונטען פרק ו

א. בעלי דינין שבאו לבית דין - טען האחד ואמר: 'מנה יש לי אצל זה שהלויתיהו', או 'שהפקדתי אצלו', או 'שגזל ממני', או 'שיש לי אצלו בשכרי', וכל כיוצא בזה, והשיב

השומרין - הרי זה פטור, שנאמר: 'כי יתן איש אל רעהו, פרט להקדש; כסף או כלים', פרט לקרקעות ולעבדים שהקשו לקרקעות. וכן יצאו השטרות - שאין גופן מן כסף וככלים, ואינן אלא לראיה שבהן. ועל פלן נשבעין שבועת הסת, אם היתה שם טענת ודאי - חוץ מן ההקדשות; שאף על פי שאינו חייב עליהן שבועה מן התורה, תקנו חכמים שישבע עליהן כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות.

ב. 'שתי שדות מכרת לי', 'לא מכרתי לך אלא אחת'; 'שני עבדים' או 'שני שטרות יש לי בידך', 'אין לך בנדי אלא שטר אחד' או 'עבד אחד' - הרי זה נשבע הסת. וכן אם טען ואמר: 'חצר זו' או 'עבד זה' או 'שטר זה שיש בידך, שלי הוא, ואתה מכרתו לי', והנטען אומר: 'לא היו דברים מעולם' - בין שהביא הטוען עד אחד, בין שלא הביא - הרי זה נשבע הסת, ונפטור. וכן החופר בשדה חברו בורות שיחין ומערות והפסידה, והרי הוא חייב לשלם - בין שטענו שחפר, והוא אומר: 'לא חפרתי', או שטענו שחפר שתי מערות, והוא אומר: 'לא חפרתי אלא אחת', או שהיה שם עד אחד שחפר, והוא אומר: 'לא חפרתי כלום' - הרי זה נשבע הסת על הכל.

ג. טענו פלים וקרקעות - בין שהודה בכל הפלים וכפר בכל הקרקעות, בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הפלים, בין שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עם כל הפלים - בכל אלו נשבע הסת. אבל אם הודה במקצת הפלים, וכפר במקצתן עם כל הקרקעות - מתוך שהוא חייב שבועה על מקצת הפלים שכפר בהם, נשבע אף על הקרקעות שטענו עמהם; שהכל טענה אחת היא. וכן הדין בטוענו פלים ועבדים, או פלים ושטרות - הכל דין אחד הוא.

ד. טענו ענבים העומדות להבצר, ותבואה יבשה העומדת להקצר, והודה במקצתן וכפר במקצתן - הרי זה נשבע עליהן כשאר המטלטלין, והוא שאינן צריכין לקרקע; שכל העומד להבצר, הרי הוא כבצור לעגן פנייה והודנה. אבל אם היו צריכין לקרקע - הרי הן כקרקע לכל דבר, ואין נשבעין עליהן אלא הסת.

ה. הטוען על חברו ואמר לו: 'שני חדשים שכנת בחצרי, ואתה חייב לי שכר שני חדשים', והוא אומר: 'לא שכנתי אלא חדש אחד' - הרי זה מודה במקצת; ואם היה שכר החדש שכפר בו שתי כסף - נשבע; שאין הטענה כגוף הקרקע אלא בשכרה, שהוא מטלטלין.

ו. 'שטר מסרתי לך, ועשרה דינרין היה לי בו ראיה', 'לא היו דברים מעולם' - ישבע הסת. הפך עליו - הרי זה נשבע הסת שהיתה בו ראיה לעשרה דינרים, ואבדו באבדת השטר, וישל. ואם אמר הנתבע: 'אמת, מסרת לי, ואבד' - הרי זה פטור אף משבועת הסת; שאפלו פשע בו ואבד - פטור, כמו שבארנו בהלכות חובל.

ז. האומר לחברו: 'שטר שיש בידך, זכות יש לי בו', וזה אומר: 'איני מוציא שטרך', או 'איני יודע אם יש לך בו ראיה או לא' - כופין אותו להוציאו.

ד. 'מנה הלוייתך, והוא לי בנדך', אמר לו הנטען: 'והלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני, וכאו פלוני ופלוני ואמרו: 'לא היו דברים מעולם' - לא החזק בפניך; שאין העדים זוכרין אלא דבר שהם עדים בו. לפיכך, ישבע הלזה הסת, ויפטר. פיוצא בו, 'מן לי מנה שהלוייתך ואתה בצד עמוד פלוני, ואמר הנטען: 'לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם, וכאו עדים שעמד - לא החזק בפניך; שאין אדם משים דעתו לדברים שאין בהם ממש. וכן כל פיוצא בזה.

ה. 'מן לי מנה שהלוייתך, והרי העדים, ואמר הנטען: 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני' - אומרין לזה: 'הבא אותם והפטר. לא באו, או שמתו, או שהלכו למדינה אחרת להביאם - ישבע הסת שפרעו; שאין אנו מצריכים אותו להביאן אלא לברר דבריו ולהפטר אף משבועה, שהמלוה את חברו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים, כמו שבארנו. ו. אמר לו בפני עדים: 'מנה לי בנדך', אמר לו: 'הן, למחר תבעו בדין והביא עדים, ואמר: 'משטה הייתי בו, ואין לו בנדי כלום' - אפלו אמר: 'לא היו דברים מעולם' - פטור, ונשבע הסת שאין לו בנדו כלום; שהרי לא אמר להם 'אתם עדי', ודבר שאינו עדות, אין אדם זוכרו; ולפיכך, אם אמר 'לא היו דברים מעולם', לא החזק בפניו. ז. ולא עוד, אלא אפלו הטמין לו עדים אחרים הגדר, ואמר לו: 'מנה לי בנדך', אמר לו: 'הן', רצונך שיעיד פלוני ופלוני? אמר לו: 'לאו, שמא תכפני בדין למחר, ואין לי מה אמן לך', ולמחר תבעו בדין באלו העדים - בין שטען ואמר 'משטה הייתי בו', בין שאמר 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה נשבע הסת ונפטר; שאין כאן עדות, עד שיאמר הלזה 'אתם עדי', או יאמר המלוה בפני הלזה, וישתק הלזה. אבל בעדות כזו, לא החזק בפניו. מעשה באחד שהיו קורין לו 'קב רשו', כלומר שיש עליו חובות הרבה - אמר: 'מי הוא שאני חייב לו, אלא פלוני ופלוני, וכאו פלוני ותבעו, ואמר הוא: 'איני חייב לו כלום'. ואמרו חכמים, ישבע הסת ויפטר. וכן אחד היו אומרים עליו שהוא בעל ממון הרבה - בשעת מיתתו אמר: 'אלו הנה לי ממון, הלא הייתי פורעו לפלוני ופלוני; ואחר מיתתו באו אותו פלוני ופלוני לתבע. ואמרו חכמים: 'אין להם כלום; שאדם עשוי להתראות עצמו שאינו בעל ממון, וישאל הניח בננו בעלי ממון. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

ח. אף על פי שהמטמין עדים אינה עדות, וכן המודה מעצמו ועדים שומעין אותו, וכן האומר לתברו בפני עדים: 'מנה לי בנדך', ואמר לו: 'הן' - כל אלו הדברים וכיוצא בהם, כשיבואו לבית דין, אומרין לנטבע: 'למה לא תמן לזה מה שיש לו אצלך? אמר: 'אין לו אצלי כלום, אומרים לו: 'והלא אתה אמרת בפני אלו כן וכך, או אתה הודית מעצמך. אם עמד ושלם, הרי מוטב; ואם לא טען, אין טוענין לו. אבל אם טען ואמר: 'משטה הייתי בו, או 'לא היו דברים מעולם, או 'שלא להשביע את עצמי נחפונתי' - פטור, ונשבע הסת כמו שבארנו.

הנטען ואמר: 'איני חייב לך כלום', או 'אין לך בנדי כלום', או 'שקר הוא טוען' - אין זו תשובה נכונה; אלא אומרין בית דין לנטען: 'השב על טענתו ופרש התשובה, כמו שפרש זה טענתו, ואמר אם לויית ממנו או לא לויית, הפקיד אצלך או לא הפקיד, גולתו או לא גולתו, שכרת אותו או לא שכרת. וכן בשאר הטענות. ומפני מה אין מקבלין ממנו תשובה זו? שמא טועה הוא בדעתו, ויבוא להשבע על שקר; שהרי אפשר שהלזהו כמו שטען, והחזיר זה את החוב לבנו או לאשתו, או שנתן לו מתנה כנגד החוב, וידמה בדעתו שנופטר מן החוב. לפיכך אומרין לו: 'היאך תאמר איני חייב כלום? שמא אתה מתחייב מן הדין לשלם ואין אתה יודע! אלא הודיע לדנין פרוש הדברים, והם יודיעוהו אם אתה חייב או אין אתה חייב. ואפלו הנה חכם גדול, אומרים לו: 'אין לך הפסד שתשיב על טענתו ותודיענו כיצד אין אתה חייב לו; מפני שלא היו דברים מעולם, או מפני שהיו והחזרת לו; שהרי אנו דנין במתוך שיכול לומר בכל מקום. וכן אם טען הטוען ואמר: 'זה חייב לי מנה, או 'מנה יש לי אצל זה' - אומרין לו: 'מאיזה פנים? הלויית אותו? או הפקדת אצלו? או הזיק ממונו? אמר היאך נתחייב לך! שהרי אפשר שידמה שהוא חייב לו, והוא אינו חייב - כגון שחשדו שגנבו, או שאמר לו 'שאתן לך מתנה, וכיוצא בזה. הרי שטען עליו שהלזהו מנה, והשיב זה ואמר: 'לא היו דברים מעולם, ואחר כך הביא הטוען עדים שהלזהו בפניהם, והזו הנטען ואמר: 'כן הנה, לוייתי ופרעתי' - אין מקבלין ממנו; אלא החזק בפניו ומשלם. אבל אם השיב: 'איני חייב לך כלום, או 'אין לך בנדי כלום, או 'שקר אתה טוען עלי, וכל פיוצא בזה, והלך התובע והביא עדים שהלזהו בפניהם, ואמר הנחב: 'כן הנה, אבל הנה, אבל החזרתי לו פקדונו, או 'פרעתי חובו' - לא החזק בפניו, ונשבע הסת ונפטר.

ב. ראוי עדים שמנה לו מעות, ולא ידעו מה הן - תבעו בבית דין ואמר: 'מן לי מעות שהלוייתך, ואמר לו: 'מתנה נתתם לי, או 'פרעון היו' - הרי זה נאמן, ונשבע הסת ונפטר. אמר: 'לא היו דברים מעולם, ואחר כך באו העדים שמנה לו בפניהם - החזק בפניו. ולעולם אין אדם יחזק בפניו, עד שיכפר בבית דין, ויבואו שני עדים ויכחישוהו במה שפטר.

ג. 'מנה הלוייתך, כפר בבית דין ואמר: 'לא היו דברים מעולם, וכאו שני עדים שללו ממנו מנה ופרעו, והמלוה אומר: 'לא נפרעתי' - הרי זה חייב לשלם; שכל האומר 'לא לוייתי, וכאו עדים שללו - כאומר 'לא פרעתי'; ונמצא הלזה אומר 'לא פרעתי', והעדים מעידים שפרע - והודאת בעל דין, כמאה עדים. ואין המלוה חייב שבועה כלל, שהרי החזק בפניו. וכן אם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ואמר: 'לא היו דברים מעולם, וזה אינו כתב ידי' - אם החזק כתב ידו בבית דין, או שבאו עדים שהוא כתב ידו - הרי זה החזק בפניו, ומשלם.

יום רביעי

הלכות טוען ונטען פרק ז

שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר 'נשבעתיה' - נאמן, ואין משביעין אותו שנשבוע. היו עדים מעידין אותו שלא נשבוע, החזק כפרן לאותה שבועה; ואינו נאמן לעולם לומר 'נשבעתיה', עד שיודה לו בעל דינו, או יביא עדים שנשבוע בפניהם.

ו. שנים שבאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמרו לו: 'צא תן לו', ויצא וחזר ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידים אותו שלא פרעו - החזק כפרן לאותו ממון. אמרו לו: 'חייב אתה לתן לו', ויצא וחזר ואמר: 'פרעתי', ועדים מעידין אותו שלא פרעו - לא החזק כפרן; שזה נשפט מהם, עד שיחקרו דינו. לפיכך, אם חזר פעם אחרת, וטען שפרע זה הממון שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישין אותו פעם שנייה - הרי זה נשבוע הסת שפרעו, ונפטר. לפיכך, היו בקיאי הדעת בספרד, כשיודה הלזה או כשינתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני בית דין: 'היו עליו עדים, שלא פרעני או שלא ישבע לי אלא בפני עדים'.

ז. מי שהודה בבית דין 'שאני חייב לזה התובע מנה', ואחר כך אמר: 'נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והרי העדים' - הרי זה עדות מועלת, ועושין על פיהם; שהרי לא הכחיש עדין, ואינו כאומר 'לא לויתי מעולם'.

ח. יש לטוען בבית דין לחזר ולטען טענה אחרת, להכחיש הטענה הראשונה, וסומכין על טענתו האחרונה, ואף על פי שלא נתן אמתלא לטענה הראשונה; ואף על פי שיצא מבית דין וחזר, יש לו לחזר ולטען ולהפך כל טענה שירצה, עד שיבואו העדים. אבל מאחר שיבואו העדים, וכחישו טענתו האחרונה שסמך עליה - אינו יכול להשיאה לטענת אחרת, אלא אם כן נתן אמתלא לטענה שסמך עליה, ויש במשמעה כמו שהשיא בזאת הטענה האחרת. והוא, שלא יצא מבית דין; אבל אם יצא מבית דין - אינו יכול לחזר ולטען אחר שבאו עדים, שמא אנשים רעים למדוהו טענות של שקר. וכן כל ביאצא בזה.

הלכות טוען ונטען פרק ח

א. כל המטלטלין בחזקת זה שהם תחת ידו, אף על פי שהביא התובע עדים שהמטלטלין האלו ידועין לו. ביצד? 'בגד זה' או 'כלי זה שבגדך' או 'שבתוך ביתך, שלי הוא, ואני הפקדתי אצלך', או 'השאלתיהו לך, והרי העדים שהן יודעין אותו מקדם ברושתו', והנתבע אומר: 'לא כן, אלא אתה מכרתו לי' או 'נתתו לי במתנה' - הרי הנתבע נשבוע הסת, ונפטר.

ב. טען שהוא משכון בידו - יכול לטען עד כדי דמיו; ונשבוע בנקיטת חפץ, ונוטל, כמו שבארנו.

ג. במה דברים אמורים? בדברים שאין עשויין להשאיל ולהשפיר, כגון בגדים ופרות וכלי תשמיש הבית ודברים של סחורה וכיוצא בהן. אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - אף על פי שהן תחת ידו של זה, ואף על פי שלא השאיל לו כלי זה ולא שכרו לו בעדים - הרי הם בחזקת בעליהם. ביצד? ראובן שהיה לו כלי העשוי

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, ואמר להם בדרך הודיה, לא דרך שיחה - אף על פי שלא אמר 'אתם עדי', ואף על פי שאין התובע עמו - הרי זו עדות. תבעו בדין למחר - אם אמר: 'לא היו דברים מעולם', אין שומעין לו; ומשלם על פיהם. ואם היה עד אחר - נשבוע, הואיל ואמר דרך הודיה. טען כשתבעו בעדים אלו, ואמר: 'שלא להשביע את עצמי הודיתי' - נאמן, ונשבוע הסת. ואם כשהודה בפניהם היה התובע עמו - אינו יכול לטען ולומר, 'כדי להראות שאיני עשיר הודיתי'; אבל אם טען שנתן, נאמן ונשבוע הסת.

ב. כל המודה בפני שנים, אינו יכול לחזר ולומר 'משטה הייתי בו', ואין צריך לומר, אם הודה בפני שלשה; אבל מחייבין אותו לתן בהודית פיו; שכל האומר בדרך הודיה, הרי זה כאומר 'אתם עדי'. אבל אין כותבין, אלא אם אמר להם: 'כתבו וחתמו ותנו לו'; וצריכין להמליך בו, כמו שבארנו. וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו, כמו שיתבאר - הרי אלו כותבין; והוא שיהיו בית דין מפרין את שניהם, כדי שלא יערימו שניהם לחיב איש אחר.

ג. בית דין של שלשה שהיו יושבין מעצמן במקום הקבוע להם, ובא התובע וקבל לפניהם, ושלחו שליח אצל הנתבע, ובא והודה בפניהם - הרי אלו כותבין, ונותנין לבעל דינו. אבל אם לא היו קבועין, ולא שלחו לו - אפלו קבץ אותם והשיב השלשה, והודה בפניהם ואמר: 'היו עלי דגיני', ובא אחר כך התובע, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' - אין כותבין; שמא נתן לו, ונמצא זה תובע אותו בשטר. במה דברים אמורים? במטלטלין. אבל אם הודה בקרקעות, אפלו בפני שנים - אף על פי שלא קנו מידו, ולא אמר להם 'כתבו ותנו לו' - הרי אלו כותבין ונותנין; שאין כאן לחש שמא יתן לו, ונמצא תובעו פעם שנייה.

ד. שטר הודיה שיצא, ולא היה כתוב בו 'אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו' - הרי הוא כשר; שחזקה היא, שאילו לא אמר להן 'כתבו וחתמו ותנו לו', לא היו כותבין. היה כתוב בשטר: 'הודה פלוני לפנינו בבית דין' - אם אין כתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מפללן שהיו שלשה - חוששין שמא שנים היו, וטעו ודמו שהודיה בשנים הודיה בבית דין היא; ולפיכך, אין דגין בו דין שטר כשר.

ה. כבר בארנו, שההודיה בבית דין או העדות בבית דין, כמלוה הפתובה בשטר; ולפיכך, כותבין ונותנין לבעל דינו. במה דברים אמורים? בשלא קבל עליו את הדין, עד ששלחו והביאוהו, כמו שבארנו. אבל שנים שבאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו ואמר: 'מנה לי בגדך', ואמר לו הנתבע: 'הן, יש לך בגדי' - בין שאמרו הדגינין 'חייב אתה לתן לו', בין שאמרו לו 'תן לו', ויצא ואמר 'פרעתי' - נאמן, וישבע הסת שפרעו. לפיכך, אם חזר התובע לדגינים, ואמר: 'כתבו לי הודיתו' - אין כותבין לו, שמא פרעו. וכן מי

להשאיל ולהשפיר, ויש לו עדים שהוא ידוע לו, והרי אותו הפלי תחת זד שמעון, וראובן טוען שהוא שאול או שכור, ושמעון טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתת לי במתנה', או 'משכנתו ביד' - אינו נאמן; אלא ראובן נוטל כליו, ונשבע הסת על טענת שמעון. ואפלו מת שמעון, הרי ראובן נוטל כליו. והווי הגאונים שישבע הסת, לפי שטוענין ליושר.

ד. במה דברים אמורים? בשהיה כלי זה נראה ועומד ביד שמעון. אבל אם טען ראובן, ואמר לשמעון: 'כלי פלוני יש לי אצלך ושכור הוא, הוציאו אלי, והרי יש לי עדים שהוא ידוע לי', ואמר לו שמעון: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתת לי במתנה' - נאמן, ונשבע שמעון הסת ונפטר; מתוך שיכול לומר 'לא היו דברים מעולם, ואין בדי כלי זה' - נאמן לומר 'ישנו אצלי, ואתה מכרתו לי'.

ה. אין כל הדברים אמורים, אלא כשהיה בעל הכלי טוען: 'אני הפקדתי אצלך', או 'השאלתיהו לך'. אבל אם טען 'שכלי זה היה שלי ונגנב' או 'אבד' או 'נגזל', והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שהוא תחת ידו אומר: 'איני יודע, אבל אחרים מכרוהו לי' או 'נתנהו לי במתנה' - אף על פי שהוא מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר, מעמידין את הכלי ביד זה שהוא בידו; ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען.

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה שנגנבו כליהן - ישבע זה בנקיטת חפץ במה הוציא, ויטל, ויחזיר הכלים לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה. טען: 'אתה מכרתו לי', או 'נתתו לי במתנה' - אף על פי שצא לו שם גנבה - אם לא היה מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר, הרי זה נשבע הסת, ויצמד הכלי בידו. מכאן אתה למד, לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, ואף על פי שיכול לומר 'לקוחין הן בדי', וישבע הסת ונפטר - אם אומר: 'שלקך הן, אבל אתה חזב לי כף וכף' - ישבע בנקיטת חפץ ואחר כף יטל, בדין כל הנשבעין ונוטלין.

ז. מי שהיו בידו דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - אף על פי שהודה ואמר לו: 'ידוע אני שהיו שלך, אבל פלוני מכרם לי', או 'נתנם לי במתנה' - אין מוציאין אותן מידו, אפלו הביא זה עדים שהיו ידועין לו; שאדם עשוי למכר את כליו.

ח. טען זה עליו ואמר: 'אני השפירתי לך', או 'השאלתי לך' - מוציאין אותן מידו. ואם היו מדברים שאין עשויין להשאיל ולהשפיר - הרי זה נשבע הסת שלא השאיל לו ולא השפיר, אלא מפלוני לקח; ויצמיד כליו בידו.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאיל ולהשפיר, לדברים שדרךן להשאיל ולהשפיר, כמו שטעו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאיל, ודרךן להשאיל; אפלו חלוקו של אדם, ומצעו, ומטתו - ראויין להשאיל. אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - הם הכלים שבגני אותה המדינה עושין אותם מתחלת צשתן, כדי להשאילן ולהשפירן ולטל שכתן, והרי הן לבצליהן, כמו קרקע שאוכל פרותיה והגוף קים. כף אלו הכלים, עקר צשתן כדי

להנות בשכתן - כגון היורות הגדולות של נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון חלי הנחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לפלה להתקשט בו; שעקר צשת אלו הכלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים כדי להנות כנגדן, או להשפירן ולטל שכתן. וכן אם היה לאדם כלי משאר הכלים, ויש לו עדים שהוא משפירו תמיד ומשאילו, והחזק לו שהוא להשאיל ולהשפיר - הרי הוא ככלים העשויין להשאיל ולהשפיר.

י. וכלי שהפסדו מרבה משכרו, וכגון אדם מקפידין עליו שלא ישאלו אותו - הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשפיר, כגון סכין של שחיטה; לפיכך, אפלו באו עדים שהשאילו או השפירו זה - אין מבטלין בהם חזקתו, אלא הרי הוא ככל הכלים. ראיה לדברינו, שהרי רבא הוציא זוג שעושין בו הסרבל וספר הגדה, בדברים העשויין להשאיל ולהשפיר; ולולי שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאיל ולהשפיר, לא הוציאן מתחת זד היתומים. הא שאר הזוגות ושאר הספרים - אינם בכלל דין זה, אף על פי שהן ראויין להשאיל ולהשפיר. ודבר זה עקר גדול בדין, והוא דבר של טעם שראוי לסמוך עליו ולדון בו, וברור הוא למוצאי דעת, וראוי לדין לשום אותו לנגד עיניו, לא ילוז.

הלכות טוען ונטען פרק ט

א. האמן - אין לו חזקה בכלים שתחת ידו, אחד כלים העשויין להשאיל ולהשפיר ואחד שאר הכלים. כיצד? ראיה כליו ביד האמן, והביא עדים שהן יודעין שהכלי הזה שלו, והוא טוען ואומר: 'לתקן נתתיו לך', והאמן אומר: 'לא בא לדי אלא במכירה' או 'במתנה', או שטען: 'אתה נתת לי', 'אתה מכרתו לי אחר שבא לדי לתקנו' - אף על פי שמסרו לו שלא בעדים - בעל הכלי נאמן, ומוציאין אותו מיד האמן; וישבע בעל הבית הסת על טענתו. ויש גאונים שדנו שאף על פי שלא הביא בעל הבית עדים שזה הכלי שלו - הואיל וראה כליו, והרי האמן מודה לו שהיה שלו, ומכרו לו - אין האמן נאמן; אבל אם אומר: 'לא היו דברים מעולם, ושלי הוא כלי זה' - האמן נאמן, ונשבע הסת. ואם הביא בעל הבית עדים שהכלי הזה ידוע לו, אין האמן נאמן. ודין זה, פלא הוא בעיני.

ב. לא ראה הכלי ביד האמן, אלא טען ואמר: 'כלי פלוני נתתיו לך לתקן', והאמן אומר: 'חזרת ומכרתו לי', או 'נתתו לי' - האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיכול לומר 'לא היו דברים מעולם', ואפלו מסרו לו לתקן בעדים - הרי האמן נאמן, מתוך שיכול לומר 'החזרתיו לך'; שהמפקיד אצל חברו בעדים, אינו צריך להחזיר לו בעדים. לפיכך, נשבע האמן הסת ונפטר, ואין מחזיבין אותו להוציא הכלי. ואם הוציאו - הואיל ונראה - הרי בעל הבית מביא עדים שהוא שלו ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו שבארנו. לפיכך, אם טען האמן ואמר: 'שתיים קצצת לי בשכרי', ובעל הבית אומר: 'לא קצצתי לך אלא אחת' - אם היה

שטרף. ואין צריך לומר, אם אכל פרוטיה שנים רבות - שמתוודע שיכול לומר 'לקוחה היא בדי', נאמן לומר 'לפרות בדי', וישבע הסת.

ז. שנים שהיו אוהזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי בהמה, או אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערמה של חטים המנחת בסמטא או בחצר של שניהם - זה אומר 'הכל שלי', וזה אומר 'הכל שלי' - כל אחד מהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלקו. ושבועה זו - תקנת חכמים היא, כדי שלא יהיה כל אחד תופש בטליתו של חברו, ונוטל בלא שבועה.

ח. זה אומר 'כלה שלי', וזה אומר 'חציה שלי' - האומר 'כלה שלי' ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, והאומר 'חציה שלי' ישבע שאין לו בה פחות מרביעי; וזה נוטל שלשה חלקים, וזה נוטל רביעי. מכאן אתה למד לכל הנשבעין לטל, בין שבועה קלה בין שבועה חמורה - שאינו נשבע על מה שטוען, אלא על מה שנוטל, אף על פי שטוען יותר.

ט. היו שנים אדוקין בטלית, זה אומר 'כלה שלי' וזה אומר 'כלה שלי' - זה נוטל עד מקום שיזדו מגעת, וזה נוטל עד מקום שיזדו מגעת, והשאר חולקין בשווה אחר שנשבעין. ויש לכל אחד לגלגל על חברו, שכל מה שנוטל פדין נטל. הנה זה אוחז בחוטין שבשפת הטלית, וזה בחוטין שבשפה האחרת - חולקין בלה בשווה, אחר שנשבעין. וכל חלקה האמורה כאן - לדמים, לא שייפסידו עצמו של כלי או של טלית, או שימיתו הבהמה.

יא. הנה האחד אוחז את בלה, וזה מתאבק עמו ונתלה בה - הרי זו בחזקת האוחז את בלה.

יב. באו שנים אדוקין בה, ושמטה האחד מיד חברו בפניו, ושמת השני - אף על פי שחזר וצנח, אין מוציאין אותה מידו; כיון ששמת בתחלה, הרי זה פמודה לו. חזר השני ותקפה מן הראשון - אף על פי שהראשון צנח מתחלה ועד סוף, חולקין.

יג. באו שניהם אדוקין בטלית, ונאמר להם: 'צאו וחלקו את דמיה' - יצאו וחוורו, והרי היא תחת יד אחד מהם, זה טוען: 'הודה לי ונסתלק ממנה', וזה טוען: 'שכרתיה לו', או 'נתגבר עלי וחטפה' - המוציא מחברו, עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה - ישבע זה שהיא בלה בידו הסת שהיא שלו, ויפטר. וכן כל פיוצא בזה.

יום חמישי

הלכות טוען ונטען פירק י

א. בהמה או חיה שאינה שמורה, אלא מהלכת בכל מקום ורועה - אינה בחזקת זה שתפשה, מאחר שהיא רועה לבדלים. כיצד? הביא התובע עדים שהבהמה הזאת רועה לו, וזה התופש טוען: 'אתה נתתה לי', 'אתה מכרתה לי' - אינו נאמן; שאין היותה תחת ידו ראיה - שהרי היא הלכה מעצמה, ונכנסה לרשותו. לפיכך, אם לא הביא ראיה - תחזר הבהמה לבעליה, וישבע הסת על טענת זה.

הכלי נראה בפניהם - הואיל והאמן אין לו בו חזקה, ואינו יכול לטען שהוא לקוח בידו, הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ על הקציצה כמו שבארנו בשכירות, ונותן. ואם אין הכלי נראה בפניהם - הואיל והאמן נאמן לומר 'לקוח הוא בדי', יכול לטען עד כדי דמיו, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל. בדרך כל הנשבעין ונוטלין, כמו שבארנו.

ג. אמן שירד מאמנותו וכן האמן - הרי הן כשאר כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין כמו שבארנו.

ד. מי שנכנס לביתו של חברו בפני בעל הבית, ויצא וכלים טמונין לו תחת כנפיו, והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו: 'החזר לי כלי שהשאלתיך, והרי העדים', והוא אומר: 'לקוחין הן בדי' - אינו נאמן. ונשבע בעל הבית הסת על טענתו שלא מכרן ולא נתנן, ויחזרו הכלים לבעלים. במה דברים אמורים? בבעל הבית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו, אין דרכו להצניע, ואותן הכלים, אין דרך בני אדם להצניען; לפיכך חזק להחזיר, לפי שלא הצניען אלא לכפר בהן. אבל בעל הבית העשוי למכר את כליו - אף על פי שאין זה צנוע, ואין דרך אותן הכלים להטמינן תחת הכנפים - הרי זה נשבע הסת שהן לקוחין בידו. וכן אם יצא בהן מגלין בפני עדים - אף על פי שאין בעל הבית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן לומר 'לקוחין הן בדי', שמה נצרכו לו מעות ומכר; ובלבד שלא יהיו מדברים העשויין להשאל ולהשפיר. אבל דברים העשויין להשאל ולהשפיר - לעולם הם בחזקת בעליהן, כמו שבארנו. ואף על פי שהוציאן מגלין, ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכר את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה הכלי העשוי להשאל ולהשפיר בלבד רדוע הוא לו, מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שיביא ראיה שמכרו לו, או נתנו לו בקרקעות.

ה. אפלו מת זה שהכלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה; שכיפון שאין לאביו לטען שלקחו או שהוא משכונן, כך אין זה יכול להשביעו. ואם טען היורש טענת ודאי, ואמר: 'בפני נתנו לאביו' או 'מכרו לו' - הרי בעל הבית נשבע הסת, כשאר כל הנשבעין. וכבר בארנו שיש מי שהורה, שישבע בעל הבית הסת, ואחר כך יחזיר כליו מיד היורש; ואין דעתי נוטה לזה.

ו. מי שלקח קרדס, ואמר: 'הריני הולך לגזר דקלו של פלוני שמכרו לי, וכרת את הדקל - הרי זה בחזקתו; שאין אדם מעז פניו, וכורת אילן שאינו שלו. ואם טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הכורת הסת שהוא שלו, ונפטר; כיון שנקבת, הרי הוא כשאר המטלטלין. וכן היורד לשדה חברו, ואכל פרוטיה שנה או שנתיים, והבעלים טוענין שנה ירד שלא ברשות וגזלן הוא, ואכל והרי עדים שאכל, והיורד אומר: 'ברשותך בדיתי לאכל פרוטיה' - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה היא, שאין אדם מעז פניו ואוכל פרות שאינן שלו. אף על פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים; שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר, כדי שנאמר לזה שאכל, 'הבא

וטען עליו ואמר לו: 'חצר זו שפתח ידך שלי היא, ושכורה היא בידך', או 'גזולה', או 'שאוילה', ויהיב ראוּבן: 'שליך היתה, ואתה מכרתה לו', או 'נתתה לי במתנה' - אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו, נשבע ראוּבן הסת ויעמד במקומו. אבל אם הביא שמעון עדים שחצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרים לראובן: 'הבא ראיה שמכרה לך', או 'נתנה לך'. ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

ב. במה דברים אמורים, שמצריכין ראובן להביא ראיה או יסתלק? בשלא נשתמש בה זמן מרבה. אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע זו שלש שנים רצופות, ונהנה בכלה כדרך שנהנין כל אדם באותה קרקע, והוא שיהיה אפשר לבעלים הראשונים שידעו בזה שהחזיק, ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן הסת שמכרה לו שמעון, או שנתנה לו מתנה, ויפטר. מפני שאומרים לו לשמעון: 'אם אמת אתה טוען, שלא מכרת ולא נתת - למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות, ולא שטר משכונה, ולא מחית בו?' טען ואמר: 'מפני שלא הגיע אלי הדבר, שהרי הייתי במדינה רחוקה' - אומרים: 'אי אפשר שלא יגיע הדבר בשלש שנים; וכיון שהגיע אליך - היה לך למחות בפני עדים, ותודיע אותם שפלוני גזל אותי, ולמחר אתבענו בדין; הואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך'. לפיכך, אם היתה מלחמה ושבוש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין המקום שהיה בו שמעון - אפלו אכלה ראובן עשרים שנים - מוציאין אותה מתחת ידו, וחוזרת לשמעון; מפני שיכול לומר: 'לא ידעתי שזה משתמש בקרקעי'.

ג. הביא ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה, ועומד במקום זה שלשים יום או פחות - אומרים לשמעון: 'מפני מה לא מחית בשבא? אבדת זכותך'. טען שמעון ואמר: 'טרוד הייתי בשוק, ולא ידעתי שזה בתוך חצרי' - הרי זו טענה; שכל שלשים יום יהיה אדם טרוד בשוק. ואם עמד יותר משלשים יום, ולא מחה - אבד את זכותו. ויראה לי שדין זה אינו אלא בפפרים, שהעם טרודין בשוקים שלהן. **ד.** ומפני מה אין אומרים לראובן, 'אם אמת הדבר שמכר לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר שלך?' מפני שאין אדם נזהר בשטרו, והולך כל ימיו; וחזקה שאין אדם נזהר בשטרו, אלא עד שלש שנים, וכיון שראוה שאין אדם ממחה בו, שוב אינו נזהר.

ה. הרי שמחה שמעון במדינה רחוקה - מפני מה לא יטען ראובן ויאמר, 'לא שמעתי שמחה בי, כפי שאזהר בשטרי'? מפני שאומרים לו: 'חברך יש לו חבר, והחבר יש לו חבר אחר, וחזקה שהגיע אליך הדבר; וכיון שידעת שמחה בך בתוך שלש שנים - אם באמת היה לך שטר ולא נזהרת בו, אתה הפסדת על עצמך'.

ו. לפיכך, אם מחה שמעון בפני העדים, ואמר להם: 'אל

ב. היתה בהקמה שמורה או מסורה לרועה - אף על פי שהביא זה עדים שהיא שלו, הרי היא בחזקת זה שהיא תחת ידו. ואם טען: 'אתה מכרתה לי', או 'נתתה לי' - ישבע התופש הסת שהיא שלו, ויפטר.

ג. לפיכך, מי שתפש בהמת חברו שהיתה שמורה אצלו, או ביד רועה, והבעלים טוענין: 'היא יצאת מעצמה ובאה אצליך', או 'פקדון היא בידך', או 'שהיא שאולה היא לך', והתופש אומר: 'כן הוא, אינה שלי, אבל אתה חייב לי כך וכך עליה', או 'אתה משפנתה בידי על כך וכך', או 'הזיקה אותי נזק שאתה חייב לשלם על ידה' - יכול לטען עד כדי דמיה, מתוך שיכול לומר 'לקוחה היא בידי'; וישבע בנקיטת חפץ ויטל.

ד. וכן העבדים שיכולין להלך, אינן בחזקת זה שהן תחת ידו; אלא בינן שהביא זה הטוען עדים שזה ידוע שהוא עבדו, והלה טוען: 'אתה מכרתו לי', 'אתה נתתו לי במתנה' - אינו נאמן, וחוזר העבד לבעליו, וישבע הטוען שלא מכר ולא נתן. הביא זה הנוטען שתפש העבד, עדים שיש לזה העבד אצלו שלש שנים רצופות מיום ליום, והוא משתמש בו כדרך שהעבדים משמשין את רבן - הואיל ולא מחה בו בכל אלו השנים - הרי זה נאמן, ומעמידין אותו בידו, אחר שישבע הסת, שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה. אבל עבד קטן שאינו יכול להלך על רגליו מפני קטנותו, הרי הוא כשאר המטלטלין, וכל מי שיהיה ברשותו, הרי הוא בחזקתו; והמוציא מחברו, עליו הראיה.

ה. הטוען את חברו ואמר לו: 'בגד זה' או 'בהמה זו' או 'עבד זה שבגידך שלי הוא, וגזלתו ממני', או 'הפקדתיו אצליך', או 'שכור לך', או 'שאויל הוא', והנוטען אומר: 'לא כן, אלא זה ממוני וירשתי', והביא הטוען עדים והעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או בהמה ידוע שהוא הנה לזה - חזר הנוטען ואמר: 'כן, היה שלך, אבל אתה נתתו לי, או מכרתו לי, וזה שאמרתי ירשתי, לא שירשתי מאבותי, אלא שהיא שלי כאלו ירשתי' - הרי זה נאמן, ונשבע הסת; שכבר בארנו, שיש לטוען לחזר ולטען דבר הנשמע.

ו. ספינה וכיוצא בה, שהיו שנים נחלקין עליה - זה אומר 'כלה שלי' וזה אומר 'כלה שלי', ובאו לבית דין, ואמר האחד: 'תפשוה עד שאביא עדים' - אין תופשין. ואם תפשוה בית דין, והלך ולא מצא עדים, ואמר: 'הניחיה בינינו, וכל המתגבר יטל פשהיה דינה מקדם' - אין שומעין להן, ואין מוציאין אותה בית דין מתחת ידן, עד שיבואו עדים, או עד שידרו זה לזה, או יחלקו ברצונם ובשבועה, כמו שבארנו.

הלכות טוען ונטען פרק יא

א. כל הקרקעות הירועות לבעליהן - אף על פי שהן עתה תחת ידי אחרים, הרי הן בחזקת בעליהן. ביצר? ראובן שהיה משתמש בחצר כדרך שהעם משתמשין בחצרותיהן, דר בה ושוכרה לאחרים ובונה וסותר, ואחר זמן בא שמעון

שהשפירה שלש שנים - הרי זו תזקה. טען בעל החצר ואמר: 'שמה לא שכן בה ביום ובלילה', או 'שמה אלו שהשפירו להם לא שכן בה ביום ובלילה' - הרי זו טענה; ואמרים למחזיק: 'או הבא עדים ששנים אלו גמורות ביום ובלילה, או תסתלק'. אפלו באו שנים ואמרו: 'לנו שכר, ואנו דרנו בחצר זו ביום ובלילה', וטען בעל השדה ואמר: 'ביאו עדים שדרו בה ביום ובלילה' - צריכין אלו העדים השוכרין להביא ראיה שדרו בה תמיד; שנה הדבר תלוי בהם, ואינו תלוי בטענת המחזיק, כדי שיעירו לו.

ג. הנה זה המחזיק או העדים שדרו בה, מן הרוכלין המחזרין בעירות וכיוצא בהן - טוענין אותן לכתחלה; וכשיביא עדי תזקה - אומר לו: 'הבא עדים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה'. במה דברים אמורים? בחצרות ובתים וכיוצא בהן, שהן עשויות לדור בתוכן ביום ובלילה; אבל החניות של תגרים וכיוצא בהן, שאין דרין בהן אלא ביום - כיון שדר בה שלש שנים ביום, הרי זו תזקה.

ד. שלש שנים שאמרנו, צריכות שיהיו רצופות זו אחר זו. הרי שהחזיק בשדה, ונרעה שנה והוכירה שנה, ונרעה שנה והוכירה שנה - אפלו עשה פן כמה שנים, לא החזיק. הנה דרפם של בני אותו המקום להוכיר - אף על פי שמקצתן זורעין שנה אחר שנה, ומקצתן זורעין שנה ומובירין שנה - הרי זה החזיק; שהרי הוא אומר: 'לא הוכרתי אותה, אלא כדי שתעשה הרבה בשנת הזריעה'.

ה. שני שתפין שהחזיקו בשדה שש שנים - האחד אכלה שנה ראשונה ושלישית וחמישית, והשני אכלה שנייה ורביעית וששית - לא עלתה תזקה לאחד מהן; שהרי בעל הקרקע אומר: 'כיון שלא ראיתי ולא שמעתי שהחזיק בה אדם אחד שנה אחר שנה, מפני זה לא מחיתי'. לפיכך, אם כתבו אלו השתפין שטר ביניהן, שישתמשו בה שנה אחר שנה - כיון שעברו שלש שנים, עלתה להן תזקה; שהשטר, קול יש לו, והואיל ולא מחה, אבד את זכותו. והוא הדין לעבד שהחזיקו בו שנים, ונשתמשו בו שנה אחר שנה - אם כתבו שטר ביניהן, הרי החזיקו.

ו. אכלה שנה זה המחזיק ומכרה, ואכלה הלוקח שנה, ומכרה ללוקח שני ואכלה שנה - אם מכרו זה לזה בשטר, שלשתן מצטרפין, והרי זו תזקה, מפני שלא מחה. ואם מכרו שלא בשטר, אינה תזקה, שהבעלים הראשונים אמרים: 'כיון שלא עמד בה איש אחד שלש שנים, לא הצרכנו למחות'.

ז. אכלה האב שנה והבן שתים, האב שתים והבן שנה, אכלה האב שנה והבן שנה והלוקח מן הבן שנה - הרי זו תזקה; והוא, שלקח בשטר.

ח. אכלה בפני האב שהיה בעל השדה שנה, ובפני בנו שתים, או בפני האב שתים ובפני הבן שנה, או בפני האב שנה ובפני בנו שנה ובפני לוקח מן הבן שנה - הרי זו תזקה; והוא, שמכר הבן שדה זו בכלל שדותיו - שהרי לא הפיר המחזיק שגמכרה, ולפיכך לא נזהר בשטרו. אבל אם מכר הבן שדה זו בפני עצמה, אין לך מחאה גדולה מזו.

תוציא דבר זה מפיכם' - אין זו מחאה. אבל אם אמרו העדים מעצמן: 'אין דבר זה יוצא מפינו' - הרי גם זו מחאה; שדבר שאין אדם מצוה עליו, אומר שלא בכונה. וכן אם צוה לעדים ואמר להם: 'אל תודיעוהו', או שאמרו הן מעצמן: 'אין אנו מודיעין אותו' - גם זו מחאה היא; שאף על פי שאינן מודיעין אותו, מודיעין הם לאחרים, והדבר יגיע אלינו.

ז. כיצד המחאה? אומר בפני שנים: 'פלוני שהוא משתמש בחצרי או בשדי - גזלן הוא, ולעתיד אני תובע אותו בדין'. וכן אם אמר להם: 'שכורה היא בידו', או 'משכונה, ואם יטען עלי שמכרתי או נתתי, אני תובע אותו בדין', וכן כל כיוצא בזה - הרי זו מחאה, אף על פי שלא מחה במדינה זו שהחזיק בה זה. אבל אם אמר להן: 'פלוני שמשתמש בחצרי גזלן הוא' - אין זו מחאה; שהרי ראובן אומר: 'כששמעתי, אמרתי: שמה חרף אותי בלבד, ולפיכך לא נזהרתי בשטרי'.

ח. מחאה בפני שנים; וכותבין, אף על פי שלא אמר להם 'כתבו'. וכיון שמתה בשנה ראשונה, אינו צריך לחזור ולמחות בכל שנה ושנה; אבל צריך שלא יהיה בין מחאה למחאה שלש שנים גמורות. לפיכך, צריך למחות בסוף כל שלש; ואם מחה, ועמד שלש שנים גמורות, ואחר כך מחה - אינה כלום.

ט. הביא ראובן עדים, שנה שמעון בעל השדה קבץ פרות שדה זו, ונתנם לי' - תעמד השדה ביד ראובן, ואפלו טען ששמעון מכרה לו או נתנה לו היום; שאלו לא מכר או נתן - לא היה משמש את ראובן בשדה זו, ונתן לו פרוטיה.

י. טען שמעון ואמר: 'אמת היה הדבר, ולפרות הורדתי, ושללו היו הפרות, אבל הגוף לא מכרתי' - נאמן, וחזרת לשמעון; אלא אם כן אכלה ראובן בפניו שלש שנים ולא מחה בו, כמו שבארנו.

הלכות טוען ונטען פרק יב

א. שלש שנים שאמרנו, מיום ליום; אפלו היו חסר יום אחד - לא החזיק, ומסלקין אותו ממנה. במה דברים אמורים? בקרקעות שהן עושין פרות תדיר - כגון הבתים, והחצרות, והבורות, והשיחין, והמערות, והתנאים, והפונדקיות, והמרחצאות, והשוככות, ובתי הבדין, ושדה בית השלהין שמשקין אותה תמיד וזורעין בה ונוטעין, והגנות, והפרדסין; וכן העבדים המהלכין, כמו שבארנו. אבל שדה הבעל שהיא שתה ממי גשמים בלבד, ושדה האילן - אינה מיום ליום; אלא כיון שאכל שלש תבואות ממין אחד, הרי אלו כשלש שנים. כיצד? היתה שדה תמרים, וגדר שלש גדרות, או שדה ענבים, וכצר שלש בצירות, או שדה זיתים, ומסק שלש מסיקות - הרי אלו כשלש שנים, והחזיק. ואפלו היו האילנות רצופין, ולא היה ביניהן רחוק הראוי להן, שהרי סופן ליבש - הואיל ואכלן שלש שנים, החזיק.

ב. הביא עדים שהיה דר בחצר זו שלש שנים, או

יום שישי

הלכות טוען ונטען פּרָק יג

א. ואלו שאין מעמידין את הקרקע בידן, אף על פי שאכלוה שלש שנים: האמנין, והאריסין, והאפטרופין, והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי הבן; שכל אחד אחד מאלו, אין מקפידין זה על זה, לפיכך אין אכילתן ראיה, אף על פי שלא מחו בהם הבעלים, אלא תחזר הקרקע לבעלים שהביאו ראיה שזאת הארץ ידועה להן, וישבעו הסת שלא מכרו ולא נתנו, כמו שבארנו.

ב. וכן ראשי גליות של אותו הזמן, והגולן, והגוי - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי זרוע. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה, מפני שאין להן טענה כדי שתעמד הקרקע בידם; אלא תחזר לבעלים. וכן המחזיק בנכסייהן, אין אכילתו ראיה.

ג. כיצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טוען שהיא לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שתפו בה או אריסו או אפטרופו, ומפני זה לא מטה - תחזר השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. והוא הדין לשארן. אבל אם לא הביא שמעון ראיה שראובן היה שתף או אריס, אלא ראובן הודה מעצמו ואמר: 'כן, היה שתפי, ומכר לי' - הואיל ואכל שני חזקה, ויכול לומר 'לא היה שתפי מעולם' - הרי זה נאמן, כשאר כל אדם.

ד. האמנין כיצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין אותה שנים רבות. ירדו מאמנותן - אם אכלו אותה שלש שנים מאחר שיורדו מאמנותן, יש להן חזקה.

ה. האריסין כיצד? כגון שהיה אריס לאביו של בעל השדה, או לאנשי משפחתו; שפיון שהוא אריס של בתי אבות, אין ממחין הבעלים בידו. אבל אם זה הוא שנעשה לו אריס תחלה - הואיל ואכלה פלה שני חזקה, מעמידין אותה בידו, ואומרים לבעלים: 'היאך אכל שנה אחר שנה, ולא מחית בו?'

ו. אריס של בתי אבות שהוריד אריסין מתחת ידו, יש לו חזקה; שאין מורידין אריסין אחרים לנכסי אדם, והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממנה על האריסין עשו אותו. ואריס שיורד מאריסותו, ואכלה שלש שנים מאחר שיורד - החזיק.

ז. האפטרופין כיצד? בין שהיו אפטרופין על שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנה אותם בית דין בין שמנה אותם אבי תומים וגדלו היתומים והניחו אותם, בין שמנה אדם אפטרופין על הוצאתו והכנסתו - הואיל והן משתמשין ברשות, אין להן חזקה. עברו האפטרופין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר שעברו - הרי זו חזקה.

ח. השתפין כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין בה דין חלקה - אף על פי שאכל את פלה האחד מהם כמה שנים, הרי היא בחזקת שניהם. ואם יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה - יש לו חזקה; שהרי אומרים

ט. גרה שנה אחר שנה, אפלו כמה שנים - הואיל ולא נהנה בה, אינה חזקה. וכן אם פתח בה שבילי המים, ופתח ושרד בלבד - הואיל ולא אכל פרות, אינה חזקה.

י. זרעה ולא הרויח כלום, אלא זרע כור ואסף כור - לא החזיק, שהרי לא נהנה.

יא. אכלה שחת, לא החזיק; ואם היה המקום דרפן לזרע לשחת, מפני שדמיו יקריין - הרי זו חזקה.

יב. אכלה ערלה שביעית וכלאים - אף על פי שנהנה בעברה, הרי זו חזקה.

יג. היה המקום שהחזיק בו סלע או חלמיש שאינו ראוי לזריעה - צריך להנות בו בדבר הראוי לו, כגון שישטח בו הפרות או יעמיד בו בהמה וכיוצא בזה; ואם לא נהנה בו כל אותן השלש שנים בדבר הראוי לו, לא החזיק.

יד. היה מעמיד בהמה במקום מסוים מחצר חבירו, או שהיה מגדל שם תרנגולין, או מעמיד תנור וכירים ורחים, או שנתן שם זבלו, בין שהעמיד מחיצה בין שלא העמיד - אם נשתמש בדברים אלו וכיוצא בהן שלש שנים ביום ובלילה, וטען על בעל החצר ואמר: 'אתה נתת לי מקום זה', או 'מכרתו לי' - הרי זו חזקה.

טו. שדה שהיא מקפת גדר, ובא זה שהחזיק בה, וזרע חוץ לגדר, ונהנה בכל המקום שאינו שמור - אף על פי שאכלו שנה אחר שנה, לא עלתה לו חזקה; שהבעלים טוענין ואומרים: 'בין שראינו שזרע במקום מפקר, אמרנו: כל מה שיזרע - חית השדה תאכלנו; ולפיכך לא מחית'. והוא הדין לכל הזרע מקום שאינו שמור, אלא רגל כל חיה ויד כל אדם מצויין בו.

טז. אכלה פלה חוץ מבית רבע - החזיק בכלה, חוץ מאותו בית רבע שלא נהנה בו; אפלו היה מקום חלמיש בתוך השדה - הואיל ולא נשתמש בו כראוי לו, אין לו בו חזקה.

יז. החזיק אחד באילנות ואכל פרותיהן, ואחד החזיק בקרקע וזרעה ואכל פרותיה, וכל אחד משניהם טוען 'שהכל שלי, ואני לקחתי' - זה שהחזיק באילנות ואכלם שלש שנים, יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו, והוא כמלא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן; וזה שהחזיק בקרקע, יש לו שאר הקרקע.

יח. וכן האוכל פרות אילן שלש שנים, וטען על בעל האילן: 'אתה מכרת לי אילן זה וקרקעו' - הרי זה יש לו חזקה כעבי האילן, עד התהום.

יט. שדה אילן שהיה בו שלשים אילנות בתוך בית שלש סאין, ואכל עשרה בשנה ראשונה, ועשרה בשנה שניה, ועשרה בשנה שלישית - החזיק בכל; והוא, שהיה העשרה שאכל מפרות בכל בית השלש סאין, ולא הוציאו שאר האילנות פרות; אבל אם הוציאו שאר האילנות פרות, ולא אכלן - לא החזיק אלא כמה שאכל.

כ. כמה דברים אמורים? בשאכל הוא מקצת הפרות, ובזו העם שאר הפרות. אבל אם הניח פרותיהן עליהן - הואיל ואכל אילן מפאן ואילן מפאן מכל השדה - החזיק בכל השדה, אף על פי שלא אסף כל פרותיה.

בא בטענת אביו, יש לו חזקה; בא בטענת אבי אביו, אין לו חזקה.

ה. הגוי - אפלו אכלה כמה שנים, אין אכילתו ראיה; ואם לא הביא שטר - תחזור השדה לבעלים בלא שום שבועה; שלא תקנו שבועת הסת אלא לישראל. וישראל הבא מחמת הגוי - הרי הוא כגוי, ואין אכילתו ראיה.

ו. טען זה הישראלי הבא מחמת הגוי ואמר: 'בפני לקחה הגוי שמכרה לי מזה הישראלי המערער עלי' - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שיכול לומר 'אני לקחתי ממך, והרי אכלתי שני חזקה' - יכול לומר 'מפלוני לקחתי, שבפני לקחה ממך'.

ז. אין מחזיקין בנכסי קטן, ואפלו הגדיל. ביצד? אכלה בפניו כשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: 'אתה מכרת לי', 'אתה נתת לי' - אין זה פלוס; עד שיאכל אותה שלש שנים רצופות אחר שהגדיל.

ח. מי שהחזיק בנכסי קטן שנים רבות, וטען ואמר: 'משכננה הם בנדי, ויש לי חוב עליהם כך וכך' - הואיל ואלו רצה אומר: 'לקוחים הם בנדי' - נאמן; שהרי אינה מחזקת שהיא לאביו של זה; והרי זה גובה משכנה מה שטען, ותחזור ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן; ותחזור השדה וכל הפרות שאכל ליתומים עד שיגדלו, ויעשה עמהם דין.

ט. אכלה שני חזקה בחיי אביהן - מתוך שיכול לומר 'לקוחה היא בנדי מאביהן' - נאמן לומר 'חוב יש לי על אביהן, ואגבה אותו מן הפרות'; וגובהו שלא בשבועה, מתוך שיכול לומר 'שלי היא'.

י. בורח שברח מחמת סכנת נפשות, כגון שהיה המלך מבקש אותו להמיתו - אין מחזיקין בנכסיו. אפלו אכל המחזיק כמה שנים, וטען שלקח - אין אכילתו ראיה; ואין אומרין לבעל השדה, 'למה לא מחית', מפני שהוא מתעסק בנפשו. אבל הבורח מחמת ממונו, הרי הוא ככל אדם; ואם לא מחה, מחזיקין בנכסיו.

יא. מחזיקין בנכסי אשת איש. ביצד? אכלה מקצת שני חזקה בחיי הבעל, ושלש שנים אחר מיתת הבעל, וטען ואמר: 'מכרתה לי את ובעלה' - מעמידין אותה בנדי, מתוך שיכול לומר 'ממך לקחתי אחר מות בעלה'; שהרי אכלה שני חזקה אחר מיתת הבעל, ולא מחת בו. אבל אם אכלה בחיי בעלה כמה שנים, ולא אכלה שני חזקה אחר מיתת הבעל - אין לו חזקה.

יב. כל חזקה שאין עמה טענה, אינה חזקה. ביצד? הרי שאכל פרות שדה זו כמה שנים, וכא המערער ואמר לו: 'מאין לך שדה זו? שלי היא! השיבו ואמר לו: 'איני יודע של מי היא, וכיין שלא אמר לי אדם, נרדתי לתוכה' - אין זו חזקה; שהרי לא טען שלקחה, ולא שנתנה לו, ולא שירשה. אף על פי שלא טען, אין מוציאין אותה מידו, עד שיביא זה המערער עדים שהיא שלו. הביא עדים - תחזור לו השדה, ומוציאין מזה כל הפרות שאכל. ואין פותחין

לשתפו: 'אם באמת שלא מכרת ולא נתת, היאך אכל את פלה, ואתה שותק, ולא מחית בו בכל שלש שנים? וכן האיש שאכל נכסי אשתו שני חזקה - אף על פי שהתנה עמה שאין לו פרות בנכסיה, ואפלו התנה עמה כשהיא ארוסה שלא יירשנה, ואחר כך אכל ובנה והרס, ויעשה כל מה שעשה; וכן האשה שאכלה פרות נכסי בעלה, ונשתמשה בהן כחפצה כמה שנים - אף על פי שיחד לה שדה במזונותיה, ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה. וכן הדין שהוא סומך על שלחנו של אביו, ונחשב בכלל בני ביתו - אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך על שלחנו שני חזקה - אין אכילתן ראיה.

ט. וכן שפרש מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו ספק גרושין - הרי הם כשאר כל אדם.

י. ראשי גליות שהיו בימי חקמים - לפי שהיה בידן כח לרדות את העם, אין אכילתם ראיה; וכן אחר שהחזיק בנכסיהם - אף על פי שאכל כמה שנים, אין אכילתו ראיה. לפי שאינם ממחזין, מפני שידן תקפה - כל זמן שירצו, מסלקין זה ממנה; אבל נשבעין הסת, שלא מכרו ולא נתנו. ואם הן החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא מכר - נשבע הסת שלא מכר להן ולא נתן להן.

יא. הגזלן ביצד? מי שהחזק גזלן על שדה זו, או מי שהחזקו שהן הורגין נפשות על עסקי ממונו - אף על פי שאכל שדה זו כמה שנים - לא החזיק, ותחזור השדה לבעלים.

הלכות טוען ונטען פרק יד

א. כל אלו שאין אכילתן ראיה - אם הביאו עדים שמכרו להן הבעלים שדה זו, או נתניה להם במתנה - ראיתם ראיה; חוץ מן הגזלן, והבעל בנכסי אשתו. באיזה נכסים אמרו? בנכסי צאן ברזל, או בשדה שיחד לה בכתבתה, ובשדה שכתב לה בכתבתה, ובשדה שנתן לה בשום משלו. אבל בנכסי מלוג - יש לו ראיה, כמו שבארנו בהלכות אישות.

ב. ביצד הגזלן אין לו ראיה? כיון שהחזק גזלן על שדה זו - אף על פי שהביא ראיה שהודה הבעל בפני עדים, שמכר לו שדה זו ולקח דמים, והבעלים אומרים: 'לא מכרנו, אלא מפני היראה הודינו לו' - מוציאין את השדה מידו, ואין לו פלוס. ואם העידו העדים שבפניהם מנה לו כך וכך - מוציאין את השדה מיד הגזלן, ומחזירין לו הבעלים את הדמים, כמו שבארנו בהלכות גזלה.

ג. בן האמן וכן האריס וכן האפיטרופוס שאכלו שדה זו שני חזקה - אם טענו שהבעלים מכרו להם או נתנו להם, יש להם חזקה; ואם טענו שהיא ירשה להם מאבותיהם שאכלוה שני חזקה, אין להם חזקה. ואם הביאו עדים שהודו הבעלים לאביהם שמכרוה להן, או נתניה להן - מעמידין את השדה בידם.

ד. בן הגזלן - אף על פי שהביא ראיה שהודו הבעלים לאביו, אינה ראיה, כמו שבארנו. אבל בן בן הגזלן - אפלו

ה. הביא האחד עדים שהיא של אבותיו, ושאכלה שני חזקה, והרי היא תחת ידו, והביא השני עדים שאכלה שני חזקה, והרי היא תחת ידו - נמצאת עדות החזקה של שניהם מכחשת; מעמידין אותה ביד זה שהעידו לו עדי החזקה שהיא של אבותיו, ומורידין אותו לתוכה. חזר השני והביא גם הוא עדים שהיא של אבותיו, שהרי נמצאת גם עדות זו מכחשת - חוזרין בית דין, ומסלקין ממנה את הראשון, ומניחין אותה בין שניהם; וכל המתגבר, ירד בה.

ו. זה אומר 'של אבותי' וזה אומר 'של אבותי', זה הביא עדים שהיא של אבותיו, וזה הביא עדים שאכלה שני חזקה - תחזר לזה שהביא עדים שהיא של אבותיו, וחוזר זה כל הפרות שאכל; שהרי לא טען עליו כלום, ואין אכילתו ראיה, שכל חזקה שאין עמה טענה על הפעלים, אינה כלום. חזר זה המחזיק ואמר: 'כן, של אבותיך היתה, ואתה מכרתה לי, וזה ששענתי תחלה שהיא של אבותי, כלומר שאני סומך עליה, והרי היא שלי כשל אבותי', או שאמר: 'כן של אבותי, שלקחתי מאבותיך' - הרי זו טענה נכונה, שהרי נתן אמתלא לדבריו הראשונים; ומעמידין אותה בידו. ואם כשטען בתחלה אמר לו: 'של אבותי, ולא של אבותיך' - אין שומעין לו בטענה זו האחרת. וכן כל פיוצא בזה.

ז. ראובן שהיה בתוך שדה, בא שמעון וערער עליו, ואמר ראובן: 'שדה זו מלוי גניתי, ואכלתי אותה שני חזקה', אמר לו שמעון: 'יחלא שטר זה מקים בדי, שאני לקחתי מלוי מהיום ארבע שנים', חזר ראובן ואמר: 'וכי תעלה על דעתך ששילש שנים בלבד משקנתי? שנים רבות יש לי משלקחתי, ואני קדמתיך' - הרי טענת ראובן טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה. לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים, שנמצא שאכלה שני חזקה קדם שלקחה שמעון - מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע שנים - תחזר לשמעון; שאין לה מחאה מלוי גדולה מזו, שהרי מכרה קדם שיחזיק ראובן.

ח. זה אומר 'של אבותי' והביא עדים, וזה אומר 'של אבותי' ואין לו עדים - תחזר לזה שהביא עדים; ומוציאין מזה כל הפרות שהודה בהן שאכלו, אף על פי שאין עליו עדים שאכל, שהרי הוא אומר שמחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיא של אבותיו של זה הטוען. וכן כל פיוצא בזה.

ט. הביא המערער עדים שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען 'ממך לקחתי, והרי שטר', והוציא שטר מקים, טען המערער שהוא מזנף, והודה בעל השטר ואמר: 'כן הוא, אבל הנה לי שטר כשר ואכר, ולקחתי זה בדי בדי לאים עליו שיודה שמכר לי באמת' - הואיל ואלו רצה הנה עומד בשטרו, שהרי מקים הוא - הרי זה נאמן, ואין מוציאין את השדה מתחת ידו; וישבע הסת.

י. הביא המערער עדים שזו השדה שלו, וזה שבתוכה טוען: 'ממך לקחתי, ואכלתי שני חזקה', והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער ואמר: 'היאך תטען שלקחתה ממני היום שלש שנים, ובאותו הזמן לא הייתי במדינה' - מצריכין זה שבתוכה להביא ראיה שזה פלוני שמערער הנה עמו במדינה בזמן זה שטוען שמכרה לו בו, אותו ממנה.

לזה המחזיק תחלה; ואין אומרין לו, 'שמא שטר הנה לך ואבד', עד שיטען הוא מעצמו. ואם לא טען, יחזיר כל הפרות שאכל. וכן האוכל שני חזקה מחמת שיש שטר בידו, ונמצא השטר בטל - בטלה החזקה, ותחזר השדה עם כל הפרות לפעלים.

יג. הבא מחמת ירשה - צריך להביא ראיה שדר אביו בשדה זו או נשתמש בה, אפלו יום אחד; וכיון שאכלה הוא שלש שנים מחמת אביו, מעמידין אותה בידו. אבל אם לא הביא ראיה שדר בה אביו כלל - תחזר השדה וכל הפרות, למערער שיש לו עדים שהיא שלו, שהרי אינו טוען עליו שמכר או נתן לו, ולא נודעה קרקע זו לאבותיו. הביא ראיה שנראה בה אביו - אינה כלום, שמא בא לבקר אותה ולא קננה; אלא צריך להביא ראיה שדר בה אביו, אפלו יום אחד.

יד. הרי שאכל שדה זו שנים רבות, ובא המערער ואמר לו: 'מה לך ולשדה זו? הודה ואמר לו: 'יודע אני שהיתה שלך, אבל פלוני מכרה לי והוא לקחה ממך', ואמר לו המערער: 'פלוני שמכר לך, גזלן הוא' - הואיל והודה שהיא שלו, ושללא לקחה ממנו, תחזר השדה וכל הפרות למערער, אף על פי שאין לזה המערער עדים שהיא שלו. וכן כל פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים שפלוני שמכרה לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: 'בפני לקחה ממך, ואחר כך מכרה לי' - מעמידין אותה בידו; שהרי יש לו טענה עם חזקתו, ואלו רצה - טען ואמר 'ממך לקחתי', שהרי יש לו שני חזקה.

הלכות טוען ונטען פרק טו

א. מי שערער על השדה, והביא עדים שהיא ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו, והביא עדים שאכלה שני חזקה - אומרין לו בתחלה: 'קים שטרך'; אם נתקם - הרי מוטב, וידון בשטר; ואם אי אפשר לו לקימו - סומכין על עדי החזקה, וישבע הסת שלקחה.

ב. עדי החזקה שהעיד אחד משניהן שאכלה חטים שני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן קממת; שאין העד מדקדק בזה. העיד האחד שאכלה זה שנה ראשונה ושלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית וששית - אין עדותן מצטרפת; שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה; ותחזר הקרקע והפרות.

ג. מי שיגרד לשדה בחזקת שהוא יורש, ואכל פרוטיה, ונמצא יורש אחר שהוא קרוב ממנו, וראוי לירשה - בין שנמצא בעדים, בין שהודה לו זה שיגרד תחלה - חזב להחזיר כל הפרות שאכל.

ד. שנים שהיו עוררין על השדה, זה אומר 'שלי' וזה אומר 'שלי', ואין לאחד מהן ראיה, או שהביא כל אחד מהן עדים שהיא שלו, או שהיא של אבותיו, או שהביא כל אחד משניהם עדים שאכלה שני חזקה, והשנים שהעידו בהן אלו הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו - מניחין אותה ביניהן, וכל המתגבר ירד בה; ויהיה האחר מוציא מידו, ועליו הראיה. ואם בא שלישי, ותקף עליה וגרד לתוכה - מסלקין אותו ממנה.

לשמעון לומר: 'רצייתי לקנות ממך, כדי שלא תערער ולא מטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היא שלך, אם אינה'. וכן כל פיוצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו, אין טוענין לו.

ה. ראובן שערער, והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שבתוכה טוען: 'אתה מכרתה לי ואכלתיך שני חזקה', וראובן אומר: 'גזל אכלתי' - בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל, שהרי הוא אומר 'שלי אכלתי'; ואין עליו עדים שמחייבין אותו בפרות, שהרי מעצמו הודה. וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים, לנפות כחו של אוכל הוא בא, ואלו היה עמו אחר, היתה השדה עומדת בידו. לפיכך, ישבע ראובן הסת שלא מכר, ותחזר לו השדה; וישבע שמעון הסת שאינו מחייב לו כלום בפרות שאכל, ויפטר. ו. היו שני עדים מעידים על שמעון שאכלה פחות משני חזקה, יחזיר כל הפרות שאכל. ואפלו היה עד אחד - חייב להחזיר על פיו, שהרי אינו מכחיש העד, אלא אומר: 'אמת העיד, ואכלתי שתי שנים, ושלי אכלתי'; נמצא מחייב שבועה, ואינו יכול להשבע, ומשלם.

ז. כל המחייב להחזיר הפרות - אם לא היו ידועין, ואין בית דין יכולין לשער אותן כשכר הבתים וכיוצא מהם שהוא ידוע, אלא היו פרות אילן או פרות שדה, שאינן ידועין - הואיל ואין פאן טענה ודעה, ישלם מה שיודה לו שאכלו; ומחרימין על מי שאכל יותר, ולא ישלם.

ח. כל המחזיר קרקע מתחת ידו - אם השפירה לאחריים כשהיה מחזיק בה, והיו השוכרין קניין - מוציאין מהם השכר פעם שניה, ונותנין לבעל הקרקע, וחוזרין ותובעין זה שהשפיר להם מקום שאינו שלו.

ט. אסור לאדם לטען טענת שקר, כדי לענות הדין או כדי לעכבו. כיצד? היה נושה בחברו מנה - לא יטענונו מאתים, כדי שיודה במנה ויתחייב שבועה. היה נושה בו מנה, וטענו מאתים - לא יאמר: 'אכפר הכל בבית דין, ואודה לו במנה ביני לבינו, כדי שלא אתחייב לו שבועה'.

י. היו שלשה נושין מנה באחד, וכפר בהם - לא יהיה אחד תובע, ושנים מעידים, וכשיוציאו ממנו, יחלקו. ועל דברים אלו וכיוצא בהם, הזהיר הכתוב ואמר: "מדבר שקר - תרחק".

בריך רחמנא דסייען

הלכות נחלות

מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות נחלות פרא

א. סדר נחלות כך הוא: מי שמת - יירשנו בניו, והם קודמין לכל; והזכרים קודמין לנקבות.

אפלו יום אחד, כדי שיהיה אפשר שימכר לו; ואם לא הביא, מסלקין אותו.

יא. מי שהלך למדינת הים, ואבדה דרך שדהו, בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותו לארבעה אנשים, בין שהיו הארבעה קנו מאחד - הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר לו: 'שמא דרך שלך על חברי היא'; לפיכך, יקנה לו דרך במאה מנה, או יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד שקנה אותן מארבעה - אין לו עליו דרך; שהרי אומר לו: 'עתה אם אחזיר לכל אחד שטרו, אין אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד מהן כל זכות שיש לו'. אבל אם היה בעל ארבע השדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: 'מכל מקום דרכי עליך'; וילך לו בקצרה, באי זו שדה שירצה בעל השדות. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך, ואמר 'זו היא דרכי' - אין מסלקין אותו ממנה, אלא בראיה ברוחה.

שבת קודש

הלכות טוען ונטען פרא טז

א. ראובן שמכר שדה לשמעון, והיה לוי מעדי השטר, וקא לוי לערער על השדה, ולטען שראובן גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל זכותו; שאומרין לו: 'היאך תעיד על המכר, ותחזר ותערער'? וכן אם העיד לוי בשטר שכתוב בו: 'השדה הפלונית של ראובן מצד מזרח', או 'מצרב' - הואיל ועשה השדה סימן לאחר, והעיד בשטר - אבד את זכותו, ואינו יכול לחזר ולערער; שאומרין לו: 'היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו שהשדה הזאת מצד פלוני, ותחזר ותערער עליה'?

ב. טען העד ואמר: 'תלם אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד, הוא של ראובן' - הרי זו טענה הנשמעת; ויש לו לעורר על כל השדה, חוץ מאותו התלם. אין כל הדברים האמורים, אלא באחד מעדי השטר שבא לערער. אבל הדין שקנים השטר - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: 'לא ידעתי מה היה כתוב בשטר; מפני שיש לדניין לקנים השטר, אף על פי שלא קראוהו'. אבל העדים - אין חותמין על השטר, אלא אם כן קראוהו בלו ודקדקו בו.

ג. בא שמעון, ונמלך בלוי ואמר לו: 'הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך שנקנה אותה? ואמר לו לוי: 'לך וקנה, טובה היא' - יש ללוי לערער עליה, ולא אבד את זכותו, שהרי לא עשה מעשה; ויש לו לומר: 'יצוני היה שמתא מתחת יד ראובן שהוא אלם, כדי שאתבענה בדין ואקח שדי'.

ד. ראובן שערער על שמעון, ושמעון אומר: 'איני יודע מה אתה שח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה, והרי עדים שאכלתיך שני חזקה' - אומר לו ראובן: 'והלא יש לי עדים, שבערב באת אלי ואמרתי לי, מכור לי שדה זו' - אין זו ראיה; ויש

ב. בכל מקום - אין לנקבה עם הזכר ירשה. אם אין לו בנים, יירשנו אביו; ואין האם יורשת את בניה. ודבר זה מפי הקבלה.

ג. וכל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו קודמין. לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה - אם הניח בן, יורש הכל. לא נמצא לו בן בעולם, מעינין על זרעו של בן: אם נמצא להן זרע, בין זכרים בין נקבות - אפלו בת בת בנו, עד סוף העולם - היא תירש הכל. לא נמצא לו זרע בן, חוזרין אצל הבת. היתה לו בת, תירש את הכל. לא נמצאת לו בת בעולם, מעינין על זרע הבת: אם נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יירש הכל. לא נמצא לו זרע בת, חוזר הירשה לאביו. אם לא היה אביו קדם - מעינין על זרע האב, שהם אחי המת: נמצא לו אח או זרע אח, יורש הכל. ואם לאו, חוזרין אצל האחיות: נמצאת לו אחות או זרעה, יירשו הכל. ואם לא נמצא לו זרע אחים - הואיל ואין לאב זרע, תחזר הירשה לאביו האב. לא היה אביו האב קדם - מעינין על זרעו של אביו האב, שהם אחי אביו של מת; והזכרים קודמין לנקבות, וזרעו של זכרים קודם לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרעם - תחזר הירשה לאביו האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשת ועולה, עד ראובן. נמצאת אומר, הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאביו אביו, וכל יוצאי ירכו קודמין לאביו אביו. ואביו המת קודם לאחי המת, מפני שהן יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאביו אביו, וכל יוצאי ירכו קודמין לאביו אביו. אביו האב קודם לאחי אביו של מת, ואח אביו קודם לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו, ואחות אביו קודמת לאביו אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכו של אחות אביו קודמין לאביו אביו. ועל דרך זו הולך ועולה, עד ראש הדורות; לפיכך, אין לך אדם מיישראל שאין לו יורש.

ד. מי שמת והניח בת וכת הבן - ואפלו בת בת הבן עד סוף פקד הדורות - היא קודמת ותירש הכל, ואין לבת כלום. והוא הדין לבת האח עם האחיות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו, וכל פיוצא בהן.

ה. מי שהיה לו שני בנים, ומתו השנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן - נמצאו שלשת בני בן יורשין חצי הנחלה, וכת בנו יורשת החצי; שכל אחד מהן יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בגי האחים, ובגי אחי האב, עד ראש הדורות.

ו. משפחת האם אינה קרויה משפחה, ואין ירשה אלא למשפחת האב; לפיכך, האחים מן האם, אינן יורשין זה את זה; והאחין מן האב, יורשין זה את זה. ואחד אחיו מאביו בלבד, או אחיו שהוא מאביו ומאמו.

ז. כל הקרובין בעברה, יורשין ככשרים. ביצד? כגון שהיה לו בן ממזר, או אח ממזר - הרי אלו כשאר הבנים וכשאר האחים לנחלה. אבל בנו מן השפחה או מן הנכרית - אינו בן לדבר מן הדברים, ואינו יורש כלל.

ח. האשה אינה יורשת את בעלה כלל; והבעל יורש את כל נכסי אשתו, מדברי סופרים. והוא קודם לכל בירשתה, אף על פי שהיא אסורה עליו - כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ואף על פי שהיא קטנה, ואף על פי שהבעל חרש - הוא יורש את אשתו.

ט. כבר אמרנו בהלכות אישות, שאין הבעל יורש את אשתו, עד שתכנס לרשותו, ושאין הפקח יורש את החרש שנסאת כשהיא חרשת, אפלו נתפקחה. ושם בארנו, שהוא יורש כל נכסי אשתו שבאו לרשותה והחזקו, בין נכסים שהכניסה לו בנדונייתה, בין נכסים שלא הכניסה לו. ומי שנתגרשה ספק גרושין, ומתה - אין הבעל יורשה.

י. בעל שנשא קטנה שאינה צריכה מאון - אינו יורשה; שהרי אין כאן שם אישות. וכן שוטה שנשא פקחה, או פקח שנשא שוטה - אינו יורשה; שהרי לא תקנו חכמים להם נשואין.

יא. בעל שמתה אשתו, ואחר כך מת אביו או אחיה או אחד מן המורישין אותה - אין הבעל יורש אותן, אלא יירש אותן זרעה, אם היה לה זרע, או תחזר הירשה למשפחת בית אביו; שאין הבעל יורש נכסים הראויין לבוא לאחרי מכאן, אלא הנכסים שבכר באו לרשותה קדם שמתה.

יב. וכן אין הבעל יורש את אשתו והוא בכבר, כשאר היוורשין של משפחת האב. ביצד? בעל שמת, ואחר כך מתה אשתו - אין אומרין, הואיל והבעל היה קודם לכל אדם בירשתה, כך יורשי הבעל יקדמו לשאר יורשי האשה; אלא יורשי האשה ממשפחת בית אביו, הם היוורשים אותה, אם מתה אחר בעלה.

יג. וכן אין הבן יורש את אמו בקברו, כדי להנחיל לאחיו מאביו. ביצד? מי שמת, ואחר כך מתה אמו - אין אומרין, הואיל ואלו היה הבן קדם הוא היה קודם לכל, אף יורשין של בן קודמין ליוורשיה של אשה זו, ונמצאו אחיו מאביו יורשין את אמו של זה אחר מותו; אלא זרע בנה הוא שייגרשה, אם היה לו זרע. ואם אין לו זרע, תחזר הנחלה למשפחת בית אביו. אבל אם מתה האם תחלה, ואחר כך מת הבן - אפלו היה קטן בן יומו, ולא פלו לו חדשיו - הואיל ויהיה אחר אמו שעה אחת, ומת, הרי זה נחל את אמו, ומנחיל אותה הנחלה ליוורשיו ממשפחת אביו.

הלכות נחלות פ"ק ב

א. הבכור נוטל פי שנים פאחד בנכסי אביו, שנאמר: "לתת לו פי שנים". ביצד? הניח חמשה בנים, ואחד מהן בכור - הבכור נוטל שלישי הממון, וכל אחד מהן הארבעה הפשוטין נוטל שתות. היו תשעה בנים - הרי האחד הבכור נוטל חמיש, וכל אחד מהן השמונה הפשוטין נוטל עשור. וכן על החלוקה הזאת חולקין לעולם.

ב. בכור שנולד לאחר מיתת אביו - אינו נוטל פי שנים, שנאמר: "והיה ביום הנחילו את בניו". פי את הבכור בן השנואה יפיר". ואם יצאת פדחתו בתי אביו - אף על פי שלא יצא כל ראשו לאויר העולם אלא לאחר מיתת אביו, הרי זה נוטל פי שנים.

מת, הבא אחריו בכור לנחלה. שזה שנאמר: "ראשית אנו", הוא שלא נולד לו קדם לזה ולד שיצא חי לאויר העולם. לפיכך, בן תשעה שיצא רב ראשו חי, הבא אחריו אינו בכור.

יא. יוצא דפן, והבא אחריו - שניהם אינן בכור: הראשון, לפי שלא נולד, ונאמר: "ויילדו לו בנים"; והשני, שהרי קדמו אחר.

יב. היו לו בנים בניהו, ונתגיר - אין לו בכור לנחלה. אבל ישראל שהיה לו בן מן השפחה ומן הגויה - הואיל ואינו קרוי בנו - הרי הבא לו אחריו מן הישראלית, בכור לנחלה ונוטל פי שנים.

יג. הנה הבכור ממזר - נוטל פי שנים, שנאמר: "כי את הבכור בן השנואה יפיר", זו ששנואה בגשואיה. ואין צריך לומר, אם הנה בן גרושה או בן חלוצה.

יד. שלשה נאמנים על הבכור - חיה, ואמו, ואביו. חיה - מיד; שאם אמרה: 'זה יצא ראשון', נאמנת. ואמו - כל שבעת ימי הלדה נאמנת לומר: 'זה הוא הבכור'. ואביו - לעולם. אפלו אמר האב על מי שלא התזק בנו כלל, 'זה הוא בני ובכורי' - הוא נאמן; וכן אם אמר על המחזק לנו שהוא בכורו, 'אינו בכור' - נאמן.

טו. האב שנשפתק - בודקין אותו, בדרך שבודקין לגטין: אם רמו או פתב שזה בנו בכורו, הרי זה נוטל פי שנים.

טז. העידו עדים שהן שמעו אביו של זה אומר דברים פך וכו', שהרי אותן הדברים יודע מקללן שזה בנו בכורו - הרי זה נוטל פי שנים, אף על פי שלא אמר האב בפרוש 'זה בני בכורי'.

יז. שמעו מן האב שאמר: 'זה בני בכור' - אינו נוטל בעדות זו פי שנים; שמא בכור לאמו הוא, ולזה נתפון האב; עד שיאמר 'בני בכורי'.

ג. בכור טמטום שנקרע ונמצא זכר, אינו נוטל פי שנים; וכן פשוט שנקרע ונמצא זכר, אינו ממצט בחלק בכורה, שנאמר: "ויילדו לו בנים", עד שיהיה בן משעת לדה.

ד. כיצד אינו ממצט בחלק בכורה? הרי שהיה לו בכור, ושני פשוטים, וזה הטמטום שנקרע ונמצא זכר - הבכור נוטל חצי הממון, וכאלו אין עמו אלא שני הפשוטים בלבד; והחצי הנשאר, חולקין אותו שני הפשוטין עם הנקרע בשוה.

ה. קטן בן יום אחד, ממצט בחלק בכורה; אבל לא העבר. ובן שנולד לאחר מיתת אביו, אינו ממצט בחלק בכורה.

ו. בן שנשפתק לנו אם הוא בכור או פשוט, כגון שנתערב עם אחר - אינו נוטל פי שנים. וכיצד עושין? אם הברו, ולבסוף נתערבו - כותבין הרשאה זה לזה, ונוטלין חלק בכורה עם אחיהם; ואם לא הברו, כגון שנולדו במחבואה אחת - אין כותבין הרשאה, ואין כאן חלק בכורה.

ז. מי שהיו לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו שניהם בחייו, והניחו בנים, הבכור הניח בת והפשוט הניח בן - הרי בן הפשוט יורש בנכסי הדין שלישי, שהוא חלק אביו, ובת הבכור יורשת שני שלישים, שהוא חלק אביה. וכן הדין בבני האחין, ובבני אחי האב, ובכל היורשין - אם הנה אבי אחד מן היורשין בכור, נוטל חלק בכורה שלו זה היורש מחמתו.

ח. אין הבכור נוטל פי שנים בנכסי האם. כיצד? בכור ופשוט שירשו את אמן - חולקין בשוה, בין שהיה בכור לנחלה בין שהיה פטר רחם.

ט. בכור הנחלה - הוא הנולד לאב ראשון, שנאמר: "כי הוא ראשית אנו". ואין משגיחין על האם; אפלו ילדה כמה בנים, הואיל וזה ראשון לאביו, יירש פי שנים.

י. הבא אחר הנפלים - אף על פי שיצא ראש הנפל כשהוא חי, הבא אחריו בכור לנחלה; וכן בן תשעה שיצא ראשו

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום — ו' תמוז-י"ב תמוז ה'תשס"ו

ב. שנים שאמרו: 'באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלוני', ובאו שנים ואמרו: 'ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי' - אפלו העידו האחרונים שקדם כמה ימים הרגו - הרי זה ההורג עם עדיו הראשונים נהרגין, שהרי הונומו; שבעת שהעידו שהרג, עדין לא נגמר דינו להרג. אבל באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה', ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם במקום הרחוק, אלא מערב שבת נגמר דינו', או 'בשני בשבת נגמר דינו' - אין עדים אלו שהונומו נהרגין; וכן מכל מקום בעת שהעידו עליו, כבר נגמר דינו להריגה. וכן לענין תשלומי קנס. כיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת גנב וטבח ונגמר דינו', ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אבל מערב שבת נגמר דינו' - אפלו אמרו: 'בשני בשבת גנב

יום ראשון

הלכות עדות פּרָק יט

א. שנים שהעידו ואמרו: 'במזרח הבירה הרג זה את הנפש בשעה פלונית', ובאו שנים ואמרו להם: 'במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת' - אם יכול העומד במערב לראות מה יש במזרח, אינם זוממין; ואם אינו יכול לראות, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שמא מאור עיניהם של ראשונים רב, וראוין ממרחק יתר מכל אדם'. וכן אם העידו שנים ואמרו: 'בבקר הרג זה את הנפש בירושלים', ובאו שנים ואמרו להם: 'ביום זה בערב הייתם עמנו בלד' - אם יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד מבקר עד ערב, אינם זוממין; ואם אינו יכול להגיע, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שמא פר קל ביותר נודמן להם, וקפלו את הדרך'; אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם ומזמין אותם.

ה. כשם שהשנים מזמין את המאה אם העידו המאה בכת אחת - כך הם מזמין אותן אפלו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים. כיצד? כת שהעידה על ראובן שהרג שמעון בירושלים, ובאו שני עדים והזמוהו, ובאה כת שניה והעידה אותה עדות עצמה שראובן הרג שמעון בירושלים, ועמדו אותם השנים והזמו גם זאת הכת השניה, וכן השלישית, והרביעית - אפלו הן מאה - כלן נהרגין על פי אלו השנים. ו. כת שהעידה על ראובן שהרג שמעון, ובאה כת שניה והזמה את הכת הראשונה - נהרגו העדים הזוממין, וינצל ראובן. באה כת שלישית, והזמה את הכת השניה - תהרג רביעית, והזמה את הכת השלישית - תהרג הכת הרביעית, והזמה את הכת הראשונה. באה כת נוספת והזמה את זו - כת נכנסת וכת יוצאת.

ז. עדים שהעידו על איש טרפה שהרג, והזמוהו - אין נהרגין; שאפלו תרגוהו בידיהם - אין נהרגין, לפי שהוא טרפה. וכן העדים שהיו טרפה, והעידו בדבר שחביבין עליו מיתת בית דין, והזמוהו - אין נהרגין; שאם יזמו זוממיהם - אין זוממיהם נהרגין, שלא הזמו אלא טרפה.

ח. עדים שהעידו על אחד, והרשיעוהו רשע שאין בו לא מלקות ולא חיוב מוון, ואחר כך הזמוהו - הרי אלו לוקין, אף על פי שלא זממו להלקות זה ולא לחיבו מוון. כיצד? העידו על כהן שהוא חלל, כגון שהעידו: 'בפנינו נתגדשה אמו' או 'נחלצה במקום פלוני ביום פלוני', והזמוהו - הרי אלו לוקין. וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה, והזמוהו - לוקין, ואין גולין. העידו על שורו של זה שהרג הנפש, והזמוהו - לוקין, ואין משלמין את הכפר. העידו עליו שנמכר בעבד עברי, והזמוהו - לוקין. וארבעה דברים אלו, מפי הקבלה הן.

ט. כך קבלו תכמים, ששנים שהרשיעו את הצדיק והצדיקו את הרשע בעדותם, ובאו אחרים והזמוהו והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע - הראשונים לוקין, אף על פי שלא הרשיעו את הצדיק להלקותו. אבל אם העידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז - הרי אלו לוקין, משום שנאמר: 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו'.

י. שנים שהעידו על ראובן שנאף עם בת כהן, ונגמר דין ראובן לחנק ודין הנואפת לשרפה, ואחר כך נמצאו זוממין - הרי אלו נהגין, ואינם נשרפין; ודבר זה קבלה.

יום שלישי

הלכות עדות פרק כא

א. שנים שהעידו שגרש פלוני אשתו ולא נתן לה כתובה, והזמוהו, והלא בין היום בין למחר, אם גרש סופו לתן כתובה - אומדין כמה רוצה אדם לתן בכתבתה של זו כשתמכר אותה בטובת הנגיה, ומשלמין דמי טובת הנגיה זו. ומשערין באשה ובכתבתה, שאם היתה האשה חולה או זקנה, או שהיה שלום בינה לבין בעלה - אין דמי הכתובה כשתמכר, כמו דמיה אם היתה האשה בריאה וקטנה, או יש ביניהן

וטבח ונגמר דינו' - אין עדים אלו שהזמו משלמין; שהרי מקל מקום, בעת שהעידו עליו, חיב היה לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

ג. אין עדי השטר נעשין זוממין, עד שיאמרו בבית דין: 'שטר זה בזמנו כתבנוהו, ולא אחנוהו'. אבל אם לא אמרו כן - אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בכבל ביום זה - השטר כשר והעדים כשרים; שאפשר שאחרוהו וכתבוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר כתבו שטר זה שם, ואחרו זמנו וכתבו זמנו ניסן. אמרו: 'בזמנו כתבנוהו', והזמוהו - אם יש שם עדים שידועים היום שחתמו על שטר זה, או עדים שראו זה השטר וחתימת ידם בו ביום פלוני - כיון שהזמוהו, הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים החותמים על השטר, הרי הם כמי שנחקקה עדותם בבית דין בעת החתימה. אבל אם אין עדים שראו עדותם, ולא ראו השטר מקדם - אינן נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידם, ואמרו 'בזמנו כתבנוהו'; שאפשר שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנים, והם שקרו ואמרו 'בזמנו כתבנו'.

יום שני

הלכות עדות פרק כ

א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין, עד שיהיו שניהם ראויין לעדות, ויוזמו שניהם אחר שנגמר הדין. אבל אם היום אחד מהם בלבד, או שהזמוהו שניהם קדם גמר דין, או שהזמוהו שניהם אחר גמר דין ונמצא אחד מהם קרוב או פסול - אין נענשין, אף על פי שהזמוהו; ונפסלו לכל עדות שבתורה.

ב. נהרג זה שהעידו עליו, ואחר כך הזמוהו - אינן נהרגין מן הדין, שנאמר: 'כאשר זמם לעשות לאחיו', ועדין לא עשה; ודבר זה, מפי הקבלה. אבל אם לקה זה שהעידו עליו, לוקין. וכן אם יצא המוון מיד זה ליד זה בעדותם - חוזר לבעליו, ומשלמין לו.

ג. היו העדים שלשה, אפלו הן מאה - אם העידו בבית דין זה אחר זה, והעיד כל אחד מהם אחר חברו בתוך כדי דבור, והזמוהו מקצתם - אין נענשין עד שיוזמו כלן. אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מפדי דבור, שהוא כדי שאלת שלום תלמיד לרבו - הרי נחלקה העדות, והשנים שהזמוהו נענשין, והשנים האחרים שהיה בין דבריהם ודברי הראשונים הפסק, אין נענשים; ואף על פי שבטלה העדות בלה, מפני שהן כת אחת, הואיל ונפסל מקצתה, נפסלה בלה.

ד. העיד האחד ונחקקה עדותו, ואמר השני: 'אף אני כמוהו', או שאמר: 'הן' וכיוצא בזה, והזמוהו שניהם - הרי שניהם נהרגין או לוקין או משלמין; שכל עד שאמר אחר עדות חברו 'הן', הרי זה כמי שנחקר והעיד כמו שהעיד חברו. ואין לעדים זוממין שגגה, לפי שאין בה מעשה; לפיכך, אין צריכין התראה, כמו שבארנו.

בלן רומזין זה את זה, או שבאו רצופין, או שהיו מפירין בעל השור ולא הפירו השור. אבל אם אין שם אחד מאלו - הרי פת ראשונה ושניה פטורין; שהרי הם אומרים: 'לא באנו אלא לחיבו חצי נזק, ולא ידענו שתבוא פת אחרת ויעשה מועד'.

ט. וכן שנים שהעידו בבן סוחר ומורה עדות הראשונה, וכאו שנים אחרים והעידו עליו עדות האחרונה שבה נהרג, והומוו שתייהן - פת הראשונה לוקה, ואינה נהרגת, מפני שיכולים לומר: 'להלקותו באנו'; אבל פת האחרונה נהרגת, שעל פיהן בלבד הוא נהרג. היתה הפת האחרונה ארבעה, שנים אומרים: 'בפנינו גנב', ושנים אומרים: 'בפנינו אכל', והומוו - בלן נהרגין. העידו שנים שגנב זה נפש מישראל ומכרו, והומוו - הרי אלו נחנקין. העידו שנים שגנבו, והעידו שנים אחרים שמכרו - בין שהומוו עדי גנבה, בין שהומוו עדי מכירה - כל פת מהם שהומוה נהרגת, שהגנבה היא תחלת חיובו של זה מיתה. העידו שנים שמכרו לזה הישראל, והומוו, ולא היו שם עדים שגנבו - הרי אלו פטורין; שאפלו לא הומוו, לא היתה זה נהרג, מפני שיכול לומר: 'עבדי מכרתני'. באו עדי גנבה אחר שהומוו עדי מכירה - אפלו ראינו אותם רומזין זה את זה, אין נהרגין. י. מוציא שם רע על אשתו שהביא עדים שזנתה כשהיא ארוסה, והביא האב עדים והומוו - הרי עדי הפעל האב חזר והביא הפעל עדים, והזם עדי האב - הרי עדי האב נהרגין, ומשלמין ממון לבעל: נהרגין - מפני עדי הפעל שנגמר דינם להריגה בעדותם, ומשלמין קנס - מפני שנגמר דין הפעל לשלם קנס בעדותם; ונמצאו נפשות לזה, וממון לזה. וכן שנים שהעידו על זה 'שבעל נערה מארשה', והומוו - נהרגין, ואין משלמין; 'בעל בתו של פלוני', והומוו - נהרגין, ומשלמין הקנס לנטען. 'פלוני רבע השור', והומוו - נסקלין, ואין משלמין; 'שורו של פלוני' - נסקלין, ומשלמין דמי השור לבעל השור. וכן כל פיוצא בזה.

יום רביעי

הלכות עדות פרק כב

א. שתי פתי עדים המכחישות זו את זו, שבא עד אחד מפת זו ועד אחד מפת זו והעידו בעדות אחרת - אין כאן עדות; שהרי בודאי אחד מהן שקרן, ואין ידוע מי הוא משניהם. באה פת זו בפני עצמה, ובאה פת זו בפני עצמה והעידה עדות אחרת - מקבלין כל אחת מהם בפני עצמה. ב. ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות, אחד במקנה ואחד במאיתם, וכפר שמעון בשני השטרות, ועדי שטר זה פת אחת מאותם השנים שהכחישו זו את זו, ועדי השטר השני הפת השניה - הרי שמעון משלם מנה, שיד בעל השטר על התחנותה; וישבע על השאר. ויראה לי, ששבעה זה שישבע על השאר, בנקיטת חפץ בדין מודה במקצת; שהרי יש עליו שני עדים כשרים מעידין במקצת הממון שכפר בכלו, ולא תהיה הודית פיו גדולה מהעדת עדים, כמו שבארנו.

ג. הוציא ראובן שטר על לוי, ועדיו פת אחת משתייהן,

קטטה; שזו קרובה מן הגרושין, ורחוקה מן המיתה. וכן אין טובת הננה של כתבה המרובה, כפי טובת הננה של כתבה המועטת - שאם היתה כתבתה אלה והרי היא נמכרת בטובת הננה במאה, אם היתה מאה אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות. ודברים אלו, כפי מה שישערו הדניין.

ב. העידו על זה שהוא חייב לפלוני אלה זוי, על מנת לתן מכאן ועד שלשים יום, והלה אומר: 'עד חמש שנים אחר השלשים יום', ונמצאו זוממין - אומדין כמה רוצה אדם לתן ויהיו בדין אלה זוי חמש שנים, ומשלמין בן ללה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. העידו על שורו של זה שנגח, ונמצאו זוממין - משלמין חצי נזק; ואם אין השור שזה חצי נזק - משלמין דמי השור בלבד, שאין משלם אלא מגופו. לפיכך, אם העידו עליו שאכל פרות, או שבר פלים כדרך הלוחו - משלמין נזק שלם. וכן כל פיוצא בזה.

ד. העידו על פלוני שהפיל שן עבדו, ואחר כך סמא את עינו, והומוו - משלמין לאדון דמי העבד, ודמי עינו. העידו שסמא את עינו, ואחר כך הפיל את שנו, והומוו, ונמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שנו, ואחר כך סמא עינו - משלמין דמי עין לעבד. וכן כל פיוצא בזה.

ה. עדי קנוי וסתירה שהומוו, לוקין. בא עד אחד והעיד שזנת אחר הקנוי והסתירה, ונמצא אותו העד זומם - משלם כתבתה. היו שנים, הם עדי הקנוי והסתירה והטמאה, ונמצאו זוממין - משלמין כנגד הכתבה, ואין לוקין. ולמה לא ינהגו, והרי העידו בטמאה? לפי שלא התרו בה.

ו. שנים שהעידו על זה שגנב וטבח או מכר, והומוו - משלמין לו את הכל. העידו שגנב, והעידו שנים אחרים שטבח או מכר, והומוו אלו ואלו - הרי הראשונים משלמין לו תשלומי כפל, והאחרונים משלמין תשלומי שנים או שלשה. הומוו האחרונים בלבד - הרי הגנב משלם תשלומי כפל, והעדים האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמשה. נמצא אחד מן האחרונים זומם, בטלה עדות שניה; נמצא אחד מן הראשונים זומם, בטלה כל העדות - שאם אין גנבה, אין הטביחה או המכירה מחיבת אותו לשלם כלום.

ז. שנים שהעידו שאכל זה שדה זו שלש שנים, ונמצאו זוממין - משלמין לבעל השדה דמי השדה. העידו שנים שאכלה שנה ראשונה, ושנים שאכלה שנה שניה, ושנים שאכלה שנה שלישית, והומוו בלן - משלשים ביניהם; שאף על פי שעדות התזקה שלש עדיות, הרי הן בעדות אחת להזמה. לפיכך, שלשה אחים, ואחד מצטרף עם כל אחד ואחד מהן והעידו בשנה שנה - הרי אלו שלש עדיות, ותתקיים בהן התזקה. והן בעדות אחת להזמה: שאם הומוו בלן - הרי שלשה האחין משלמין חצי דמי השדה, וזה שנצטרף עם כל אחד מהן משלם חצי דמיה.

ח. שלש פתי עדים שנתקיים בעדותם ששור זה מועד, ונמצאת פת ראשונה ושניה זוממין - בלן פטורין. נמצאו שלשתן זוממין - בלן חייבין לשלם חצי נזק; שאף על פי שהוא תם, משלם חצי נזק. במה דברים אמורים? כשהיו

בית דין; שכל חכם שמורה על דבריהם - מיתתו בתנא, שנאמר: "והאיש אשר יעשה בנדון. . .". אהד דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל פה, ואהד דברים שלמדו אותן מפי דעתן באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהן שהדין בדבר זה כף הוא, ואהד דברים שעשו אותן סגג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזרות והתקנות והמנהגות - כל אהד ואהד מאלו השלשה דברים, מצות עשה לשמע להן, והעובר על כל אהד מהן, עובר בלא תעשה. הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוד", אלו הגזרות והתקנות והמנהגות שיורו בהן לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם; "ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה", אלו דברים שלמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן; "(מפל) [מן] הדבר אשר יגידו לך", זו הקבלה שקבלו איש מפי איש.

ג. דברי הקבלה, אין בהן מחלקת לעולם; וכל דבר שתמצא בו מחלקת, בידוע שאינו קבלה ממש רבנו. ודברים שלומדין מן הדין - אם הסכימו עליהן בית דין הגדול כלם, הרי הסכימו; ואם נחלקו בהן - הולכין אחר הרב, ומוציאין הדין אהד לרבים. וכן הגזרות והתקנות והמנהגות - אם ראו מקצתן שראוי לגזר גזרה או לתקן תקנה זו או שיגייחו העם על מנהג זה, וראו מקצתן שאין ראוי לגזר גזרה זו ולא לתקן תקנה זו ולא להגייח מנהג זה - נושאים ונותנים אלו כנגד אלו, והולכין אחר הרב, ומוציאין הדין אהד לרבים.

ד. כשהיה בית דין הגדול קיים, לא הייתה שם מחלקת בישראל; אלא כל דין שנולד בו ספק לאהד מישראל, שואל לבית דין שבעירו. אם ידעו, אמרו לו; אם לאו, הרי השואל עם אותו בית דין או עם שלוחו עולין לירושלים, ושואלין לבית דין שבהר הבית. אם ידעו, אמרו להן; ואם לאו, הכל באין לבית דין שעל פתח העזרה. אם ידעו, אמרו להן; ואם לאו, הכל באין ללשכת הגזית לבית דין הגדול, ושואלין. אם היה הדבר שנולד בו הספק לכל ידוע אצל בית דין הגדול, בין מפי הקבלה בין מן המדה שדגנו בה - אמרים להן מיד; ואם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול - דיניו בו בשעתן, ונושאים ונותנים בדבר עד שייספיו כלן, או יעמדו למגן וילכו אחר הרב, ויאמרו לכל השואלין: 'כף הלכה', והולכין להן. משבטל בית דין הגדול, רבתה מחלקת בישראל: זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטהר ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר.

ה. שני חכמים או שני בתי דינין שנגחלקו שלא בזמן הסנהדרין, או עד שלא הגיע הדבר להן - בין בזמן אהד, בין בזה אחר זה - אהד מטמא ואהד מטהר, אהד אוסר ואהד מתיר - אם אין אהתה יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלוף אחר המחמיר; ובשל דברי סופרים, הלוף אחר המקל.

יום שישי

הלכות ממרים פרק ב

א. בית דין הגדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה

והוציא שמעון שטר שני על לוי, ועדיו הפת השניה, ולוי כפר בשניהם - הרי ראובן נשבע ונוטל, ושמעון נשבע ונוטל; שודאי אהד מהם יש לו אצלו. ושבועה זו - בתקנת חכמים, כדין חנוני על פנקסו.

ד. הוציא ראובן שטר על שמעון, ועדיו פת אחת מהן, והוציא שטר שני על לוי, ועדיו הפת השניה, וכל אהד מהן כפר בו - המוציא מחברו, עליו הראיה; הואיל ואין ראובן יכול לקים אהד משני שטרות - הרי כל שטר בהם כחריש, ושני הנטענין נשבעין הסת ונפטרין. במה דברים אמורים? בשבאו שתי הפתות להעיד באהד. אכל כל המוציא שטר שיש בו עדות פת אחת משתיהן, הרי זה גובה בו. ואם הוציא אחר כף, בין הוא בין אחר, שטר שני שיש בו עדות הפת השניה - הרי זה גובה בו, בין מן הלזה הראשון בין מאחר; שהרי כל פת משתיהן באה עצמה והעידה.

ה. מי שהביא עדים ונחקרה עדותם, והומו, וחסדו והביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה, והומו, אפלו מאה פת, ואחר כף הביא עדים באותה הטענה עצמה, ונקצאת עדות אלו האחרונים מכונת - דנין על פיהן; שאף על פי שהחזק זה שטען טענה זו להביא עדים שקרנים, הרי לא החזקו אלו העדים האחרונים שהם משקרין. אכל שטר שקרא עליו ערער, והוא שביבאו שנים ויאמרו: 'ממנו שאל לזוף לו שטר זה' - אף על פי שנתקם השטר מחותמיו, אין גובין בו לעולם. ונראה לי, שאם באו עדי השטר, והעידו הם בעצמם על פתב ידם - גובין בו.

ברוך רחמנא דסייען

יום חמישי

הלכות ממרים

יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; (ב) שלא לסור מדבריהם; (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב, ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה; (ד) שלא לגרע מן הכל; (ה) שלא לקלל אב ואם; (ו) שלא להכות אב ואם; (ז) לכבד אב ואם; (ח) ליראה מאב ואם; (ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות ממרים פרק א

א. בית דין הגדול שבירושלים - הם עקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה, וממה חק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהם הכטיחה תורה, שנאמר: "על פי התורה אשר יורוד, ועל המשפט אשר יאמרו לך - תעשה", זו מצות עשה. וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמך מעשה הדת אליהם, ולהשען עליהם.

ב. כל מי שאינו עושה כהוראתן - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תסור (מפל) [מן] הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ואין לוקיין על לאו זה, מפני שנתן לאזהרת מיתת

ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהֵתִיר שְׁנֵי דְבָרִים, אֵל יִמְהַר לְהֵתִיר דְּבָר
שְׁלִישִׁי.

ט. הוֹאִיל וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְגַזֵּר וּלְאַסֵּר דְּבָר הַמֵּתֵר וַיַּעֲמֵד
אֶסְרוּ לְדוֹרוֹת, וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהֵתִיר אֶסְרוּ תוֹרָה לְפִי שְׁעָה -
מָה הוּא זֶה שֶׁהִזְהִיחַ תוֹרָה, "לֹא תִסַּף עָלָיו, וְלֹא תִגְרַע
מִמֶּנּוּ"? - שְׁלֹא לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא לְגַרֵעַ מֵהֶם,
וְלִקְבֹּעַ הַדְּבָר לְעוֹלָם שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה, בֵּין בְּתוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב,
בֵּין בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. כִּיצַד? הֲרֵי כְּתוּב בְּתוֹרָה: "לֹא תִבְשַׁל
גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ", וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוּ, שֶׁזֶה הַכְּתוּב אֶסְר
לְבַשֵּׁל וּלְאַכֵּל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב - בֵּין בֶּשֶׂר בַּהֲמָה, בֵּין בֶּשֶׂר חֲזִיה;
אֲבָל בֶּשֶׂר עוֹף, מֵתֵר בַּחֲלָב מִן הַתּוֹרָה. אִם יָבֹוא בֵּית דִּין
וַיִּתִּיר בֶּשֶׂר חֲזִיה בַּחֲלָב, הֲרֵי זֶה גּוֹרֵעַ; וְאִם יֵאָסֵר בֶּשֶׂר הָעוֹף,
וַיֹּאמֶר שֶׁהוּא בְּכֹלֵל הַגְּדִי, וְהוּא אֶסְרוּ מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה
מוֹסִיף. אֲבָל אִם אָמַר: 'בֶּשֶׂר הָעוֹף מֵתֵר מִן הַתּוֹרָה, וְאֲנִי
נֹאסֵר אוֹתוֹ, וְנֹדִיעַ לְעַם שֶׁהוּא גּוֹזֵר, שְׁלֹא יָבֹוא מִן הַדְּבָר
חֲרָבָה, וַיֹּאמְרוּ: 'הָעוֹף מֵתֵר מִפְּנֵי שְׁלֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּתוֹרָה, כִּף
הַחִיָּה מִתֵּרַת שֶׁהִרִי לֹא נִתְפָּרֵשָׁה; וְיָבֹוא אַחֵר לֹאמַר: 'אֵף
בֶּשֶׂר בַּהֲמָה מֵתֵר, חוּץ מִן הָעִז; וְיָבֹוא אַחֵר לֹאמַר: 'אֵף בֶּשֶׂר
הָעִז מֵתֵר בַּחֲלָב הַפָּרָה אוֹ הַכֹּבֶשֶׂה, שְׁלֹא נֹאמַר אֵלָּא "אִמּוֹ",
שֶׁהִיא מִיָּנוּ; וְיָבֹוא אַחֵר לֹאמַר: 'אֵף בַּחֲלָב הָעִז שֶׁאֵינָה אִמּוֹ
מֵתֵר, שְׁלֹא נֹאמַר אֵלָּא "אִמּוֹ". לְפִיכֵף נֹאסֵר כָּל בֶּשֶׂר בַּחֲלָב,
וְאֶפְלוּ בֶּשֶׂר עוֹף' - אִין זֶה מוֹסִיף, אֵלָּא עוֹשֶׂה סִיג לְתוֹרָה.
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזוֹה.

שבת קודש

הלכות ממרים פרק ג

א. מִי שֶׁאֵינוֹ מֵאֲמִין בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, אֵינוֹ זָקֵן מִמָּרָא
הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה, אֵלָּא הֲרֵי זֶה בְּכֹלֵל הַמִּינִים, וּמֵיתְתוּ בְּיַד כָּל
אָדָם.

ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפָּרֵס שֶׁהוּא כֹּפֵר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה -
מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין, כְּשֶׁאֵר הַמִּינִים וְהָאֶפִיקוֹרוֹסִין וְהַאֲוִמְרִין
'אִין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם' וְהַמוֹסְרִין וְהַמְשַׁמְדִין; כָּל אֵלוֹ אֵינָן
בְּכֹלֵל יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָן צְרִיכִין לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה וְלֹא
דִּינִין; אֵלָּא כָּל הַהוֹרֵג אַחַד מֵהֶם, עֹשֶׂה מַצְוָה גְּדוֹלָה וְהַסִּיר
מִכְשׁוֹל.

ג. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכֹּפֵר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה
מִמַּחְשַׁבְתּוֹ, וּבְדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהִלֵּךְ אַחֵר דַּעְתּוֹ תַּחֲלָה, אִם
וְאַחֵר שְׂרִירוֹת לְבוֹ, וְכֹפֵר בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה תַּחֲלָה; וְכֵן כָּל
הַטּוֹעִים אַחֲרָיו. אֲבָל בְּנֵי אוֹתָן הַטּוֹעִים וּבְנֵי בְּנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ
אוֹתָם אֲבוֹתָם וְנִלְדוּ בְּמִינּוֹת, וְגִדְּלוּ אוֹתָם עָלָיו - הֲרֵי הֵן
כְּתִינוּקָא שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם וְגִדְּלוּהוּ הַגּוֹיִם עַל דָּתָם, שֶׁהוּא
אָנוּס; וְאֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחֵר כִּף שֶׁהִזָּה יְהוּדִי, וְרָאָה
הַיְהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאָנוּס, שֶׁהִרִי גְּדֻלוֹהוּ עַל טְעוּתָם.
כִּף אֵלוֹ הַאֲוִחִים בְּדְרָכֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁתַּעֲוּ. לְפִיכֵף, רְאוּי
לְהַחֲזִירָן בְּתִשְׁבּוּבָה, וְלִמְשֹׁךְ אוֹתָם בְּדְרָכֵי שְׁלוֹם, עַד שֶׁיִּחְזְרוּ
לְאִיתָן הַתּוֹרָה; וְלֹא יִמְהַר אָדָם לְהִרְגָן.

ד. אֲבָל זָקֵן מִמָּרָא הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה - הוּא חֲסָם אַחַד מִחֲסָמֵי
יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ קְבָלָה, וְדָן וּמוֹרָה בְּדִינֵי תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁדִּוְנָה
וַיִּוֹרֵ כָּל חֲסָמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּאָה לוֹ מִחֲלַקַּת בְּדִין מִן הַדִּינִין

שֶׁנִּרְאָה בְּעִינֵיהֶם שֶׁהִדִּין כִּף, וְדָנוּ דִּין, וַעֲמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית
דִּין אַחֵר, וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסַתֵּר אוֹתוֹ הַדִּין - הֲרֵי זֶה
סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מָה שֶׁנִּרְאָה בְּעִינָיו, שֶׁנֹּאמַר: "אֵל הַשֶּׁפֶט אֲשֶׁר
יִהְיֶה בְּיָמֵם הַהֵם" - אִין אַתָּה חֲזִיב לְלַכְתָּ, אֵלָּא אַחֵר בֵּית
דִּין שֶׁבְּדוֹרְךָ.

ב. בֵּית דִּין שֶׁגְּזָרוּ גְּזָרָה, אוֹ הִתְקִינוּ תַּקְנָה, וְהִנְהִיגוּ מִנְהַג,
וּפְשֵׁט הַדְּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וַעֲמַד אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִּין אַחֵר,
וּבִקְשׁ לְכַטֵּל דְבָרֵי הָרֵאשׁוֹנִים וְלַעֲקֹר אוֹתָהּ הַתַּקְנָה וְאוֹתָהּ
הַגְּזָרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהַג - אֵינּוּ יָכוֹל, עַד שֶׁיִּהְיֶה גְּדוֹל מִן
הָרֵאשׁוֹנִים בְּחֻמְקָה וּבְמִנְיָן. הִיָּה גְּדוֹל בְּחֻמְקָה אֲבָל לֹא
בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחֻמְקָה - אֵינּוּ יָכוֹל לְכַטֵּל אֵת דְבָרָיו;
אֶפְלוּ בְּטַל הַטַּעַם שֶׁבְּגִלּוֹ גְּזָרוּ הָרֵאשׁוֹנִים אוֹ הִתְקִינוּ - אִין
הָאֲחֵרוֹנִים יָכוֹלִין לְכַטֵּל, עַד שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים מֵהֶן. וְהִיאָף יִהְיוּ
גְּדוֹלִים בְּמִנְיָן, הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים
וְאַחַד הוּא? זֶה מִנְיָן חֲסָמֵי הַדּוֹר שֶׁהִסְפִּימוּ וְקָבְלוּ הַדְּבָר
שֶׁאֲמָרוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל, וְלֹא חֲלָקוּ בוֹ.

ג. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּדְבָרִים שֶׁלֹּא אֶסְרוּ אוֹתָן כְּדִי
לְעֻשׂוֹת סִיג, אֵלָּא בְּשֶׁאֵר דִּינֵי תּוֹרָה. אֲבָל דְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ בֵּית
דִּין לְגַזֵּר אוֹ לְאַסֵּר אוֹתוֹ, לְעֻשׂוֹת סִיג - אִם פְּשֵׁט אֶסְרוּן בְּכָל
יִשְׂרָאֵל - אִין בֵּית דִּין הַגְּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לַעֲקֹר וּלְהַחֲזִירָן,
אֶפְלוּ הִיָּה גְּדוֹל מִן הָרֵאשׁוֹנִים.

ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אֵף דְבָרִים אֵלוֹ לְפִי שְׁעָה, אֵף עַל
פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרֵאשׁוֹנִים - שְׁלֹא יְהוּ גְּזוֹרוֹת אֵלוֹ חֲמוּרִין
מִדְבָרֵי תּוֹרָה עֲצֻמָּה; שֶׁאֶפְלוּ דְבָרֵי תּוֹרָה - יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין
לַעֲקֹר אוֹתָן, הוֹרָאת שְׁעָה. כִּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאוּ לְחֻזַּק הַדָּת
וְלְעֻשׂוֹת סִיג, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲבִרוּ הָעַם עַל הַתּוֹרָה - מִכִּין שְׁלֹא
כְּדִין, וְעוֹנְשִׁין שְׁלֹא כְּדִין; אֲבָל אִין קוֹבְעִין הַדְּבָר לְדוֹרוֹת,
וְאוֹמְרִין שֶׁהִלְכָה כִּף הִיא. וְכֵן אִם רְאוּ לְפִי שְׁעָה לְכַטֵּל מַצְוֹת
עֹשָׂה, אוֹ לְעַבֵּר עַל מַצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּדִי לְהַחֲזִיר רַבִּים
לְדָת, אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִלְּהַכְּשֵׁל בְּדְבָרִים אַחֲרִים -
עוֹשִׁין לְפִי מָה שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה. כְּשֶׁם שֶׁהוֹפֵא חוֹתֵף יָדוֹ אוֹ
רַגְלוֹ שֶׁל זֶה, כְּדִי שִׁחֲזָה כָּלוּ - כִּף בֵּית דִּין מוֹרִים בְּזִמְנָן מִן
הַזְּמַנִּים לְעַבֵּר עַל מַקְצֵת מַצְוֹת לְפִי שְׁעָה, כְּדִי שִׁיִּתְקַיְמוּ בְּלָן
- כְּדָרְךָ שֶׁאֲמָרוּ חֲסָמֵים הָרֵאשׁוֹנִים: 'חֲלַל עָלָיו שֶׁבֵּת אַחַת,
כְּדִי שִׁישְׁמֵר שְׁבֻתוֹת הַרְבֵּה'.

ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶם לְגַזֵּר גְּזָרָה, אוֹ לְחַקֵּן תַּקְנָה, אוֹ
לְהִנְהִיג מִנְהַג - צְרִיכִין לְהַתְּיָשֵׁב בְּדְבָר, וְלִידַע תַּחֲלָה, אִם
רַב הַצָּבוּר יָכוֹלִין לַעֲמֵד בָּהּ, אוֹ אִין רַב הַצָּבוּר יָכוֹלִין לַעֲמֵד
בְּדְבָר זֶה. וְלְעוֹלָם אִין גּוֹזְרִין גְּזָרָה עַל הַצָּבוּר, אֵלָּא אִם כֵּן
רַב הַצָּבוּר יָכוֹלִין לַעֲמֵד בָּהּ.

ו. הֲרֵי שֶׁגְּזָרוּ בֵּית דִּין גְּזָרָה, וְדָמוּ שֶׁרַב הַצָּבוּר יָכוֹלִין
לַעֲמֵד בָּהּ, וְאַחֵר שֶׁגְּזָרוּ אוֹתָהּ, פִּקְדָּקוּ הָעַם בָּהּ וְלֹא פִּשְׁטָה
כְּרַב הַצָּבוּר - הֲרֵי זֶה בְּטָלָה, וְאֵינָן רְשָׁאִין לְכַף אֵת הָעַם
לְלַכְתָּ בָּהּ.

ז. גְּזָרוּ וְדָמוּ שֶׁפִּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וַעֲמַד הַדְּבָר כֵּן שְׁנִים
רַבּוֹת, וְלֹא אַחֵר זִמְנָן מִרְבֵּה עֲמַד בֵּית דִּין אַחֵר, וּבִדְבַק בְּכָל
יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאִין אוֹתָהּ הַגְּזָרָה פּוֹשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ
לוֹ רְשׁוֹת לְכַטֵּלָה; וְאֶפְלוּ הִיָּה פְּחוֹת מֵאוֹתוֹ בֵּית דִּין הָרֵאשׁוֹן
בְּחֻמְקָה וּבְמִנְיָן, יֵשׁ לוֹ לְכַטֵּל.

חכם המגיע להוראה, בין בדבר שיצאה בעיניו, בין בדבר שקבל מרבובותיו - הרי הוא והחולקין עמו עולין לירושלים, ובאין לבית דין שעל פתח הר הבית; ואומרים להם בית דין: 'כף הוא הדין'. אם שמע וקבל, מוטב. ואם לאו - באין בלן לבית דין שעל פתח העזרה, ואומרים גם הם להם: 'כף הוא הדין'. אם שמע וקבל, ילכו להם. ואם לאו - בלן באין לבית דין הגדול שבלשפת הגזית, שמשם תורה יוצאת לכל ישראל, שנאמר: "מן המקום ההוא, אשר יבחר ה'". ובית דין אומרים להם: 'כף הוא הדין'; ויוצאין בלן. חזר זה החכם שחלק על בית דין לעירו, ושנה ולמד בדרך שהוא למוד - הרי זה פטור; הורה לעשות, או שעשה פהוראתו - חייב מיתה, ואינו צריך התראה. אפלו נתן טעם לךבירי, אין שומעין לו; אלא בינו שבאו עדים שעשה פהוראתו, או שהורה לאחרים לעשות - גומרין דינו למיתה לבית דין שבעירו. ותופשין אותו, ומעלין אותו משם לירושלים. ואין מיתין אותו לא בבית דין שבעירו, ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים, אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים. ומשמרין אותו עד הרגל, וחונקין אותו ברגל - שנאמר: "וכל (ישראל) [העם] ישמעו ויראו", מפלל שצריך הכרזה. וארבעה צריכין הכרזה - זמן ממרא, ועדים זוממין, והמסית, ובן סורר ומורה; שהרי בכלם נאמר: "ישמעו ויראו".

עם בית דין הגדול, ולא חזר לדבריהם אלא חלק עליהם והורה לעשות שלא פהוראתם - גזרה תורה עליו מיתה; ומתודה, ויש לו חלק לעולם הבא. אף על פי שהוא דן והן דנין, והוא קבל והם קבלו - הרי התורה חלקה להם כבוד; ואם רצו בית דין למחל על כבודם, ולהניחו - אינן יכולין, כדי שלא ירבו מחלקת בישראל.

ה. אין זמן ממרא חייב מיתה, עד שיהיה חכם שהגיע להוראה, סמוך בסנהדרין, ויחלק על בית דין בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת, או בתפלין; ויורה לעשות פהוראתו, או יעשה הוא על פי הוראתו; ויחלק עליהן, והן יושבין בלשפת הגזית. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה, והורה לעשות - פטור, שנאמר: "כי יפלא ממך דבר למשפט", מי שלא יפלא ממנו אלא דבר מפלא.

ו. היה חכם מפלא של בית דין, וחלק ושנה ולמד לאחרים כדבריו, אבל לא הורה לעשות - פטור, שנאמר: "והאיש אשר יעשה כדון" - לא שיאמר כדון, אלא יורה לעשות או יעשה הוא בעצמו.

ז. מצאן חוץ למקומן, והמרה עליהם - פטור, שנאמר: "זקמת ועלית אל המקום", מלמד שהמקום גורם לו מיתה. וכל אלו וכיוצא בהם שהם פטורין מן המיתה - יש לבית דין הגדול לנדוניהם ולהפרישם ולהכותם ולמנעם מללמד כפי מה שיצאה להם שהדבר צריך לכך.

ח. וכיצד דנין זמן ממרא? בעת שיפלא דבר, ויורה בו

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ו' תמוזי"ב תמוז ה'תשס"ו

יום ראשון

מצות עשה קצח.

המצוה הקצ"ח — הצווי שנצטוינו לבקש רבית מן הגוי ואז נלוהו, כדי שלא נעזור לו ולא נחנהו אלא נזיקו, אפלו בהלואה ברבית שנתנה עליו כזה שהזוהרנו מלעשותו עם ישראל, והוא אמרו יתעלה: "לנכרי תשיף" (דברים כג, כא), לפי שבא לנו הפרוש המקבל שנה צווי, לא רשות. והוא אמרם בספרי (פרשת כי תצא שם): "לנכרי תשיף — זו מצות עשה; ולאחיה לא תשיף — זו מצות לא-תעשה". וגם למצוה זו יש תנאים (הגבלות) מדרבנן, שפכר נתבארו במסכת (בבא מציעא ע:).

יום שני

מצות עשה רמו.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנצטוינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-פל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כיהוא זה" (שמות כב, ח). ולשון

המכלתא (פרשת משפטים שם): "כיהוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והפחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (בבא קמא ובריש (בבא מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפניות במקומות רבים בתלמוד.

יום שלישי

המצוה הרמ"ו — הצווי שנצטוינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-פל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כיהוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כיהוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והפחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (בבא קמא

פרק ו משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף, שנאמר: נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת מעם. ואומר: והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת. אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר: וממתנה נחליאל ומנחליאל כמות.

נקודות משיחות קודש

שנוזפת בהן ומיסרת אותן - "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה!".

(ליקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 123)

להר חורב יש עוד ארבעה שמות ובדרך-כלל כשמזכירים הר זה בקשר לתורה, משתמשים בשם "הר סיני" [כמו "משה קיבל תורה מסיני"]; מדוע אפוא בחר התנא בשם "חורב" דוקא?

יש לבאר כי בזאת ביקש רבי יהושע בן לוי לבטא ענין מיוחד הקשור לדרגתו ולאופן עבודתו. על המייחד את עבודתו של רבי יהושע אפשר ללמוד מהמסופר עליו בגמרא⁵ ש"נכנס חי לגן עדן" וכן "לא נראתה הקשת בימיו".

את הענין הראשון ("נכנס חי לגן עדן") מצאנו גם אצל אליהו הנביא, ש"עלה בסערה השמימה". והנה בתורת החסידות⁶ מבואר ענין עליית אליהו הנביא בסערה השמימה, שזה נבע מכך, שעבודת אליהו היתה בעיקרה בגופו - הוא זיכך את גופו עד כדי כך שגם הגוף יכול היה להעשות "כלי" לזיו השכינה שבגן-עדן.

לפי זה נבין גם בענינו: רבי יהושע בן לוי עסק בעיקר בזיכוך גופו עד כי נכנס חי לגן עדן. לא רק את גופו שלו זיכך, אלא גם את כל העולם סביבו, עד שנשללה לגמרי האפשרות של הורדת מבול על העולם ולכן לא היה צורך בקשת. ומובא עוד⁷ שרבי יהושע בן לוי היה לומד תורה עם חולים "בעלי ראתן" (ש"שרץ יש לו במוחו") אף-על-פי ששאר האמוראים התרחקו מהם וכאזהרת רבי יוחנן, "היזהרו מזבובי בעלי ראתן". נמצא שרבי יהושע בן לוי הפיץ תורה גם במקומות השפלים ביותר.

ולפי שעבודתו העיקרית היתה בזיכוך החומר שלו ושל העולם, לכן גם בלימוד התורה היתה עיקר כוונתו לבחינה המיוחדת שבתורה שבכוחה לזכך את חומר הגוף ואת חומריות העולם, כדי שיוכלו להיות "כלי" לאלוקות. זאת מדגיש רבי יהושע בן לוי באומרו "בת קול יוצאת מהר חורב" וכדברי חז"ל⁸ "חורב" למה? שבו ניתנה התורה שנקראת חרב", כלומר ששם זה מבטא את כח התורה להחריב את החומריות שבאדם ושבעולם.

(ליקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1228)

ידועה השאלה - איזו תועלת יש באותה "בת קול" שאיש אינו שומע את הכרזתה?

על כך משיבה תורת החסידות¹ שאת ה"בת קול" שומעת הנשמה שלמעלה, דהיינו אותו חלק בנשמה שלא ירד למטה להתלבש בגוף הגשמי - שומע את הבת-קול. וחלק זה בנשמה מעביר "הד" מהבת-קול גם לאותן בחינות תחתונות יותר של הנשמה שנתלבשו בגוף. ועל כך נאמר² "אף על גב דאיהו לא חזי מזליהו חזי". לכן רואים במוחש כי לפעמים מתעוררים אצל האדם הרהורי תשובה פתאומיים. הרהורים אלה הן תולדה של שמיעת הבת-קול על-ידי החלק הגבוה של הנשמה.

[ואולם מכיון שהתעוררות זו באה מלמעלה וללא שום פעולה של האדם למטה, סופה לחלוף כלא-היתה; אלא-אם-כן ינצל האדם את אותם רגעי התעוררות להתבוננות פנימית ולהוספה בפועל בלימוד תורה ובקיום מצוות].³

(ליקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 25)

מכיון שמטרת הבת-קול היא לעורר את ישראל לעסוק בתורה, עדיף היה, לכאורה, להכריז הכרזה חיובית בשבח לימוד התורה, ומדוע מדגישה ההכרזה את החיסרון שבהעדר לימוד תורה?

שאלה זו מתחזקת עקב העובדה שקריאת הבת-קול פונה (גם) ל"בריות" - "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא" (כביאור רבנו הזקן⁴) - וקוראת להן לעסוק בלימוד תורה; וכדי לעודד "בריות" שכאלה ללימוד תורה בוודאי מוטב היה להבליט את מעלת הלימוד מאשר לייסרן בתוכחה על העדר עיסוקן בתורה!

ויש לבאר זאת:

בתוך כל יהודי ויהודי שוכנת נפש אלקית שכל רצונה הוא לקיים את כל המצוות. כמו כן יש בנשמת כל יהודי ויהודי "אוצרות יקרים" של אמונה ואהבת ה'. על-פי גישה זו אין צורך להסביר לנפש את מעלת העסק בתורה; כל מה שצריך הוא לגלות את פנימיותו של היהודי ואזי ממילא יעסוק הוא בתורה.

ומכיון שהמשנה עוסקת ב"בריות", שחומריות וגסות מכסות על אור נשמתן - מן ההכרח הוא "לשבר" את החומריות ואת הגסות הללו; זאת נעשה על-ידי הבת-קול

(1) ליקוטי-תורה תצא לו, ד. (2) מגילה ג, א. (3) ראה ספר המאמרים התש"ב ד"ה אמר רבי יהושע בן לוי (עמ' 139). (4) תניא פרק לב. (5) כתובות עז, ב. (6) יו"ט של ר"ה תרס"ו (המשך) עמ' קנו ואילך. (7) בגמרא שם. (8) שמות-רבה סוף פרק נ"א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

מושבה של מקובלים – פרק ק"ב

ברוך, שההשגחה העליונה הועידה אותו להיות בעתיד אביו של מייסד חסידות חב"ד, היה מרוחק ממשפחתו כל-כך עד שהיה נאלץ להיוודע פרטים על יחוסו - מאחרים. היה זה במיוחד כאשר שהה בדוברומיסל בחברת ידידו ר' יצחק שאול, ממנו שאב ידע רב על החסידות תוך כדי עבודה משותפת בנפחיה. חסיד צעיר זה הוא שסיפק לו את הידיעות על משפחתו.

כך שמע ברוך, בפליאה אך גם בקורת רוח, פרטים על דודו ר' קדיש, שדר בוויטבסק ושכביתו היתה אחותו דבורה לאה עד לנישואיה.

ר' קדיש היה בנו של ר' דוד, מי שהיה אחיו של ר' ברוך בטלן, אבי אמו של ברוך שנקרא על שמו, שחי בפוזנא, מקום מגוריה לשעבר של כל משפחת ברוך (ראה עליו לעיל, בין השאר - פרקים פ', צ"ג).

ר' דוד השתייך, כאחיו ר' ברוך בטלן, למחנה המקובלים והיה מתלמידיו של רבי יואל, הבעל-שם מזמושטש, אך מנהגו היה שונה מאחיו. ר' דוד התגורר בכפר שנמצא במרחק 15 מיל מפוזנא. יחד עם מספר יהודים נוספים עסק שם בחקלאות. היו אלה מקובלים שהלכו בדרך הקבלה כפי שקיבלו מאבות אבותיהם יוצאי ספרד ופורטוגל, שהיו ברובם מקובלים.

התנהגות המקובלים בימים ההם היתה בכיוון של פרישות והתבודדות. המקובלים עובדי האדמה שלידי פוזנא לא התבודדו בצורה מוחלטת, אך אורח חייהם היה דומה במדה רבה לדרך של התבודדות. כך שמצד אחד התפללו יחד בצבור את כל התפלות, אך כמעט ולא קיימו ביניהם מגעים אחרים.

ר' דוד נמנה על מעריצי רבי יואל בעל-שם אך נסע אליו רק לעתים נדירות, שלא כאחיו ר' ברוך שהיה נוסע אל רבו באופן קבוע.

ר' דוד וחבריו החקלאים היו מוכרים היטב בסביבה. הם לא היו צריכים להוביל את תוצרתם - תבואות, פירות וצמר - אל הערים הסמוכות כדי למכור אותה. לקוחותיהם הקבועים היו מגיעים אל כפרם ונוטלים את סחורתם.

פעם, כעבור עשר שנים לקיומו של הישוב, בא לשם סוחר מפראג שהציע לקנות את כל תוצרת הכפר בבת אחת ובמחיר נכבד ביותר. האכרים המקובלים התכנסו לאספה כדי להחליט אם לקבל את ההצעה. דעות הנוכחים היו חלוקות. השוללים טענו כי העיסקה המוצעת תפגע בסוחרים הזעירים שהיו קונים מהם את הסחורה לחלקים. בסופו של דבר נמסר הענין להכרעת זקני הישוב ושני המלמדים שהיו שם. הללו קבעו כי יש לדחות את ההצעה למרות הפיתוי שבה, כדי לא לפגוע בפרנסת סוחר היסביבה.

מאוחר יותר נודעה הסיבה להצעתו המפתיעה של הסוחר מפראג: שם, בפראג, התפשטה הידיעה כי תוצרת הישוב הנידון, ששמו היה "ארץ החיים", מבורכת במזל מיוחד. מפה לאוזן נמסר כי כל דבר שבא מיבול הכפר מביא עמו הצלחה. בין סיפורי הנפלאות שסופרו היתה העובדה כי ר' פרץ, יצרן המשקה החריף, היה מפיק מתפוחי האדמה והדגן שקנה אצל המקובלים כמות גדולה פי ארבע

או חמש מן הרגיל, ונוסף לכך היה המשקה המופק משובח וטעים מן הרגיל. סיפור אחר היה על ר' שמעון החנווני שהתעשר מן הצמר והפשתן הטווי שנרכש ב"ארץ החיים".

כאשר הגיעו הסיפורים לפוזנא נוצר ביקוש לתוצרת "ארץ החיים", והחל כמעט מירון אל הישוב כדי לקנות תוצרתו. המקובלים היו יכולים לקבוע כל מחיר ולהתעשר מכך, אך הם העדיפו להמשיך למכור את התוצרת לסוחרים הקבועים במחירים הקודמים.

סוחר מסויים בפוזנא התחכם ורכש שטח אדמה בגבול "ארץ החיים". הוא הציע למקובלים שיעבדו את אדמתו לעצמם כשכל תמורת התוצרת תהיה להם ורק אחוזים מסוימים מן הרווחים יימסרו לו תמורת השקעתו. המקובלים דחו את הצעתו.

בישוב זה דרו שני מלמדים שהרכיבו תורה לילדי הכפר. אחד היה ר' נפתלי, מלמד הדרדקי, והשני ר' שמעון, מלמד הגמרא. נוסף על כך היה שם ר' יעקב קאפל הזקן, שהיה משמיע שיעור לפני הנערים המבוגרים יותר. שלשתם היו מקובלים, מחסידי הבעל-שם מזמושטש.

עד גיל שמונה עשרה לא למדו הנערים קבלה, אך המלמדים החדירו את רוח הקבלה בתלמידיהם הרבה לפני הגיעם לגיל האמור. הדברים מצאו את ביטויים באגדות חז"ל שהמלמדים סיפרו, ובמדות הטובות שנטעו בהם. כבר מלמד הדרדקי, ר' נפתלי, השתדל להחדיר בקרב תלמידיו, מיד עם התחלת לימוד האלף-בית, את התחושה כי באותיות עצמן ישנה קדושה.

"צאן קדשים שלי," - היה ר' נפתלי אומר לילדים - "אתם לומדים את האלף-בית, הן אותן האותיות הקדושות שבהן ברא הקב"ה את העולם, ובהן נתן את תורתו לעמו ישראל על-ידי עבדו משה רבנו".

ר' שמעון, מלמד הגמרא היה משנן באזני תלמידיו כי כשאומרים חידושי תורה משמו של מי שנמצא בעולם האמת שפתותיו מדובבות בקבר ונשמתו מתענגת בגן-עדן, ולכן הורו לנו חז"ל כי האומר שמועה בשם אומרו צריך לראות את בעל השמועה לנגדו. התנאים הקדושים והאמוראים הקדושים, שאת תורתם אנו לומדים, נמצאים אתנו ועלינו להיות באימה ויראה בנוכחותם.

כאן, ב"ארץ החיים", נולד ר' קדיש. אביו ר' דוד נחשב לאחד מגדולי המקובלים בישוב, והוא הוכר כגדול הן בנגלה והן בנסתר.

איש רוח היה ר' דוד אך קר ומחושב. מעולם לא התרגז. הוא נטל חלק באירועי שמחה או צער של הזולת, רק משום שכך מצוה התורה, אך לא בגלל תחושה ורגש. שמחתו או צערו של אחר לא נגעו ללבו, הוא לא היה מסוגל כמעט לצחוק או לבכות. ר' דוד התנהג בהתאם לכתוב בספרים הקדושים, וכפי שהכתיבו לו הבנתו והגיונו, אך בלי רגש וחמימות. הוא נהג אבלות בתשעה באב וחדוה בשמחת תורה וגם כיוון בכל דבר את הכוונות הקבליות המתאימות, אך נשאר צונן בפנימיותו ובחיצוניותו.

קדיש, בנו של ר' דוד, גילה כבר בילדותו כשרונות גדולים. צביה אמו פינקה אותו משום שהיה בן יחיד. הילד היה שונה מאביו באופיו ודומה יותר לאמו, שהיתה אשה עליזה ושופעת חמימות וטוב לב. עם זאת, בעקבו תוך כדי התפתחותו אחר אביו, השפיע הדבר גם עליו להיות מאופק ומסוייג ורציני, בניגוד לטבעו.

חינוכו לא היה שונה משל שאר ילדי "ארץ החיים". תחלה למד אצל מלמד הדרדקי ר' נפתלי ואחר כך המשיך אצל ר' שמעון מלמד הגמרא. כעבור זמן נתקבל לשיעורו של ר' יעקב קאפל והצטיין מאד מאד בלימודיו.

כשמלאו לקדיש שש עשרה שנה נפטר עליו אביו, ר' דוד. אמו צביה האלמנה החליטה אז לעזוב את הישוב ולהתיישב בפוזנא. כוונתה בכך היתה כדי שבנה קדיש ילמד בישיבה גדולה ומבורכת בלמדנים כפי שהיתה אז בפוזנא, אך בעיקר חפצה שקדיש יעמוד תחת השגחת גיסה, אח בעלה, ר' ברוך בטלן. לשם כך היה בדעתה למכור את נחלתה, עזבון בעלה, ב"ארץ החיים", ובכסף זה לקנות חנות בפוזנא שתשמש מקור מחיה לה ולבנה. אך מנהיגי הישוב הסבירו לה כי לפי התקנות שנקבעו עם ייסוד הישוב על חברי הישוב ללמוד ולהתפלל לעילוי נשמת הנפטר במשך שנת האבלות. במשך שנה זו יעבדו החברים, לפי גורל, את נחלת האלמנה והיתומים לפרנס אותם, כדי שהללו יהיו משוחררים לעסוק בתורה ובמעשים טובים למען נשמת הנפטר. האלמנה ניאתה, איפוא, להישאר שנה נוספת בישוב. מנין לתורה ולתפלה קוים בחדרו של המנוח.

במשך השנה הורשה קדיש ללמוד את תורת הקבלה למרות שהיה לפני גיל שמונה-עשרה.

באותה שנה התרחש מאורע מעניין: בסביבה כולה שררה בצורת וכל תבואות ופירות כפרי הסביבה הוכו בשדפון. רק ב"ארץ החיים" ירדו גשמים והתבואה והפירות הצליחו בצורה נפלאה. הכל ראו בכך ביטוי לזכותם וצדקתם הגדולה של אנשי הישוב.

הבצורת העלתה כמובן את מחירי המזון בכל המרחב, אך המקובלים לא ביקשו מלקוחותיהם אפילו פרוטה אחת יותר מבכל שנה, אף שהוצעו להם מחירי עתק. הם אף התנו עם הסוחרים שקנו מהם כי גם הם לא יקחו מלקוחותיהם שלהם מחיר שונה מן הרגיל.

כעבור שנת האבלות מכרה האלמנה את נחלותיה לאחד מבני הישוב. לפי תקנות הישוב לא הורשתה מכירת נחלה אלא לאחד מבני הישוב או צאצאיהם. צביה האלמנה ובנה היתום קדיש עזבו את הישוב.

ב וַיִּרְא בַּלֶּק בֶּן־צִפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה
 יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרֵי כְּשׁ"י: ג וַיִּגַּר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעַם
 מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיִּקֶּן מוֹאֵב מִפְּנֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל כְּשׁ"י: ד וַיֵּאמֶר מוֹאֵב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה
 יִלְחָכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ בַּלְחָף הַשּׁוֹר
 אֶת יָרֵק הַשָּׂדֶה וּבַלֶּק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאֵב
 בָּעַת הַהוּא כְּשׁ"י: ה וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בַּלְעָם
 בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנְּהַר אַרְצָן בְּנֵי־
 עַמּוֹ לְקִרְאֵלוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם
 הַיְהִי כִסֶּה אֶת־עֵינַי הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב
 מִמְּלֵי כְּשׁ"י: ו וְעַתָּה לְכֶנָּה נֵא אָרְה־לִּי אֶת־הָעַם
 הַזֶּה כִּי־עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נִכְה־בּוֹ

ב וַיִּרְא בַּלֶּק בֶּן צִפּוֹר ית כל די
 עבד ישראל לאמוראי: ג וידחל
 מואבא מן קדם עמא לחדא
 ארי סגי הוא ועקת למואבא מן
 קדם בני ישראל: ד ואמר מואב
 לסבי מדנן כען ישצוון קהלא ית
 כל סחרננא כמא דמלחיה תורא
 ית ירוקא דחקלא ובלק בר צפור
 מלכא למואב בעדנא ההיא:
 ה ושלח אנגדין לות בלעם בר
 בעור לפתור ארם דעל פרת ארע
 בני עמה למקרי לה למימר הא
 עמא נפק ממצרים הא חפא ית
 עין שמשא דארעא והוא שרי
 מלקבלי: ו וכען איתא כען לוט
 לי ית עמא הדין ארי תקיף הוא
 מני מאים אפל לאגחא בה קרב

רש"י

מריצין לו מעות, כף כל המלכים מריצין לו
 אגרותיהם. ולפי פשוטו של מקרא כף שם המקום
 (שם): ארץ בני־עמו. (שם) של בלק. משם הנה,
 וזה הנה מתנבא ואומר לו: עתיד אפה למלך. ואם
 תאמר: מפני מה השרה הקדוש־ברוך־הוא שכינתו
 על עובד כוכבים רשע? כדי שלא יהיה פתחון פה
 לאמות לומר: אלו הנה לנו נביאים חזרנו למוטב!
 העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם,
 שבתחלה היו גדורים בעריות, וזה נתן להם עצה
 להפקיר עצמן לזנות: לקרא־לו. (שם) הקריאה
 שלו היתה ולהנאתו, שהיה פוסק לו ממון הרבה:
 עם יצא ממצרים. ואם תאמר: מה מזיקך? הנה
 כסה את־עין הארץ. סיחון ועוג, שהיו שומרים
 אותנו עמרו עליהם והרגום: והוא ישב ממלי.
 חסר כתיב, קרובים הם להכריתני, כמו (תהלים
 קיח): "כי אמילם": (ו) נפה־בו. אני ועמי נפה
 בהם. דבר אחר: לשון משנה הוא (ב"מ קה ב),
 מנפה לו מן הדמים לחסר מהם מעט: פי ידעתי
 וגו'. על־ידי מלחמת סיחון, שעזרתו להכות את

(ב) וירא בלק בן־צפור את כל־אשר־עשה
 ישראל לאמרי. אמר: אלו שני מלכים שהיינו
 בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת
 כמה וכמה! לפיכך: "ויגר מואב": (ג) ויגר.
 לשון מורא, כמו (איוב יט): "גורו לכם": ויקן
 מואב. קצו בחייהם (כמו קצתי בחיי, והוא מקרא
 קצר): (ד) אל־זקני מדנן. והלא מעולם היו
 שונאים זה את זה, שנאמר (בראשית לו): "המכה
 את־מדנן בשדה מואב", שבאו מדנן על מואב
 למלחמה? אלא מיראתן של ישראל עשו שלום
 ביניהם. ומה ראה מואב לטל עצה ממדנן? כיון
 שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם,
 אמרו: מנהיגם של אלו במדנן נתגדל, נשאל מהם
 מה מדתו? אמרו להם: אין כחו אלא בפיו; אמרו:
 אף אנו נבוא עליהם באדם שפחו בפיו: בלחף
 השור. (כמדבר רבה) כל מה שהשור מלחף, אין בו
 סימן ברכה: בעת ההוא. לא היה ראוי למלכות;
 מנסיכי מדנן היה, וכיון שמת סיחון, מנוהו עליהם
 לצרף שעה: (ה) פתורה. כשלקחי הנה שהפל

וַאֲגַרְשָׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר־
 תְּבַרְךְ מְבֹרָךְ וְאֲשֶׁר תֹּאדָר יוֹאֵר כְּשִׁי׃ ז וַיִּלְכּוּ
 זְקֵנֵי מוֹאָב וּזְקֵנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיִּבְאוּ
 אֶל־בְּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בַלָּק כְּשִׁי׃
 ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינּוּ פֹה הַלְיִלָה וְהִשְׁכַּנְתִּי
 אִתְּכֶם דָּבָר כֹּאֲשֶׁר יִדְבַר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ
 שְׂרֵי־מוֹאָב עִם־בְּלָעַם כְּשִׁי׃ ט וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
 בְּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ כְּשִׁי׃
 י וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בַּלָּק בֶּן־צֶפֶר
 מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלַי כְּשִׁי׃ יא הִנֵּה הָעַם הַיֵּצֵא
 מִמִּצְרַיִם וַיִּבְסֵם אֶת־עֵינַי הָאָרֶץ עֲתָה לָכֶה
 קְבֵה־לִּי אֹתוֹ אוֹלֵי אוֹכְלֵי לֶחֶם בּוֹ
 וַגִּרְשָׁתוֹ כְּשִׁי׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בְּלָעַם לֹא

וְאֶתְרַכְנָה מִן אֲרַעָא אֲרִי יִדְעָנָא
 ית די תְּבַרְךְ מְבֹרָךְ וְדִי תִלוּט
 לִיט: ז וַאֲזִלוּ סְבִי מוֹאָב וְסְבִי
 מִדְיָן וְקְסָמִיא בִּידֵיהוֹן וְאִתּוּ לֹת
 בְּלָעַם וּמְלִילוּ עִמָּה פִתְגָמֵי בַלָּק:
 ח וַאֲמַר לְהוֹן בֵּיתוּ הָכֹא בְּלִילָא
 וְאִתְבּוּ יִתְכוּן פִּתְגָמָא כְּמָא דִּי
 מְלִיל יִי עָמִי וְאוֹרִיכוּ וְרַבְרְבִי
 מוֹאָב עִם בְּלָעַם: ט וַאֲתָא מִימַר
 מִן גְּדָם יִי לֹת בְּלָעַם וַאֲמַר מִן
 גְּבַרְיָא הָאֵלִין דְּעָמָךְ: י וַאֲמַר
 בְּלָעַם גְּדָם יִי בַלָּק בֶּן צֶפֶר
 מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח לֹתִי: יא הָא
 עָמָא דִּי נִפְק מִמִּצְרַיִם וְחָפָא ית
 עֵין שְׂמָשָׁא דְאַרְעָא כְּעַן אִיתָא
 לוֹט לִי יְתָה מָאִים אֲפֵל לְאַגְחָא
 בַּה קָרַב וְאֶתְרַכְנָה: יב וַאֲמַר יִי
 לְבְּלָעַם לֹא תִזַּל עִמָּהוֹן לֹא תִלוּט

רש"י

להטעותו בא; (ר"ל ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו
 כם ופושעים יפשו בם. כונת רש"י שאמר מי
 האנשים היתה לטובה, לפני עמו בדברים, כמו
 שפרש רש"י בפרשת בראשית בתבת "איכה", אף
 בא לבלעם לטעות, כי הוא טעה) אמר: פעמים
 שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שנה עליו, אף
 אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין: (י) בלק
 בן־צפר וגו'. אף־על־פי שאיני חשוב בעיניך,
 חשוב אני בעיני המלכים: (יא) קבה־לי. (במדבר
 רבה) זו קשה מ"ארה־לי" שהוא נוקב ומפרש:
 וגרשתי. (שם) מן העולם. ובלק לא אמר אלא
 "ואגרשנו מן הארץ". איני מבקש אלא להסיעם
 מעלי; ובלעם היה שונאם יותר מבלק: (יב) לא
 תלך עמהם. (שם) אמר לו: אם בן אקללם
 במקומי, אמר לו: "לא תאר את־העם!". אמר לו:
 אם בן אברכם, אמר לו: אינם צריכים לברכתך,

מוֹאָב: (ז) וּקְסָמִים בְּיָדָם. (שם) כָּל מִינֵי קְסָמִים,
 שְׁלֹא יֹאמֶר: אֵין כְּלִי תִשְׁמִישִׁי עָמִי. דְּבַר אַחַר:
 (שם) קָסִם זֶה נִטְלוּ בְּיָדָם זְקֵנֵי מִדְיָן; אֲמָרוּ: אִם
 יבֹא עִמָּנוּ בַּפֶּעַם הַזֹּאת, יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, וְאִם
 יִדְחֵנוּ - אֵין בּוֹ תוֹעֵלַת. לְפִיכֹךְ, כְּשֹׁאֲמַר לָהֶם "לִינּוּ
 פֹה הַלְיִלָה", אֲמָרוּ: אֵין בּוֹ תִקְוָה! הַנִּיחֻהוּ וְהִלְכוּ
 לָהֶם, שְׁנֹאֲמַר: "וַיֵּשְׁבוּ שְׂרֵי־מוֹאָב עִם־בְּלָעַם",
 אֲבָל זְקֵנֵי מִדְיָן הִלְכוּ לָהֶם: (ח) לִינּוּ פֹה הַלְיִלָה.
 אֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוּרָה עָלָיו אֲלֹא בְּלִילָה. וְכֵן לְכָל
 נְבִיאֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם; וְכֵן לְכֵן בְּחִלוֹם הַלְיִלָה,
 שְׁנֹאֲמַר (בראשית לא): "וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן
 הָאֲרָמִי בְּחִלוֹם הַלְיִלָה". כְּאֵדָם הַהוּלָךְ אֶל פִּילְגָשׁוּ
 בַּחֲבָא: כְּאֲשֶׁר יִדְבַר ה' אֵלַי. אִם יִמְלִיכֵנִי לְלֶכֶת
 עִם בְּנֵי אָדָם כְּמוֹתְכֶם אֲלַף עָמְכֶם, שְׂמָא אֵין כְּבוֹדוֹ
 לְתַתִּי לְהִלָּךְ אֲלֹא עִם שְׂרִים גְּדוֹלִים מִכֶּם: וַיֵּשְׁבוּ.
 לְשׁוֹן עַפְכָּה: (ט) מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ.

ית עמא ארי בריה הוא: יג וקם
 בלעם בצפרא ואמר לרבבני בלק
 אזילו לארעכון ארי לית רעוא
 גדם יי למשבקי למזל עמכון:
 יד וקמו רבבני מואב ואתו לות
 בלק ואמרו סרב בלעם למתי
 עמנא: טו ואוסף עוד בלק
 למשלח רבבנין סגיאין ונקירין
 מאלין: טז ואתו לות בלעם
 ואמרו לה כדנן אמר בלק בר
 צפור לא כען תתמנע מלמתי
 לותי: יז ארי וקרא איקרנף
 לחדא וכל די תימר לי אעבד
 ואיתא כען לוט לי ית עמא
 הדין: יח ואתב בלעם ואמר
 לעבדי בלק אם יסן לי בלק מלי
 ביתה כסף ודקב לית לי רשו
 למעבר על גזרת מימרא דני
 אלהי למעבד זערתא או רבתא:
 יט וכען אוריכו כען הקא אף
 אתון בליליא ואדע מא יוסף יי
 למללא עמי: כ ואתא מימר מן
 גדם יי לבלעם בליליא ואמר לה
 אם למקרי לך אתו גבריא קום
 אזל עמהון וברם ית פתגמא די

תלך עמהם לא תאר אתהעם כי ברוך
 הוא כס"י: שני יג ויקם בלעם בפקר ויאמר
 אלשרי בלק לכו אלארצכם כי מאן יהוה
 לתתי להלך עמכם כס"י: יד ויקומו שרי מואב
 ויבאו אלבלק ויאמרו מאן בלעם הלך
 עמנו: טו ויסף עוד בלק שלח שרים רבים
 ונכבדים מאלה: טז ויבאו אלבלעם ויאמרו
 לו כה אמר בלק בןצפור אלנא תמנע
 מהלך אלי: יז כירכבד אכבדך מאד וכל
 אשרתאמר אלי אעשה ולכהנא קבהלי
 את העם הוה כס"י: יח ויען בלעם ויאמר
 אלעבדי בלק אם יתן לי בלק מלא ביתו
 כסף וזהב לא אוכל לעבר אתפי יהוה אלהי
 לעשות קטנה או גדולה כס"י: יט ועתה שבו נא
 בזה גםאתם הלילה ואדעה מהיסף יהוה
 דבר עמי כס"י: כ ויבא אלהים אלבלעם
 לילה ויאמר לו אםלקרא לך באו האנשים

רש"י

אוכל לעבר. על פרחו גלה שהוא ברשות אחרים,
 ונתנבא פאן, שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו
 האבות מפי השכינה: (יט) גםאתם. פיו
 הכשילו: גם אתם סופכם לילך בפחי נפש
 פראשונים: מהיסף. לא ישנה דבריו מברכה
 לקללה; הלואי שלא יוסיף לברך! פאן נתנבא
 שעתיד להוסיף להם ברכות עלגדו: (כ) אם
 לקרא לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה לטל
 עליה שכר, קום לך אתם: ואף. על פרחך את
 הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, ואףעלפי
 כן וילך בלעם, אמר: שמא אפתנו ויתרצה:

"פי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה (ס"א
 לדבורה): "לא מדבשך ולא מעקצך": (יג) להלך
 עמכם. אלא עם שרים גדולים מכם; למדנו שרוחו
 גבוהה, ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום,
 אלא בלשון גסות, לפיכך ויסף עוד בלק: (יז) כפי
 כבד אכבדך מאד. (במדבר רבה) יותר ממה שהיית
 נוטל לשעבר (ר"ל במלחמת סיחון) אני נותן לך:
 (יח) מלא ביתו כסף וזהב. למדנו, שנפשו
 רחבה ומחמד ממון אחרים. אמר: ראוי לו לתן לי
 כל כסף וזהב שלו, שהרי צריך לשפר חילות רבות,
 ספק נוצח ספק אינו נוצח, ואני ודאי נוצח: לא

קוּם לְךָ אַתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדָּבַר
 אֵלֶיךָ אַתּוּ תַעֲשֶׂה כַּשֵּׁי: שלישי כא וַיִּקַּם בַּלְעָם
 בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אַתְנֹו וַיִּלְךָ עִם־שָׂרֵי
 מוֹאָב כַּשֵּׁי: כב וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא
 וַיִּתְיַצֵּב מִלֶּאֱךָ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשֹׁטֵן לוֹ וְהוּא
 רֹכֵב עַל־אַתְנֹו וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ כַּשֵּׁי: כג וַתֵּרָא
 הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ וְחֲרָבוֹ
 שְׁלֹפָה בִידּוֹ וַתֵּט האתון מן־הַדֶּרֶךְ וַתִּלְךָ
 בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בַּלְעָם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַפְּתָהּ
 הַדֶּרֶךְ כַּשֵּׁי: כד וַיַּעֲמֹד מִלֶּאֱךָ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל
 הַכַּרְמִים גָּדַר מִזֶּה וַגְּדַר מִזֶּה כַּשֵּׁי: כה וַתֵּרָא
 הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּלְחֹץ אֶל־הַקִּיר
 וַתִּלְחֹץ אֶת־רֶגְלָהּ בַּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֵף
 לְהַכְתִּיחָהּ כַּשֵּׁי: כו וַיֹּסֵף מִלְאָךְ־יְהוָה עָבוֹר
 וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יַמִּין

רש"י

מזיקין: וחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בִידּוֹ. אָמַר: רָשַׁע זֶה הַנִּיחַ
 כְּלֵי אֲמָנוֹתוֹ, שְׂכָלֵי זֵינָן שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם בַּחֲרֹב,
 וְהוּא בָּא עֲלֵיהֶם בְּפִיו, שֶׁהוּא אֲמָנוֹת שְׁלֵהֶם, אָף
 אֲנִי אֶתְפֹּשׂ אֶת שְׁלוֹ וְאַבֵּא עֲלֵיו בְּאֲמָנוֹתוֹ. וְכֵן הִיָּה
 סוּפוֹ (בַּמַּדְבָּר לֵאמֹר): "וְאַתָּה בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הַרְגוּ
 בַּחֲרֹב": (כד) בְּמִשְׁעוֹל. פְּתַרְגוּמוֹ: "בְּשִׁבְלִי".
 וְכֵן (מ"א כ): "אִם יִשְׁפַק עֶפְרַיִם שׁוֹמְרוֹן
 לְשַׁעֲלִים" - עֶפְרַיִם הַנְּדַבֵּק בְּכַפּוֹת הַרְגָלִים בַּהַלּוּכָן.
 וְכֵן (ישעיה מ): "מִי מַדְד בְּשַׁעֲלוֹ מִים" - בְּרַגְלָיו
 וּבַהַלּוּכָו: גָּדַר מִזֶּה וַגְּדַר מִזֶּה. סְתָם "גָּדַר" שֶׁל
 אֲבָנִים הוּא: (כה) וַתִּלְחֹץ. הִיא עֲצָמָה: וַתִּלְחֹץ.
 אֶת אַחֲרִים, אֶת־רֶגְלָהּ בַּלְעָם: (כו) וַיֹּסֵף מִלְאָךְ־
 ה' עָבוֹר. לְעָבַר עוֹד לְפָנָיו לְהִלָּךְ, לְהִיּוֹת לְפָנָיו
 בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ (בַּרְאשִׁית לג): "וְהוּא עָבַר

אֲמַלְל עִמָּךְ יְתֵה תַעֲבֹד: כא וְקָם
 בַּלְעָם בְּצַפְרָא וַזְרוּ יָת אַתְנָה וְאֵזֶל
 עִם רִכְבֵּי מוֹאָב: כב וַתִּקַּף רַגְזָא
 דִּינִי אַרִי אֵזֶל הוּא וְאַתְעַמַּד
 מִלְאָכָא דִינִי בְּאַרְחָא לְשֹׁטֵן לָהּ
 וְהוּא רֹכֵב עַל אַתְנָה וַתִּרְיַן
 עוֹלְמוֹהִי עִמָּה: כג וַחֲזוּת אַתְנָא
 יָת מִלְאָכָא דִינִי מַעַמַּד בְּאַרְחָא
 וְחֲרַבְהָ שְׁלִיפָא בִידָהּ וְסִטַּת אַתְנָא
 מִן אַרְחָא וְאֵזֶלַת בְּחַקְלָא וּמִחָא
 בַּלְעָם יָת אַתְנָא לְאַסְטִיּוּתָהּ
 לְאַרְחָא: כד וְקָם מִלְאָכָא דִינִי
 בְּשִׁבְלִי כַּרְמֵיָא אַתְרָא דַּגְדְּרָא
 מִכָּא וַגְדְּרָא מִכָּא: כה וַחֲזוּת
 אַתְנָא יָת מִלְאָכָא דִינִי וְאַדְחַקַּת
 לְכַתְלָא וַדְחַקַּת יָת רַגְלָא דְּבַלְעָם
 לְכַתְלָא וְאוֹסַף לְמַמְחָה:
 כו וְאוֹסַף מִלְאָכָא דִינִי לְמַעֲבַר
 וְקָם בְּאַתְרַ עַק דִּי לִית אַרְחָ
 לְמַסְטִי לְיַמִּינָא וְלַסְמָאלָא:

(כא) וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אַתְנֹו. מִכָּאן, שֶׁהַשְּׂנֵאָה
 מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשׁוֹרָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בְּעֲצָמוֹ. אָמַר
 הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: רָשַׁע, כָּבֹד קָדְמָךְ אֲבָרְהָם
 אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּרְאשִׁית כב): "וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם
 בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמָרוֹ": עִם־שָׂרֵי מוֹאָב. (בַּמַּדְבָּר
 רכח) לָבוֹ כָּלְכָם שָׁנָה: (כב) כִּי־הוֹלֵךְ הוּא. רָאָה
 שֶׁהַדָּבָר רַע בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם וְנִתְאַוָּה לִילָךְ: לְשֹׁטֵן לוֹ.
 (שם) מִלְאָךְ שֶׁל רַחֲמִים הִיָּה, וְהִיָּה רוֹצֵה לְמַנְעוֹ
 מִלְחָטָא, שֶׁלֹּא יַחֲטֵא וַיֵּאבֵד: וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ.
 מִכָּאן לְאָדָם חָשׁוּב הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ, יוֹלִיךְ עִמּוֹ שְׁנֵי
 אֲנָשִׁים לְשִׁמּוֹשׁוֹ, וְחוֹזְרִים וּמְשֻׁמְשִׁים זֶה אֶת זֶה:
 (כג) וַתֵּרָא הָאֲתוֹן. וְהוּא לֹא רָאָה; שֶׁנֶּמְטֵן הַקְּדוֹשׁ־
 בְּרוּךְ־הוּא רְשׁוֹת לְבַהֲמָה לְרֵאוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם,
 שֶׁמִּתּוֹךְ שֵׁישׁ בּוֹ דַּעַת, תַּטְרַף דַּעְתּוֹ כְּשִׁירָאָה

וּשְׂמֹאוֹל כִּשׁׁי׃ כו וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מְלֶאךָּ יְהוָה וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בְּלָעַם וַיַּחֲרֶאֱף בְּלָעַם וַיִּךְ אֶת־הָאֲתוֹן בַּמֶּקֶל׃ כח וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר לְבָלָעַם מַה־עֲשִׂיתִי לָךְ כִּי הִבִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים כִּשׁׁי׃ כט וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְאֲתוֹן כִּי הִתְעַלְלִיתְּ בִּי לוֹ יִשְׁ-חַרְבַּב בְּיָדִי כִּי עָתָה הִרְגָתִיךָ כִּשׁׁי׃ ל וַתֹּאמֶר הָאֲתוֹן אֶל־בְּלָעַם הֲלוֹא אֲנֹכִי אֶתְנֶךָ אֲשֶׁר־רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֲהִסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא כִּשׁׁי׃ לא וַיַּגֵּל יְהוָה אֶת־עֵינָיו בְּלָעַם וַיֵּרָא אֶת־מְלֶאךָּ יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֶפֶה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְאִפָּיו׃ לב וַיֹּאמֶר אֵלָיו מְלֶאךָּ יְהוָה עַל־מָה הִבִּיתְּ אֶת־אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אֲנֹכִי יִצְאָתִי לְשָׂטָן כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי כִּשׁׁי׃ לג וַתֵּרָאֵנִי הָאֲתוֹן וַתֵּט לְפָנָיו זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים אוֹלֵי נִטְתָּה

כו וַחֲזוּת אֶתְנָא ית מְלֶאכָא דִּי וַרְבַּעַת תַּחוּת בְּלָעַם וַתְּקַף רַגְזָא דְּבְלָעַם וַמְחָא ית אֶתְנָא בְּחֻטְרָא׃ כח וַפְתַּח יי ית פּוּמָא דְּאֶתְנָא וַאֲמַרַת לְבְלָעַם מָה עֲבַדִּית לָךְ אַרִי מַחִיתִנִי דִּנְן תַּלַּת זְמַנִּין׃ כט וַאֲמַר בְּלָעַם לְאֶתְנָא אַרִי חִיְכַת בִּי אֵלּוּ פּוֹן אִית חֲרָבָא בְּיָדִי אַרִי כַעַן קִטְלִיתִיךָ׃ ל וַאֲמַרַת אֶתְנָא לְבְלָעַם הֲלֵא אֲנָא אֶתְנָךְ דִּי רִכַּבְתָּ עָלַי מִדְּאִיתְךָ עַד יוֹמָא הַדִּין הַמִּילְךָ אֵלִיפְנָא לְמַעַבְד לָךְ כְּדִין וַאֲמַר לֹא׃ לא וַיַּגְלָא יי ית עֵינֵי בְלָעַם וַחֲזָא ית מְלֶאכָא דִּי מַעַתְד בְּאַרְחָא וַחֲרָבָה שְׁלִיפָא בְּיָדָהּ וַכַּרְע וַסְגִיד לְאִפּוּהִי׃ לב וַאֲמַר לָהּ מְלֶאכָא דִּי עַל מָא מַחֲתָא ית אֶתְנָךְ דִּנְן תַּלַּת זְמַנִּין הָא אֲנָא נִפְקִית לְמַסְטָן אַרִי גְלִי קְדָמִי דְּאִת רַעִי לְמִזַּל בְּאַרְחָא לְקַבְלִי׃ לג וַחֲזוּתִנִי אֶתְנָא וַסְטַת מִן קְדָמִי דִּנְן תַּלַּת זְמַנִּין אֵלּוּ פּוֹן לֹא סְטַת מִן קְדָמִי אַרִי כַעַן אַף

רשׁׁי

(לב) פִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי רַבּוֹתִינוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה (שַׁבַּת קה) דְּרִשׁוּהוּ נוֹטְרִיקוֹן׃ יִרְאָה, רְאֵתָה, נְטָתָה, בְּשִׁבִיל שְׁהַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי, כְּלוֹמַר׃ לְקַנְאָתִי וְלַהֲקַנִּיטְנִי וְלִפִּי מִשְׁמְעוּ׃ פִּי חֲרַד הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי - לְשׁוֹן "רִטְט" - פִּי רְאִיתִי בְּעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁחֲרַד וּמַהֲרַת הַדֶּרֶךְ, שֶׁהוּא לְכַעֲסִי וְלַהֲמַרְוֹתִי, וּמִקְרָא קֶצֶר הוּא, כְּמוֹ (שׁ"ב יג)׃ "וַתִּכַּל דָּוִד" לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא׃ יִרְט לְשׁוֹן רְצוֹן, וְכֵן (אִיּוֹב טז) "וְעַל־יָדַי רְשָׁעִים יִרְטִנִּי" - מִפְּיָס וּמִנַּחֵם אוֹתוֹ עַל־יָדַי רְשָׁעִים, שְׂאִינָן אֵלּא מִקְנִיטִים׃ (לג) אוֹלֵי נְטָתָה כְּמוֹ "לוֹלֵא", פְּעָמִים שׁ"אֹלֵי" מְשַׁמֵּשׁ בְּלְשׁוֹן "לוֹלֵא"׃ גַּם־אֲתַכָּה הִרְגָתִי הִרִי זֶה מִקְרָא מְסָרֵס, וְהוּא כְּמוֹ׃

לְפָנֵיהֶם" וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה יֵשׁ בְּתַנְחוּמָא׃ מָה רָאָה לְעַמֵּד בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת? סִימְנֵי אַבוֹת הָרָאָהוּ׃ (כח) זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים רָמַז לוֹ׃ אִתָּה מִבְּקַשׁ לְעַקֵּר אִמָּה הַחֻוּגְגַת שְׁלֹשׁ רְגָלִים בְּשָׁנָה׃ (כט) הִתְעַלְלִיתָ כְּתַרְגוּמוֹ׃ לְשׁוֹן גְּנָאִי וּבְזִיוֹן׃ לוֹ יִשְׁ-חַרְבַּב בְּיָדִי גְנוּת גְּדוֹלָה הִנֵּה לוֹ דְּבַר זֶה בְּעֵינֵי הַשָּׂרִים׃ זֶה הוֹלֵךְ לְהַרְגַּ אִמָּה שְׁלֵמָה בְּפִיו - וְלֶאֱתוֹן זֶה צְרִיךְ לְכַלֵּי זִין׃ (ל) הִסְכַּנְתִּי הִסְכַּנְתִּי כְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן (אִיּוֹב כב)׃ "הֲלֵאֵל יִסְכַּן־גְּבַר" וַרְבוּתִינוּ דְּרִשׁוּ מִקְרָא זֶה בְּגִמְרָא׃ אֶמְרוּ לִיָּה׃ מֵאֵי טַעְמָא לֹא רִכַּבְתָּ אֲסוּסִיא? אֶמַר לְהוֹן׃ בְּרִטְיָבָא שְׂדָאִי לִיָּה כּוֹ פְּדֵאִיתָא בְּמַסְכַּת עַבּוּדָה זְרָה (דף ד)׃

מִפְּנֵי כִּי עָתָה גַם־אֶתְכֶּה הֲרַגְתִּי וְאוֹתָהּ
הַחַיִּיתִי כִּסְׁי׃ לֹד וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל־מִלְאָכָא יְהוָה
חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקַרְאֲתִי
בַּדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי כִּסְׁי׃
לֹה וַיֹּאמֶר מִלְאָכָא יְהוָה אֶל־בְּלָעַם לֵךְ עִם־
הָאֲנָשִׁים וְאַפֶּס אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבֵּר אֵלֶיךָ
אֲתוּ תִדְבֹר וַיֵּלֶךְ בְּלָעַם עִם־שָׂרֵי בַלָּק כִּסְׁי׃
לו וַיִּשְׁמַע בַּלָּק כִּי־בָא בְלָעַם וַיֵּצֵא לְקַרְאֲתוֹ
אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אֲרָנָן אֲשֶׁר
בְּקִצֵּה הַגְּבוּל כִּסְׁי׃ לו וַיֹּאמֶר בַּלָּק אֶל־בְּלָעַם
הֲלֹא שָׁלַח שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לְקַרְאֲלֶךָ לָמָּה
לֹא־הִלַּכְתָּ אֵלַי הָאֲמָנָם לֹא אוֹכַל כַּבְּדֶךָ כִּסְׁי׃
לח וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל־בַּלָּק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ
עָתָה הִיכַל אוֹכַל דַּבֵּר מְאוּמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר

יְהוָה קָטְלִית וַיְתֵה קְזִימִית:
לו וַאֲמַר בְּלָעַם לְמִלְאָכָא דִּינִי
חֲבִית אָרִי לֹא יָדַעְתִּי דִּי אַתָּה
מַעֲתִד לְקַדְמוּתִי בְּאַרְחָא וַכַּעֲנִן אִם
בִּיש בְּעֵינֶיךָ אֲתוּב לִי: לח וַאֲמַר
מִלְאָכָא דִּינִי לְבְלָעַם אֲזִל עִם
גְּבַרְיָא וּלְחוּד יְת פִתְגָמָא דִּי
אַמְלִל עִמָּךְ יְתָה תְּמַלִּל וְאַזִּל
בְּלָעַם עִם רַבְרַבֵי בַלָּק: לו וַיִּשְׁמַע
בַּלָּק אָרִי אַתָּה בְּלָעַם וַיִּנְפַק
לְקַדְמוּתָהּ לְקַרְתָּא דְמוֹאָב דִּי עַל
תְּחוּם אֲרָנָן דִּי בְּסִטְר תְּחוּמָא:
לו וַאֲמַר בַּלָּק לְבְלָעַם הֲלֹא
מִשְׁלַח שְׁלַחְתִּית לְוִתְךָ לְמַקְרִי לֵךְ
לָמָּה לֹא אֲתִיתָ לְוִתִּי הַבְּקוּשְׁטָא
הַוִּיתָ אָמַר לִית אָנָּה יְכִיל
לְיַקְרוּתְךָ: לח וַאֲמַר בְּלָעַם
לְבַלָּק הֵא אֲתִיתִי לְוִתְךָ כַּעֲנִן
הַמִּיכַל יְכַלְנָא לְמַלְלָא מַדְעָם
פִתְגָמָא דִּישׁוּי יִי בְּפוּמֵי יְתָה

רש"י

דְּבַרְיוֹ! לְמוֹד הוּא בְּכֹף, שְׂאוּמַר דְּבַר וּמִלְאָכָא
מִחֲזִירוֹ. אָמַר לְאַבְרָהָם (בְּרֵאשִׁית כב): "קַח־נָא
אֶת־בְּנֶךָ וְגו'" וְעַל־יְדֵי מִלְאָכָא בְּשַׁל אֶת דְּבָרוֹ, אָף
אָנִי, אִם רַע בְּעֵינֶיךָ צָרִיךְ אָנִי לְשׁוּב: (לח) לֵךְ
עִם־הָאֲנָשִׁים. (במ"ו) בְּדֶרֶךְ שְׂאָדָם רוֹצֵחַ לִילֵךְ בָּהּ,
מוֹלִיכִין אוֹתוֹ: וְאַפֶּס. עַל פְּרִתְךָ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר
אָדַבֵּר וְגו': לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים. כִּי חִלְקֶךָ עִמָּהֶם
וְסוּפֶךָ לְהֶאֱבֹד מִן הָעוֹלָם: עִם־שָׂרֵי בַלָּק. שְׂמַח
לְקַלְלָם כְּמוֹתָם: (לו) וַיִּשְׁמַע בַּלָּק. שְׁלַח שְׁלוּחִים
לְבַשְׂרוֹ: אֶל־עִיר מוֹאָב. (במדבר רבה) אֵלוֹ
מְטָרוֹפּוּלִין שְׁלוֹ, עִיר הַחֲשׁוּבָה שְׁלוֹ, לוֹמַר: רָאָה
מָה אֵלוֹ מְבַקְשִׁים לַעֲקֹר!: (לז) הָאֲמָנָם לֹא אוֹכַל
כַּבְּדֶךָ. נִתְנַבֵּא, שְׂסוּפוֹ לְצֵאת מַעֲמוֹ בְּקַלּוֹן:

"גַּם הֲרַגְתִּי אוֹתְךָ", כְּלוּמַר, לֹא הֶעֱכַבָה בַּלָּבַד
קַרְאֲתֶךָ עַל יְדֵי, כִּי גַם הִתְרַיְגָה. וְאוֹתָהּ הַחַיִּיתִי.
(במ"ו) וְעַתָּה מִפְּנֵי שְׂדַבְרָה וְהוֹכִיחְתָּךְ וְלֹא יִכְלַת
לַעֲמֹד בְּתוֹכְחָתָהּ, כְּמוֹ שְׂכַתוּב: "וַיֹּאמֶר
לֹא" - הֲרַגְתִּיהָ, שְׁלֹא יֵאמְרוּ: זֶה הִיא שְׂסַלְקָה אֶת
בְּלָעַם בְּתוֹכְחָתָהּ וְלֹא יִכַּל לְהִשָּׁיב; שְׂחַס הַמְּקוֹם
עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן (ויקרא כ): "וְאֵת הַבְּהֵמָה
תִּתְּרָגוּ" וְכֵן (שם): "וְהֲרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֵת
הַבְּהֵמָה": (לד) כִּי לֹא יָדַעְתִּי. גַּם זֶה גְּנוּתוֹ, וְעַל
כְּרַחוּ הוֹדָה; שֶׁהוּא הִנֵּה מִשְׁתַּבַּח שְׂיֹדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן
וּפְּנֵי הַעִיד "לֹא יָדַעְתִּי": אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה
לִי. לְהִתְרַיֵּס נִגְדַּת הַמְּקוֹם הִיא תְּשׁוּבָה זֹה. אָמַר לוֹ:
הוּא בְּעַצְמוֹ צְוִנֵי לְלַכְתָּ, וְאַתָּה מִלְאָכָא מְבַטֵּל אֶת

יְשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֲתוֹ אֲדַבֵּר: רביעי לט וַיִּלְךָ בְּלַעַם עִם־בָּלַק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֲצוֹת רס"ז: מ וַיִּזְבַּח בָּלַק בָּקָר וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבָלַעַם וְלִשְׂרָיִם אֲשֶׁר אִתּוֹ רס"ח: מא וַיְהִי בַבֶּקֶר וַיִּקַּח בָּלַק אֶת־בָּלַעַם וַיַּעֲלֵהוּ בַמּוֹת בַּעַל וַיִּרְא מִשֵּׁם קִצֵּה הָעַם רס"ט: כג א וַיֹּאמֶר בְּלַעַם אֶל־בָּלַק בְּנֵה־לִי בָזֶה שְׁבַעַה מִזִּבְחֹת וְהִכֵּן לִי בָזֶה שְׁבַעַה פָּרִים וְשְׁבַעַה אֵילִים: כ וַיַּעַשׂ בָּלַק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּלַעַם וַיַּעַל בָּלַק וּבְלַעַם פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ: ג וַיֹּאמֶר בְּלַעַם לְבָלַק הֲתִיצֵב עָלַי עֲלֹתֶיךָ וְאַלְכָה אוֹלֵי יִקְרָה יְהוָה לְקַרְאֹתֵי וּדְבַר מַה־יִּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לְךָ וַיִּלְךְ שָׁפִי רס"י: ד וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶת־שְׁבַעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וְאֶעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ רס"א: ה וַיִּשֶׂם יְהוָה דְּבַר בְּפִי בְלַעַם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלַק וְכַה תְּדַבֵּר: ו וַיֵּשֶׁב אֱלֹהִים וְהִנֵּה נֹצֵב עַל־עֲלֹתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב:

אמלל: לט ואזל בלעם עם בלק ואתו לקרית מחוזיהי: מ ונכס בלק תורין וען ושלח לבלעם ולרבכניא די עמה: מא ותוה בצפרא ודבר בלק ית בלעם ואסקה לרמת דחלתה וחזא מתמן קצת מן עמא: א ואמר בלעם לבלק בנה לי הכא שבעא מדבחין ואחקן לי הכא שבעא תורין ושבעא דכרין: ב ועבד בלק כמא די מליל בלעם ואסק בלק ובלעם תור ודבר על כל מדבחא: ג ואמר בלעם לבלק אתעתד על עלתך ואיהך מאים יערע מימר מן קדם יי לקדמותי ופתגמא דחזנני ואחזי לך ואזל יחידי: ד וערע מימר מן קדם יי לות בלעם ואמר לה ית שבעא מדבחין סדרית ואסקית תור ודבר על כל מדבחא: ה ושוי יי פתגמא בפומא דבלעם ואמר תוב לות בלק וכדין תמלל: ו ותב לותה וקא מעמד על עלתה הוא וכל רבכני מואב:

רס"י

(לט) קרית חצות. עיר מלאה שוקים, אנשים, נשים וטף בחוצותיה, לומר: ראה ורחם שלא יעקרו אלו: (מ) בקר וצאן. (שם) דבר מעט, בקר אחד וצאן אחד בלבד: (מא) במות בעל. פתרגומו: לרמת דחלתה - שם עבודת אלילים: (ג) אוילי יקרה ה' לקראתי. אינו רגיל לדבר עמי ביום: וילך שפּי. פתרגומו: יחידי, לשון שפי ושקט, שאין עמו אלא שתיקה: (ד) ויקר. לשון צראי, לשון גנאי, לשון טמאת קרי, כלומר בקשי וכבזיון, ולא ה'יה נגלה אליו ביום אלא בשביל

להראות חבתן של ישראל: את־שבעת המזבחות. שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן, אלא "את־שבעת המזבחות". אמר לפניו: אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כלן. אברהם בנה ארבעה (בראשית יב): "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (שם): "ויעתק משם ההרה וגו'" (שם יג): "ויאהל אברהם וגו'", ואחד בהר המוריה (שם כב). ויצחק בנה אחד (שם כו): "ויבן שם מזבח וגו', ויכרו שם עבדי יצחק באר". ויעקב בנה שתיים: אחד בשכם (שם לג) ואחד בבית אל

וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר מִן־אַרְם יִנְחֵנִי בַלַּק
 מֶלֶךְ־מוֹאָב מִהַרְרֵי־קָדֶם לָכֵּה אֶרְהֶ־לִּי יַעֲקֹב
 וּלְכֵה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל כִּשׁׁי: ח מָה אֶקֶב לֹא קִבֵּה
 אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעַם יְהוָה כִּשׁׁי: ט כִּי־מֵרָאשׁ
 צָרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגִּבְעוֹת אֲשׁוּרֵנוּ הֵן־עַם לְבַדָּד
 יִשְׁכְּנוּ וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשְּׁב כִּשׁׁי: י מִי מָנָה עֶפְרַיִם
 יַעֲקֹב וּמִסִּפָּר אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשִׁי
 מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה אַחֲרֵיתִי כִּמְהוּ כִּשׁׁי: יא וַיֹּאמֶר
 בַּלַּק אֶל־בְּלַעַם מַה עָשִׂיתָ לִּי לִקְבֹּב אִיבִי
 לְקַח־תִּידֶךָ וְהִנֵּה בִּרְכַת בָּרַךְ: יב וַיַּעַן וַיֹּאמֶר

יא וַאֲמַר בַּלַּק לְבַלַּעַם מָה עֲבַדְתָּ לִּי לְמִילַט סַנְאֵי דְבַרְתִּיךָ וְהָא בְּרַכָּא מְבַרְכַת לְהוֹן: יב וְאַתָּב וַאֲמַר הֲלֵא

רש"י

בְּרֵאשִׁיתָם וּבְתַחֲלַת שְׂרָשִׁיהֶם וְאֲנִי רוֹאֶה אוֹתָם
 מִיִּסְדִּים וּחְזָקִים כְּצוּרִים וּגִבְעוֹת הֶלְלוּ, עַל־יְדֵי
 אֲבוֹת וְאִמְהוֹת: הֵן־עַם לְבַדָּד יִשְׁכְּנוּ. הוּא אֲשֶׁר זָכוּ
 לוֹ אֲבוֹתָיו - לְשִׁכְן בְּדָד, כְּתַרְגוּמוֹ: וּבְגוֹיִם לֹא
 יִתְחַשְּׁב. כְּתַרְגוּמוֹ: לֹא יִהְיוּ נַעֲשִׂין כְּלָה עִם שְׂאֵר
 הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי גִילוּלִים, שְׁנַאֲמַר (יִרְמִיָּה ל'): "כִּי
 אַעֲשֶׂה כְלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְגו'". - אֵינָן נִמְנִין עִם
 הַשְּׂאֵר. דְּבָר אַחֵר: כְּשֶׁהָן שְׂמַחֲזִין אֵין אִמָּה שְׂמַחָה
 עִמָּהֶם, שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים לב'): "ה' בְּדָד יִנְחֵנּוּ".
 וְכִשְׁהָאֲמוֹת עוֹבְדֵי גִילוּלִים בְּטוֹכָה, הֵם אוֹכְלִין עִם
 כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֲשָׁבוֹן, וְזֵהוּ
 "וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשְּׁב": (י) מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב
 וְגו'. כְּתַרְגוּמוֹ: דְּעַדְקֵי דְבֵית יַעֲקֹב וְכו' מֵאַרְבַּע
 מִשְׁרֵיטָא, אַרְבַּע דְּגָלִים. דְּבָר אַחֵר: עֶפְרַיִם
 יַעֲקֹב - אֵין חֲשָׁבוֹן בְּמַצּוֹת שְׁהֵם מְקַיְמִין בְּעֶפְרַיִם
 (דְּבָרִים כב'): "לֹא תַחְרוֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר", (וִיקְרָא
 ט): "לֹא תִזְרַע כְּלָאִים", אֶפְרַיִם פָּרָה וְעֶפְרַיִם סוּטָה
 וְכוּיִצָּא בְּהֵם: וּמִסִּפָּר אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל,
 רַבִּיעוּתִיהֶן, זָרַע הַיּוֹצֵא מִן הַתְּשֻׁמִּישׁ שְׁלֵהֶם: תָּמַת

(שם לה): וְאַעֲלֵ פֶר וְאֵיל בְּמִזְבְּחִי. וְאַבְרָהָם לֹא
 הֵעֲלָה אֵלָא אֵיל אֶחָד: (ז) אֶרְהֶ־לִּי יַעֲקֹב וּלְכֵה
 זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. בְּשֵׁנֵי שְׂמוֹתֵיהֶם אָמַר לוֹ
 לְקַלְלֶם - שְׁמָא אֶחָד מֵהֶם אֵינוּ מְבַהֵק: (ח) מָה
 אֶקֶב לֹא קִבֵּה אֵל. (במ"ו) כְּשֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל
 לֹא נִתְקַלְלוּ, כְּשֶׁהִזְכִּיר אַבְיָהֶם אֶת עוֹנֵם: "כִּי בְּאַפִּם
 הִרְגוּ אִישׁ", לֹא קָלַל אֵלָא אֶפֶס, שְׁנַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית
 מט): "אֲרוּר אֶפֶס". כְּשֶׁנִּכְנַס אַבְיָהֶם בְּמִרְמָה אֶצֶל
 אֲבִיו הִזָּה רְאוּי לְהִתְקַלֵּל, מָה נֶאֱמַר שָׁם? (שם כז):
 "גַּם־בְּרוּךְ יִהְיֶה". בְּמִבְרָכִים נֶאֱמַר (דְּבָרִים כז):
 "אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרַךְ אֶת־הָעָם". בְּמִקְלָלִים לֹא נֶאֱמַר
 "וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְקַלֵּל אֶת הָעָם", אֵלָא (שם) "וְאֵלֶּה
 יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה" - לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר עֲלֵיהֶם שָׁם
 קְלָלָה: לֹא זַעַם ה'. (בְּרֵאשִׁית ו) אֲנִי אֵין פָּחִי אֵלָא
 שְׂאֲנִי יוֹדַע לְכוּן הַשְּׁעָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כּוֹעֵס
 בָּהּ, וְהוּא לֹא כְּעַס כָּל הַיָּמִים הֶלְלוּ שְׂבָאתִי אֱלִיךָ.
 וְזֵהוּ שְׁנַאֲמַר (מִיכָה ו): "עַמִּי זָכַר־נָא מִה־זַעַץ וְגו'
 וּמָה־עָנָה אוֹתוֹ בְּלַעַם וְגו' לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'":
 (ט) כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים אֶרְאֶנּוּ. אֲנִי מְסַתְּפֵל

ית דיִשׁוּי יי בְּפֹמִי יתה אֶטֶר
 לְמַלְלָא: יג וְאָמַר לָהּ בְּלָק אֵיתָא
 כְּעֵן עָמִי לְאַתֵּר אֶתְרוּן דְּתַחְזוּנָה
 מִתְמָן לְחוּד קִצְתָּה תַחְזוּי וְכִלְה
 לָא תַחְזוּי וְתִלוּטָה לִי מִתְמָן:
 יד וְדַבְרָה לְחַקֵּל סְכוּתָא לְרִישׁ
 רְמָתָא וּבְנָא שְׁבָעָא מִדְּבַחִין וְאַסְק
 תוֹר וּדְכַר עַל כָּל מִדְּבַחָא:
 טו וְאָמַר לְבָלָק אֲתַעְתֵּד הֵבָא עַל
 עֲלִתְךָ וְאַנָּא אֲתַמְטִי עַד כָּא:
 טז וְעָרַע מִימַר מִן קָדָם יי
 לְבַלְעָם וְשׁוּי פִתְגָמָא בְּפֹמָה
 וְאָמַר תוֹב לָוֹת בְּלָק וּכְדִין תְּמַלֵּל:
 יז וְאָתָא לְוֹתָהּ וְהוּא מְעַתֵּד עַל
 עֲלִתָּהּ וּרְבִיבִי מוֹאָב עָמָה וְאָמַר
 לָהּ בְּלָק מָא מְלִיל יי: יח וְנִטְל
 מִתְלָהּ וְאָמַר קוּם בְּלָק וּשְׁמַע
 אֲצִית לְמִימְרֵי בֵּר צֶפֶר: יט לָא
 כְּמַלִּי בְּנֵי אֲנָשָׁא מִימַר אֱלֹהָא בְּנֵי
 אֲנָשָׁא אֲמַרִּין וּמְכַדְבִּין וְאַף לָא
 פְּעוּבְדֵי בְּנֵי בִשְׂרָא דִי אַנּוּן גְּזָרִין

הֲלֹא אַתְּ אֲשֶׁר יֵשִׁים יְהוָה בְּפִי אֶתּוֹ אֲשֶׁמֶר
 לְדַבָּר: חֲמִישִׁי יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּלָק לְדִ-נָּא אֶתִּי
 אֶל-מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אָפֶס
 קִצְתֶּהוּ תִרְאֶה וְכֹלֹו לֹא תִרְאֶה וּקְבֹנוּ-לִי
 מִשָּׁם כִּשׁ"י: יד וַיִּקְחֶהוּ שְׂדֵה צַפִּים אֶל-רֹאשׁ
 הַפְּסָגָה וַיִּבֶן שְׁבַעַה מִזְבְּחַת וַיַּעַל פֶּר וְאִיל
 בַּמִּזְבֵּחַ כִּשׁ"י: טו וַיֹּאמֶר אֶל-בְּלָק הֲתִיַּצֵּב כָּה
 עַל-עֲלִתְךָ וְאֲנֹכִי אֶקְרָה כָּה כִּשׁ"י: טז וַיִּקֶּר יְהוָה
 אֶל-בְּלָעָם וַיִּשָּׂם דְּבַר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב
 אֶל-בְּלָק וְכֹה תִדְבַּר כִּשׁ"י: יז וַיִּבֹא אֵלָיו וְהֵנֹו
 נֹצֵב עַל-עֲלֹתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אֹתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
 בְּלָק מִה־דְּבַר יְהוָה כִּשׁ"י: יח וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר
 קוּם בְּלָק וּשְׁמַע הַאֲזוּנָה עַדִּי בְּנֹו צֶפֶר כִּשׁ"י:
 יט לֹא אִישׁ אֵל וְכֹזֵב וּבֶן-אָדָם וַיִּתְנַחֵם הֵהוּא

רש"י

אֲשֶׁר יִרְצֶה, אָמַר לוֹ: עַל פְּרֻחַךְ תָּשׁוּב אֶל בְּלָק:
 (יז) וְשָׂרֵי מוֹאָב אֹתוֹ. וְלִמְעָלָה הוּא אֹמֵר:
 "וְכָל-שָׂרֵי מוֹאָב"? פִּינּוֹן שָׂרָאוּ שְׂאִין בּוֹ תִקְנֶה הֲלִכּוּ
 לָהֶם מִקְצָתָם וְלֹא נִשְׂאָרוּ אֲלָא מִקְצָתָם: מִה־דְּבַר
 ה'. (במ"ר) לְשׁוֹן צְחוּק הוּא זֶה, כְּלוֹמֵר: אֵינְךָ
 בְּרִשׁוּתְךָ: (יח) קוּם בְּלָק. פִּינּוֹן שָׂרָאוּ מִצְחָק בּוֹ,
 נִתְפַּנּוּן לְצַעְרוֹ: עֲמַד עַל רְגְלֶיךָ, אֵינְךָ רִשְׁאֵי לִישָׁב,
 וְאַנִּי שְׁלוּחַ אֶלֶיךָ בְּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם: בְּנֹו צֶפֶר.
 לְשׁוֹן מִקְרָא הוּא זֶה, כְּמוֹ (תהילים קד): "חִתִּיתוּ
 יַעֲר", (בראשית א): "וַחֲתִיתוּ-אֶרֶץ", (תהילים קיד):
 "לְמַעַנִּינוּ מִים": (יט) לֹא אִישׁ אֵל וְגו'. כְּבַר
 נִשְׁבַּע לָהֶם לְהִבְיָאֵם וּלְהוֹרִישָׁם אֶרֶץ שְׁבַעַה אַמּוֹת,
 וְאַתָּה סְבוּר לְהַמִּיתָם בְּמִדְבָּר?: הֵהוּא אָמַר וְגו'.
 בְּלִשׁוֹן תַּמָּה, וְתַרְגּוּמוֹ: "וְתִיבִין וּמִתְמַלְכִין" -

נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל. שְׁפָהֶם: (יג) וּקְבֹנוּ-לִי. לְשׁוֹן
 צְוּוּי: קָלְלָהוּ לִי: (יד) שְׂדֵה צַפִּים. מָקוֹם גְּבוּהָ
 הָיָה, שְׁשָׁם הַצּוֹפֶה עוֹמֵד לְשֹׁמֵר אִם יָבֵא חֵיל עַל
 הָעִיר: רֹאשׁ הַפְּסָגָה. בְּלָעָם לֹא הָיָה קוֹסֵס כְּבָלָק;
 רָאָה בְּלָק שֶׁעֲתִידָה פְּרֻחָה לְהַפְרִיץ בְּיִשְׂרָאֵל מִשָּׁם,
 שְׁשָׁם מֵת מִשָּׁה. כְּסְבוּר שְׁשָׁם תַּחוּל עֲלֵיהֶם
 הַקְּלָלָה, וְזוֹ הִיא הַפְּרֻחָה שְׂאֵנִי רוֹאֶה: (טו) אֶקְרָה
 כָּה. מֵאֵת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֶקְרָה. לְשׁוֹן
 אֲתַפְעֵל: (טז) וַיִּשָּׂם דְּבַר בְּפִיו. וְמָה הִיא הַשְּׂמִימָה
 הַזֹּאת? וְמָה חֶסֶר הַמִּקְרָא בְּאֶמְרוֹ: "שׁוּב אֶל-בְּלָק
 וְכֹה תִדְבַּר"? אֲלָא כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ שְׂאֵינֹו נִרְשָׁה
 לְקַלֵּל, אָמַר: מָה אֲנִי חוֹזֵר אֲצֵל בְּלָק לְצַעְרוֹ?
 (סנהדרין ק"ה) וְנִתְּן לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רֶסֶן וְחִפָּה
 בְּפִיו, כְּאֲדָם הַפּוֹקֵם בְּהִמָּה בְּחִפָּה לְהוֹלִיכָהּ אֶל

אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וּדְבַר וְלֹא יִקְיַמְנָה כַּסִּי: כ הִנֵּה
 בָּרַךְ לְקַחְתִּי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבְנָה כַּסִּי: כא לֹא-
 הַבַּיִט אֲוֹן בְּיַעֲקֹב וְלֹא-רָאָה עֲמַל בְּיִשְׂרָאֵל
 יְהוֹה אֱלֹהֵיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מִלְּךָ בּוֹ כַּסִּי: כב אֵל
 מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעַפַת רְאִים לוֹ כַּסִּי: כג כִּי
 לֹא-נִחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא-קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל כְּעַת
 יֹאמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה-פָּעַל אֵל כַּסִּי:
 כד הֵן-עָם כְּלָבִיא יָקוּם וּכְבָאֵרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא

קָסַמְיָא רְעַן בְּרַבּוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעַדָּן יִתְאַמֵּר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה עֲבַד אֱלֹהָא: כד הָא עֲמַא פְּלִיתָא שְׂרִי

רַשִׁי

לְמַעַבְד וּמִיָּבִין וּמִתְמַלְכִין דְּהוּא
 אָמַר וְעַבְד וְכָל מִימְרָה מִתְקִים:
 כ הָא בְּרַכְּוֹן קַבְלִית וְאַבְרַכְנָה
 לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא אַתְב בְּרַכְתִּי מִנְּהָ:
 כא אִסְתַּפְּלִית לִית פְּלַחִי גְלוּלִין
 בְּדְבִית יַעֲקֹב וְאַף לֹא עֲבַדִּי לְאוֹת
 שְׂקַר בְּיִשְׂרָאֵל מִימְרָא דִּי
 אֱלֹהֵהוֹן בְּסַעֲדָהוֹן וּשְׂכִינַת
 מְלַפְּהוֹן בְּיַגִּיִּהוֹן: כב אֱלֹהָ
 דְּאַפְקִינוּן מִמִּצְרַיִם תְּקַפָּא וְרוּמָא
 דִּילָהּ: כג אָרִי לֹא נִחַשְׂיָא צְבָן
 דִּיִּטְב לְדְבִית יַעֲקֹב וְאַף לֹא
 קָסַמְיָא רְעַן בְּרַבּוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעַדָּן יִתְאַמֵּר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה עֲבַד אֱלֹהָא: כד הָא עֲמַא פְּלִיתָא שְׂרִי

חוזרים ונמלכין לחזור בהם: (כ) הנה ברוך
 לקחתי. אתה שואלני "מה-דבר ה'?" קבלתי ממנו
 לברוך אותם. (ס"א: "ברוך" כמו "לברוך"): וברוך
 ולא אשיבנה. הוא ברוך אותם ואני לא אשיב את
 ברכתו: וברוך. כמו וברך, וכן הוא גזרת ר"ש,
 כמו (תהלים עד): "אויב חרף", כמו חרף, וכן (שם
 י): "ובוצע ברוך", המהלל ומברך את הגוזל
 ואומר: אל תירא פי לא תענש שלום יהיה
 לך - מרגיז הוא להקדוש-ברוך-הוא. ואין לומר
 ברוך שם דבר, שאם כן היה נקוד בפתח קטן (ר"ל:
 סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה, אבל לפי שהוא
 פעל, הוא נקוד קמץ קטן (צירי) וטעמו למטה:
(כא) לא-הביט און ביעקב וגו'. כתרגומו. דבר
 אחר: אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא
 הביט. הקדוש-ברוך-הוא און שביעקב, שפשהן
 עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן
 באוניות שלהם ובעמלן, שהן עוברים על דתו:
 עמל. לשון עברה, כמו (שם ז): "הרה עמל", (שם
 י): "כי אתה עמל וכעס תביט", לפי שהעברה היא
 עמל לפני המקום: ה' אלהיו עמו. אפלו מכעיסין
 וממרים לפניו, אינו זז מתוכן. ותרועת מלך בו.
 לשון חבה ורעות, כמו (שמואל ב טו): "רעה דוד"
 אוהב דוד (שופטים טו): "וינתנה למרעהו". וכן
 תרגם אונקלוס: ושכינת מלכהון ביניהון:

(כב) אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת: "הנה
 עם יצא ממצרים", לא יצא מעצמו, אלא האלהים
 הוציאם: כתועפת ראם לו. כתקף רום וגבה שלו.
 וכן (איוב כב): "וכסף תועפות" - לשון מעוז המה.
 ואומר אני שהוא לשון (בראשית א): "ועוף יעופף",
 המעופף ברום וגבה, ותקף רב הוא זה: תועפת
 ראם. עפיפת גבה. דבר אחר: תועפת ראם. תקף
 ראמים. ואמרו רבותינו: (גיטין סח) אלו השדים:
(כג) כי לא-נחש ביעקב. כי ראויים הם לברכה,
 שאין בהם מנחשים וקוסמים: כעת יאמר ליעקב
 וגו'. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת. אשר תגלה
 חפתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדים תורה
 מפיו ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת, והם ישאלו
 להם: מה פעל אל, וזהו שנאמר (ישעיה ל): "יהיו
 עיניך ראות את-מוריך". דבר אחר: יאמר
 ליעקב - אינו לשון עתיד, אלא לשון הנה: אינן
 צריכים למנחש וקוסם, כי בכל עת שצריך להאמר
 ליעקב ולישראל מה פעל הקדוש-ברוך-הוא ומה
 גזרותיו בפרום, אינן מנחשים וקוסמים, אלא
 נאמר להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום
 או אורים ותמים מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם
 כן: **(כד)** הן-עם כלביא יקום וגו'. כשהן
 עומדין משניתם שחרית, הן מתגברים כלביא
 וכארי לחטף את המצוות: ללבש ציצית, לקרא את

יִשְׁכַּב עַד-יֹאכַל טֹרֵף וְדַם-חֲלָלִים יִשְׁתֶּה כס"י:
 כה וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בַּלְעָם גַּם-קִב לֹא תִקְבְּנוּ
 גַּם-בָּרֶךְ לֹא תִבְרַכְנוּ כס"י: כו וַיַּעַן בַּלְעָם וַיֹּאמֶר
 אֶל-בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר-
 יִדְבַר יְהוָה אֲתוֹ אֶעֱשֶׂה: ששי כז וַיֹּאמֶר בָּלָק
 אֶל-בַּלְעָם לְכֵה-נָא אֶקְחֶךָ אֶל-מְקוֹם אַחֵר
 אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינַי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי
 מִשָּׁם כס"י: כח וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בַּלְעָם רֹאשׁ
 הַפְּעוּר הַנְּשֻׁקָף עַל-פְּנֵי הַיְשִׁימֹן כס"י: כט וַיֹּאמֶר
 בַּלְעָם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִי בֹזֵה שְׂבַעַה מִזְבַּחַת
 וְהִכֵּן לִי בֹזֵה שְׂבַעַה פָּרִים וְשְׂבַעַה אֵילִם:
 ל וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּלְעָם וַיַּעַל פָּר וְאֵיל
 בַּמִּזְבֵּחַ: כד א וַיֵּרָא בַּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינָי
 יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הִלֵּךְ בְּפַעַם-
 בְּפַעַם לְקַרְאֵת נְחָשִׁים וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמַּדְבָּר

ובכאריא יתנשטל לא ישרי בארעה
 עד דיקטול קטול ונכסי עממיא
 יירת: כה ואמר בלק לבלעם אף
 מילט לא תלוטנון אף ברקא לא
 תברכנון: כו ויען בלעם ויאמר
 לבלק הלא מללית עמך למימר
 כל די זמלל יי יתה אעבד:
 כז ואמר בלק לבלעם איתא כען
 אדברנך לאתר אחרן מאים יהי
 רעוא מן גדם יי ותלוטה לי
 מתמן: כח ודבר בלק ית בלעם
 ריש רמתא דמסתפיא על אפי
 בית ישימון: כט ואמר בלעם
 לבלק בנה לי הכא שבעא
 מדבחין ואתקין לי הכא שבעא
 תורין ושבעא דכרין: ל ועבד
 בלק כמא די אמר בלעם ואסק
 תור ודבר על כל מדבחה:
 א וחזא בלעם ארי תקין גדם יי
 לברקא ית ישראל ולא הלך בזמן
 בזמן אלהן לקדמות נחשיא ושוי

רש"י

בתולה": (כז) וקבתו לי. אין זה לשון צווי וכמו
 "וקבנו", אלא לשון עתיד: אוילי יישר בעיניו
 ותקבנו לי משם, מלדיר"ש בלעז (דוא זאלסט
 שעלטען): (כח) ראש הפעור. קוסם גדול היה
 בלק וראה שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא
 היה יודע במה. אמר: שמא תקללה תחול עליהם
 משם? וכן כל החוזים בפוכבים - רואים ואין
 יודעים מה רואים: (א) וירא בלעם פי טוב וגו'.
 אמר: איני צריך לבדק עוד בהקדוש-ברוך-הוא, כי
 לא יחפץ לקללם: ולא הלך בפעם-בפעם. כאשר
 עשה שתי פעמים: לקראת נחשים. לנחש אוילי
 יקרה ה' לקראתו פרצונו. אמר: רוצה ולא רוצה
 לקללם, אזכיר צוונותיהם ותקללה על הזכרת

שמע ולהניח תפלין: לא ישכב. בלילה על מטתו
 עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו.
 כיצד? קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד
 המקום. בא מחנה וגיס להזיקם - הקדוש-ברוך-
 הוא שומרם ונלחם מלחמותיהם ומפילם חללים.
 דבר אחר: הן-עם פלביא יקום וגו', פתרגומו:
 ודם-חללים ישתה. (כמ"ר) נתנבא שאין משה מת
 עד שפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם,
 שנאמר (יהושע יג): "ואת-בלעם בן-בעור הקוסם
 הרגו בני-ישראל בחרב אל-חלליהם": (כה) גם-
 קב לא תקבנו. "גם" ראשון מוסף על "גם" השני
 ו"גם" שני על "גם" ראשון. וכן (מ"א ג): "גם-לי
 גם-לך לא יהיה", וכן (דברים לב): "גם בחור גם

פָּנּוּ כַסִּי': ב וַיִּשָּׂא בַלְעָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרֶא אֶת-
 יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ
 אֱלֹהִים כַסִּי': ג וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נֹאֵם בַלְעָם
 בְּנֹו בְעֹר וַנֹּאֵם הַגִּבּוֹר שְׂתֵם הָעֵין כַסִּי': ד נֹאֵם
 שִׁמְעֵ אִמְרֵי-אֵל אֲשֶׁר מִחֻזָּה שְׂדֵי יַחֲזֹה נִפְל
 וּגְלוֹי עֵינַיִם כַסִּי': ה מֵה-טָבוּ אֶהְלִיךְ יַעֲקֹב
 מִשְׁכַּנְתִּיךְ יִשְׂרָאֵל כַסִּי': ו פְּנַחְלִים נָפְיוּ פְּגַנַת
 עָלַי נְהַר כְּאֶהְלִים נָטַע יְהוָה כְּאֶרְזִים עָלַי-

למדברא אפוהי: ב וזקף בלעם
 ית ענוהי וחזא ית ישראל שרן
 לשבטוהי ושרת עלוהי רוח
 נבואה מן קדם יי: ג ונטל מתלה
 ואמר אמר בלעם ברה בעור
 ואמר גברא דשפיר חזי: ד אמר
 דשמע מימר מן קדם אל וחזו מן
 קדם שדי חזי שכיב ומתגלי לה:
 ה מא טבא ארעך יעקב בית
 מישריך ישראל: ו פנחלין
 דמדברין פגנת שקיא דעל פרת
 פבוסמיא דנציב יי פארזין

רש"י

(ד) נפל וגלוי עינים. פשוטו פתרגומו, שאין
 נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו:
 כשהיה נגלה עליו לא היה בו פח לעמד על רגליו,
 ונפל על פניו, לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה
 עליו בקומה זקופה לפניו: (ה) מה-טבו אהליך.
 על שראה פתחיהם שאינן מכוננין זה מול זה:
 משפנתיה. חניותיה פתרגומו. דבר אחר: מה-טבו
 אהליך, מה טבו - אהל שילה ובית עולמים
 בישובך, שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליכם:
 משפנתיה ישראל. אף פשהן חרבין, לפי שהן
 משכון עליהם וחרבנן פפרה על הנפשות, שנאמר
 (איכה ד): "כלה ה' את-חמתו", ובמה כלה?
 "ויצת-אש בציון": (ו) פנחלים נטיו. שנארכו
 ונמשכו לנטות למרחוק. אמרו רבותינו: מברכותיו
 של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם
 כשאמר להשית אל המדבר פניו, וכשהפך המקום
 את פיו, ברכם מעין אותם קלות שבקש לומר כו'
 פדאיתא ב"חלק" (סנהדרין קה): פאהלים.
 פתרגומו: לשון (תהלים מה): "מר ואהלות": נטע
 ה'. בגן עדן. לשון אחר: פאהלים נטע
 ה' - פשמים המתוחזין פאהל, שנאמר (ישעיה מ):
 "וימתחם פאהל לשבת". ולשון זה אינו דאם-כן
 היה לו לנקד "פאהלים" הא' בחולם: נטע ה'.

עונותיהם תחול: וישת אל-המדבר פניו.
 פתרגומו: (ב) וישא בלעם את-עיניו. בקש
 להכניס בהם עין רעה, והרי יש לה ג' מדותיו: עין
 רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה
 (אבות פ"ה): שכן לשבטיו. ראה כל שבט ושבט
 שוכן לעצמו ואינן מערבין, ראה שאין פתחיהם
 מכוננין זה פנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חברו:
 ותהי עליו רוח אלהים. עלה בלבו שלא יקללם:
 (ג) בנו בער. כמו (תהלים קיד): "למעניו מזם".
 ומדרש אגדה: (סנהדרין ק"ה) שניהם היו גדולים
 מאבותיהם; בלק בנו צפור - אביו בנו הוא
 במלכות, ובלעם גדול מאביו בנביאות - מנה בן
 פרס היה: שתם העין. עינו נקורה ומוצאת לחוץ
 וחור שלה נראה פתוח, ולשון משנה הוא, כדי
 שישתם ויסתם ויגב. (ע"ז ט). ורבותינו אמרו: לפי
 שאמר: ומספר את רבע ישראל, שהקדוש-ברוך-
 הוא יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבוא
 טפה שנולד הצדיק ממנה. אמר בלבו: מי שהוא
 קדוש ומשרתו קדושים יסתפל בדברים הללו?
 ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם (גדה לא). ויש
 מפרשים: "שתם העין" - פתוח העין, כמו שפרגם
 אונקלוס, ועל שאמר "שתם העין" ולא אמר
 "שתם העינים", למדנו שסומא באחת מעיניו היה:

מִים כִּסִּי: ז יז-לְמִים מִדְּלִי וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים
 וְיָרִים מֵאֲגַג מְלָכֹו וְתַנְשֵׂא מְלַכְתּוּ כִּסִּי: ח אַל
 מוֹצִיאֹו מִמְצָרִים כְּתוֹעַפֶת רֵאִם לוֹ יֵאכֹל גּוֹיִם
 צָרִיו וְעַצְמַתֵיהֶם יִגְרֵם וְחֲצִיו יִמְחֶץ כִּסִּי: ט כָּרַע
 שָׁכַב כְּאֵרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְיִמְנוּ מִבְּרִכְיָךְ בְּרוּךְ
 וְאַרְרִיךְ אַרְוֹר כִּסִּי: י וַיַּחֲרֵאֲךָ בָּלַק אֶל-בַּלְעָם
 וַיִּסְפַּק אֶת-כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלַק אֶל-בַּלְעָם לָקַב
 אֵיבִי קְרֵאתִיךָ וְהֵנָּה בִּרְכַת בְּרוּךְ זֶה שְׁלֹשׁ
 פְּעָמִים כִּסִּי: יא וְעַתָּה בִּרְחֵלְךָ אֶל-מְקוֹמְךָ
 אֲמַרְתִּי כִּכְדֹּ אֶכְבֹּדְךָ וְהֵנָּה מִנְעֶךָ יְהוָה
 מִכְּבוֹד: יב וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל-בָּלַק הֲלֹא גַם
 אֶל-מְלֹאכֵיךָ אֲשֶׁר-שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר:
 יג אִם-יִתֶּן-לִי בָּלַק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא
 אוֹכֵל לְעֵבֹר אֶת-פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ

דְּנֻצִיבִין עַל מִיָּא: ז יִסְגִי מְלָכָא
 דִּיתַרְבָּא מִבְּנוֹהֵי וַיִּשְׁלוּט בְּעַמְמִין
 סְגִיאִין וַיִּתְקוּף מֵאֲגַג מְלַכָּה
 וְתַתְנַטֵּל מְלַכּוֹתָהּ: ח אֶלְהָא
 דְּאִפְקִינוּן מִמְצָרִים תְּקַפָּא וְרוּמָא
 דִּילָהּ יִיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְכִסֵּי
 עַמְמִיָּא סְנֵאִיהוּן וּבְכֹזֵת מְלַכֵּיהוּן
 יִתְפַּקְּוּן וְאַרְעֵתְהוּן נַחֲסִינוּן:
 ט יְנִיחַ יִשְׂרֵי בְתַקּוּף כְּאַרְיָא
 וּכְלִיתָא לִית דִּיקְיִמְנָה בְּרִיכְךָ יְהוּן
 בְּרִיכִין וְלִיטִיף יְהוּן לִיטִין:
 י וְתַקּוּף רְגִזָּא דְבָלַק בְּבַלְעָם
 וּשְׁקַפְּנִין לִידוּהֵי וַאֲמַר בָּלַק
 לְבַלְעָם לְמִילַט סְנֵאִי קְרִיתְךָ וְהָא
 בְּרַכָּא מְבֹרַכַת לְהוּן דְּנִן תַּלַּת
 זְמַנִּין: יא וּכְעַן זִיל לָךְ לְאַתְרָךְ
 אֲמַרִית יִקְרָא אֲנִקְרַנְךָ וְהָא מִנְעֶךָ
 יִי מִן יִקְר: יב וַאֲמַר בַּלְעָם לְבָלַק
 הֲלֹא אֲךָ לְאַזְגִידִיךָ דִּי שְׁלַחַת לְוֹתִי
 מְלַלִית לְמִימְר: יג אִם יִתֶּן לִי
 בָּלַק מְלֵי בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי

רש"י

לשון "נטיעה" מצינו באהלים, שנאמר (דניאל יא):
 "ויטע אהלי אפדנו": (ז) מדליו. מבארותיו.
 ופרושו כתרגומו: וזרעו במים רבים. לשון
 הצלחה הוא זה - זרעו פזרע הזרוע על פני המים:
 וירם מאגג מלכו. מלך ראשון שלהם כבש את
 אגג מלך עמלק: ותנשא מלכתו. של יעקב יותר
 ויותר, שיבא אחריו דוד ושלמה: (ח) אל מוציא
 ממצרים. מי גורם להם הגדלה הזאת? אל
 המוציאם ממצרים בתקף ורום שלו יאכל את
 הגויים שהם צריו: ועצמתיהם. של צרים: יגורם.
 מנחם פתר בו לשון שביחה, וכן (צפניה ג): "לא
 גרמו לבקר", וכן (יחזקאל כג): "ואת-חרשיה
 תגרמי". ואני אומר לשון עצם הוא, שמגרר הבשר

בשניו מסביב והמח שבפנים ומעמיד העצם על
 ערמימותו: וחציו ימחץ. אונקלוס תרגם: חציו
 של צרים, חלקה שלהם כמו בעלי חצים, מרי
 פלוגתא. (ס"א לשון חלקה וחציה) וכן ימחץ לשון
 (שופטים ה): "ומחצה וחלפה רכתו". שיחצו את
 ארצם. ויש לפתר לשון חצים ממש - חציו של
 הקדוש-ברוך-הוא ימחץ בדמם של צרים, יטבל
 ויצטבע בדמם, כמו (תהלים סח): "למען תמחץ
 רגלך בדם" ואינו זו מלשון מכה, כמו: "מחצתי",
 שהצבוע בדם נראה כאלו מחוץ ונגוע: (ט) פזרע
 שכב כארי. כתרגומו: תישבו בארצם ככח
 וכגבורה: (י) ויספק. הפה זו על זו: (יג) לעבר
 את-פי ה'. כאן לא נאמר "אלהי" כמו שאמר

רעה מלבי אשר ידבר יהוה אתו אדבר כס"י:
 שביעי יד ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך
 אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית
 הימים כס"י: טו וישא משלו ויאמר נאם בלעם
 בנו בער ונאם הגבר שתם העין: טז נאם
 שמע אמריאל וידע דעת עליון מחזה שדי
 יחזה נפל וגלוי עינים כס"י: יז אראנו ולא עתה
 אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם
 שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר
 כל בני שית כס"י: יח והיה אדום ירשה והיה
 ירשה שעיר איביו וישאל עשה חיל כס"י:
 יט וירד מיעקב והאביד שריד מעיר כס"י:
 כ וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית

רשו למעבר על גזרת מימרא דיי
 למעבר טבתא או בישתא
 מרעותי דימלל יי יתה אמלל:
 יד וכען הא אנא אזל לעמי
 איתא אמלפינך מא דמעבר
 ואחוי לך מא דמעבר עמא הדין
 לעמך בסוף יומיא: טו ונטל
 מתלה ואמר אמר בלעם ברה
 בעור ואמר גברא דשפיר חזי:
 טז אמר דשמע מימר מן קדם
 אל וידע מדע מן קדם עלאה חזו
 מן קדם שדי חזי שכיב ומתגלי
 לה: יז חזיתה ולא כען סכיתה
 ולא איתוהי קריב כד יקום מלפא
 מיעקב ויתרבא משיחא מישראל
 ויקטול רבבי מואב וישלוט
 בכל בני אנשא: יח ויהי אדום
 ירשא ויהי ירשא שעיר לבעלי
 דכבוהי וישאל יצלח בנכסין:
 יט ויחזות חד מדבית יעקב ויודד

משזב מקרית עממא: כ ויחזא ית עמלקאה ונטל מתלה ואמר ריש קרביא דישראל הוה עמלקאה וסופה

רש"י

עובר כחץ. ובלעז דישטיני"ט, כלומר, יקום מזל:
 וקם שבט. מלך רודה ומושל. ומחץ פאתי מואב.
 זה דוד שנאמר בו (שמואל ב ח): "השכב אותם
 ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו'": וקרקר.
 לשון קורה, כמו (מ"ב יט) "אני קרתי", (ישעיה נא)
 "ומקבת בור גקרתי", (משלי ל): "קרונה עורכי
 נחל". פוריי"ר בלעז: כל בני שית. כל האמות,
 שכלם יצאו מן שת בנו של אדם הראשון:
 (יח) והיה ירשה שעיר איביו. לאויביו ישראל:
 (יט) וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר
 מיעקב: והאביד שריד מעיר. מעיר החשובה של
 אדום והיא רומי. ועל מלך המשית אומר כן,
 שנאמר בו (תהילים עב): "וירד מים עד ים",
 (עובדיה): "ולא יהיה שריד לבית עשו": (כ) וירא
 את עמלק. נסתכל בפרענותו של עמלק: ראשית
 גוים עמלק. הוא קדם את כלם להלחם בישראל

בראשונה, לפי שידע שנבאש בהקדוש ברוך הוא
 ונטרד: (יד) הולך לעמי. מעתה הריני כשאר
 עמי, שנסתלק הקדוש ברוך הוא מעלי: לכה
 איעצך. מה לך לעשות. ומה היא העצה? אלהיהם
 של אלו שונא זמה הוא כו', כדאיתא ב"חלק"
 (סנהדרין קה). תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם
 בזמה, שהרי נאמר (במדבר לא): "הן הנה היו לבני
 ישראל בדבר בלעם": אשר יעשה העם הזה
 לעמך. מקרא קצר הוא זה: איעצך להכשילם
 ואמר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית
 הימים ומחץ פאתי מואב. התרגום מפרש קצור
 העברי ויקטול וכו': (טז) וידע דעת עליון.
 (סנהדרין ק"ה ב') לכון השעה שכוועס בה:
 (יז) אראנו. רואה אני שכחו של יעקב וגדלתו,
 אף לא עתה הוא אלא לאחר זמן. דרך כוכב.
 פתרגומו לשון (איכה ב): "דרך קשתו"; שהכוכב

לְעִלְמָא יִיבֵד: כא וְחִזָּא יְת
שְׁלִמָאָה וְנִטְל מִתְּלָה וְאָמַר תְּקִיף
בֵּית מוֹתְבָךְ וְשׁוּי בְּכַרְךָ תְּקִיף
מְדוּרָךְ: כב אָרִי אִם יְהִי לְשַׁעָּה
שְׁלִמָאָה עַד מָא אֲתוּרָאָה יִשְׁבְּנָךְ:
כג וְנִטְל מִתְּלָה וְאָמַר וִי לְחִבְיָא
דִּיחֹן פִּד יַעֲבַד אֱלֹהָא יְת אֲלִין:
כד וְסִיעֵן יִצְטְרַחֵן מְרוּמָאֵי וַיעֲנֹן
לְאֲתוּר וַיִּשְׁתַּעֲבְדוּן לְעֵבֵר פֶּרֶת
וְאָף אַנּוּן לְעִלְמָא יִיבֵדוּן:
כה וְקַם בְּלַעַם וְאָזַל וְתֵב לְאֲתַרְהָ
וְאָף בָּלַק אָזַל לְאַרְחָה: א וַיִּתֵּב
יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִין וְשָׂרֵי עֲמָא לְמִטְעִי
בְּתַר בְּנֵת מוֹאָב: ב וַיִּקְרָא לְעֲמָא
לְדַבְּחֵי טַעֲוֹתָהוּן וְאָכַל עֲמָא
וּסְגִידוּ לְטַעֲוֹתָהוּן: ג וַאֲתַחֲבַר
יִשְׂרָאֵל לְבַעֲלָא פְעוּר וַתִּקְרָף רְגִזָּא
דִּי בִישְׂרָאֵל:

גוֹיִם עֲמֻלְק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אַבְד כִּסִּי: כא וַיִּרְא
אֶת־הַקִּינִי וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אִיתָן מוֹשָׁבְךָ
וְשִׁים בַּסֵּלַע קִנְיָךְ כִּסִּי: כב כִּי אִם־יִהְיֶה לְבַעַר
קִין עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבְּךָ כִּסִּי: כג וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר אֹי מִי יַחֲיֶה מִשְׁמוֹ אֵל כִּסִּי: כד וְצִים
מִיַּד פְּתִים וְעַנּוֹ אֲשׁוּר וְעַנּוֹ־עֵבֵר וְגַם־הוּא
עֲדֵי אַבְד כִּסִּי: כה וַיִּקָּם בְּלַעַם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב
לְמִקְמוֹ וְגַם־בָּלַק הֵלֶךְ לְדַרְכּוֹ: פ כה א וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזִנוֹת אֶל־בָּנוֹת
מוֹאָב כִּסִּי: ג וַתִּקְרָאֵן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן
וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן כִּסִּי: ג וַיִּצְמַד
יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוּר וַיַּחֲרֹ־אָף יְהוָה

רש"י

מִשְׁלוֹ וְגוֹ'. פִּינֹן שֶׁהִזְכִּיר אֶת שְׁבִיַת אֲשׁוּר, אָמַר:
אֹי מִי יַחֲיֶה מִשְׁמוֹ אֵל. מִי יְכוֹל לְהַחֲיֹת אֶת
עֲצָמוֹ מִשְׁוֹמוֹ אֶת אֱלֹהֵי, שְׁלֵא יִשִּׁים עָלָיו הַגּוֹזֵר אֶת
אֱלֹהֵי; שְׁיַעֲמַד סְנַחְרִיב וַיִּבְלַבֵּל אֶת כָּל הָאֲמוֹת, וְעוֹד
יְבוֹאוּ צִים מִיַּד פְּתִים - וַיַּעֲבְרוּ פְתִיִים שֶׁהֵן רוֹמִיִים
בְּכִיבְנִיּוֹת גְּדוּלוֹת עַל אֲשׁוּר: (כד) וְעַנּוֹ אֲשׁוּר
וְעַנּוֹ־עֵבֵר. וְעַנּוֹ אוֹתָם שֶׁבַעֲבָר הִנָּהֵר: וְגַם־הוּא
עֲדֵי אַבְד. וְכֵן פִּירֵשׁ (דִּנְיָא ז'): "עַד דִּי קָטִילַת
חִיָּתָא וְהוֹבַד גְּשָׁמָה": וְצִים. סְפִינּוֹת גְּדוּלוֹת,
כְּדַכְתִּיב (ישעיה לג) "וְצִי אֲדִיר" - תְּרַגְמוֹ יוֹבוֹרְנִי
רַבְתָּא: (א) בְּשֹׁטִים. כֶּף שְׁמָה: לְזִנוֹת אֶל־בָּנוֹת
מוֹאָב. עַל־יְדֵי עֲצַת בְּלַעַם, כְּדָאִיתָא בְּ"חֻלְק":
(ב) וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן. כְּשִׁתְּקַף יִצְרוּ עָלָיו
וְאָמַר לָהּ הִשְׁמְעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיאָה לוֹ דְמוֹת פְּעוּר
מִחִיקָה וְאוֹמְרַת לוֹ: הִשְׁתַּחֲוֶה לְזֶה! (סְנַהֲרִין קו א):
(ג) פְּעוּר. עַל שֵׁם שְׁפוּעֲרִין לְפָנָיו פִּי הַטְּבַעַת
וּמוֹצִיאִין רְעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ: וַיַּחֲרֹ־אָף ה'

וְכֵן תְּרַגְּם אֲוֹנְקְלוֹס. וְאַחֲרִיתוֹ לְהַאֲבֵד בְּיָדָם,
שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים כה): "תִּמְחָה אֶת־זִכְרֵךְ עֲמֻלְק":
(כא) וַיִּרְא אֶת־הַקִּינִי. לְפִי שֶׁהִיָּה קִינִי תְּקוּעַ אֲצַל
עֲמֻלְק, כְּעִנְיָן שְׁנַאֲמַר (שְׁמוּאֵל א טו): "וַיֹּאמֶר שְׂאוּל
אֶל־הַקִּינִי וְגוֹ'" - הַזְכִּירוֹ אַחַר עֲמֻלְק. נִסְתַּפַּל
בְּגְדֻלְתָּם שֶׁל בְּנֵי יִתְרוֹ, שְׁנַאֲמַר בָּהֶם (דְּה"א ב):
"תִּרְעַתִּים שְׁמַעְתִּים שׁוֹכְתִים": אִיתָן מוֹשָׁבְךָ. תְּמָה
אֲנִי מֵהֵיכָן זָכִיתָ לְכָךְ? הֲלֹא אֲתָה עַמִּי הָיִיתָ בְּעֲצַת
(שְׁמוֹת א): "הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ" וְעַתָּה נִתְיַשְׁבַּת
בְּאִיתָן וּמַעוֹז שֶׁל יִשְׂרָאֵל: (כב) כִּי אִם־יִהְיֶה
לְבַעַר קִין וְגוֹ'. אֲשֶׁרִיךְ שְׁנַתְקַעַת לְתַקְּף זֶה, שְׂאִינְךָ
נִטְרַד עוֹד מִן הָעוֹלָם, כִּי אָף אִם אֲתָה עֲתִיד לְגְלוֹת
עִם עֲשָׂרַת הַשְּׁבָטִים וְתִהְיֶה לְבַעַר מִמְּקוֹם
שְׁנַתְיַשְׁבַּת שָׁם, מֵהַ בְּכֹךְ? עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבְּךָ.
עַד הֵיכָן הוּא מְגַלָּה אוֹתְךָ? שְׁמָא לְחַלַּח וְחִבּוּר?
אִין זֶה טְרוּד מִן הָעוֹלָם אֲלֹא טְלֹטוּל מִמְּקוֹם
לְמִקְוֹם, וְתָשׁוּב עִם שְׂאָר הַגְּלוּיֹת: (כג) וַיִּשָּׂא

בְּיִשְׂרָאֵל כְּשִׁי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח
 אֶת־כָּל־רֵאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד
 הַשָּׁמַיִם וּיֹשֵׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל כְּשִׁי:
 ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שַׁפְּטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִגוּ אִישׁ
 אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעֹר כְּשִׁי: ו וְהִנֵּה אִישׁ
 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל־אָחִיו אֶת־
 הַמְּדִינִית לְעֵינַי מֹשֶׁה וּלְעֵינַי כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה בָכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד כְּשִׁי:
 מ מִפְּטִיר וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן
 וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶח בְּיָדוֹ כְּשִׁי: ח וַיָּבֵא
 אַחֲרָי אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֶּבֶה וַיִּדְקַר אֶת־
 שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
 קֶבֶתָהּ וְהִתְעַצֵּר הַמַּגִּפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי:

ד ואמר יי למשה דבר ית כל
 רישי עמא ודון וקטול דתיב
 קטול קדם יי לקבל שמשא ויתוב
 תקוף רגזא דיי מישראל:
 ה ואמר משה לדיני ישראל
 קטולו גבר גברוהי דאתחברו
 לבעלא פעור: ו והא גברא מבני
 ישראל אתא וקרב לנת אחוהי ית
 מדיניתא לעיני משה ולעיני כל
 כנשתא דבני ישראל ואנון כן
 פתרע משפן זמנא: ז וחזא
 פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא
 וקם מגו כנשתא ונסיב רמחא
 בידה: ח ועל פתר גברא בר
 ישראל לקבתא ובזע ית פרויהון
 ית גברא בר ישראל וית אתתא
 למעיהא ואתפלי מותנא מעל בני
 ישראל: ט והו דמיתו כמותנא
 עשרין וארבעא אלפין: פ פ פ

ט ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף: פפ ק"ד פסוקים מנ"ח סימן.

רש"י

משה, זו אסורה או מתרת? אם תאמר: אסורה, בת
 יתרו מי התירה לה? וכו' כדאיתא התם: והמה
 בכים. נתעלמה ממנו הלכה (כל הבוועל ארמית
 קנאין פוגעין בו). געו פלם בככה. בעגל עמד
 משה כנגד ששים רבוא, שגאמר (שמות לב):
 "ויטחן עד אשר דק וגו'", וכאן רפו ידיו? אלא
 כדי שיבא פינחס ויטל את הראוי לו. (סנהדרין שם):
 (ז) וירא פינחס. (שם) ראה מעשה ונזכר הלכה.
 אמר לו למשה: מקבלני מכה: הבוועל ארמית
 קנאין פוגעין בו. אמר לו: קרנא דאגרתא איהו
 ליהוי פרונקא. מיד: ויקח רמח בידו וגו':
 (ח) אל-הקבה. אל האהל: אל-קבתה. כמו
 "הלחיים והקבה", פון בתוך זכרות של זמרי
 ונקבות שלה וראו פלם שלא לחנם הרגם, והרבה
 נסים נעשו לו כו', כדאיתא התם (סנהדרין שם)

בישראל. שלח בהם מגפה: (ד) קח את-כל
 ראשי העם. (שם א) לשפט את העובדים לפעור:
 והוקע אותם. את העובדים, והוקע - היא תליה,
 כמו שמצינו בבני שאול (שמואל ב כא): "והוקענום
 לה", ושם תליה מפרשת: בעובדי עבודת אלילים,
 (סנהדרין מה ב) בסקילה. וכל הנסקלים נתלין: נגד
 השמש. לעין כל. ומדרש אגדה: השמש מודיע
 את החוטאים: הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת
 עליו: [(ה) הרגו איש אנשיו. כל אחד ואחד
 מדיני ישראל היה הורג שנים, ודיני ישראל (ח)
 [ז] רבוא ושמונת אלפים [ושש מאות] כדאיתא
 בסנהדרין (י"ח): (ו) והנה איש וגו'. נתקבצו
 שבטו של שמעון אצל זמרי, שהיה נשיא שלהם,
 ואמרו לו: אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו'?
 כדאיתא באלו הן הנשרפין (סנהדרין פב): את-
 המדינית. כזבי בת צור: לעיני משה. אמרו לו:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵחַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר: דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכִבּוֹד. יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאֲמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוּ וּבִישְׂרָאֵל עָמּוּ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרת בלק בתרי עשר במיכה פרק ה

ה וַהֲיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּמַל' מֵאֵת יְהוָה כְּרִבִּיּוֹם עָלֶי־עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יִקְוָה לְאִישׁ וְלֹא יִחַל לְבַנֵּי אָדָם: וַהֲיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאֲרִיָּה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כְּכַפִּיר בְּעַד־רֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עָבַר וְרָמַס וְטָרַף וְאִין מִצִּיל: ה תָּרַם יָדָךְ עַל־צִרְיָךְ וְכָל־אֵיבֶיךָ יִפְרֹתוּ: ט וַהֲיָה בַיּוֹם־הַהוּא נֶאֱמַר־יְהוָה וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקֶּרְפֶּךָ וְהִאֲבַדְתִּי מִרְכַּבְתֶּיךָ: י וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֲרָצְךָ וְהִרְסֹתִי כָל־מִבְצָרֶיךָ: יא וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ וּמַעֲוֹנָנִים לֹא יִהְיוּ־לְךָ: יב וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמִצְבּוֹתֶיךָ מִקֶּרְפֶּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: יג וְנִתְשַׁתִּי אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְפֶּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ: יד וְעִשִׂיתִי בְּאֵף וּבַחֲמָה נֶקַם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ:

ו א שְׁמַעוּ־נָא אֶת אֲשֶׁר־יְהוָה אָמַר קוֹם רִיב אֶת־הַהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלְךָ: ז שְׁמַעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהֵאֲתַנּוּם מִסְּדֵי אֲרָץ כִּי רִיב לִיהוָה עַם־עַמּוֹ וְעַם־יִשְׂרָאֵל יִתּוֹפַח: ח עַמִּי מַה־עִשִׂיתִי לָךְ וּמָה הִלַּאתֶיךָ עָנָה בִּי: ט כִּי הֵעַלְתִּיךָ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם וּמִבְּיַת עַבְדִּים פְּדִיתֶיךָ וְאֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמֹרְיָם: י עַמִּי זְכַר־נָא מַה־יַּעַן בָּלַק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמַה־עָנָה אֹתוֹ בְּלַעַם בֶּן־בְּעוֹר מִן־הַשָּׁטִיִּם עַד־הַגְּלָגָל לְמַעַן יָעַת צְדָקוֹת יְהוָה: יא בְּמָה אֶקְדָּם יְהוָה אֲפָף לְאֵלֹהֵי מְרוֹם הָאֲקָדִמְנוּ כְּעוֹלוֹת בַּעַגְלִים בְּנֵי שָׁנָה: יב הִירָצָה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרַבְבוֹת נְחֹל־שֶׁמֶן הֵאֲתַן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פְרִי בְמִנֵּי חַמַּת נִפְשֵׁי: יג הַגִּיד לָךְ אָדָם מַה־טוֹב וּמַה־יְהוָה דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לִכְתּוֹת עַם־אֱלֹהֶיךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:

נֹאמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר, לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֹאמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָאֵל הַנּוֹאֲמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֵבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachas@netvision.net.il

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

פקס 08-8502772 E-mail: chazak@015.net.il